

CZIGÁNY KÁROLY:

LÉLEK NAPLÓJA.

TÁRCZA- ÉS IRÁNYCZIKKEK.

VESZPRÉM, 1886.

A „PETŐFI”-KÖNYVNYOMDA KIADÁSA.

Nyomatott a „Petőfi“-könyvnyomdában, Veszprémben.

Nagyságos

JÓKAI MÓR UR

koszorus költőnk,

országgyűlési képviselő, a Ferencz József-rend lovagja, a Szt. István-rendnek birtokosa; Akademia, Petőfi-, Kisfaludy- és több tudományos társulat s egyletnek tagja stb. stb.

Mélyen tisztelt barátomnak

ajánlva.

A SZERZŐ.

Mélyen tisztelt barátom!

Aki oka az oknak: oka az okozatnak is.

Okozat itt e szerény könyvecske: létoka 'Te vagy.

Hogy én írok (nem mint ügyvéd §§-okat) de szerény tárcza-czikkecskéket, a zalai s néha országos lapokba is: oka a 'Te 1875-iki ötven éves születési jubileumod.

Az eset úgy esett, hogy . . . betegágyban feküdtem. — S. E. öcsém odahozza egy Hozzád írt 8-soros epigrammszerű üdvözlét, az „Üstökös“-ben.

Erre — versenyből irtam én 8 lap üdvözlét Hozzád. Épen ráérttem fektemben. Felgyógyultam tőle. 2—3 lap pedig nyomtatásban hozta e humoros — de tiszteletes versecském, — biztatva többre is.

Hizelgő biztatásuk elcsábított: irtam többféléit is nekik, — jobban csak önmagamnak — *confectmunkául*, az élet és falusi ügyvédség „*komiszkényere*“ mellé. Ők kinyomatták mint tárcza-czikkeket — azóta, maig is.

Most felbízattak, hogy összeszedve adjam ki őket. Rád bízom, hogy igen — vagy ne?

Nagyot senki ne várjon, de meleg érzelmet igen!

Egy hullámos kedélynek „*Léleknaplója*“ ez, melybe lerakvák a léleknek alkalmai — de röpké gondolatai, — s a szívnek felfellobbanó tűnékeny érzelmei — az emberi örömnék, bának és megnyugvásnak meleg- s a tapasztalásnak hideg forrásaiból.

Ha mást nem, de szeretni Istent, hazát, szépet, jót, igazat — önmagunkat és embertársainkat melegen, ezt kiolvashatja belőle a lapozgató, — s ekkor én már czélt értem vele.

Ha használok vele valamit a köznek:

'Te okoztad — 'Te érdemed!

Kővágó-Örsön, 1885. június hó 20-án.

Hived

Czigány Károly,
ügyvéd és birtokos.

Czigány Károlynak.

Kedves barátom!

Munkád minden esetre megérdemli az egy gyűjteménybeni kiadást; a nekem ajánlást megtisztelésnek veszem s szívesen elfogadom.

Igaz baráti tiszteletem mellett maradok

Székhely. 1885. július hó 1-én.

őszinte hived

J ó k a i M ó r.

*E könyv tiszta jövedelme felét az erdélyi magyar közmívelődési
egylet javára adom.*

Szerző.

— *Journal of the American Medical Association*

Alig születik új eszme már, — csak a régi,
új formában,
De aki járt uton halad is, azt a hasznot teszi:
Hogy az utat tágabbá, járhatóbbá teszi.

Eötvös.

Sokaknak tetszeni — nehéz.
Mindenkinek tetszeni — lehetetlen.
Olyan is van, kinek nem tetszeni — érdem.

Szerző.

„*Lélek naplója.*“ Így nevezte bold. Szemere Bertalan írónk — s 48-ban volt belügyminiszterünk — azon zsebtárczai jegyzéket, mit az ember folyvást magánál hordva — uton-utfélen felöltő *eszméit* belejegyezve, a feledéstől megóvhatja.

Jókaink pedig — most, az írók és művészek körének elnökségére lett megválasztása alkalmából beköszöntésében „*Gondolatok naplójának* vagy *anyagtárának*“ nevezi azt.

Mindegyik elnevezésnek lényege ugyanazon *intelem*: hogy jártunkban, keltünkben, — bánatunkban, örömkünkben, — olvasásunk, társalgásunk és utazásunk közben, —

sőt álmunkban is működő szellemünknek úgy saját *sziporkáit*, mint *kül észleleteit*, — miket sokszor egy véletlen odagurult tárgy, helyzet, vagy esemény közvetlenül vagy eszmetársítás útján hoz elő — vet felszínre (mint hánycódó hullám a kis igazgyöngyöt) — tegyük tárczáink irlapjára — léleknaplónk napi rovatába, — mint egyszerű virágot, vagy futócsillagot: *mentsük meg az elröppenés ephemer sorsától*, magunk és mások számára is.

Igy bir Ő annyit írni (mondja Jókaink), hogy mire egy-egy regényét befejezi: zsebtárczájában már halmozva vannak új meg új *anyag morzsagyűjteményei*.

De hát nemcsak Őneki a regények királyának (a Concordia múlt havi toszája szerint „a munkavallás-felekezet pápájának”) — hanem más — gondolkodni szerető embernek is érdemes a *koronként lelkén átszűrődő* — néha csak *átröppenő* eszméinek ily állandósítása.

Ily feljegyzéseim: e kis füzet.

Brankovics írónk — hasonló füzetjének címéül azt írta: „*Az életből, az életnek!*“

Nemes célja volt: az életből meritett tapasztalatait — okulásait *visszaadni* egyesek javára — a közéletnek — amely adta volt! —

Hasonló célom van itt, e kis — „*Léleknaplómmal*.“

* *

Koszorus íróinkból *idézeteimre* (ha ezeket a kritika sokalná) megjegyzem, hogy velük nem pusztán *ékeskedni* volt célom; de:

1-ször. Cikkekcskéim eredetileg a vidéki lapok olvasóinak voltak szánva időnként, töredezett részekben.

2-szor. E soha se eléggé ismétlendő alapigazságokat s hazafias gyöngyszemeket travesztálva — itt-ott népies szavakba öntve — de lelkemen átszűrve kívántam (hibái-

val is) imádott nemzetem és fajom szülötteinek *ismételt* *aulagokban* ezeknek is szívébe-lelkébe átcsőpögtetni — megörökíteni. —

Ám ha valaki — ezeket így is sokalná: az — cé-
lomra gondolva, vessen rám követ.

* *

Még egyet: Ha apró cikkeimnél — főleg a politikai színezetűeknél *változó* — plane *ellentmondó* nézet találta-
tik: annak kérem betudni, hogy ezek egy *évtized* alatt, szórványosan, az akkori helyzet behatása alatt — napló-
szerűleg írvák, — s hogy az ember tiz év múltán sokat másként lát és sokszor okul is.

A szerző.

I.

LÉLEKTANI ÉS TÁRSADALMI CZIKKEK.

Lenni és nem lenni. — Az ember. — Ember és emberiség. — Születés-e vagy nevelés? — A világ vége. — Életbölcselem. — Életcél. — A munka. — Házasság és még valami. — Boldogság. — Szeretet. — Szerelem. — A nőkről. — Nőemancipatio. — A csók. — A dal. — A dal hatalma. — A táncz. — A hang. — Vidámság. — Gond és aggodás. — Pénz és becsület. — A régi jó idők. — Párbaj-kérdés. — Öngyilkosság és párbaj. — A hibák. — Vágy. — Remény. — Ujságvágy és rászokás. — Fatum. Omen. Praedestinatio. — Illat. Álom. Szin. -- Gyermeknyelv — vagy: nyelvében él a nemzet. — Halandóság hazánkban. — Névmagyarosítás.

Lenni és nem lenni.

~~~~~

En a ki semmi sem voltam: egyszerre csak *vagyok!* Megfoghatatlan! —

Születik az ember e gondterhes életre — saját tudta, akarata s beleegyezése nélkül, — tehát nem jószántából; mégis hány számtalanra szenvedés, nyomor, tehát büntetés e földi lét — ártatlanul! . . .

Hány születik világtalannak — s nem látja a földet, mit tapos; az eget, mely födi, nem látja a szájába vető falatot.

Hány születik nyomoréknak, süketnémának! Ez látja a mások számára virányos szép életet, de annál jobban fáj neki, hogy csak látja, de nem élvezheti — s e sóvárgó kint hordoznia kell mint Tantalusnak az örök szomját — s nem tudja okát, hogy miért érdemelte ő ezt? Tán dédapja miatt, mint az írás mondja: „megbüntetem az apák vétkeit hetediziglen“? Megfoghatatlan! . . .

Hány születik földhöz ragadt koldusnak — s oly sivár körülmények között, hogy nincs — nem lehet ereje abból kimenekednie. Soknak még az arany is sárrá lesz a markában, míg egy másikat sokszor esze és érdeme nélkül emel, dédelget, tenyéren hord a sors, mint a kényeztetett gyereket, látható ok nélkül — a végzet szeszélyéből!

Elcsüggesztő tapasztalás!

Ha személy volna az a „sors“: rámondhatnók, hogy okadatlanul sympathiával, rokon- és ellenszenvvel bír, mint az ember,

hogy beleszeret együnkbe-másunkba szép szemeiért és üldözi amaszt szemöldeieért — a semmiért, mint Lear a harmadik és épen a legjobb gyermekét.

Szeszélyes *végzet*! Nem látszik összeférni a Teremtő örök igazságával és — mégis így van.

E *végzet* hatalmas ur — de mégse lehet uratlan ur! Lehetetlen, hogy oly igaztalan zsarnokok önkényének (minő a sors és *végzet*) engedne itt vakon öklelőzni az a *Főlény* — az a bölcs erő, ki e mindenséget egyébként oly bölcsen berendezi. Tehát a sors és *végzet* mögött csak ez okból is Istennek kell lenni — a ki e sorsot és *végzetet* is intézi, — csak hogy mi — véges észszel — nem látjuk se utait, se okait.

„*Gondolkozom, tehát vagyok*“, mondja Descartes. Születtem, tehát élek. Nem önként lettem élővé, tehát le sem mondhatok önként. Nem úgy szereztem az életet, tehát nem is tulajdonom, csak kaptam hitbizományként, holtiglani használatra, tehát eladnom, elfecsérelnem se szabad. Ránk bízták, mint színészre a szerepet, — tehát illik, sőt kötelesség hiven végig játszani — ha terhes is — ha szomorujáték is! Öngyilkos, párbajos: nincs igazad — nincs jogod!

Minek azt siettetni, a mi úgy is kimaradhatlan: az elmulást? Minek rázni a gyümölcsöt, mely megérve úgy is lehull? Terheivel is édes a lét, mert mást, jobbat nem ismerünk. —

Hogy *lettem és vagyok*, az is megfoghatatlan, — hanem, hogy *vagyok és egyszerre csak nem leszek*: ez nemcsak megfoghatatlan, de örületes! Mint Petőfi mondja:

„Kit még nem bántott e tudat:
Nem fázott az soha,
Nem tudja még, mi a hideg?
E gondolathoz képest — meleg napsugár a kígyó,
Mely testünkön jégesap gyanánt
Vérfagyalálón végig csuszik, —
Aztán nyakunkra tekerődzik,
S torkunkra fojtja a lélekzetet!“ . . .

Ez elmulás boszantó, már csak azért is, mert *titok*, boszantó csak azért is, mert nem látunk benne logikát.

De mivel minden egyéb létezőben logikát (rendszert, célt) látunk; hitünket itt is okszerű következtetéssel tetézzük. Létünknek szükségszerű folytatását érezzük, nemcsak ösztön szerint, mint

szarvas a forrást, hanem logika szerint is; — azért látjuk, hogy semmi el nem vesz, minden célra van — tehát az emberi élet sem lehet csak eszköz! Mert azt csak nem hiszem, hogy oly végem és jövőm legyen, mint lovamnak, vagy ebemnek?

Minek kellene akkor érzélem, értelem és akarat? Kevesebbel élhetnénk, halhatnánk, úgy mint azok. Minek annyi véres küzdés, szívecsavaró fájdalom és égető emlékezés? Barmom könnyebben halódik: visszahagyott övét se siratja. Miért volnánk hát mi kiválóan sujtva, ha kiváló jövőnk nem volna?

Az Istenség *önczél* — mi pedig annak a végtelennek morzsái vagyunk! Legtöbb lángész hiszi, vallja ezt. — Az a levél, azzal a cyprusággal, mit az öreg Kossuth küldött Deák ravatalára: az is e meggyőződést lehelli.

Vagyunk: az kétségtelen. *Leszünk*: az következetes. De ne firtassuk, hogy miként leszünk. Hisz ha ezt tudnók, megszűnnénk emberek lenni.

Az kissé kár, hogy kurta a lét. Kurta a jónak, tisztos élvezetre — a rosznak a megtérésre, a szenvedőnek is: jobb fordulatra!

Lassan is érünk. Majd egy évig embrio — és azután 2—3 évig kevéssel több — öntudatlan bábú.

Azt mondják: boldog a *gyermek*! Már hogy volna az? Csetlik, botlik, éhezik, szenved, sir eleget. Egy letört játéka, egy megdöglött madara — a papa baragos nézése — egy kis kés a mivel ujját bevágja: elég, hogy boldogtalannak érezze magát, mert a gondtalanságot, amiben boldogsága fekehetnék: felfogni, élvezni nem bírja.

Növe — nőnek gondoljai — ezek a testet, lelket örlő amphybiumok. Merev korlátok közé szorítják játszi jó kedvét. Oda kötözik a *tudás fájához*, mint a kipányvázott lovat. Szaturálják eszét emészthetlen tanulásokkal. Rettegni tanítják szülőt, tanárt és más tekintélyeket. Óh mert boldog; de kevés, a kit szeretettel nevelnek!

Börtönéből szabadult sas lelke — mikor mint *ifjut* kezdik egyénnek tekinteni. Épen azért igen sok a tulhajtásba csap akkor. Legtöbb elromlik ekkor, még ha jónak született is. Alkalom — inger — phantasia — kéjvágy viszik sokszor örökös örvénybe. De utja szép, zománczos, idylli, mint a paradicsom, a nemi érzés szívérványos hidjával, melyen *ébbe* jutni vél! . . .

De csak a tettek mezejére jut! Hol forró kanikulai munkát, sokszor vért izzad; — csak azért, hogy ifju vágyainak testet adjon,

hogy megállhasson helyén, hová végzete veti, hogy létezhesen, ha már lett!... Igazi robotos! Még a gazdag és főrangú is — főleg a mai sok igényű korban. Lót-fut gözerövel — millió gond, baj, csalódás közt — alig ér rá az útjában nyíló virágokat észrevenni, pedig meg vagyon írva, hogy:

„Minden órádnak leszakítsd virágát.“

És hogy:

„Napján szakítsd a virágot.“

De a *férfi* élete, mint a megindított gép — önterhétől is hajtatik. Kenyér — család — becsület — kitűzött életcélok: a *mozgató kerekek*. Ezek nélkül nem is bírnánk a terhet. Igazán úgy vagyunk ezekkel, mint az egyszeri ember fáradt lovával, mely csak úgy huzta tovább a szekeret, ha rudja végére a gazda egy csomó *zöld fűvet* kötött, akkor ment utána, hogy elérje; — s birta még jó darabig.

Igy az ember is: huz, von, előre tör, míg előtte lát valami czélt s ha elérte: másikat tűz és azt kergeti lázas erőfeszítéssel. Kultussá lett a szakadatlan munka. Jól is van ez így. Munkával dicsérjük az urat!

De egyszer csak a kerék törik, vagy huzva is félre jár a szekér. Nem lát arányt a munka és eredmény közt az ember. Számítása megdől. Nincs elismerés. Egészség és kedély bomlik, vagy e nélkül is, midőn a culminatio tetőpontjáról lefelé lejt. Megáll — eszmél: hogy mind e hureza miért? Számítani kezd most, nem mint rendesen az ész — de a szív. Előkéri jogos igényeit — főleg ha a múltban nem voltak kielégítve. Visszagondol ifjúkora himes virányaira, édes titkos reményeire, édes, de tisztos élveire, látja, hogy most vagy soha!... és meglöbben még *egyszer*, mint éjféle mécs, kialvásá előtt.

Boldog, a ki e lángnak megillető tápot adhat, kinek esthajnala is verőfényes: az úde kedvvel és ép kedélylyel nézhet bele abba a sötét ürbe, melynek neve „*elmulás és nemlét!*“

Pedig nehezen elviselhető gondolat ez az „*elmulás*“.

A régi egyptomiak bebalzsamozták halottaikat, hogy el ne enyészsenek. — Maig is fenálló pyramisokat mázsányi kővekből halmoztak össze, hogy ittlétüknek nyoma maradjon. Az a jó bolond görög, mikor a tarpéi szikláról leugrott, éltét ada azért, hogy holtá után is éljen — legalább a neve.

„A közembernek neve vész-magával,
A tudós nem fél az idők mohától.“ stb.

S nem is a név — de a lét fentartása, a *lét folytatása* a kérdések kérdése! . . .

De ez olyan kérdés, hogy csak maga magúnak felelhet rá mindenki — meggyőzőleg.

Mint b. Eötvösünk írja: „Van Isten — okát senki mástól ne kérdje“.

Ez is úgy van.

Az ember.

„Mikor születünk; mi sírtunk, mások örültek.
Éljünk úgy, hogy mikor halunk: mi örüljünk s mások
síriának.“

Kölcsey.*)

Ott reng a bölcső, csecsemő alszik benne. Egy kis öntudatlan
hustőmeg. Egy kis *semmiség* és mégis *mindenség*! (Betlehem
jászolából egy Megváltó. A nilusi sáskosúrból egy próféta, Mózes
kelt ki és örök erejű „*tízparancsolat*“-ot diktált a világnak!)

Almában mosolyog, ki tudná miért? . . . Holdsugár ömlik
be arcácskájára. Kis ajkai mozognak, mintha néma beszédet
tenne, pedig csak az anya emlőire vágyik, — erre is csak úgy
ösztönszerűleg. Anyja ringatja, hogy fel ne ébredjen, még meg-
csókolni se meri, de fölébe borul egy láthatlan Genius, — szellem-

---

*) E cikk a „Balaton“ lapban megjelenván — dr. Pados János ur
a cikket melegen méltatva — megjegyzé (s el is hiszem bő olvasottságának
és hő magyar érzelmének), hogy e mottót Kölcseynek csak fordítá német-
ből — fogadásból, hogy magyarul is lehet ezt oly röviden kifejezni. —
Kazinezy azonban — e lángkeblű nyelv-regeneratorunk — szép nyelvünk
páratlan kerekdedségét kitüntetendő — még rövidebben — ahogy bármely
más nyelv sem képes — így fordítá:

„Sirva lettél: vigadtanak. —
Hogyha meghalsz: sirassanak.“

Szerző.

ajkával illeti homlokát: — e csók szerint lesz belőle — mondják — költő, művész, hadvezér, vagy más közönséges ember, boldog vagy többnyire boldogtalan ember; azért legtöbbször sirva is ébred: mintha nem tartaná szerencséjének, hogy született! — Fészkelődik — mintha keményellené fekhelyét . . . Nem soká tart: puha karjaiba kapja az édes anya. — (Igy leszünk aztán már kezdetben elkényeztetve, így leszünk érzékenyek további életpályánk keménységeire!)

Ez éber álmom, ez öntudatlan élet évekig tart.

Hegel azt mondja, hogy ez ott végződik, vagyis akkor ébred öntudatra a gyermek, mikor először mondja „én“! Ekkor különbözteti meg magát másoktól — ekkor kezdi magát tudni, mint illet. Szerintem nem. Mert az „én“ szót — sőt több szavat is eltanul és elmond csupa szajkóságból is. Szerintem ott kezdődik öntudatunk, a hol emlékezetünk. A legelső pontnál, melyre visszaemlékezünk: ott kezdődik szellemi életünk.

Bizonyynyal sokat csevegtem, futkoztam, sirtam, daloltam már, mikre nem emlékezem, mikor egyszer úgy 3¹/₂ éves koromban játékomból anyám beteg ágyához kívánva, azt mondá: „elhagylak kis fiam, meghalok!“ Persze nem értém szavait, de oly metszőn mondá, hogy megrázkódtam, — s mint a megmetszett bimbóból a levelek: kipattant lényemből a „tudat“; először is fájdalom érzetében.

Emlékezetem is itt kezdődik . . . a fájdalommal! Mást meg tán épen egy elragadó gyermeköröm ráz öntudatra? És tán a szellem ébredése e *mikéntje* is befolyásolja egész életi kedélyhangulatunkat? Tán a gyermeket fájón érintő esetek szívét örökre puhábbá, érzékenyebbé teszik? Bizonyynyal, mert a betegeskedő gyermekből is, egyenlő körülmények mellett, érzékenyebb ember lesz; az örök egészségükből, az anyátlanul felnőttből keményebb.

Játék és elsajátító tanulás közt nő a gyermek. Ujság előtte minden mit lát és hall, azért mindent is befogad, mint a tiszta papiros. Környezete a *modell*, annak formáját veszi fel. Igaz, hogy isteni szikra izzik benne — egyikben nagyobb, másikban kisebb darab; de ezenkívül a *nevelés* vezeti a trónhoz, vagy a Golgotához! Sokszor csak egy parányi esemény — egy eleibe gurult kő határozza egyik másik utra. Azért mondják a „*fatalisták*“, hogy a csecsemő sorsa már előre elvégezve van, hogy csillagja van minden embernek, — s ahogy az fut, fut ez is.

Az igaz, hogy nem tehetünk róla, midőn egyikünk királyfinak, másikunk koldus fiának születik. Ez tagadhatlan „végzet“ s e mikénti születéssel további sorsunk is nagyban kimérve van: az is tagadhatatlan! Az ez alól magukat emancipáló szellemek csak kivételek!

De a születés véletlene — e kézzel fogható végzet ellenében — ott van a bibliai szent mese a „talentum“-ról! Vagyis minden ember csak annyiról számol, amennyi reá bízott! —

De a reá bízottat felhasználni: ez a nagy, elengedhetlen kötelesség!

Szív és ész két külön nehezék, életmérlegünk serpenyőjében. Egyik egyénél ez, másiknál amaz a tulnyomó, már a gyermekkorban is (mert hegyével jön a tülkske is).

Ha a szív tulnyomó: kúr magára, — de hasznos másokra. Ha az ész tulnyomó: hasznos magára — de gyakran káros másokra.

A gyermekkor után jönnek az ugynevezett „kamassz évek“. Átmenet. Se se. Azért oly fonák, fura állapot ez. Nőknél rövidebb. E korban toldjuk korunkat, ha csak egy évvel is. (Ilyenkor történt, midőn egy ifju nagybátyámtól leányát kérvén, felelé: „Mit gondol Uramöcsém, hiszen még csak 15 éves“ — hanem a benyílóból egy hang kikiált: „Az ám, papa, 15 és fél!“ — „No ha így van: vigye Uramöcsém!“ —)

Ezzel határos az ifjúkor — e bűvös, bájos időszak, e déli-bábos kikelet — e tündéres éber-álom — ez egyszernyiló, illatos, százszor szép virág! Oh csak levelei ne volnának oly hervatagok! Mig benne élünk, azt hisszük, hogy soha sem lesz vége. Legalább reá se gondolunk.

Jó kedv, jó barátság — örömök — szerelmek — hő vágy, ragyogó képzelet dagasztják kebelét — még a száraz kenyér mellett is.

Ott áll az ifju, élte kereszt-utján. Egyiken rózsát, másikon töviseket lát. De jó, mikor ilyenkor okos utmutatót talál, a ki megmondja neki, hogy azok a rózsák is tövissel hintvék, mig emitt a tövisek alatt is termő bimbók nyílnak — gyümölcsöt ígérők. Hajós ő a szív tengerén. — E tenger sok igaz gyöngyöt, de sok vészt, vihart is terem.

A szenvedélyek — e testet, lelket elperzselő szelek, a szív szigetein keletkeznek, s ott nőnek viharrrá.

Mégis szenvedély nélkül alig születik valami nagy. — Tehát kételtű fegyver ez is. Szükséges rossz. Neve is mutatja, hogy sokszor szenvedünk miatta.

Mily boldog a szenvedélytelen ember! Csendes, nyugodt, mint a tálba öntött víz. Hanem a rózsapiros örömet mégis szenvedély termi, szenvedély lobogtatja. S jó, ha maga idejében kilobogja magát és joggal követeli részét a kéjeből az ifju, hisz minden kornak van Istene! S az ifjuság a Szerelem.

Mert utoljára is . . . írja Jókaink páratlan naivval az „élet komédiásai“ új regényében: Van egy mindennek felett álló elemensum, a ki ura a józan észnek, győzedelmes ellenfele a logikának, zsarnoka a királyoknak s a népeknek, a ki életet ad és elvesz és nem osztogat kegyelmeket, a ki előtt a mathesis se tudomány, sokszorozza a semmit a semmivel s lesz belőle minden, a ki előtt az erő nem hatalom, s az igazság nem törvény, a ki teremti a bűnt és az erényt. E világbontó és mégis világfentartó elemensum a *szerelem*.

Ha módjával élvezi az ifju: jól teszi, neki való ez.

Szánandó a tulbölcselkedő ifju — mint mikor virágos halomra kora hó hull.

A csupán kéjekkel táplálkozó ifju azonban hamar lesz blazírt — fiatalöreg.

A tavasz nemcsak virágzik, de érlel is. Az ifjuság kell, hogy előkészület legyen a férfikor robotos munkájára. A kaszát az ifjunak kell megélesíteni, a mivel a férfi arat.

Pályát — életcélt az ifju tűz maga elé.

Erejét, hajlamait megmérve tűzi ki a zászlót, hirtény, gazdagság vagy szerény hétköznapiasság felé. Boldog a ki jól tűzte ki, hogy nem jó ellenkezésbe utja, hajlamaival, képességeivel.

A gyűjtött eszközök használatukat követelik, dologra hívják — sokszor a szükség is. Ilyenkor aztán bucsut mondunk az ifjukor élményeinek Tárkányiként:

„Sziklák tövén a csermely fölfakad
S onyelgvo futja be a völgyeket
Mig élte mély tengerbe nem szakad
Mely csintalan kedvének sirja lett;

— — — — —
Vig napjaim — az eljött férfi kornak
Csendes, komoly kebléro így omolnak!“

Jön a férfikor. Egyéni életünk próbaköve — valósága. (Némelyek soha sem érik el: örökös gyerekek maradnak.) A többi korszak csak tréfa poesis: ez a komoly próza. Erről mérik az embert itt lent, de tán a felhők felett is. Erről mondják, hogy a milyen életünk, olyan lesz halálunk. Erről mondja Petőfi:

„Ha férfi vagy, légy férfi
S ne szád hirdesse azt,
Minden Demosthenesnél
Szébben beszél a „tett”.
Félénk eb a sors, csak csahol,
A bátraktól szalad:
Kik szembe szállnak vele;
Azért ne hagyd magad! —“

S csakugyan ez itt a jelszó „ne hagyd magad!” azaz *küzdj!* A férfi olyan, mint a pálmafa: mely a reá aggatott terhek súlyától nő. Így lesz megacézolva. A magány fejleszti az érzeményt, de a karaktert adja az életiskola.

Némelyek nagyon puha érzékeny szívvel jönnek a küzdőhomokra. Ezek szerencsétlenek. Mert meg van írva, hogy „*a jó szív bajjal jár*”. És sok munkába kerül, míg megedződik. És felettébb nehéz a *középutat* eltalálni, hogy a keményítés közben taplóvá ne fásítsuk azt a kis husdarabot, mely nélkül még se ember az ember! —

Csalódtam — mondjuk —: többé nem hiszek. Rászédtek: többé nem könyörülök. Szerettem és gyűlöltek érte: többé nem szeretek. Megsértettek: nem bocsátok meg. Siker nélkül dolgoztunk: nem dolgozunk többé — mondjuk hevenyében. És nem lesz igaz. Addig se igaz, míg kimondjuk. Mert a kinek nemes szíve van: az száz csalódás után is hisz, könyörül — szeret — megbocsát és újra munkál százegyszer is — még azután is.

És ez így férfias — *így emberi!*

Pedig valamint a nő csak úgy nő: ha nőies, akként a férfi is csak úgy férfi, ha emberien férfias.

Különböztessük a konokságot a férfusságtól. Az emennek csak vad hajtása, mit a szív és ész ollója kell, hogy elnyesegessen.

Nemzeti karakterünk is a hiszekeny, megbocsátó loyaltás. Hányszor megcsalta őseinket a — török: mégis elhitték neki, ha szabad menetelt ígért az ostromolt várórség leolvadt bajnokainak.

Mily hosszú, nemzeti elnyomatás véres sebhelyeire terítettük nem régen is a „*feledés fátyolát!*“ . . . Maradj meg így drága nemzetem — „*in hoc signo vinces*“, — így vagy te, a mi vagy. E nélkül „*váltott-gyereket*“ lennél, nem ismerne rád a világ s ten-magad se magadra! . . .

És a munkát — még ha nem gyümölcsöz is — ernyedetlenül folytatni férfias! — Sisiphus is férfiú volt, azért egyik nap felcipelte követ a hegyre, másik nap legurult — de harmadnap ismét felhengergette, s máig is hengergetné, ha élne. A Danaidák látták, hogy lyukas a hordó, mibe ők vizet mernek, de azért csak meregették, s igazuk volt, mert addig legalább dolgoztak! És a dolog Istennek áldásos ajándéka, mióta a tétlenül termő fűgefaleveles paradicsomból kiűzve véres verejtékkel kell megkeresni kenyerünket.

És nemcsak a szegény embernek! Mai napság már dolgoznak a nagyok, a gazdagok, sőt fejedelmek is. Sőt terhesebb — testet, lelket öltöb munkát jut ezeknek. Egy órai szellemi munka 4—5 órai testi munkával van arányban.

A munka nemcsak eszköz a célra, nemcsak azért üdvös, mert eredménye van, de mert „*öncél*“, t. i. eszköz és cél egyben. Önmagában hordja jutalmát. A férfikor kéje: „*a bevégzett munka feletti öröm*“. Az Isten is örült, mondja az írás, mikor 6 napon a világot megteremteti bevégezé. — Passiv nagy haszna a munkának: hogy sok rossz gondolatból — hivatkozástól elvon.

Elvon és megment a kétségbeeséstől!

Küzd a férfi a választott zászló alatt. Egyik hazájáért, másik az emberiségért, családjáért, vagy egy szent „*eszméért*“, s végül látja, hogy mindaz hiába. Ő csak *kiáltózó* volt a pusztában. Ritkán érik meg a babér, mire koszoruzni kéne vele.

Mózes is csak messziről látta az *ígéretföldét*, de azért mégis összetöré az „*arany borjut*“.

Egy József császár halálos ágyán látta, hogy jégre épített — korát előzte meg. Vissza is vette rendeletei nagyobb részét, de nem bánta meg, mert szelleme követelte, hogy úgy tegyen.

Egy Hegel végnapjaiban mondá: „*egy tanítványom értett: az is félre értett*“. De azért végig dolgozott.

Egy Castelár — korunk legnagyobb szónoka — a köztársaság ideálistája — svájci önkénytes számkivetésében belátta, hogy hazája nincs megérve a nagy eszmére. Lemondott róla — egész

élete hálványáról. Bizonyynyal beleőrült volna, de felismerte az egyedüli mentő módot, a munkát: belement az eszméje elleni királyság országgyűlésébe — dolgozni a meglevő viszonyok szerint. — Nagy szelleme beleomlott volna a tétlen ürbe, de a hétköznapi munka küzdelme felejteti, szórakoztatja.

Vagy más — a ki lemond a hír, dicsőség, gazdagság és jólét csábos igényeiről, — és az egyszerű családiélet tűzhelyénél keresi életboldogságát — egy házastársnál — s ez nem érti meg — nem méltányolja! (Tiszteletet a kivételnek!) Fárad a férfi — a fujó szélről is megmenteni igyekszik övét, — s nincs elismerés! Barátot keres, rokonleket, de ritkán talál. Egyik felette, másik alatta áll; az egy színvonalon állóknál meg hamar lábra kap a féltékenység, irigység, legjobb esetben a közönbösség (ismét tisztelet a kevés kivételnek). — A hön érzöt legtöbbször kimosolyogják. Sokszor még gyermekeiben se talál örömet — se támaszt!

Igy szenved, tűr a férfi választott pályáján; hiszen maga csinálta így, s ha két élete volna: örömet szízenvedné egyiket így is: a másikat aztán másként intézné; de látja, hogy ez az egy élete legombolyodik a nélkül, hogy elérné, a mit kezdet óta kergetett: óh akkor elfacsarodik — felötlik neki a kérdés: hogy hát voltaképen mért is él és küzd?! Hogy: érdemes-e az élet arra, hogy éljünk és küzdjünk?! . . . Díját nem találjuk itt — nem látjuk amott. — Sötét köd ül ekkor a meleg szívre, az ész világára, és *lynkat* keres, melyen e sivár világból magát kipotyant-hatná —: Örület, vagy öngyilkossági vágy kergeti . . .

De a kit az Istenek szeretnek: elküldik neki a mentő csónakot: a *munkát*! Dolgozik és üdül. Nem azért eleve, mintha munkájától jobb sorsot várna, csak szórakozásból, vagy erkölcsi kötelességből, — s míg dolgozik, nem érez, nem képezeleg kedélye, addig nyer annyi időt, hogy a kuszált hurok helyükre verődnek, összhangba jönnek. És *újra születik*, újra lesz emberré, férfivá, hőssé, a ki tudja bár, hogy meg nem nyerheti a csatát, de helyt áll és küzdve vesz el! — És elküldik neki az istenek a „*derült kedélyt*“, e szellemi „*villámhárítót*“ — ez „*édes vizek forrását*“, mely a beleomló kesersós könnyek vizét is megédesíti. „Ernst ist das Leben: Heiter ist die Kunst“. Irjuk ajtónk fölé, az élethöles Zschokke-nak eme jelszavát.

A munka olyan a férfinak, mint a struczmadárnak a homok, — mint a golyának a szénaboglya: — beledugja fejét s

nem látja a vihart. A méhrajtól elveszűk a maga-hordott mézet — és ő újra hord. Leszórjuk a fecskefészket és ő újra rak. Szétrugjuk a hangyabolyt — s a következő pillanatban már hordja. újra takarítja a szorgalmas család, — még csak nem is tűnődik. csak teszi.

Ezért kell szeretni a munkát — magát magáért! De utóvégre a legjobb munkás is kifárad. Azaz még sokszor el sem fárad, mert szelleme fürge még, hanem a testi eszközök: látás, hallás, egészség hanyatlanak. Ily embernél a test hal el előbb, másíknál az emlékezet, az ítélő tehetség, a szellemi erő hagyja el a még erős testet.

Legszebb — ha már lenni kell — ha együtt hanyatlanak.

E hanyatlás az átmenet az öregkorba.

A ki 30 évig nem szép — 40 évig nem eszes — 50-ig nem gazdag: soha sem is lesz azzá, véli a közmondás. — Bizony rövid az ember valóságos élete. Ebből is nagy rész esik a tehetetlen gyermek- és aggkorra. A többi résznek is egy részét elalusszszuk. Sokan még azt az időt se akarják beszámítani, a mit betegséggel töltünk. Bizony rövid az egyéni élet. És nem bírják feltalálni, hogy újra „megfejelejk”, mint a csizmát. Szánandó az eltehetetlenült agg. Árnyéka csak korábbi önmagának! Ezer szerencse, hogy azok is, kik erőteljében ismerték, szinte így vele elkallódtak. Kevés tartja meg ifjui erejét és kedélyét. — Legtöbb zsémbes, zörtölődő lesz, mint a száradó falevél.

Egyben imponálhat még az öreg, s ez a higgadt, bölcs tapasztalás. Azért mondja a magyar: „jó az öreg a háznál”.

Jó, a ki babérain nyughatik, — a ki szép multja emlékein kérődzhetik. Jelene — jövője ugy sincs. Tán látásukat azért veszi el a sors, hogy a távol szép bércek kékelő ormai ne költsenek benne *új vágyakat*?

Mily szerencse, hogy régi vágyaink is lelohadnak, hogy nem kívánják, sőt hiábavalónak tartják az ifjui élményeket. Mily jó, hogy a szív is *együtt öregszik* gazdájával — mert fellengző vágyakkal reptülni már nem bírván — agyonvergődne magát mint szárnyaszegett madár.

Mégis nagy bölcsen van ám ez így elrendezve! Tehát kell lenni annak, a ki ily bölcsen berendezte. Igen: Van Isten — okát senki mástól ne kérje.

De akkor halhatatlanság is van!

Szellemünk, tehát öntudatunk is kell, hogy folytassa lételét, ha a testi összeköttetésből kikél. Nemcsak hinnünk kell ezt, de következtetnünk kell és lehet. Hogy *mily formában?* . . . No ha azt is tudnók, akkor már élve megszűnnénk emberek lenni.

E jövőbeni létezésünk *mikéntjének* ismeretlensége: az a homály, az a mély *ír*, mely megdöbbenti a bátrak bátrát is.

E félelem ellenszere megint nem csupán a hit, hanem ismét a logika, a józan következtetés: t. i. szellemünk halhatatlansága nélkül csupa komedia volna földi életünk, még pedig tragikomedia, mi pedig dróton rángatott bábu, komediások volnánk, sőt még ezek se, mert ezek a színpad deszkáin szereplésük arányában kapják zsoldjukat, — az élet színpadán pedig ily arányban se. — Itt sokszor a hamis játékos teszi el a jutalmat, míg éhen hal a becsület! — Nem! ily komediásnak nem teremthette „*önképére*“ Isten az embert! Kell, hogy a leszereplés után a színpaduk között legyen az arányos *gázsi-kiosztás*, de hogy mily apró pénzben? . . . Hiu kíváncsiság, — ugy sincs megmondhatója, — ne is legyen! —

Ily következtetéssel bátrabban megyünk a végcsatába; de azért jó szoktatni elménket ahhoz a ponthoz, a hol a *végnek kezdete* kezdődik.

Ne kicsinyeljétek hát azt a keresztfiát az utfélen, sőt nézzétek naponként tenyereitek M. M. betűit is, melyek intenek, hogy „*memento mori!*“ meglásd meghalsz! . . .

A ki mindezeket érezni és tenni tudja, azon teljesül jeligém, hogy: holtakor ő örül (legalább örülhet) és mások megsiratják.

Ember és emberiség.

Félig majom — félig angyal: ilyen a gyerek;
Mennyit kell emelkednie — és süllyednie
míg emberré válik! . . .

Eötvös.

Ugy testi mint lelki tehetségeinknek is csak *csiráit* kapjuk a természettől. Hogy aztán ezek miként és mekkorára fejlődnek az emberben: a neveléstől és önképzéstől — vagyis a csira fejlődésétől függ. E fejlődés pedig legtöbbször a körülményektől — rajtunk kívül eső okoktól.

Ezeket pedig nagyrészt intézi a sors — a végzet — az Istenség.

Annyi bizonyos, hogy: *alap a születés* — a csira — a mag. — A növény se fejlődhetik *mássá*, mint faja s öröklött természete engedi.

Csalódnak, akik az embert miveletlen állapotában jobbnak, nemesbnek s boldogabbnak hiszik! . . . A miveletlen ember — Eötvösként — legjobb esetben is csak gyermekhez hasonlít, aki ösztönének és félelmének engedve — minden, *valóban* erényes tette képtelen.

Sokan gúncsolják a civilizatiót — mondván: hogy az ó-korban tisztábbak voltak az erkölcsök — nemesbek az érzemények — s így *boldogabbak az emberek* (?).

Nagyrészből családás ez is. Annyiban igaz tán, hogy régebben kevesebb levén az ember igénye: kisebb volt önzése, vagy felfángja, öncéljai kielégítésére, — s ez okból kevesebb volt küzdelme, könnyebb volt a létérti harca, embertársaival.

De harag és szelidség — gyűlölet és megbocsátás — káröröm és részvétel stb.: mostani erények és mostani bűnök megvoltak és meglesznek mindenha! Legfeljebb ezek *formái* változnak koronként, vagy felváltva divatoznak korszakonként.

Az emberi természet alapjában nem változik.

Ezredékek előtt szinte azon érzelmeket és szenvedélyeket találjuk, melyek most mozgatják a világot — csak a *mód* változik.

Az ember — mondja Eötvösünk — mindig *boldogságot* keres — *szabadságot* kíván — s *emelkedni* vágyik. Csakhogy különböző korokban a boldogságot másban és másban keresi. A szabadságnak más-más értelmet ad — s más-más eszményeket tűz ki magának.

Hajdan a „honfoglalási *elhelyezkedésért*“ — később az idylli korszakban az „arany gyapjuért“ „pour la Dame“, vagy „egy pohár víz“-ért — utóbb a „*hit*“-ért — aztán a *faji nemzetiségért* dulakodott az emberiség. Legutóbb már majd a létért — a megélhetésért — a szájbavető falatért.

És tán ez lesz majd a leghorzasztóbb?! . . .

* * *

Uj — meg uj eszme sohase segített az emberiség baján. A keresztyénség, mely az ó-kor rothadt állapotát megújította — s jelen civilizációnkat megalkotta — lám már a zsidók *eredeti* vallásos tanaiban, úgy a görög és római bölcsek axiomáiban is már benn volt. Hanem a jó eszmék *átalánosítása* segíthet.

Olyan jó eszmék, minők a jelen viszonyok közt általánosokká lehetnek. Nem olyan, mely már *tulélte* magát, olyan se, mely a jelen viszonyok közt nem lehet általános.

Például: az *abszolútizmus* jó lehetett valaha — s jó lehet ma is — néhol; de *átlug*: *tulélte* magát.

A *szocializmus* pedig még nem lehet általános. S tán nagyon soká nem, mert sok nagy ellenmondást hord méhében (s nincs benne, Kossuthként, ami pótolná a *családot* és megváltoztatná az emberi szenvedélyeket).

Korunkhoz legjobban vág a *népképviseleti* rendszer, de ennek kinövésai miatt vagy recidivázunk amabba, vagy idejekorán emebbe ugrunk.

Egyik a másikkal (ellentétével) boszulja meg magát. — Kör-forgás itt is, mint a természetben és asztronómiában.

Vigasz lehet csak az emberre és emberiségre, hogy „*mundus se expedit*“. (Az idő majd elvégzi a maga dolgát.)

Feltartóztatni a tények logikája következményeit nem lehet.

Azért Hegelként „*ugy van jól minden, ahogy van*“.

S mivel e változás, e körforgás örök: örök az emberiség léte is — vagy legalább nagyon hosszú!

*   *

A keresztyén vallás alapeszméje a *szeretet* — még *ellenségeink iránt is!* Ez eszme átalánosítható minden korban, minden viszonyok közt.

Azért míg ember és emberiség lesz: élni fog az is — sőt hódítani fog. Mert ez eszmével emelkedhetik az emberiség leginkább istene felé, mert Isten is emberi nyelven: Szeretet.*)

*) Ezzel összefügg némileg a „Keresztyénség és szabadelvűség“ cik-
kecském az V-ik csoport végén. **Szerző.**

Születés-e vagy nevelés?

„Pusztán csak észszol, senki sem okos,
Ez elmerül a szív ösvényiben;
Az ész hatalma erkölcsben vagyon
Miként a gyöngy értéke fényiben.“

Lisznyai.

Kant szerint minden gyermek eredetileg *jónak* — Hegel szerint pedig mind *rosznak* születik! . . .

Kanttal szavaznak — úgy látszik az édes anyák (mindannyinak ugyanis legjobb, legszebb a maga gyereke s ekként minden gyerek jó), — Hegellel szavaznak a tanítók és a dajkák (kik szerint minden gyerek vásott, csintalan, rossz csont — mert ők vesződnek velők — s ha jóra, nagyra iperednek is: nevelői érdemüknek tartják).

Kant szerint a gyermek mind egy kis angyal (tán ártatlan mosolygásukból ítél vagy a bibliából, mely szerint ezeké a menygyeknek országa), de aztán rossz példa, rossz nevelés, rossz világ rontja el őket, ha elrontja . . .

Hegel szerint mind egy kis Dämon — az „eredendő bűnök“ csiráival, miket aztán az okos szülő, nevelő s az élet-iskola irt, nyes, oltogat s javít — ha javít . . .

Én bátor vagyok azt mondani: hogy mint a legtöbb helyen, úgy e tárgyban is *középen van az igazság*; vagyis, hogy az ember

se jónak se rosznak nem születik határozottan, hanem *vegyesen*. — Aztán a *körülmények* teszik azzá, amivé lesz.

Az isteni *szikra* (a lángész) kitör ugyan néha a körülmények korlátain, de ezek csak *kivételek*.

A *születés* azonban, úgy hiszem, mégis erősebb.

Hogy egyik ember több szellemi képességgel születik, mint a másik: ez úgy hiszem, kérdésesen felül áll. Gyönyörűen képletezi ezt a biblia, midőn azt írja, hogy az ur egyik szolgájára ennyi, másikra annyi „*talentumot*“ bízván, egyik a kevesebbet is jobban hasznosítá, miért úgy dicsértetett meg, hogy „*kevésen voltál hű* — sokat bízik te reád“ stb.

Igy vagyunk a testi tulajdonokkal is. Tagadhatatlan, hogy egyik épebbnek, erősebbnek, szebbnek születik.

De így vagyunk az erkölcsi tulajdonokkal is. Elvitázhatlan, hogy egyik gyermek több jó, másik több rosz hajlamot hoz magával.

Az a mindeneket intéző „*Istény*“ azonban, úgy látszik, fentartá magának az ajándékozást a talentumok kiosztásánál és gyakorolja azt öröktől óta, mert:

Rendszerint öröklí ugyan a gyermek szülőinek úgy testi mint szellemi, sőt erkölcsi tulajdonait is, de csak rendszerint, mert millió a kivétel. Hány ép, szép, jó, okos szülőnek van ellenkező gyermeke, vagy megfordítva? De sőt ugyanazon szülők több gyermekei közt is, mily nagy, sokszor ellentétes különbségek vannak! Tehát a faji öröklés korlátain is felül áll a *születés*.

De a nevelés korlátain is felül áll ám! Azért mondák már a régiek, hogy „*poeta non fit, sed nascitur*“, hogy „*naturam expellas furea tamen usque recurret*“.

„Nézd meg az anyját — vedd el leányát“ mondja a magyar közmondás. Vagyis amilyen az anya, olyan asszony lesz leányából. Bizony sokszor igaz — csak hogy nem mindig! — Férfi-gyermekek még kevésbé üt szüleire, mert ezt az élet-iskola neveli — formítja.

Érdekes észlelni, hogy miként öröklí a gyermek szülőinek természetét, arcvonásait stb. Sokszor, mintha csak ujitott kiadásban látná az ember a régít. Mondják, hogy nem a születésből, hanem a szülőkkeli folytonos együttléből megy át e külforma, de nem állhat ez, mert láttam árvát, ki sohase látta anyját s mégis nem csak formáját, de holmi apró mimikáját, p. u. egy-egy tag

vagy szájvonásodását is azon módon tette. Az is érdekes tapasztalás, hogy a férfi-gyermekek anyjukra — a leányok pedig apjukra formitanak testtel és lélekkel is. Persze ez se kivétel nélkül, de többször így történik.

A faji leszármazás tehát elvitázhatlan, de természetes is. Csakhogy mint mondtam: a természet fentartá a maga szabadságát a gyakran megfoghatatlan kivételekben: más szóval a születés a földolog!

Görög N. és több nevelő hirdeti, hogy nincs gyenge elméjű vagy rossz gyerek, ha ő egyideig kezelheti. — Szép ígért, oda illik a többi hírlapi hirdetések közé.

Sokan hittük, hogy okos neveléssel formítjuk a gyermeket amivé ohajtjuk, hisz a kertész is egyenes fát növel a görbe alanyból.

Lélekbuváraink mondják, hogy „ne ítéljük el a zsványt, mert valószínű, hogy ha mi neveltettünk volna azon körben és ő a mienkben: tán ő kísérne most bennünket a Golgotára“. Nem lehetetlen, de nem is bizonyos.

Hanem az bizonyos, hogy egyik másik gyermeket nevelhetik okosan. gondosan, még se lesz azzá, aminek szántuk, sokszor még csak nem is hajlik.

Találkozunk oly konok hajthatlan természetű gyermekekkel, hogy a több évi fáradhatlan nevelő kénytelen felszajhajtani, hogy „*oleum et aperam perdidit*“. S viszont olyanokkal, kik eredetileg szelídek, gondosak, fogékonyak, alkalmazkodók, kik szinte csak úgy ellesik amit hallanak és látnak, kikre azt szokta a magyar ember mondani: „a tüske is hegyivel jön“.

A Lavateri arcizmetan is azt mondja, hogy az emberrel született fej- és arcizdomnak rendesen bizonyos szellemi tulajdonok felelnek meg — tehát mint amazok — ezek is velünk születnek, — miket kissé politurázni igen — de teljesen átídomítani épen úgy nem lehet, miként a koponyá és arcizdom csontosulásait.

Tehát a születés többször kifog a nevelésen — mint megfordítva.

De ebből korántsem az következik — mintha így a nevelés felesleges, hiu időpazarlás lenne?!

Csak azt teszi: hogy a gyémánt köszörületlenül is gyémánt — de köszörülve brilláns!

Azt teszi, hogy száz gyermek közül ha tizen nem fog — de kilenczvenen fog a nevelés; hogy nevelés nélkül az emberi szellemnek legalább fele maradna parlagon, nevelve pedig alig egy század része.

És azután a nevelés maga egy nagy mély, majdnem oly kifürkészhetlen tudomány, mint maga az emberi szellem, annyi bizonyos, hogy majdnem minden gyermeket más módon lehet és kell nevelni. — Egyiket gyengéd kéréssel — másikat szigorú féken-tartással — egyiket ajándékokkal — másikat dicsérettel stb., amint egyik érzékenyebb, könnyelműbb, önzőbb vagy hiubb tulajdonok-kal született, vagyis hogy „minden zárnak más kulcsa van“.

De vannak „*universal kulcsok*“ is.

Ilyen úgy látszik a „*szeretet*“, mert szelidséggel a vadállat is megszelidíthető. Rárrei lóidomítási titka is ebben állott.

Ilyen főleg a „*jó példa*“. Mert tagadhatatlanul sok van bennünk, főkép a gyermekben, a majomból. Mert amit jót, szépet predikálnak neki: azt vagy parancsnak, korlátnak veszi és reagál ellene, vagy megszokja füle mellett eleregetni; de amit követ-kezetesen tenni lát, azt csak azért is utánozza, hogy a nagyobbak-hoz tegye magát hasonlónak.

Régi vita tárgya az is, hogy nevelésnél a nevelő legyen-e gyermekké, vagy a gyermeket emelje emberré? Azt hiszem ez *utóbbi* helyesebb, mert a cél — emberré formítani, — a gyer-mekies modor csak út, mód, csak eszköz ama célhoz.

Születés és nevelés: oly mély tárgyak, miket ily röpke cikkk ki nem aknázhatsz. Csak azt érintem meg még, hogy a felnőttekre is nagyrészen áll az a közmondás: „*Fac me talem, talis ero*“, vagyis, hogy az ember önmaga is csinálhatja magának a jellemét stb.

Persze, hogy ez is csak részben igaz.

Aki korán hozzá szokik az „*önbírálathoz*“ — aki folyvást észleli magában, hogy minő hajlamokkal s képességekkel született, hogy melyeket kell formítani vagy *pótolnia*, — aki így időnként *számot kér magától*: az bizony nagyrészen önmaga neveli magát és idomítja születési korlátaival, mely nehéz munka ugyan, de annál szebb. És erős akarat, idő, meg a rászokás bámulatos eredményt mutathatnak. Az ilyeneknél valósul azon nézet is: hogy még az *arezkiformát* is — legalább az *arezkifejezést* is kiki csinálhatja magának — annyiban tán: hogy a jó és szép érzelmek, az igaz derült kedély *kiülnek* az arezra, — de az ellenkezők is.

Ily önvizsgálat és önbírálat mondotta Petőfivel is, hogy:

„A világ az Isten kertje:
Gyom és virág vagytok ti benne
Emberek!
De az ur. ha pártom fogja:
Gyom talán benn nem leszek?!“

A világ vége.

E czímen irta meg Herault Viktor francia természettudós tudományos jóslatait földünk jövőbeli sorsáról.

Bizony öntelt büszke lények vagyunk mi föld lakói! „*Világ végéről*“ beszélünk, mikor „*földünk*“ enyészetéről akarunk szólni.

Mintha földünk volna az egész világ.

Mintha rajtunk kívül nem volna semmi.

Mintha fölöttünk, alattunk, mellettünk és körülöttünk nem volna több, más, hasonló és különböző milliárd égi test, bolygó vagy sárgömb, a mérhetlen légűrben.

Pedig tudjuk a „*Kitérjesztett Elrősség*“-nek mérhetlenségét. Combináljuk, hogy p. u. a milliárd álló csillagok, mikkor kék egünk behintve van: *mind megannyi nap* — nagyobbak a mi napunknál — miknek mind külön köre, külön naprendszere van, mikben hasonló bolygók keringenek, — hasonló vagy nálunknál tökéletesebb *lényekkel* megrakva, — kik szinte éreznek, éheznek, fúznak, örülnek, búsulnak, élnek, halnak, mint jómagunk, kiknek viszont a mi napunk és földünk látszik álló csillagként. Tudjuk, hogy a „*tejt*“ milliárd égitestek *csoportja* — oly irtózatosságot távol-ságban tölünk, hogy testi szemünk előtt látszólag összeolvadnak ama halvány *sávszalagban*, melyet Herschel távcsöve sem bír elkülöníteni — megmérni, még csak hozzávetőleg sem! . . .

De léteznek — — mert mint bold. Tarczy professorom keserű humorral mondá: „Barátim — csupán ilyen egy parányi

sárgümbért, mint a mi kis földünk, nem is volna *érdemes* Istennek létezni! . . .

Tudjuk, hogy csak egy csipet morzsája vagyunk a *világegyetemnek*, melynek végét, határát véges észszel felfogni, elképzelni nem bírjuk, csak *csményi nevet* adtunk ezen észbontó distáncziának a *Zenir* és *Nadir* elnevezésekkel; de nincs professor, és nem is lesz: az, ki ezt megmagyarázni bírná, — vagy ha lesz: az már nem lesz ember.

Csak szójárás hát, midőn földünk *helyett* világot s földünk végegyésze helyett világ végét mondunk.

Hervult ur — több tudóssal — azon véleményben van, hogy földünk előbb-utóbb úgy jár, mint azon bolygó, mely a Mars és Jupiter közt *volt*, mely szinte átélte azon *átalakulási fokokat* (minőket a mi földünk is folytat), azután a benne levő gázok kiterjedése miatt szétrobbant s forgács-darabjaiból lettek a *Ceres*, *Pallas*, *Juno* stb., kisebb bolygók, melyek újra kezdték az alakulást. az életet: az újra lépegetést a *vég* felé.

Leírja, hogy földünk is olyan, mint az állati lény, hogy földünk is él, az élethez szükséges „*folyadék*” kering ereiben. Belseje, meleg *izzó folyadék* — s az a kis kihűlt kemény *kül-kéreg*, melyen lakunk, nem is igen vastag; hogy 2700 lábnyi mélyen már vízforraló *hőség van*, hogy a hegyek földünknek *lélekző szervei*; az ásványok rejtett *kelevények*; a fémek *beteges üledék*; a miért legtöbbnek büzhődt szaga is van. Betegségét a földkéreg alatti gázok terjeszkedései okozzák, úgy a tűzhányók dűbörgéseit és a földrengéseket is.

Mostanában is elég földrengés, vulkánkitörés, meteorhullás lévén, és légviszonylataink is rendellenesek lévén, — írja, hogy *földünk túlélte virágkorát* s most már a lassu hervadás, vagy a hirtelen enyészet vár rá.

Ő az *utóbbi* hiszi és jósolja, t. i. hogy földünk mint egy kiégett bomba-gömb *szétpattan* s darabjai mint izzó szénforgácsok polyvaként hullanak szét a légűrben, hol a *vonzó törvénye* szerint a legközelebbi nagyobb testhez csapódnak, vagy, egyik-másik forgácsdarab önálló körkeringést s új életet kezd (bolygó lesz), vagy holdja lesz nagyobb bolygónak.

Más természettudósok szerint pedig éppen megfordítva: *földünk nem elég, de kihűl és megfagy*, mint Madách is mondja az „*Ember tragédiájá*”-ban, hogy az északi *jég-zóna* (jégöv) folyton

terjed, folyton jön felénk, lejjebb szorítva embert, állatot és növényzetet, egész az aequatorig, a hol most még a naphevéttől *sül* meg a kenyérfa lisztes gyümölcse, és izzó homokban *föl* meg a strucztojás —: ott is idővel bágyadtan kel fel a kihűlő nap s *földputriban* melengeti magát a *Liliputivá* törpülendő *utolsó ember* — mint *emberállat!* . . . Azzá lesz, ami — Darwin szerint kezdetben volt! . . .

Egy periodus, egy cyklus, egy magába visszatérés, egy *tragikomédia* volna a földnek és föld lakóinak élete! *Az anyag örök, az marad; de a forma változik.*

Kihűl, vagy elég? Mindegy tán nekünk. Alig is bírunk e két bal közül *választani?* Télen tán inkább az elégezt, nyáron a megfagyást választanánk.

De a *megszűnés*, a „*lenni, nem lenni*” gondolata örületes!

E jóslatnak *jószivü* magyar közlöje hozzá teszi, hogy ne ijedjünk meg, mert ez (ha lesz is?) *soká lesz* és nem éri meg senki közülünk: mert egy század-, vagy ezredév a föld életében csak egy perc, egy verébugrás! A nagymindenség életében pedig épen semmi, mert ez *a kezdet előtt is volt és a vég után is lesz!* . . .

Ellenmondás ugy-e? Idő és tér végtelenségét véges észszel megérteni nem lehet, ha megértenők, megszűnnénk emberek lenni, Isten lennénk.

Hanem hát csak emberek vagyunk, *gyarló* emberek.

De azért sokszor „*erről*” elfeledkező, öntelt, hiu, büszke emberek! . . .

S épen azért, épen a jelen márczialis, önző, kapzsi korszakunkban tán „*Memento mori*” gyanánt is jó az ily kis földtani elmélkedés, s a végnek végérőli tüprenkedés.

Ájtatos *Kultus* ez, mint *keresztfa* az út mellett, mint *halálfej* az íróasztalon és a hányászok süvegén.

Életbölcseiség.

Törs Kálmán ur a „Hon“ egyik számában az évet gyönyörtien elbucsztatván, írja: hogy „egy régi keleti bölc mondta már, hogy akinek annyi oka van sirni, mint nevetni, és még se nevet, az olyan ember . . . bolond!“

De hát akinek valamicskével több bű-oka van (pedig mai napság sok ilyen ember van), az már épenséggel csak sirjon? Kegyetlen szabály lenne! Hanem segítsünk akként a dolgon, hogy tartsunk kétféle mértéket (mint az élelmes kereskedők), egyik legyen olyan, mely a bűbáratot ne mutassa meg apróra (a mázsás mérték a fontot fel sem veszi), vagy a bűbárat mérlegébe ne rakjunk bele minden díb-dábságot. Aczélozzuk meg sziveinket, tegyük „wasserdicht“-é azon jelszóval, „ha fáj se fáj!“ Az öröm serpenyőjébe pedig rakjunk be szorgalmasan minden parányi örömet, hogy ez lefőzze amaszt. Azt mondják, hogy a jó méh még a mérges vadvirágról is mézet gyűjt?!

Egy némi kis önáltatás — ha máshol nem is — de itt megengedhető, sőt önmagunk iránti kötelesség, mert „magát lopja meg, aki mélyen érzi a bajt — és az is, aki fel nem szedi az élet apró örömeit!“ Mert derült kedélylyel könnyebben síklunk út az élet terhein — s jobban bírjuk teljesíteni magunk, családunk s hazánk iránt kötelemeinket. Tartsuk az örömet, mint a kovászt vagy sörelesztőt, melyből kis darab is nagy teknő lisztet megéleszt.

Azt is sokan mondják, hogy olyan színű lesz az élet, aminő szemüvegen nézzük azt — nézzük hát rózsaszínű üvegen.

Igaz, hogy szívünk adja hozzá a szemüveget — tehát tegyük szert *szívjóságra!* —

Életcél.

„Éltes célját hön kívánja
Sok halandó megtanulni, —
A titok két szóban rejlik:
Boldogítva — boldogulni.“

X.

„Csillag nélkül oly setét az éjszaka!“ mondja egyik szép népdalunk. Igaz! épen mint az élet, cél nélkül. — Azok előtt borul el a lét világa, azok lesznek életunttá: akik nem látnak már maguk elé tűzött — édesgető — akár csalogató — sarkantyuzó életcélt. Hány vándor dülne ki fáradtan, fél uton, de meglátja menetpontja határát — a távol magasodó tornyot, majd az elősugárzó mécsvilágnak vezérfényét — újra bir — megy és célzott ér. —

Egy fáradt lónál láttam (kőhöz legyen mérve a hasonlat), hogy midőn már huzni és menni sem birt szegény pára, akkor egy csomag jó szénát kötöttek a kocsi rudja végére, mit folyvást látott, de el nem ért, hanem lóeszével is felfogta, hogy a stáción majd eléri: — s így birt menni, birt huzni és a stációra ért.

Ily folyvást előbbre ösztönöző életcélzott minden ember könnyen tűzhet ki magának: a szülő, gyermekeinek felnevelését, elhelyezését, az író, művész, iparos új meg új műveinek befejezését, a gazda meg egy darab földje megjavítását . . . a status férfi, az emberbarát egy-egy szent eszméjének ha nem is gyümölcsözését (mert a faültető nem mindig eszik gyümölcséből), de legalább virágzását, terjedését.

Ily életcél: a vezércsillag az élet göröngyös útján — sötét az anélkül, tapogató bukdácsolás — terhes is.

Ily életezél nélkül — ha egy kis „nem szeretem napok” jönnek (kinél nem jönnének?), hamar kérdezi az ember önmagától, hogy „érdemes-e élni?” és hamar rámondja a „nem”-et, példa rá a sok üngyilkosság — korunknak ez egyik divatkóros rákfeneje. De a célpontig, a terhes út közben — a bajsoportozatban (mert ez nem szokott egyesleg járni) mi adjon kitartó erőt? mi altassa el az erő nyüzgő bánatot? kérdések . . . Szerencsés feleletet lehet rá adni: hát a *munka*!

Nagyszertű Isten áldása ez! Hármassal haszná van. Először: szórakoztat, felejtet, másodsor: edzi magát a munkaerőt és harmadsor: közelebb visz a célhoz. De negyediknek lehetne venni a bevégezett munka feletti örömet! (Sokszor kedvtelve néztem, mikor egy-egy becsületes csizmadia vasárnap reggel az utcán végig vitte a megrendelt stíblit — oly önelégülten lógatta kezei közt, mintha csak mondta volna: „ezt én építettem és . . . kész!”) S míg azt ily rendeltetése tudatából eredő jó képpel csinálta — s míg a következő párt is így szabogattja, bizonyynyal nem gondol életuntságra, sem üngyilkosságra.

A munka növeli hát nemcsak a munkakedvet, de a munkaerőt is — mint a pálmafára aggatott teher növeszti a pálmafát.

De felejteti a meglevő bűt, bajt is. — Elaltatja, mint a bölcse dal a síró gyermeket, mint a morphium (mákony) a nagy beteg fájdalmát. Sőt ennél is jobb a munka, mert a mákony csak fásult érzéketlenséget — de a munka friss vérforgást, jó kedélyt szül. Sok ember anélkül megőrülne! Mikor már üresnek látszik az élet, mikor elvesz az életinger, életkedv, mikor már kiégett szívet hordoz az élőhalott, ez az utolsó, de biztos gyógyszer: a *munka*. Áldassék érte Istenünk!

Az emberiség végcélja: a *tökéletesbülés*. Ez is csak munkával érhető el.

Ily jó hatásáért maga a munka így általánosságban is életcél — bizonyos irányban vezetve pedig cél is, eszköz is egyben — öncél.

Az írás szerint Isten is hat napon munkával teremté e világot!

Korunk jelszava „a *munka*!”

Dolgozzunk hát, míg nappal vagyunk!

A munka.

1.

Minden ember amihez ért
Ahoz lásson — télen-nyáron!

Nézzétek azt a zubbonyos kis fiút, akit anyja odataszigál a társaságban ülő öregekhez, hogy csókoljon kezet (mert egyéb jó dolgot nem tehet), mikor nagy szégyenkezés után rászánva magát. sorbajárta a vendégeket és kiszolgált a kézfejenként (itt-ott arcfejenként is) a szokásos tisztességnak e czuppanós adólerovását. bár még okát nem tudja a beletuszkolt miveletnek, mégis mily elégtűlt, pofácskával tér meg édesanyja ruhája mellé, s elébb még téveteget tekintetét mily hátran jártatja szét, mert ösztönszerűleg sejti, hogy ő valami munkát végzett, megtette kötelességét!

Nézzétek az iskolás-fiút, aki leczkéljét megtanulta: mily emelt fővel várja belépő tanárját, míg a készületlen kékül-zöldül. Urszine-változást izzad, a tanító fürkésző tekintetére!

Nézzétek a pontos katonát, aki teendőit végezve „rúsztungba” vágja magát: mily peczkes auktoritással szalutál a szemletiszt előtt.

Nézzétek a mezei gazdát, mikor végig nézi kikelt vetését, izzadó munkája eredményét, nem-e azt mondja hallga tekintete, hogy: Isten és az anyaföld neveli, de ő csinálta ilyen né, mikor elkészíté a talajt, kiválasztá a magot, a buzát a konkolytól, mint egy istenitélete!

Nézzétek a hajóst, mikor Istent kísértő tengeri utjából békepartra lép, s gigási munkája gyümölcsét, habár csak egy-egy korált, kagylót, vagy délfoki gyümölcsöt is odarak, váró övéi lábaihoz!

Nézzétek az építész, mikor azt a tenger köhalmazt felraká, azt a faragatlan holt anyagot megszellemesíté: hogy szinte lebeszélnek a pompázó emeletről, a góth-, byzanci- vagy renaissance-stylusok művészi nyelvén: mily alkotó szemöldökkel néz fel munkájára!

Vagy a szobrász, festész, mikor megcsinálta a kőből Apollót, a silány vászonból, a menyország vagy paradicsom tájképeit, s odarántja nevét hanyagul, de mily önérzettel — a márvány sarkára. vagy a vászon csucsára — mikor már kész! . . .

Mit érez akkor? . . .

Bizony-bizony, halandó embernek nincs isfenibb érzése, mint a jól végzett munka feletti öröme! Ekkor áll legközelebb az Alkotóhoz, mert lám munkájával ő is alkotott, teremtet, ha nem is semmiből, de kevésből; ha nem is halhatatlant, de időkre, századokra szólót; művet, mely túléli mesterét, művet, mely a koporsóból is kitör és eget kér!

Avagy nézzétek meg egy falusi csizmadiát, mikor a kész „stíblit“ vasárnap reggel hazaviszi, mily önelégült képpel, rátartós léptekkel „szállítja“. — Az út közepén halad, hogy a „póver“ nép hozzá se érjen, de utszélről lássa az ő munkáját, alkotását, mely kész és bevégzett munka s szerinte akár „remek“ is! . . .

* * *

De legyen bár sikertelen a gyarló ember munkája: mégis felmagasztal; mégis megnyugvást ad; mert azt mondja rá öntudatunk: megtettük mind, mivel csak tartozánk, a többi a jó isten gondja. Nincs önvád, de van *önelégültség*!

* * *

Önként merül fel itt a kérdés, hogy: mi és miféle legyen a munka? . . . Szépen megfelel erre egyik költőnk, — mondván:

„A költő hadd ilmodozzék —
A vadász a vadat lesse —
A kovács a vasat verje —
S minden ember, amihez tud —
Ahoz lüssön — télen-nyáron!“

Sokan még azt is mondják, hogy inkább rosszat tegyen az ember, mint semmit. No ez kissé tulhajtott phrasis, nem is kell betűszerint érteni. Tán csak azt akarják vele mondani, hogy a „tétlenség az ördög vánkosa!“ Hogy bármilyen babrálással is betölteni kell az üres időt, hogy munka és elfoglaltság nélkül ne zavarboljon a lélek, a képzelet, s ne érjen rá rontani és bünt keresni, ne érjen rá aggódni, tépelődni, setét képekkel vívódni! . . .

Arra mindenesetre jó rászokni, és már a gyermeket rászoktatni, hogy: az idő pénz, sőt több, mert pénzen sem lehet megvenni; hogy hát az időt használni, valamely munkával betölteni kell.

Egy ős-római császár mondta, hogy elvesztette azon napot, melyen valami jót nem tett. Egy jelenkori ismerősöm pedig szokja mondani: hogy míg levese hűl, addig is megír egy-két levelet.

A munkának az időben való felosztása vagy tudomány, vagy ügyesség; aki azt megtanulja, bámulatos sokra ráér, bámulatos sokat végez.

Ennek egyik nyitja, vagy kulcsa az is: hogy ha már az egyik munkára képtelenek, fűradtak vagyunk, a másfajú munkát még mindig bírjuk, sőt könnyen esik. Épen mint az étkezésnél: midőn az első, második fogásból már nem kívánunk, a harmadik-negyedik fogás még mindig jól esik.

A munkásságnak másik kulcsa az is, hogy a *darab-időket* se pazaroljuk el és ne immel-ámmal, de fűrgén dolgozzunk. A magyar ember általában fűrge s nem nehézkes; de mégis van benne valami keleti származású „*tuzok-természeti*“, mely lassan cűzhűlödik neki, a felrepülésnek, addigra oda ér és elkapja az agár. — De aztán ha belekapott, az igaz, hogy megteszi ám „magyar Miskásan!“ emberül! (van is hirneve és kelete külföldön is a magyar munkásnak s munkabíró ügyességének.) A német-faj már testileg, lelkileg nehézkesebb, mégis ennek van ily közmondása: „*Gedacht: gethan!*“ . . . Tán épen azért, hogy sarkantyúja legyen faji lassubbsága ellen.

Fordítsuk le tehát a német jelszót, úgy, hogy: „*a gondolat legyen szomszédja a tettnek*“, de tőszomszédja! . . . Tőbbször meghánja halogatását az ember, mint az elsietését. De az oly német „*Gründlichkeit*“-ot nem ajánlom a mai rohamos világban, hogy: vagy nagyon alaposan dolgozzunk, vagy semmit. Sok elkésik, aki ezt praktizálja! Mert míg arra vár az ember, hogy

a nagyon alapos munkához való minden eszközt, p. u. teljesen arra való időt és alkalmat stb. kapjon, addig az új nap új gondot, új munkát hozván, a halogatott szándék csakis szándék marad. Belezápol, mint Tallérosy Zebulonba a dikció, vagy mint a beszállásolt katonába a házi nőnek szánt udvarlás, a mikor hat havi velelakás után az elmasirozás reggelén mondá, csak még egy nap maradhatott volna, így meg így tett volna.

Tartsuk itt inkább a magyar földmives szokását, mely az előzetes munkára azt mondja: „*el előzi*“, vagy először öreg rosta, aztán sűrű rosta. Persze sűrű rosta utóbb, ha idő és körülmények engedik, és ha nem engedik, hát akkor is jobb valami, mint semmi, jobb a felemunka, mint semmi munka. Mert az a félmunka már *tény és emlékeztető-jel*, előinger, felkiáltójel, ösztön a másik felemunkára, mely már kevesebb is, mintha az egész hátra volna és szégyen fejében is ráfanyarodik az ember, hogy tovább ne lássa félben.

Igy „*öregel*“ az asztalos, ács, először öregfejszével, aztán polituroz. Így „*férczel*“ a szabó, aztán varr. Így „*tuschiroz*“ a festő, aztán fest. A nyomdász „*kefelenyomata*“ után nyomtat. A versíró, építész, szobrász először *farag*, aztán simít. Az olvasó először „*böngész*“, aztán olvas. A borívó először *kóstol*, aztán iszik! . . .

És a félmunkának felsikere is már csábító a bevégezésre.

*   *

A munkabeosztás jó ha előre, több hetekre, vagy csak este másnapra is *jegyzékbe* tétetik. Ez is egyik taktikája a sokat megtevésnek. Az emlékezetten is segít. E jegyzék olyan, mint a „*tízparancsolat*“, magunk által magunknak kiszabva, mint az „*imaolvasó-láncz!*“ Egymásután pörgeti le az ember a láncz-szemeket s a leolvasottakat is meglátja, aztán hátamögé dobja, amazok pedig szeme előtt lebegnek. szinte reklamálva, hogy kerüljön a sor rájuk! Aki így rövid időn sokat végez, annyi, mintha sokáig élne. Nem a hosszú életnek van látszatja, de a tevékeny, munkás életnek.

*   *

Nem mindnyájan vagyunk hivatva nagy munkára. Nem lehetünk mindnyájan p. u. Lesseps-ek, hogy három világrészre szóló csatornázási, vagy montcenisi hegyátfurási munkákkal boldogítsuk a világot. A világ olyan, mint az óragépezet: kell bele nagy kerék is, kis kerék is. Ez tén ép oly szükséges hozzá, mint amaz.

A hétköznapi embernek ép ugy meg van a maga látköre — a magát hasznosítható alkalmá — sőt kötelme, miként a köz-katonáknak a vezérek mellett.

Mozaik az élet, apró nuanceok összetétele! És csak akkor szép a mozaik, ha minden atomja, minden paránya megállja helyét.

Tehát: „Munkával dicsérjük az urat!”

„Minden ember amihez tud —
Ahoz lásson — télen-nyáron!”

II.

„Nihil agricultura . . . dulcius
. . . homine libero dignius.”

Cicero.

A „melius és utilius” szavakat szándékosan hagytam ki a mottóból, — mert lehet édes, lehet méltóságos manap is a föld-mivelés, de hogy *legjobb, leghasznosb* volna jelenben: azt a magyar gazdának sem ellensége, sem jóakarója nem állithatja.

Sőt bevallanunk kell, hogy a szegény gazdát igazán „*az* *ig* *is* *huzzu!*”

Kezdve a nagy és aránytalan adóktól (ahol a progressivitás még csak pium desiderium, vagy noli me tangere) a jelen rendkívüli szeszélyes időjárásig — minden — a magas cselédbér, nagy napszám, — soha máskor! pusztító eleniek és férgek, új divatu

gubnabetegségek, szőlőkárok, — orosz, amerikai, texasi, sőt még afrikai buza-verseny, szőlő-vész, gyártott bor, fuxinozás, sörivási mánia stb., sok minden, ami a gazda munkáját csökkenti — jövedelmét devalválja — úgy, hogy mire a betevő falathoz jut: igazán beteljesül rajta az *ige*, hogy „*verejtékeddel egyed a kenyeredet!*“

Hanem hát szép, nemes, lelket emelő, testet edző munka a mezei munka, az Isten szabad ege alatt, az anyatermészet ölen, a tavasz virányain, ahol minden bogár szorgalomra tanít, minden fűszál hitre, reményre jogosít, vallásra, erkölcsre szoktat. Üde lég-hullám csókolja le verejtékedet. — A virágok himporos, lopva nőszülése, a madarak énekes fészkelése — a csermely csevegése, minden, de minden szeretetre ösztönöz, és a mindezeket alkotó — rendező *Úr* imádására kész!

A jó földmives többnyire jó ember, jó keresztyén.

Belátja, hogy minden áldás felülről jő.

A „*világ fia*“ mig fortélyt használ megélhetésére — felebarátja rovására is — addig a gazda esőért imádkozik!

Egészséges is a mezei munka: — a tiszta, élenyteljes levegő adja az életpírt, a jó étvágyat, a jó álmot, edzett testet és életvidámságot.

A minapi pesti *szabógyűlésen* egyik szónok tréfásan jegyzé meg, hogy „ha a kigyó- vagy a hatvani-utca sarkán egy-egy vénna ifjút látunk ténferegni: tudhatjuk, hogy az szabólegény 24—25 éves öregséggel, mert kora reggeltől éjjelig görnyedve varr silány díjáért“ . . . Hát a gyári munkás! . . . Hát a könyvbuvár — az írásszok legiója? . . . *Életén vásárolja a megélhetést.*

Földmives-népünk is csenevészedik (mutatják az évenkénti ujjonczozási mustrálások), a nyomor — tisztátlanság — rossz és rendetlen táplálék — gyógyhiány, és e miatt, hogy szobalevegője télen át rosszabb az istálló levegőjénél. Szerencséje, hogy a többi három évszak a szabadba szólitja.

Igaz, hogy nagyrésznek földjét már-már kilicizitálják lába alól (főleg mióta a bölcsek vélt, de szégyenszemre visszavont „*szabad kamat*“ törvénye 7 évig dult soraikon). De hát a kis gazdából lesz napszámos, és gyakran munkásabb lesz ő, mint cseléd. A jelen viszonyok — élet és gazdálkodási mód mellett (monda *Korizmits ur* is Lónyayhoz irt levelében) —: a kis- és középbirtokos elpusztulása feltartóztathatlan.

Egy kisebb rész, mely felejteni bírja az ősi erényeket és ősi bűnöket —: mely nem felejtí a vendégszeretetet, lakmározást és kényelmes pipázást — vadászat — keleti „tempós“ kényelmet, és rögtön elváltozni bír — gondos — szorgalmas — rideg — számító — nélkülöző — énjét nem kimélő — circumspectus kalmárlélekké — okszerű modern gazdává, aki, mint Amerikában, saját gazdaságának első bérese s házinépe is annak napszámosa: a kis rész még kilábolja az átmenetet, de a többi kivesz.

Kormányunk, társadalmunk érzik ezt. A mult évi pesti gazd. gyűlésen tanakodtak is a segédeszközökön, petitiót határoztak, hogy törvénynyé emeltessék a *birtokminimum*, melyen alul darabolni ne lehessen.

Korholják ezt tekintélyes emberek, tekintélyes lapok: a birtok szabadsága fogalmából! — Ellene szóltak az *alföldi* gazdasági egyesületek. Tehetik ezt persze *ők* a néprítka magyar alföldiek, ahol még nagy plagiumok vannak egy-egy kézben — de ránk felföldiekre kívánatos volna, — mert itt a birtok-darabolás eljutott már a véghatárig. Jó volna az uzsora megakasztására is, a proletáriatus ellen is — fajunk mentése szempontjából is.

Mert a többnyire uzsorásokból keletkező új gazdák ritkán veszik át a birtokkal az *ősi nyelvet* — *ősi erényeket*, puritán *erkölcsöt* és *hazafiságot*; pedig a modern szabadságnak oltárai voltak, vannak és lesznek mindig és mindenütt — de fajunknak: „*itt élni, halni kell*“, csakis itt — csakis mint földbirtokos és földmives nép őrizheti meg a magyar faji-jelleget, és a magyar hazát hitbizományként unokáinak a második évezredre.

Ezt megmenteni első kötelesség.

Emeljük hát a mezei munkát mezei iparággá — fejlesztjük okszerű, tudományos ipartízlletté.

Hála és elismerés a zalamegyei gazdasági egyesületnek, mely ezt az által is emeli, hogy a legpraktikusb gépeket nagyban beszerezvén, kis gazdáinknak, községeknek részletfizetés mellett kiosztogatják.

Tanuljuk kizsákmányolni az anyaföld kincseit, termőerejét — a nélkül, hogy munkánk rabló-gazdálkodássá ne váljék, sőt (*do ut des*) fokozzuk — tanuljuk fokozni földünk termőképességét — kultiválását.

(Chinában a rosszul gazdálkodót megintí a község, az állam, aztán elveszi, kisajátítja tőle birtokát.)

Alig van tudomány, melynek bővebb buvárlatra volna tere, mint a gazdászatnak, mely a geológiát, chemiát, phisikát, sőt az astronomiát is érinti, provokálja!

Csináljunk olcsó vízi-utakat, Türr szerint.

Emeljük *kultussá* a földmivelést, mint a chinaiak, ahol a földmivelésnek külön *temploma* van — nagy udvartérrel — hol évenként országos népünnep tartatik — melyen a császár teszi az első ekeszántást — utána a főmandarinok, jelezve, hogy ők is *abból élnek*.

Chinában a gazdai földmivesi állás *kiváló tisztességnak* tartatik. Meleg törvényekkel pártoltatik. Minden községben van *mezei bíró*, széles hatáskörrel, aki nemcsak felügyel a mezei kulturára — iparra, de békebíróként ítél mezei ügyekben, kisajátításokban, kártételekben, segédletét képezik a mezei örök, feddhetlen előéletű egyénekből választva.

Igy respektálják ott a mezőügyet — a mezei munkát — mint tán sehol máshol. No meg legujabban Németországban, ahol az eszélyes Bismarck mindent elkövet a földmives-osztály támogatására — sokat is — p. u. tavaly a borbevitelre — most a szőlő- és lisztbevitelre oly nagy védvámokat szabott, hogy szinte sérti a vele szomszédos viszonyainkat, oda kivitelünket, mit ugy hiszem kormányunk szó nélkül hagyni nem is fog, mert hát a mezei munkát, a földmivelési érdekeket nekünk is védeni kell — levén per eminenciam agricultur-ország — s maradunk is még jó sokáig, tán mig fajunk és hazánk él.

Addig él a magyar haza, ameddig a magyar gazda.

„Pedig neked élni kell, ó Hon!”

Házasság és még valami.

A szellem három momentumban realizálja — külsőíti magát a társadalmi életben, t. i. *egyén* — *család* és *status*-ban. — (Ide számíthatók még a „*moralis testületek*“, de ezek csak e két utóbbinak oldalhajításai, — válfajai: t. i. hatványozása a családnak s miniatűrje a statusnak: piczi status a statusban.) Mindenik bő tárgy az elmélkedésre, — de mi itt főleg csak a középsővel foglalkozunk, mert ezt kívánja a fent kitűzött czim.

De tán legfontosabb is e középső, t. i. *a család* — amennyiben *alapja* a másik kettőnek. Az egyénnek azért, mert ez csakis a családból születik. A statusnak azért, mert ez is csak a családok összegéből állhat elő.

Ember vagy egyén magában — család nélkül fen sem igen állhat. Már a biblia — vagy e szerint Isten, *kezdetben* mondá: „*nem jó az embernek egyedül élni!*“ (Én feltétlenül rászavaznék az agglegény-adóra!)

Status sem létezhetik család nélküli egyénekből. Lám az ő s Róma legelső egyénei — a hitregjük szerint farkas által szoptatott *Romulus* és *Remus* — és az ezek által összetereelt férfi-csoport sem birt mindaddig Statust alapítani, míg nem a Szabin néptől nőket rabolva, ezekkel családot alapítottak.

Tehát a család a másik kettőnek alapfeltétele.

Család pedig csak házasságból ered.

Tehát a *házasság kötése* felette fontos.

Kötése nálunk s Európa legtöbb országaiban egyházi, vagyis papi, néhol azonban mint Belgium, Svájc, Francia stb. országokban: polgári is.

A polgári utoni kötés: *a polgári házasság*. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a polgári törvény megengedi, hogy a polgárok házasságaikat ne csak mint eddig az oltárnál, hanem a polgári bíró előtt is köthessék. Itt vagy ott. Kinek hol tetszik. Mindenik érvényes. Ez a *megengedő* (facultatív) *polgári házasság*.

Ha pedig a törvény úgy rendeli, hogy minden polgár az ő házasságát tartozik eleve a polgári bíró előtt kötni, — onnét azután, ha neki tetszik, mehet az oltárhoz a papi áldást is megszerezni, de a *polgári bíró nélküli nem törvényes*: ez a *kötelező* (obligatív) *polgári házasság*.

Deák Ferencz nagy hazánkfia egyik epochalis beszédében ez utóbbit mondá a kor és hazánk igényeire megfelelőnek.

Egy ősmagyar közmondás (pedig ezekben sok alapigazságok vannak lerakva) azt mondja, hogy „*a házasság ében köttetik!*“ Mi annyit tesz, hogy a *kötés gyökere — valósága a szellemben van*, melynek forrása az Ég — a végtelen szellem hazája. És ez igaz is.

Tehát a kötésnek csak formája az, ami itt lent a földön köttetik. E formára nézve pedig már *mindegy*: akár pap — akár polgári bíró adja azt reájuk, mint köntöst — épinséggel mindegy: akár egyik, akár másik felebarátjuk kíván nekik — a lelkükben kötött frigyükre — jó szerencsét. És ha nem lelkükben kötötték: úgy sem használ sem papnak, sem bírónak áldása. Mutatja az élet és a sok válóper.

Amely kötésnek alapja (t. i. indító oka és személye) nem jó: az hamar felbomlik, bárki kötötte össze. Tehát a felbomlástól sem a kötés formája menti meg.

E kötés rendeltetése örök, vagyis a felek élettartamáig szól. Erről sem biztosít a kötésnek pap vagy bíró előtti formája, mert igaz bár, hogy a Canon-jog a katolikus házasságot felbonthatatlannak vallja, de ezen képtelenségen úgy segített a törvény és az élet, hogy a tarthatlan házasságokat mégis megsemmisíti, — tévesztés, erőszak, előzetes nőszéptelenség stb.: *eredetileg már érvénytelenítő* okokból.

Castellar, a híres spanyol író, mondja (különben nélküle is tudnánk, de már szokás ily kimagasodó fix pontokra mutogatni),

hogy a mely házasság szívvonzalom vagy szerelem nélkül köttetik: keserűen megboszulja magát. Átok ül azon!

Öregeink mondani szokják: nem épen kell ide valami nagyon forró szerelem — lám úgy is meghül az idővel! Igen: *idővel hül*, de van minek hűlni; hanem ami kezdetben is hideg volt: az már nem hűlhet — csak fagyhat! És ez nagy különbség!

Szerelmet és szeretetet *itt* úgy distinguálnám, hogy amaz lánggal égő lobos meleg, ez tartós ugyan: de ne felejtünk, hogy csak lángos égésből lesz *parázs*.

„*Minden kornak van Istene!*“ mondja a költő. Vagyis minden egyéni életkorszaknak meg van a maga öröme, nymbusa (hajnalnak pirja, reggelnek harmatja — délnek érlelő melege — az estének szélsendje).

Az ifjukornak — hol a legtöbb házasság köttetik — *pótolhatlan öröme* és nymbusa a szerelem, a maga titokzatos, fájó — édes boldogságával. — Ne adjuk meg ezt e korszaknak és a benne kötött házasságnak? . . . Azon ifju — ha csak kissé kedélyes és eszményi: örökké érzi, bánja: hogy *ő e korszakot átugorta*, hogy ő e korszak csábos, de megillető örömét nem élvezte. És ebben, hogy nem engedték élvezni: *pressiót lút*, — s e nyomást fiatal szellemé nem tűri, — ez alul lelke emancipálja magát, — vagy válik, vagy mint a kalitba zárt madár — czukorral etessék bár — börtönéből kifelé éreleg. — És ezért elítélni, egészen kárhoztatni se lehet, mert vágya természetes: visszaszerzése annak, amitől sors, vagy emberek megfosztották.

Tanulság belőle hát: hogy valódi vonzalom nélkül (főleg ifjaknál) ne köttessék házasság, mert úgy se lesz belőle köszönet, sőt előbb-utóbb megboszulja magát, vagyis azokat, akik kötötték.

Kivétel persze itt is van. Látunk lobos szerelemből kötött és rosszul végződő — és viszont nagy vonzalom nélkül kötött és jóra vált házasságokat. De az ily kivételek száma kevés — és e kevés is csak némi lélektani okok beálltával esik meg. Ugyanis:

Amott az volt a baj, hogy az érzelem *csakis lobos volt*, a nagy láng után (mint a szalmánál) nem volt és nem maradt melegítő parázs.

Emitt — amely utóbb melegült meg, mi a jóra fordulás oka? Édes Istenem! hát utóbb született meg, a minek már kezdetben kellett volna lennie. — És hogyan? És miért nem mindenütt történik ez? Itt hihetőn a felek a házasság tartama

alatt is birták adni a naiv, gyermeteg, játszi, feltékeny, idealizáló, duzzogó, gyorsan békülő — és több ily ezer nuanceokból álló jeleneteit az ifjui kor szinpadi felvonásainak. Ezek a házassági kötés *alatt*, maguk közt játszásként le a szerelem örök változatlan szerepeit. Itt lobogtatják el az ellobogni kellőt — de ellobogtatják: így marad és csak így marad vissza nekik a melegítő parázs, a tartós szeretet.

De az ily szereplők ritkák ám!

Vagy feltéve (mit nehéz feltenni), hogy a házasult ifjak ily idealitás-nélküliek: akkor is — ha egymásban naponként fedeznek fel új meg új becsülni valót: így is szépen összelegyűlnek, segít a megszokás, a higgadt véralkat s a nevelés.

De csak segít — nem pótol egészen. És ez utóbbi kivételek éppen indokaikból kevesek. A hol vannak, ott is riskiert maradandóságuk — mint a valódi fundamentum *híjjával* kezdett épület; támogatjuk ám, oldalról is, — áll is az, de egy váratlan szélvész mégis csak eldönti, vagy legalább is megingatja azt.

Más az: ha a kötés alatt valódiilag — mindig szükséges előjátékával szereztetik meg az, amivel kezdeni kellett volna. Ez felette kevés eset. De ez is azt igazolja, hogy az alapnak meg kell lenni.

Hegel azt mondta — s igaz is — hogy lélektani absurdum embernek emberhez örök szerelmet esküdni. Nemcsak azért, mert maga az ember sem örök, — de azért sem, mert (a külalak gyors változóságát nem is említve) emberi nézetünk, vágyaink s egyéb tulajdonságaink sem örökök . . . És ez így van jól: mert *rendelésünk a haladás, a tökéletesedés.*

Már ha így két egyén ifjúkori házasságuk idejekor — külalakjukra egymás igényének megfelelők — kielégítőek voltak, — s így tehát természetesen okadatolhatólag *egymásba* beleszerettek: szintoly természetes lesz, ha midőn egyik akár testileg, akár szellemileg nagyon *sebesen emelkedik*, a másik pedig visszaesik, vagy csak a kezdetben egyenlő niveau-n is hátramarad — szintoly természetes lesz, hogy amaz az egykor emebben talált ideálját már többé nem találja fel, s így nem szeretheti, mert természetes és jogos igényeinek megfelelni megszűnt.

Örök bűséget, el nem hagyást esküdni már igen is lehet! — mert ez cselekmény. Cselekményre pedig leköthetjük magunkat. És becsületes ember meg is tartja — ha nehezebbre esik is. Sőt

Schillerként csak akkor gyakorlunk erényt, ha olyant teszünk, a mi neheztünkre esik — minden más csak önzés, mert éntünknek hízolg. Szerinte a szülő is azért szereti szülöttjét, mert bennük saját én-je folytatását látja. A szerelmes is — mert viszont szeretve levén: önhiuságának tömjénez, hogy azon másik ő benne leli eszményképét. — No de. hát a ki viszontszerelem nélkül szeret? . . . Itt megdül a ráfogás. — Ne is higgyük ezt a végletekig, mert a válaszvonalak nagyon elsimulnak jótett és erény között, — s nagyon kevésre redukálnók az erények számát.

Mondjuk inkább, hogy erény az erkölcsi igazság, — ami az erkölcsi köteleknek megfelel. És ha ezeknek az egyén, gusztsusa s *hajlamai ellenére* is megfelel, annál nagyobb erény az, vagy ő nála dupla erény az, t. i. maga a tény is — az elkövetési mód is.

*   *   *

Mindezekből immár világos, hogy a házasság nagy dolog! Ebből születik egyén is — társadalom is. E nélkül nem létezhetnék sem egyik, sem másik — tehát semmi . . . emberi!

Jól mondják hát ily értelemben, hogy *szent házasság!*

Fontos tehát, hogy: miként legyen csakugyan szentté? . . .

Egy író mondja: Szent az, a hol több lélek egy pontban egyesül vagy harmonizál . . . Ergo *szent a harmonia.*

Miként lehessen a házasságban harmonia? arról éppen fennebb beszéltünk, t. i. hogy a harmoniák hatványával — szerelemmel köttessék.

Szóljunk kissé arról is, hogy miként maradhat fen a házasságban már meglevő harmonia?

Ahány fej: annyi ész; ahány szív: annyi vágy. Ahány egyén: annyi elv. Ahány ház: annyi szokás. Ahány hangszer: annyi hang. És mégis két házasságnak egy „*stimmre*“ kell jönni. És a nélkül, hogy egyik is egészen elveszítse egyéniségét, hogy a másiknak rabszolgájává ne legyen, ez a házasság *gordiusi csomója!* Kik jól oldják meg: jól élnek.

De megoldása nem is oly lehetetlen.

Abban oldatik meg, hogy a férj és nő ellentétes véleményeknél, melyik *hangolja magát* a másik véleményéhez és módorához? hogy kit illessen az utolsó szó — a határozat?

Persze a férfit! Jó . . . könnyű ezt kimondani, de életbe léptetni: tessék megpróbálni!

Azért ne legyünk itt se zsarnokok: *indokoljuk előbb* — az okoknak aztán az okos enged — s aki nem enged: nem okos.

Az egyszeri nő is így kapacitálá férjét az engedésre, — ez pedig felelé: nehéz ám mindig okosnak lenni.

De félre a tréfával, indokoljuk:

1-ször is: A nő tagadhatatlanul gyengébb, mind testileg — s eo ipso — mind szellemileg. Sőt épen e *gyengeségben legerősebb: ebben van nőisége!* Ebben van keresettsége. Épen ezért szomjuhozza őt a férfi lelke, mint szarvas az üdítő forrás vizét. Természet törvénye szerint hát neki, a gyengébbnek kell alkalmazkodni.

A *nőemancipációnak* legmelegebb szószólói is (p. u. Dobránszky „Társadalmi bajaink“ szép munkájában) ezt csak időjárással — ha majd nőiskolák által stb. oda képesíttetnek — s akkor is csak a *férjetlen nőkre* értik, mondván: hogy függetlenségét a nő örömet áldozza a házasesletnek.

2-or: A szentírás mondja: a nő elhagyja apját, anyját és követi férjét. Elhagyja családi nevét, mindenét, tehát szokását, modorát és elveit is — ha már volnának.

„Elv“ a lélektan szerint — *hosszabb*, gyakorlati élet sok éveiből resumált (elvont) gondolkozási és cselekvési mód . . . Tehát gorombák volnánk, ha a nőt valóságos elvekkel bírónak mondanók. Hol vennék ők — a mindig (vagy soká) 18 évesek a hosszú évekből elv levonását?!

Egy vigjáték czime ez: „*Egy nő, kinek elvei vannak*“. Jelzi ez, hogy nő és konok elv — a házasesletben tréfás is, szomorú is — azaz nem helyén levő.

3-or: A gyakorlati házasesletben a férfi a betereztő, a fenntartó . . . a nő a berendező szellem. A férfi a külvilág minden kellemetlen behatásait felfogja s ha lehet, elhárítja. A fújó szélről is óvja nejét — mint a külső-ablak felfogja a tél havát, jegét, zuzmaráját. Természetes tehát: hahogy kedélye néha zimankós, borult: ezt a nő tartozik kimelengetni — mert ő mint belső ablak a szoba örök melegen sütkezézik, — tehát lehet is, tartozik is nyájas lenni, örök mosolylyal ajakán . . . mi nélkül virág lenne illat nélkül . . . az is tuskés.

És a megvédésért — cserébe — tartozik engedni, ha elveik, szokásaik ellenkezésbe jönnek; különben hálátlan lenne, mert e

fenntartás és megvédés *oly nagy tény*, hogy a nőnek nincs azt mivel mással, mint engedékeny nőiségével viszonznia.

4-er: A nő érzékibb, eszményibb, gyengébb idegzetű; tehát ingerlékenyebb levén: többször a szívre, mint az észre hallgat. Pedig a szív sokszor nem jó tanácsadó. A nő sokszor tudja, hogy a másik út volna jobb, de „*azért se*“ teszi azt. Mert nem tetszik neki. Nem tetszik vágyát, kényét megtagadnia, mert ez keserű. A férfit azonban az élet már több keserűséghez szoktatván: inkább bírja azt nyelni. Nyelessék is vele, de ezért cserébe alkalmazkodjanak.

5-ör: Már ha a házasság egyik szép feltétele a *harmonia*, és ha ennek megszerzéséért, a fenti okokból a nőt illeti az alkalmazkodás: úgy a saját maga iránti eszélyesség is tanácsolja azt neki, mert ő is csak így élvezheti a harmoniát. De a közillelem és közvélemény is így követeli. Ugy, hogy politikus nő — bárha otthon megfordítva volna is: külre mégis így mutatja. Jele, hogy tudja, miként amugy kéne lenni. Ne legyen hát, jobb tudalma ellen.

6-or: A régi görögöknek voltak *házi isteneik*. Nálunk is van: a minden családban uralgó bizonyos rend és szellem, annak a háznak istene. Hogy ez jó legyen: ez már leginkább a nőtől függ, mert ő a *belügyminiszter*. Férfi sorsa a nő! — Ha a családban harmonia nincs: a házi isten megszökik, vele minden, még az anyagi jólét is elköltözik. S hogy harmonia legyen: megint a nőtől függ. Ez *circulus vitiosus*. Mindig oda lyukadunk ki, hogy a nő legyen gyengéd, alkalmazkodó. Miért? már indokoltuk. Végre, azért, mert nő — mert különben megszűnnék nő lenni! Ezt pedig már, ha kívánná, se teheti (a régi plátói hitregéje szerint a magát 7 női életen át jól viselt nőtől lesz férfi . . . s aztán csillag. Mese ez, de jellemzi már a görögöknek is így gondolkozását).

Hiába mondják, hogy a férfi oka a disharmoniának és az ebből való rossz utóbajoknak. Én láttam már rossz férj mellett okos, türelmes, jó nőt, és a család fennállt; — és láttam okos, jó férj mellett rossz nőt: e miatt elpusztult minden.

7-er: Végre csak gyengéd nő képes gyermekei szívét is gyengédnek, finomnak nevelni. Pedig régi axioma, hogy: inkább *jó szív nagy ész nélkül*, mint megfordítva. Tehát a társadalomnak is — gyermekeinek is így használhat. — Amely gyermek ma-

kacsanak neveltetik: keserű lesz neki, mikor majd az élet puhitgatja meg.

*   *

Ezekkel immár untig jelezve lett: hogy miként lehet a házasság belső megkötése jó harmonikus és tartós. Térjünk vissza most annak külső megkötésére, a mi nem oly lényeges: a kötés külformájára.

Mondják, hogy „*forma dat esse rei*“, a forma volna fő? Tagadom! A lényeg a fő, a külforma mindenütt mellékes. (A harang kötél nélkül is harang, és kötél nélkül is lehet vele harangozni; de kötéllal nem. Sőt a harang lényege a nemes ércz, harangöntő nélkül is cseng. — A sapka napellenző nélkül is sapka: — igaz, hogy így nem lehet vele illően köszönni, de azért mégis csak sapka az.)

Helyi jó papunkkal együtt korholtunk nem rég egy vad-házasságban élőt — s ez úgy menté magát: „Kérem — azon 14 év óta, a hogy asszonyommal szépen együtt lakunk — de sok esküdött nő hagyta el a férjét!“ Persze azért ketten letromfoltuk. Pedig valami rész igaza volt — amennyiben az esküdött felek a „*holtomiglan holtodiglan*“ biztosság érzetében sokkal több nyereséget megengednek egymással szemben; — míg a le nem kötöttek a helyzet általi egymásra utaltatásukat, de másfelől a könnyen felmondhatást is érezvén, ezért is vigyáznak egymásra.

Letromfoltuk persze a törvénnyel és főleg a gyermekekkel. mondván: hogy így szép kis gyermekeinek ha akarja apja, ha nem akarja, nem apja. Amugy pedig, ha nem apja is, apja. És a társadalom követelheti, hogy aki ily ártatlanoknak életet ad, adjon kenyeret is, nevelést is — ha rájuk megharagszik is: — hogy ne legyen annyi koldus és börtöntöltelék!

A házasság külső kötése hát — mint elől írák — egyházi és polgári. Ez ismét megengedő és kötelező.

Hazánk bölse ez utóbbit írja zászlájára. Miért? Elemezzük kissé gyakorlatilag és legyünk őszinték.

Hazánkban nagy befolyásnak a lelkész urak. Jó is van ez így. Mert népünk, míg a morál (erkölcs) tanuainak önmagaérti tiszta magaslataira nem jut — míg megérti *Hatala* tanát: hogy a morál korábbi a hitnél: — addig a hittet és kultussal lehet és kell kormányozni. Nagy Eötvösünk azt mondá: „de van Isten, okát senki mástól ne kérdje!“ Azaz ki-ki önszelleme által kifürkészett okok-

ból győződjék meg. Mig néptünk szelleme idáig magasodik: addig még ezután is Istent hinnie szükséges. Mig megérti, hogy a végtelen szellem lakát, helyét és formáját, épen ezért véges emberi észszel felfogni azért sem lehet, mert akkor megszűnnék véges szellem, vagyis ember lenni, akkor mi is isten lennénk. — Hegel ama tana szerint, hogy csak hasonló ismerhet meg hasonlót, — addig, de aztán is *kell* vallás. És a morál sem javálja a vallás-talanságot, sőt involválja a vallást.

De már most — ha törvényhozásunk a polgári házasságot csak megengedi: a törvény nem éri célját — sem a társadalom. Mert a nép azt mondja: nem fírad két helyre: bíróhoz is, paphoz is. Pedig a szokás és eddigi közvélemény a paphoz utalván, hát csak oda megy; emide is menni feleslegesnek látja, s ezt, mint feleslegest csak tréfának tartja — kimosolyogja a törvényt.

Ellenben, ha kötelessége lesz először a bíró előtt végezni, ezzel még ha egészen kivétnék is a házasság kötése az egyháztól: még az is jogos lenne — (mert ez polgári cselekmény — ami benne nem az: az meg szívbéli — tehát az sem az oltárnál van). De lám a kötelező polgári házasság által sem vétetik ki egészen az egyház kezéből a kötés — mert akinek vágyása van, elmehet a bírótól az oltárhoz, a kenet ráadására végett.

Igy vélem én, hogy „a *vadházasságok*” száma is apadna. Mert most sok házasulandó már csak azért is fel a paphoz menni, • hogy az akkori gyónásokat, tanításokat — külön felekezettéknél s áttérőknél a szokásos faggatásokat ne kelljen kiállnia. Mik a bíró előtt nem lesznek; és itt fizetés se lesz.

Megkönnyítve lesz a válás, — de nem annyira, hogy akkor tén minden szére-szóra feloldják. Ezt csak a polgári házasság ellenei vetik ürügy-ökül. Hisz akkor is leendvén szerződés: akkor is csak vagy egyező akarattal, vagy beható tárgyalás folytán, ítéllettel oldatik fel.

S a feloldás e megkönnyítésétől se ijedjünk meg. Hiszen két rossz közül a kisebbiket kell választani! Már ha a házasság akár kezdetbéli, akár pedig közbejött okokból tévesztve van (mert tévedni emberi dolog), — ha megszűnik céljának megfelelő lenni, ha földi menny helyett földi pokol: akkor siettetni kell a törvényes elválasztást. Külön még mindenik fél hasznos lehet a köznek, s mindenik számára nyilhat más virág. Mennyi köny lesz így gyorsan letörölve — mennyi bűn megelőzve?!

Mások a gyermekek sorsát vetik ellentűggyül. Csalódnak. Hiszen a polgári bíró még erősebben köti a szerződést — s ugy kiterjeszti ezt a lehetendő gyermekekre, hogy válás esetén is melyik fél mennyi gyermekről tartozik gondoskodni. E nélkül — sőt kellő vagyon, vagy munkaerő, s egészséges épség nélkül össze se adja a házasulandókat (míg az egyház most igen). Tehát a jövő nemzedék testi és szellemi jogigényeiről is jobban gondoskodik az állam. Tartozik is azzal, de joga is van hozzá: hisz maga számúrára neveli a jövő nemzedéket.

Megkönnyítve lesz a polgári házassággal a különvallásnak összekelhetése. S ez nagy szó! A kor igénye követeli ezt. És ez „nagyhatalmasság!” Elsőpri azt, aki utjában áll.

*   *

Itt jön elő „az izraelita-kérdés” is.

Szegény kedves hazánkat sok oly nép lakja, kik vagy északi, vagy nyugoti nyelvrokonaikhoz szítanak (gravitálnak). Magyar fajunk szaporátlan. Pedig szaporodnunk kell. Jogunk van — mint minden élő lénynek — a magunk jogos szaporításához.

A kigravitáló fajokból szaporodni, kiváló szabadelvű jó törvények édesgetésével lehető ugyan, régi megyei *autonomiánk* tette is ezt, de most nehéz ez, mert az európai civilisatio igényelte intézmények hamar világpolgársági (cosmopolitikus) hidegséget öltenek, meleg patriotismus helyett.

Jó izraelitáink azok, kik (vallásuk magyát megtartva bár, de cultusok cirádáiból engedhetve), miután önálló nemzetiségre s külön államra nem vágnak és nem vágyhatnak, más vagy szomszéd nemzetekkel sem rokonabbak, mint velünk, belátják, hogy nekik is „itt élniök, halniok kell”, máshol nincs számukra hely, hogy ily historiai multtal és jövővel (s tán még egyszer európai missióval) bíró ily lovagias nemzethez olvadni, sem szégyen, sem nem hátrányos, hogy a magyar polgárjogért, mit itt kapnak: cserébe magyarrá lenniök illik is, kell is, lehet is, előnyös is.

Általuk, velük szaporodhatunk hát legkönnyebben, mint Albion népe, a hatalmas Anglia, hol a legfőbb állami tisztviselő vagy lordmajornál eszibe se jut már sem néki, sem az angol nemzetnek, hogy nagyapja még izraelita volt, amikor az *eskü-bill*

miatt még parlamenti tag sem lehetett — mignem e bill eltöröltetett. S viszont, a mi velük leendő növekedésünk nekünk is egyáltalán nem derogál! Mert először, ha volnának is köztünk, magyarok közt a historiai multra, vagy családjuk régi s magas származására büszkék: ezek már kevesek és oly muzeumba való ósdiak, vagy Mokány Berczik, kik civilisált világban már nem ponderálnak, vagy félretoltnak a korszellem hatalma által, mert ezekre már kimondá egy elmés hasonlat, hogy olyanok, mint a krumpli, aminek a java már a földben van, csak a czafrangja, ami kilátszik.

És nem derogál másodszor, mert ha volnának is köztünk elfogultak, kik kapzsiság, uzsora és tulhajtott nyereszkesedési vágyból eredni szokott jellem-árnyalatokat szeretnek hangoztatni izr. honfitársainkra: ezek vagy más személyes antipathiájukat takargatják a kölcsönkért morál-köpenyök alá, vagy oly korlátolt judiciummal bírók, hogy felejtik, miként egyes, habár sürti tünetekből is egész osztályt classificálni, bírálni se nem lehet, se nem szabad.

(Még az erdei duhajokat se merném én egészben anathemálni: bány jó legény van köztük, ki például azért busulta magát oda, mert kedvese, első szerelme megcsalta?)

Felejtik a hamar ítélők továbbá: hogy még ha e jellem-árnyalatok ez osztálynál még sürtibben volnának is meg: nem lehetne nagyon beszámítani! Mert a régi elnyomott helyzet — miibe régi törvényeink ez osztályt szorították — volna annak természetes szülőoka. A pressiónak, mellőzésnek, az itt-ott éreztetett majdnem megvetésnek volna az kényszerült ellentállása! Ha nem adtak eddig az osztálynak jogot, földet és közbivatalt: lám kényszerült az egyedüli üzérkedésre, és ha így ebben, itt-ott tulment: az nagyrészt a reá kényszerített önvédelem volt, melyet ép ezért még az észjog sem ítél el egészen.

De ha megszünnendnek az e jellemárnyalatokat szülő okok (aminthogy új törvényeink meg is szüntetik azokat), ép oly természetesen megszünnnek annak következményei, a hibák is. Az új helyzet új eredményeket, új hibákat teremt! De ez megint, természetesen, egyszerre nem történhetik.

Azért tréfált nagy Jókaink egy helyütt az Űstökösben, mondván: A jövő ezredben az izraeliták lesznek a hosszú pipaszáru komode táblabírák, földbirtokos, sine cura, tivornya, pénztelen urak, a magyar pedig szorgalmas üzér, uzsorás, geschäft-cember.

Egymástól átcsereált helyzetükkel átcsereálnék egymásnak erőnyeit is, hibáit is. No de ez soká lesz, alig éri meg valaki.

* Hanem most értetik meg a kor intő szavát, az amalgamizálódás és tömörülésnek szükségességét!

Ha észszerint beszámítóknak kell lennünk a multa: ugyan-ezen ész szerint alapos reményünk lehet a jövőre. — Felejtsünk és tanuljunk. Vetkezzük le az ó-embert, öltünk fel az *új embert*. Engedjünk és tanuljunk mindkét oldalról.

Nálunk is eltöröltetett, nem az ily eskü-bill, mi nem is volt, de az ezt helyettesítő több más gát, válaszfal. Erdemesített tagjainak nyitva a tér a miniszterségig — sőt már tetteleg itt-ott elfoglalva is van általuk sok szép állás.

De aminél teljesebb amalgamizációt, egy nemzettestté összeforrást s ez általi nemzeti szaporodást egyedül csak a kötelező polgári házasság eszközölheti. Mert az egyházi törvény nem keresztyénnel nem enged házasságot kötni! — Mig a polgári házasságnál maradhat jó izraelita és e mellett lehet jó magyar hazafi.

Csak a polgári házasság döntene le azon mohos kaszt falmaradványát, mely magyar és izraelita közt itt-ott még ágaskodik. Ugy is sok kaszt van szegény hazánkban, vesztére! Ezzel egy nagy válaszfal ledölné, kár nélkül, haszonra!

Nagyobbá lenni nemzetileg: dicsőség! De ezenkívül ily számító világban nézzük hasznait is. Vegyük ismét őszintén és praktice:

Izraelita polgártársaink nyernének az összeházasodással fekvő birtokot, nevet, rangot, nexust, az ezekkel járó születési tekintélyt (s valljuk meg, hogy korunkban még ezek is valamik, miknek felejtését nem is lehet egyszerre kívánniok) s nyernének tán itt-ott edzettebb testet és kissé nyiltabb, önzetlenebb, hazafiasb jellemet. Ők pedig adnának s hoznának ezekért cserébe pénzt és ami még nagyobb: a pénzszerezés mesterségének tudományát, magyar urhatnámságunkhoz takarékoságot, keleti indolenciánkhoz szorgalmat és fürgeséget, életfrissességet.

A csere megéri, mert egyiknek se lenne *kevesebb*, tehát *mindegyik fél nyerne* s nyerne vele a társadalom, a Haza!

*

*

*

A haza bölcse kibontá a zászlót . . . Utánna! Megérett gyümölcs ez eszme már (igazolják a naponkénti esetek).

Ezzel aztán előre tolvá lesz azon másik nagy kérdés is, miről Pulszky Budapesten tartott nemrégiben nyilvános felolvasást: „A magyar középosztály szaporítása“. Erről a következő cikkemben.

Boldogság.

„A szerencsés nem mindig boldog, de
a boldog mindig szerencsés.“

Nagy szó!

Már hallatára is összerezzenik az ember szive; azé is, aki már izlelte, azé is, aki még ezután vágyik elérni; oly bűvös, oly sokat mondó, oly mindent kifejező, hogy nincs párja az embe-
riség szótárában.

Ilyt hajhássza a kerek föld összes emberi teremtménye — a bölcsőtől a sirig, és ha odáig sem találta meg: igéri magának a *siron tal*, a más világon. Lábból látszik, hogy elkerülhetlen nagy szüksége van erre az ember szívének, hogy erre van hívatta, teremtve az ember.

Mindenről inkább lemond az ember, de hogy boldog, saját fogalma szerint boldog ne akarna lenni, arra nincs eset. Még az öngyilkos is azért szakítja el életfonalát, hogy a boldogságot, melyet itt hiába keresett, megtalálhassa legalább a halál nyugalmában.

Boldogság! te csábos syrén, te vagy az emberi szív. kedély és léleknek földi istensége, törekvéseink netovábbja.

Ott ülsz te már a csecsemő ajkain, mikor az bölcsőjében az édes anya tejéről álmodva hunyt szemmel nevet; ott ülsz a gyermek vidám arcán, mikor apró kis pajtásaival boldog gondtalanságban

cseveg, ló, fut, játszik, pillangót kerget, vagy a rét virágait tépi (Anaxagórasz görög bölcs halálos ágyán kérdeztetvén, hogy mit kíván végrendelkezni? mondá: halálom napján engedjétek a gyermekeket eleget játszani, hadd legyenek boldogok).

Ott ül az ifjú méltázó szemében, mikor távoli kedvesére és a találkozás örömeire gondol, s elég neki e gondolat boldogságához, ez ezúttal túl nincs is számára idő.

Ott ül az a férfi méltóságos homlokán, mikor a bevégzett munka felett öröm és hűn végzett kötelesség dicsfényében ragyog. Ott ül az a tisztas aggastyán arczedőin is, mikor unokái göndör fűrteit simogatja, azon édes tudattal, hogy ezek őt szeretik, s hogy ezek az ő énjének folytatásai.

Tebát minden kornak, minden rang és állapotnak meg van a maga boldogsága, csak meg kell keresni, meg kell találni, és aki jól keresi, meg is találja azt. A valódi nemes boldogság útja nincs elzárva senkitől, még a vakonszületett előtt sem. S kinek száz virágát elhervasztá a sors szele: terem, nyílik számára százegyedik is — csak jól keresse azt. Oly kevés kell e nagy dologhoz!

A gyermeknek elég erre egy játék bábú, egy új ruha, az ifjunak elég egy pillanat kedvese szeméből, a férfinak egy siker, jól végzett munkája felett, vagy kösded családjá ölelése, mikor az érték küzdő cseppjeit homlokáról lecsókolják.

Mondjátok, hogy ez csak pillanatnyi boldogság. De állandóvá lehet tenni. Állandósításához sem kell sok. Kell hozzá, igaz, mindenekelőtt jó szív, nemes lélek, és ez nem kis dolog, de magunk csinálhatjuk magunknak, a kunyhóban úgy, mint a palotában, a száraz kenyéren úgy, miként a Nubok asztala mellett — a szabadban és börtön falai közt egyaránt.

Nem kell hozzá még csak szerencse sem. A szerencsés nem mindig boldog, de a boldog mindig szerencsés.

A jó szív és nemes lélek mellett mindig ott van a jó öntudat, e mellett pedig az elégedettség, s ezzel már meg van a boldogság. Aki szeret, az nem lehet boldogtalan — s a jó szív mindig szeret. Az „emberfia“ még a keresztre huzoló ellenségeire is áldásul rebegé: „Atyám, bocsásd meg nékik, nem tudják, mit cselekednek“. — Husz János még a testét nyaldosó máglya lúngjai közt is boldog öntudattal énekelte a zsoltárokat.

Phocion érezvén, hogy az atheniek, kikkel ő sok jót tett, hozzá hálátlanok — mégis egy közgyűlésen így szóla hozzájuk:

nagyobb boldogság nekem töletek rosszat elfogadni, mint veletek rosszul banni.

Ha valamely példabeszéd igaz, úgy a német „*Einbildung macht alles*“ közmondás igaz. A képzelet szükség, mondja Hegel, valódi szükséggé válik lelkünkben: így a képzelt boldogság is.

Aki elképzei, hogy állásában boldog, csakugyan az ő, már csak e hiténél, e képzeletnél fogva is.

A boldogságnál csakugyan a képzelet, a felfogás játsza a főszerepet. Mert ugyanazon egy sors és állásban egyik ember boldognak érzi magát, a másik nem.

Sőt ugyanazon egy ember néha boldognak, néha boldogtalannak *képzei* magát. Tehát a képzelet, a hit boldogit.

A felfogástól függ.

A spártai köztársaság Lykurgus vastörvénye alatt 500 évig virágzóan, boldognak érezte magát; mégis midőn egy szibarita meglátta szigorú életrendszerüket, gunyosan mondta: „nem csoda, ha oly örömet hálnak embereitek a harczban, csakhogy ily sanyaruan ne kelljen élniök!”

A felfogástól függ — ez pedig a szív és lélek nemességétől, — ez pedig magunktól.

Azt mondja a költő:

„Futó folyam hullámai
Az ember milljó vágya, kéje,
Percz hozza őket s percz ragadja el —
Es mire a sors egy kegyét elejt,
Az emberszív régen mást esdekel!”

Szoktassuk tehát magunkat: *kevéssel beérni*. — Szoktassuk lelkünket arra, hogy *öntudatával táplálkozzék*. Egy jó öntudatu embertől ép úgy lehámlik a világ felesleges felkaroló dicsérete, mint a népszerűség vesztette rágalom ócsárlása. — A jó öntudat tűz- és vízhatlan vértje a léleknek, mely mögött nyugodt-boldogan küzd az illető — mert hát küzdés az élet.

Az élet bajai csak növelik lelki erejét, mint a pálmafáét a reá aggatott terhek.

Hát a terhek? . . . Váltakozó tarka ruhája lelkünknek! Ez nagyrészt születés, véralkat adománya. A rózsás vagy bors kedélyt főleg a természettől kapjuk. De azt is csinálhatjuk. Plato

borns kedélyűnek születvén, úgy szoktatta magát vidámságra, hogy reggeli öltözés alatt *fűtyült*.

Szoktassuk magunkat ahhoz, hogy mint egy csepp kovász az egész teknő tésztát — úgy egy csepp öröm száz akó bánatunkat megédesitse. Szokjunk ahhoz, hogy *keveset a jóból*. Aztán ne legyünk fősvények a jóval. Osszuk meg az illetőkkel. Kölcsönbe megy az. Örüljünk, ha másoknak szerezhetünk örömet.

Szeretet.

Szemere Bertalan utazási naplója így írta körül a szeretetet (megérdeklő, hogy szószerint idézzük):

„*Szeretet*“ a léleknek egyetlen nem önző érzeménnye, mit jutalom nem gerjeszt, sem veszteség nem rettent vissza. — Ez rohan a lángok közé a sikoltót kiszabadítani. A tört hajóhoz lázadt tengeren ez visz segédelmet. Ez szenved kinokat a hazáért, ez váltá meg halálával a világot.

Szeretet a legfőbb erény. Schiller szerint azonban csak akkor erény, ha éntünknek kellenetlenül esik és mégis gyakoroljuk, mert szerinte mindaz, ami éntünknek jól esik: az önzés — még a gyermekeink szeretete is önzés, mert a szülő saját énje folytatását, tehát magát szereti gyermekeiben. Így írt a baráti szeretetről is: „Gern diene ich meinen Freunden, doch leider thue ich es aus Neigung.“ De ez szerintem tulhajtás.

A szeretet élőfa, melyen mind a többi terem. Napja a lélekvilágnak, — Istent emberi nyelven csak egy szó fejez ki hiven s e szó a — „*szeretet*“.

Midőn a patak partjait termékenyíti s mezőt öntöz, midőn a szél a fák him- és nőporait hordja össze, a virág illatot lehel, midőn a lángoló nap meleg sugarai alá veszi a hideg földtekét, midőn a csillagsereg vigasztaló fényt küld az éjszakába: szeret. Mert élet és szeretet egy értelem két szóban. Szeretet nélkül nincs élet, s hol amaz a lélekből kiveszett, ott az élet csak árnyék

napnyugvása után, elröppenő illat a meghervadt rózsza körül, üres visszhang a már elhangzott kiáltás után.“

Eddig Szemere ékes tolla.

De a szeretet nagy szó, magában foglalja a *szépnek, jónak, igaznak, egyebeknek és magunknak* okos önszeretetét.

Először. Szellemünk rokonságából a végtelen szellemhez — következik, hogy az ember szépre, jóra s igazra hoz magával hajlomot és fogékonyságot. Kisebb-nagyobb mértékben bár, de minden ember inkább jónak, nemesnek születik. Azonban az emberi szellem emberi testben nyilatkozik s a test földi növény, mely a külvilágtól határoztatik, s a benne lakó szellem épen eredeti tisztaságánál fogva, mint a hig arany, azt a formát veszti fel, amelybe öntetik.

S mi ez a forma, mely az emberi szellemnek idomot ad?...

A kör, melyben neveltetik.

Egyenlően kel-e ki a mag, mely az utra és mely a jó földbe esett? — S aki nem gyomlál, oly tisztát arat-e, mint aki gyomlált?!

Hogy boldogok lehessünk, kell szeretnünk, — sőt szomjaznunk a *szépet, jót, igazat*, mert csak ezek hordják magukban a mindentől független önjutalmat, — mint ok az okozatot.

Hogy szívesen szerethessük ezeket, úgy kellene neveltetnünk. Neveltetnünk pedig úgy kellene: hogy ne csak halljuk emlegetni a szépet, jót, igazat, de lássuk is gyakorlását.

Az istenség e három főalkat elemeit a gyermekszív táblájára, mint három csillagot, kell feltűzni, hogy fényeiknél haladjon — hova bizonynyal elvezetik őt céljához.

S ki teheti, s kinek kell tenni ezt vele? . . . A gyermek nemcsak beszélni, de érezni, gondolkozni, cselekedni is szülőitől s nevelőitől tanul, akkor midőn mindent befogad és semmit nem felejt.

A gyermek jövője s boldogsága hát szülői, nevelői és környezete kezében van.

És hányan kapják ferde értelmezését, úgy, hogy *szépnek* tartják, ami annak látszik; *jónak*, ami annak mutatja magát; *igaznak*, ami mellett okok felhozhatók. — Hány anya tanítja lányát ismerni viseletben, ami divat, izlésben, ami bizarr, szavakban, tettekben, ami verve chic, társalgásban, ami szalonias, s társalkodóban, aki sima, mázas, bőbeszédű, előzékeny, minek haszna és gyümölcsei jelenvalók, kézzel foghatók.

Hány szép hölgy érzülete lesz így elferdítve? s általa a férfi is, aki rendeltetésénél fogva nála hisz, nála keres boldogságot: talál boldogtalanságot.

A férfinak önképzése jobban saját kezében van, mert iskolája a világ, mestere a szükség, gyakran a nyomor.

Számot vessen hát magával és keble istenével, aki gyermeket nevel — mert azokról ő *adózik a más világon is!*

Másodszor. Szeretni egyebeket. — Maga a teremtmény is azt kívánja, hogy őt embertársainkban szeressük. A szeretet türe, megbocsájt és nem cselekszik gonosz. A szeretet viszonyszeretetet szül. Pedig szeretet és szerettetés nélkül ember nem élhet.

Ugy nyújtózzunk utána, mint a virág üdítő nedű után, mint a meghasadt földkebel eső után.

Ki az emberektől elfordulva, magányba zárkozik, mégis legalább egyebet visz magával, hogy ez hozzásimulva kezét csókolja — vagy madarat szoktat zárda-ablakába, hogy ez kezéből egyék, szájából igyék.

És aki szeret, nem lehet egészen boldogtalan s ki boldog, lehetetlen, hogy ne szeressen.

Harmadszor. Szeretni önmagunkat okosan, legnehezebb feladat. — Azt hinnők egyelőre, hogy itt úgy sem hagy fen kívánni valót a vastag önösség és erre a mai kor fiát nem szükség figyelemztetni.

Ámde úgy vagyunk mi önszeretetünkkel, mint a mesebeli majom a fiával: agyonszeretjük magunkat.

Élvek, gyönyörök nélkül lelkünk el nem lehet, de mi ugyan csak mohón hajtogatjuk habzó kelyheiket, melyek, még ha tiszta forrásból meritvék is, mégis nagy mértékben s idejekorán lelohasztandják úgy testi, mint lelki rugékonyságunkat, s elvesz az életere, vele az életkedv, — s e nélkül ki volna boldog itt alant? . . .

Mennyi a „fiatal öreg” ember — mennyi a blazirt! Jól esik éntünknek a nyugalom vánkosa; erről mi, önszeretettől a mitsem tevésbe — e minden rosznak melegágyába — billenünk, hol szükség, nyomor, s legjobb esetben is lélekölő unalom, eltaplósodó apathia terem számunkra.

Mi vagyunk a személy, — gondoljuk: a vagyon és pénz: csak eszköz a mi létünkre, tehát adjunk meg éntünknek mindent, mit óhajt, ami ráfér. Tegyük kártyára utolsó forintunkat, hiszen

édes szenvedélyünk hi oda s elhagyása rémséges nehezűnkre esnék. —

Éljünk, hogy ehesünk, ihassunk. Hordjuk pénzünket a divat oltárára — ezekkel tartozunk magunknak. Hisz oly szép és jó divatosan öltözni. Feledjük, hogy nem a ruha hordozza a személyt, de a személy a ruhát, hogy sok egyén egyszerű öltözkéiben sokszor helyesebb, kedvesebb, mint gálájában. — De pompázzunk. hisz *egyszer éltünk!*

Hanem ha már az utolsó anyagot füstöljük: nem marad egyéb számunkra, mint a *közkacaj*, — mint egy hamuja a botor áldozatnak, melyet szemünk közé rug a nevető világ!

Aki a pénzt kellően szereti, *magát szereti okosan*. Szereténék hamar előnyös helyzetbe jutni.

Megragadunk minden módot, csuszást, mászást. — *Csuszva tán feljebb juthatni!* — Ámde nem pirulunk-e magunkban, nem fordul-e el jobb részünk tőlünk, ha így czélt értünk is, nem szégyenli-e el magát lealázott emberi méltóságunk?

Szeretjük-e így magunkat? — Vagy tán tiltott uton emelkedtünk? s ha az igazság vagy nemezis keze el nem ér is, lesz-e önnyugodtságunk, *önbecsérzetünk?*

Ezek nélkül ki lenne boldog?

Ugy szeressük hát magunkat, hogy önszeretetünk *czélját érje*: az önelégültséget, az önszerethetést. Ekkor boldogságot találunk legalább magunkban. Ha künn vihar van is: bent megmelegsünk.

A szeretettel rokon a szerelem. Erről a következő cikkben.

S z e r e l e m.

(Elmefuttatás.)

Az emberiség nyelvészótúrájának nincs oly szava, mely világ kezdete óta annyi szívet- és az irodalom kezdete óta annyi író-t foglalkoztatott volna, mint e szó: „szerelem“. És helyesen, mert ez létünk fentartásának — az emberi lét folytatásának természet rendelte titkos rugója.

Nem volt és nincs ember, aki elmondhatná, hogy soha egy percze se lobbant szerelemre. — És nem volt író, aki e tárgyról ha csak futólag is, ne irt s ne elmélkedett volna. Millió regény — novella — dráma és versnek tárgya és vezérfonala a szerelem. Nincs színpadi előadás e nélkül. Az olvasó, néző publikum milliói bibelődnek e tárgygyal naponként, kor- és nemkülönbség nélkül. De a gyakorlati élet színpadán is legtöbbször ez szerepel, hol nyíltan, hol titkon, de mindig hatalmasan! — A görögök még isteneiket se bírták képzelni szerelmi viszony nélkül. De észlelhetjük ezt az állat-, növény-, sőt ásvány-világban is.

Schnell német lelkész a „*Madarak házassági élete*“ című munkájában bizonyítja, hogy a párját vesztett galamb elvesz, eldöglik. A múlt években, mint tényt írták a lapok, hogy a himgőly a szerelmi féltékenységből, — midőn fészkeben gyermekek által csempészett libát talált — párját megölte.

Vannak fák, melyek magánosan, ha ugyanazon fajú fák nincsenek közelében — elsatnyulnak s nem teremnek. A *viola*

nem lesz dupla többé, ha egyese nincs közel. A *kendervetés* ki-
maradhatlanul meghozza a virágos him- és a magas nőszállakat.
A szőlőben hasznosnak tartják a méheket, mert ezek a szőlő him-
és nőporait egymásra hordva, termékenyítik.

Az ásványországban a chemia (vegytan) kimutatja, hogy
midőn egyik ásvány vagy elem közelébe oly másik tétetik, melyet
amaz válfaj-rokonsága szerint jobban szeret: elhagyja az eredeti
összeköttetését, és *emeczel egyesül*, sokszor gyors lángsziporka vagy
csattanás kíséretében.

Hát az emberi nemnél mennyi jónak és mennyi bajnak forrása
a szerelem? — Mikép a tűz: éltet és gyilkol, — szül békét és
háborút — eget és poklot teremt — megszentel és kárhozatba
ejt, — de azért volt, van és lesz, mióta és míglen ember él.

Hiába akarják ezt fumigálni, kicsinyleni, a komolyabbak,
korosbuk avagy tudósok is. Kifog ez mindannyin. Finom szívárvány-
szállai befurakodnak szegénynek, gazdagnak, éltesnek, tudósnak
szívébe, — a viskókba, a palotákba, penészes könyvtárakba, hajók
tetejére, bányák üregeibe, föld felett és föld alatt, — hatalmas
tagadhatlan! A legkomolyabb írók foglalkoztak és foglalkoznak
e szó, ez érzemény ecsetelésével.

Vörösmartynk azt írá róla: hogy a szerelem *bor*, a házasság
víz, — de a jó *bor* víz között is érezteti ízét és erejét.

Kisfaludi S. mondá: a chinai ful csak egy ugrás a szerelem-
nek; a tenger kis folyam — a föld csak egy lépés neki.

Kisfaludi K. „*A szerelem az élet poezisa*“ *Kunok*: A szerelem
az ifjuság hullámain lebegő hajó, melyen egy pár szív hajóz a
boldogság szigete felé. Árbócza a bizodalom, lobogója a könnyel-
műség — kedvező szelek: pénz és ész — vitorla a szépség —
kötelek a hűség — kikötője Hymen szent csarnoka előtt van.

*Eötvösi*nk — Karthausijában írja: Ha van boldogság a vilá-
gon, — ha van miért érdemes élnünk: bizonynyal első szerelmünk
az; bármennyi gunyt halmozzon rá a világ, több gyönyört nyújt,
mint életünk minden por-valódisága.

(De a második, harmadik is lehet ily magasztos, ha szintoly
tisztá, nemes és valódi.)

Szemere Bertalan írónk ifjukorában Párisba utaztában meg-
látogatván *Göthe* nagynevű német költőt, ez szavaltatott vele
nehány magyar verset, és nagyon megdicsérte nyelvünk hangzatos,
néhol selyemlág, néhol dörgedelmes zenéjét, aztán kérdezvén,

hogy hát a „*Liebe*“ szót miként ejti a magyar? Utazónk mondá, hogy „szerelem“. Ennek hangjával nem elégedett meg a nagy német költő, mondván: no már ennél szebben, szendébben hangzik a német „*Liebe*“.

Eszembe jut itt erről azon jócskán ismeretes, de karakterisztikus osztályozás, hogy a franczia nő szerelme tart a mézes hetekig, az angol nőé (mint praktikus fajé) a sirig — aztán gombház, ha leszakad lesz más, — de a német nőé a siron tul is tart! . . . (Valami van benne, mert a német nép per eminentiam családias.) Hát a magyar nőé meddig tart? No ez „*gemischt*“.

Azt a német szójátékot is sokszor halljuk: „*Die Liebe ist eine Leidenschaft, die dem Menschen Leiden schafft*“ — (a szerelem oly szenvedély, mely az embernek szenvedést *szeresz*).

No bizony az is sokszor igaz. De régi phrasis már, hogy nincsen rózsza tövis nélkül. — Az arany is többnyire halálmérges arzenikummal vegyítve ásatik. — Sőt fájdalma, kétsége, keserve nélkül nem is volna a szerelem oly édes, bűvös, oly vonzó.

De éltető, nemesítő hatása még nagyobb. A legtöbb ifju szerelme ideáljáért, — s hogy azzal a velünk született erkölcsi ösztön szerint családot alapíthasson, küzd, fárad, tanul és képezi magát. Tehát polgári kötelmeink teljesítésének mozgó rugója, emberi tökélesedéstünknek — előre töréstünknek természetes és nemes csalétke! —

A sziluj, nyers ifjat természetes szerelmi vágya — a szinte természetesen szelidebb és finomabb nők társaságába viszi, és megkapja, elsajátítja ott, mit a tudományok betűjéből nem kaphat — a szelid finomságot, a nőekkel született aesthetikus izlést — társalgási illem és könnyedséget és több effélé. S becsúgya készíti, hogy ily nőekkel magát érvényesíthesse — ezek tetszését iparkodik megnyerni — ezek tetszés-nyilvánítása erősebb, mint a *kathedrák száraz parancsa*.

Sok férfi köszönhet sokat — sokszor mindent — egész életjövőt szelleműs és kedélyűs nők társaságának! —

E gyakorlati hasznok mellett korszerű és természetszerű is, hogy az ifjak foglalkozzanak a nőekkel s a nőnem iránti nemes szerelemmel és viszont . . . A tavasznak virágoznia kell. — Az emberiség tavasza az ifjuság — ennek virága a szerelem. Ha az gátoltatik: a természet megboszulja magát! —

A nemes szerelem sok neveltlen tivornyától visszatartja az ifjuságot.

„Viszolgom én — mondja egyik jeles írónk — a tulérett fiatalától, a korai bölcselkedéstől, mint a kora tél zuzmarájától. Szánom, mint a hólepte virágos mezőt.“ — Milyen volna a tél, ha nem volna kikeletje?

Sok sivár lelkű szülő véli, hogy minek a házassághoz a forró szerelem — meghűl ez úgy is idővel. Igen — hűl — de mi hűljön meg, ha már kezdete se volt meleg? . . . Ott már csak fagy lehet.

Castellar híres spanyol köztársasági elnök — statusférfini gondja szünetelési közben egy szép, a „Pesti Napló“ által is közölt regényt irt a szerelem nélkül kötött házasság borzalmairól.

Kifejtván ékes tollával, s az életből vett képleteivel igazolá: hogy mekkorát bűnhődik az maga, társa és környezete ellen, ki vonzalom nélkül esküdik és köt holtiglani frigyet, — hogy titkos féreg űrli az ily frigykötés gyenge pókhálót, hogy a hamu alá takart parázs előbb-utóbb kigyul, de lángja pusztulás, átok és halál! —

Társadalmi tekintetben is nagyon kívánatos a jó házasság szaporodása. Jó családi életből áll elő a társadalmi, erkölcsi jólét, ebből a status egészséges virágozása.

Törökország — hol többnejség divik — tehát nem kizárólagos egyéni szerelmén áll a családi élet — látjuk, hogy nincs normális állapotban, — látjuk, hogy beteg, hogy lételeben inog és vajdik.

A jó házasság alapja hát társadalmunknak — annak alapja pedig a nemes nemi szerelem. Ne csupán ebből köttessenek a házasságok, de ez legyen a kötés első elengedhetlen kívánalma. Aki vagyont, gazdagságot hajhász: tegyen lutriba — vagy tegyen éjjelt nappallá — dolgozzék, de a házasságot ne tekintse csupán és főleg vagyonszerzési calculusnak.

A lovagias középkor „pour la dame“ jelszavával volt az ideális szerelem idénye; — a jelen materiális korszak emberei kicsinylik, fumigálják, sőt szégyenlik e szót, érzeményt, — beteges gyengeségnek gunyolják (betegség tán mint a tengeri kagylóé, mely épen olyankor készíti léte legdrágábbját: az igazgyöngyöt). Gunyolják, de mind hiába: ez érzemény örök és hatalmas, létünk alapfeltétele. A természetben mellettünk, felettünk a levegőben van; fűben, fában, állat- és ásványvilágban magától tenyészik és diszlik jobban, mint a falusi lány gondozott muskátlija. —

Kikerülhetlen! — Vermébe esik az is, aki legjobban kerüli, mert világi éltünk utjai is ezzel vannak kikövezve. Nap ez, mely lételt, elevenséget ad. Koraibb tán még az ember teremtésénél is — miként a költő mondja:

„Ez volt az első mozgó és mozgató erő, mely a *mindenség középpontjában* ülén, örök abroncsán mozgatja a teremtményeket.“

Mikor még az ő Chaos elnyelvén önmagát — zavart keringéssel tologatá egymáshoz a tusakodó elemeket, ez szólott egyet: azonnal csatlakoztak az egymáshoz vonzódó valóságok — abban a felbonthatlan harmoniában, melyben még maig is kedvelik egymást, ez rakta rendszerbe isteni ujjaival a világnak minden részecskéit!

Ha képzelni lehetne nélküle: — mi volna nélküle a világ? Ūr — vagy maig is *Chaos*.

Ápoljuk hát mint pályafutásunk legbecsesb talismanját — mint *létezésünk alapfeltételét!*

A nőkről.*)

(Fele tréfa — fele valóság.)

Sokat köszönhetünk a nőknek — csaknem *mindent*, a bölcsőtől a sirig! — Női kezek segítik világrajöttünket, és női kezek zárják le haldokló szempilláinkat. Hát a bölcső és sir közti életünk folyását mily nagy mértékben intézik a női kezek? Nyíltan is — látatlanul is — mint a gondviselés.

Egy kedélyes vigjátékunk czime „*Nők az alkotmányban*“. De ez mind kevés, mert sok drámát és tragédiát lehetne írni azon czimen, hogy „nők a világtörténelemben“, és „nők a családi körben“.

Ez utóbbiról már hosszabban elmélkedtem a „Zala“ hasábjain — természetesen dicsérőleg, vagyis: elismerőleg a nők jóságáról, a férfit idomító, vigasztaló, emelő csudás hatalmáról — illusztrálva jeles példákkal, nagy férfiak beismerő nyilatkozataival.

E multi dicséret paizsa alatt megbocsátható lesz nekem — remélem — ha most a világtörténelemből hüngészve — néhány kiválóbb nő viselt dolgait frissítem fel, jót, rosszat egyaránt, az ilyennel bibelődni nem röstellők emlékezetébe, bizonyításul annak, hogy *nincs szükségük női emancipációra*, mert e nélkül is direct,

---

*) Némelyek azt mondják: hogy inkább a nők köszönhetnek nem „csaknem“, de egészen „mindent“ a férfiaknak s így még ők volnának egygyel-mással adósaink, de ezt higgye, aki akarja, — tán csakis az agglegények mondják, — ezeknek pedig nincs voksuk a franczia képviselőválasztásoknál. Mi is elvegyük tőlük, vagy adót vessünk rájuk!

vagy indirect, de mindig hatalmas befolyásuk volt és lesz még a világesemények alakulására is! S ha e közben — mondom — egy-két oly példúra is találunk bukkanni, ahol a „nem jó szellem“ végrehajtó voltak, ezek nekem megbocsáthatók lesznek, mert ugy is elmosódnak a számosabb „jó angyalok“ felsorolása és — tavalyi dicsériádám mellett. (Hát mi férfiak hányan vagyunk rosszak?)

Először is hol vehetnénk korábbi női példányt, mint *Éva ősanynkat*? Már ő róla, amily naivul, ép oly elmeéllel megirta tavaly az erdélyi „*Részvét album*“-ban — igaz, hogy szinte nő: Sári Lászlóné, hogy a szabadságnak — a szellemi forradalomnak legelső uttörője és (mert lám ki is üzetett érte a *paradicsomból*) tehát legelső mátyrja is Éva anyánk, tehát egy nő volt! Midőn feljogosította magát és Ádám apánkat (s így utánuk minket is) a felejtethetlen „*alma*“ tilalma alul, és első volt, aki felszabadította az emberiséget — a nem mondom zsarnoki, de legalább is indokolatlan parancs szófogadásának vashilincse alul.

Nemde hát a legfőbb jót is (amivel ember birhat), a szellem és akarat szabadságának legelső megizlését is (igaz, hogy torunkon akadt a csutkúja), de így, vagy amugy, csakis neki, egy nőnek köszönhetjük!? Neki a paradicsom elvesztését, és ha ugyan vesztés az, már ahogy vesszük, mert ő maga Éva is jött, és velünk van, és utódai képesek idekint új paradicsomot teremteni, p. u. a családi körben, ha akarnak. És így paradicsom is van, és a „tudás fája“ is meg van! És ezt egy nő okozta. Igaz, hogy azóta verejtékkel esszük kenyereinket. De hát tán jobb is így?...

Tovább menve, a szép *Esztert*, a babyloni fogolyt, a hogy Ahásverus király beleszeretvén: pusztá szépségével (jóformán nyájasságával is) megkönnyítette fogoly nemzete sorsát, sőt eszközli hazájukbai visszabocsáttatásukat is. Ez is világtörténelmi mozzanat volt. Ezt is nő mívelte!

Urunk — a megváltó lábait is a szép *Mária Magdolna* mosta, — a jó Mártha pedig asztalát gondozta — mindketten behalzsamozták hullájút, sőt sirjáról a követ elhengerítették volna: ha már elhengerítve nem találták volna. Tehet-e bárki ennél nagyobb jót, vagy tehetett-e a multban? Igen, de csak az a nő, aki „*őt szülte!*“ . . . És tett, vagy tehet-e férfi ily nagy jót, ily örök időkre szóló cselekményt? Bizony soha.

De ez idáig mind jó és magasztos emlék. Pedig árnyképekkel is ijesztgelődtem. Hiába: ebből is kitűnik a nőség iránti

mély és magas tiszteletem . . . Mégis nehogy csupán hízeltnek láttassam — lássunk árnyképeket is.

Delilla már csak félig menthető ravasz, csábító volt, midőn szerelmével *Sámson* ellenvezért elaltatva s megnyirva, tönkre tette! De a zsidó nemzete és hazája védelmét tekintve, ez is országos jó tett volt.

Judith is, aki a babyloni vezért, *Holofernest*, szeretkezés közben lefejezte.

Hanem az ártatlan *Keresztelő János* fejét is nő vágatta le *Herodessel*! . . . Ezt már nem bírom védeni.

Józsefet is *Potifárné* akarta rávenni a nem mindig jóra. *Lóth-nénak* is része lehetett *Sodoma* és *Gomora* bűneiben. — Valószínű, hogy a *Bábel-toronyi* zavart is — nők is segíték előidézni.

De *Sára* már hosszú boldog házasságot szerzett *Ábrahámnak* és 90 éves korában is szaporítá a világot.

Az „*arany-gyapju*“ hajósait is nem annyira a gyapju. mint inkább a képzelt és valódi nő-syrének csalták a sziklák és örvények közé.

Achilles sarkát, ez egyetlen sebezhető pontját, is nő árulta el. (Nem is veszik ám be azóta őket a „*szabadkőművesek*“ titkot tartogatni kellő társaságába.)

De azt is nő mondta ám harcza menő fiának, a paizst átnyujtva : „*ezzel, vagy ezen jőjj csak vissza!*“ Azt is egy görög nő tette, hogy harczból rossz hírrel hazaszuladó fiát agyonütötte.

A *scytha-nők*, a híres *Amazonok*, pedig csak úgy harczoltak, mint a férfiak. Hódítottak, az akkoriak vassal, a mostani nők gyöngédségükkel.

Az *ősnémetek* lányai addig nem mehetek férjhez, míg harczban levágott ellenség fejét nem produkálták. *Lysiában* a nőket oly fontosaknak tartották, hogy *ezek családi nevével* nevezték gyermekeiket.

Valasca, egykori cseh királyné, pedig magát és nőtársait oly fontosaknak tartá az államban, hogy női összeesküvéssel a férfiakat leölvén: *Amazon-modorban* igazgattak! Ellenben *Brutus* neje *Porcia*, férje halála miatti fájdalmában eleven szívet (tűzet) nyelt, úgy ölte utána magát.

Phacutus halálra ítéltetvén, neje *Arria* egy tört döfött önön szívébe, kiáltva nyujtá férjének, hogy együtt haljanak.

Artemisia meghalt férjének égetett hamvait vízben iddógálta meg.

Sodamia meghalt férje képzelt árnyékának forró ölelésében halt meg.

A *Herulusok* nejei meghalt férjeik sirjainál magukat felakasztották — s az ind nők maig is máglyára mennek.

Pythagorást nővére tanítá meg azon mértani képletre, mely maig is „*Pythagoras tantétele*“ czimen hires.

Temérdek régi és ujkori bölcs írók bevallották, hogy legnagyobb eszméiket nejeiktől kapták.

Socrates legnagyobb bölcsnek jutott azonban a dühös hírű, férfinyomorító *Xantippe*. Csak az homályos a történelemből, hogy ez hányadik neje volt? Mert máshol meg azt írják Sokratesről, hogy kedves nejétől elvált a bűnös Aspásia miatt, és elvette ezt. Tehát az őskor legnagyobb bölcsét is elbódította a női szépség! —

De *Cleopatra* már csak arról hires, hogy az erény utjáról leterelni bírta a triumvirek legszerencsésbikét Antonium, s mikor ez megveté: félmilliót érő igaz gyöngyét felolvasztva, megitta — s fürdés közben kigyót tett önszivére — úgy ölte el magát.

Ildikó menyasszonyi ágyába fullasztá a nagy Atilát — *Isten ostarát!* S eldönté a hatalmas trónt — gyenge női kezekkel, mit *Actius* s százezer harcosának vaskeze nem birt!

Azt is női hűtelenség okozta, hogy Rómát a góthok elfoglalták, mert egy római férfit kedvese elhagyván, amaz elbusultában kivándorolt, de a vele vitt *déli gyümölcsöket* az északi góthok megízlelvén, kedvet kaptak a szép vidék meghódítására.

A lovagi középkorban a nők inkább passiv szerepet vittek, de annál eszményiebben imádtattak a férfiak által. Mig ezek háboruba mentek, jelszó volt a „*pour la dame*“. Harczy játékoknál ők oszták a diadalbért, — de itt is sok levente vére folyt a küzdőhomokra a női jutalmakért.

Az újabb korban, midőn harczy koczkán függött: hogy Frankonban a frankok, vagy az angol-szászok legyenek urak? egy *d'Arc Johanna* vitézsége dönté el a koczkát, a frankok javára.

Erzsébet angol királyné akként egyesité Skotiát, hogy ennek királynéját lefejeztette.

Erzsébet özv. magyar királyné Forgács Balázsszal vágatta le Kis Károly királyt, hogy a trónt leánya számára megtarthassa.

Erzsébet muszka czárné, vetélytársát, Annát elfogatván, ragadta magához a trónt.

Gizella, Péter magyar király anyja, Vazul herczeg szemeit kiszúratta, s füleit forró ólommal beöntette, a trón miatt.

Howard Katalin szép szemeiért főleg, lett protestánsná VIII-ik Henrik angol király — s vele egész Anglia (pedig ez is világra szóló esemény!) —, kit, mint ötödik feleségét vette nőül, aztán lefojeztette ezt is, mint Boleyn Annát, második nejét — s még hatodik nőben is telhetetlenkedett! De ez már túlélté királyi férjét.

Katalin orosz czárné — férjét, Nagy Péter czárt és seregét a körüllevő török seregtől — az ezek közé szórt aranyokkal menté meg. Katalin nélkül a török maradt volna hatalmas keleten — s nem remegne most Európa a keleti háboru esélyeitől, borzalmaitól — s berlini kongresszus se volna! . . .

Pompadour udvarhölgy XIV. Lajos udvarában „egy pohár vízért“, egy khinai shawl-ért háboruba keveré fél Európát.

Izabella, Zápolya király özvegye sirva hagyta el Budát, mondván: nem lesz ott király többé magyar vérből. — Jó sokáig igaza lett.

Perényiné sirva temetteté el a mohácsi hősokeket, — mondván: „csak mélyen, mélyen ássátok, hisz nem kemény a föld, hol anyai drága honfivér hazátokért ömölt!“

Zrínyi Ilona összes kincseivel váltotta ki férjét, Tökölyt a török fogságból, a második fogságot pedig megosztá vele holtig; — özv. *Hunyady Jánosné* gyászával — *Cillej Borbála* ármányával voltak nagyok!

Beatrice — Mátyás királyunk özvegye — a derék Hollós János királlyságra jutását akadályozván — a nálánál ifjabb Ulászló királyt csábítá házasságra. Ez is nagy válpont volt hazánk történetében s ez is női kezek műve volt.

Borea Kata elhagyta apácza-zárdáját Luther Mártonért — s ez is tán részben Katáért veté le csuháját — sőt tán a hitujítás világraható eseményére is befolyással volt Katalin mosolya! Hitujítást mondok, mert Luther eleve ezt akart — nem hitszakadást. Jobb is lett volna!

Mária Theresia királynénk szellemétől ki tagadná meg: hogy az „európai egyensúlyt és statusquo-t“ nagyban befolyásolta!

Széchy Mária hősileg védte Murányt s a nemzeti pártot, de Wesselényi érzelmeért eldobta fegyverét és hazáját.

Báthori Erzsébet pokoli tettét pedig — aki fiatal lányok vérével mosdva, akarta szépségét megtartani — jobb, ha a történelem nem tudná, vagy felejteni bírná!

*   *

A *hárem-hölgyek* titkairól sokat suttog a világ — de ki binné, hogy a mostaniaknak is annyira kezükben van Kelet-Európa sorsa (s így részben hazánk is)? Tudva van ugyanis, hogy ha a száműzött, most már meghalt — derék *Midhad* pasa hazakerülhetett volna, csak ő birta volna Törökországot gyorsan regenerálni úgy, hogy az európai conferentia sem merte volna annyira megnyirbálni. Fennmaradna Törökország magának és jó szomszédul nekünk, — de e *hölgyek gátolták* a szultánt a hazahívó aláírásban — félvén, hogy *Midhad* eltörli a többnejűséget. „*Kleine Ursachen: Grosse Wirkungen!*“ mondta *Zschokke*.

Hazánkban most a vértanu *Damjanics* és *Butthyányi* özvegyei és társnőik tündökölnek majdnem minden jótékony intézetünk élén! . . .

Válasszátok ki a női szellem mozaik labirintjéből a jó angyalt a Dämontól!*)

*) Szent Péter a menyországba koczogtató embernek mondá: „Ha nő voltál: bejöhetsz, mert kiszenvetted a purgatoriumot!“ Ezt hallván egy második koczogtató — mondá — „Igenis, már harmadszor nősültem.“ Erre szent Péter felelé: „No akkor nem jöhetsz be, mert számár vagy, ha háromszor önként esél verembe.“

De ez csak „bon mot“ ám! Magyarul bohó ingerkedés; mert

„Was sich liebt: das neckt sich!“

A szerkesztői csillag és a nőemancipáció.

A szerkesztői csillag nem valami anyagi érdempénz (mit is adhatna egy szerény vidéki lapszerkesztő?), de még nem is szellemi díj, — sőt inkább kissé tiltakozó óvás — mely alatt a szerkesztő urak megjegyzik, hogy nem egészen értenek egyet a cikk írójával.

Ily csillagot kerestem én a „Zala” 7-ik számában „Karczolatok a szépségről és erkölcsről” czímen írt — sok helyen élénk — néhol tapintatos — ügyes irányú — de átlag (szerintem) téves, ferde — valótlan, és az embertan — lélektan — erkölctan, sőt a vallás elveivel is ellentétbe jövő cikkkecske alatt.

Mert e cikkkecske (lehet ugyan, hogy még a végén csattanik), de idáig is nem kevesebb és nem kisebb elvet tilt ki axiomául, mint a „nőemancipációt” és „a nők teljes egyenjogosultságát” — jogi — erkölcsi — politikai és társadalmi tekintetekben is!

Ugy, hogy egy falusi olvasó ijedve hozta hozzám — mondván: „Hisz ez valóságos női lázítás — (tetemre hívás) — és ha ezt a nők elolvassák és elhiszik: jaj nekünk — szegény — nem kopasz férjünknek — amugy is csak jogilag, csak theoriában urakunk — valójában nőink rabszolgáinak (legalább szeszélyeik rabjainak).

Épen a múlt év végén járta meg a tekintélyesb lapokat ez a női kérdés mindenütt — a legtekintélyesb psychologok, jogászok, politikusok ütötték el e kérdést kurtán — csattanósan — ad formam: „*ile strigis qui non sunt, nulla questio fiat*”, vagyis: ne

beszéljünk a nők felszabadításáról, mikor lám ugy is eléggé szabadok nálunk — helylyel-közzel *tulszabadok* is — a változhatlan természetrendelte helyzetükhöz mérve.

Igen, a természetrendelte miségtükhöz mérve! Ez tagadhatlan . . . Akár ne is beszéljünk többet. — Mert vitás lehet minden, a mi emberi törvény — emberi alkotás.

De a nőiség: ez a természet műve. A világalkotó parancsa.

Akkortíjból való, mikor az Ur azt mondotta vala: „*legyen világosság!*“ és lőn világosság! Hasonlatosképen mondá — mintán már önképére megteremté a férfit — „*adok melléje — társat az ő oldalbordájából*“ stb., tehát *nem is a semmiből*, mint amazt — nem is önfejéből, mint Apollo a görög hitrege szerint — de amannak alkatrészéből. Sokat mondók e hitregeképletek, a ki travestálni bírja azokat!

De az tény (nem phrasis), hogy maga az ős természet tette a két nemet ily egészen össze nem téveszthető mássá — mint az északi és déli sarkpolust — mint a plus és minus delejességet — melyek épen, mivel öröktől örökre mások, ép azért vonzódnak egymáshoz — keresik egymást — szükséglik egymást — de ép azért sohase lesznek azzá, a mi a másik, mert hisz akkor nem kereshetnék többé egymást, nem vonzódnának többé egymás után!

Pedig épen ez örökös egymásutáni sóvár vonzódás tartja fen az emberi nemet!

Épen mint a nap vonzereje vonja a földet, ez kering körülötte, forgási lökereje kimért körutján — de *bele nem szalad* — mert akkor megszűnnék föld és bolygó lenni.

A plus és minus delej is vonzódnak össze, s ha összeértek: eltaszithatják egymást, — *nehogy egygyé* — *nehogy egyenlővé* legyenek. mert akkor nem kereshetnék egymást, ha megszűnnének *mások* lenni!

Ne beszéljünk hát még tréfából se az emberi két nem teljes egyenlősítéséről — a mi fából vaskarika.

Ne bolygassuk a természet művét — az alkotó örök — mindenható őstörvényt!

Minden emberi jognak. — S-nak lehet a nyakát kitekerni.

De a természet törvényét nem. „*Natur lässt sich nicht zwingen.*“ A természet megboszulná magát. Buborék lenne az ellenmunka. Fiasko lenne az erőlködés!

*

*

*

R. nr cikkjét czáfolja — tiltja tehát a természet, a legnagyobb hatalmasság — mondván rá kurtán: „*non possumus!*“

A természetvizsgáló pedig azt mondja rá: „*így van jól minden, a hogy van.*“

De én czáfolni ígértem őt az *embertan* — *lélektan* — *erkölcs-tan*, a *vallás* — a *társadalom* alapelveiből is.

Lássuk hát — futólag — sorban — vagy csak kuszáltan — így is jó lesz.

* * *

Nyomtatásban is olvastam már, hogy: nincs csunyább valami, mint a férfias nő — és a nőies férfi.

Mit keres a nő a férfiban? Ugy-e férfiasságot, s viszont a férfi a nőben nőiességet?

Ugy szép a nő, hogy ha mikor az *ég dörög* — odabuvik a férfi oldala mellé. — Nem azért szép, mert fél, — de mert gyengéd, simulékony. Bizony, ha „*bősz Kata*“—ként tulkiabálja az égi háborút, kevesen epedünk érte.

Mondja tán valaki, hogy* ha egyenjogúak volnának is: lehetnének ép oly gyengédek, finomak mint most? stb.

Hát *nem úgy igaz!*

A nyersebb foglalkozás — durvább pálya — eo ipso *olyakká* tenné őket!

Aztán a jogokkal kötelességek járnak.

Tegyük fel most már, hogy ha minden férfi-jogokban részesítenének: miként felelnének meg p. u. csak a papi, birói, katonai pályák kötelmeinek? Ha egyébkor igen, — de hát csak a „*Rómába utazásuk*“ korszakaiban is?

Ugyan kérem, ne tessék tréfálni — vagy könnyű tollhegyre venni ily nagy dolgokat — Archimedes-sarkpontokat — „*Karcolatok*“ czimén — elmesfuttatásul. Hisz e sarkpont dültén a világ is kidúlne eddigi sarkából, — mely ha nyikorog is, mégis csak ismert sarkpont, s ki tudja, milyen lenne egy új sarkforgó? . . .

Méltóztatott-e olvasni Jókaínak naiv, de idevágó cikkét a „*Női statarium*“—ról? No lássa, hogy rideg birónak sem való a meleg női szív!

A nő csak nőnek való. De ez aztán sok ám! Nagy szó ám!

'Tudják ők jól, hogy sokat érnek. Mi is.

Sok női panaszt kihallgattam már — de egy se kért meg ügyvédül arra, hogy követeljem egyenjogosultságukat — emancipációjukat.

Azt hiszem, R. urat se.

Ha az az X hölgy — az a bizonyos bizonytalan — praetendálná a drastikus férhijogokat és tenné is ennek drastikus kötelmeit, én nagyon hiszem, hogy nem írna ön hozzá oly sentimentalis, gyengéd verseket többé. — Parolát csapna a markába — mondván: „*servus pajtás!*“ és az is az önébe, mint collegáéba, mint bajtárséba.

Igen, de *nem* bajtárst keres ám a két nem egymásban.

A baj, küzdelem legyen csak a férfié; a vigasz, a köny a nőé.

E szerepeket a legnagyobb *színház igazgatója* (Isten) osztá ki így.

Nem lehet még csak összeconfundálni se.

Ki törölné le gyengéden a férfimunka izzadtságát? Kinek puha keze simitaná el a férfi homlok gondredőit? Kinek liliomkarja lenne *keret* a férfi arczképéhez? A „kamerádé“? Mert collegák — bruderok — kamerádok lennénk. De hol lenne, ki lenne akkor a békepart — a nyugpont, az a bűvös talisman — az a drága Amulet — melyet eddig a nőiség kincses ládjában őrzött a nőiség?

Vagy megfordítva: hogy hevílne a férfi-lovagiasság a női gyengédség védelmére — a középkor „*pour la dame*“ jelszava szerint? Összekevertetnének a természet-osztotta szerepek. Nem szorulnánk egymásra ily nemi okokból. Mitől Isten őrizzen!

Mi lenne abból a magyar népdalból:

„Ez a kis lány gyenge viola,
Én vagyok a támogatója.“

Melyik lenne a nyárfa — melyik a repkény? Melyik a tölgy? melyik az árnyék?

Ha feleségem ügyvéd lenne, minden peremet *elveszteném!*..

Ha nőm is katona volna: azonnal *leraknám* a fegyvert.

Ha asszonyaink papok is lennének: mi lenne a gyónási *títkökből*?

Ha nők bírák lennének, minden bűnöst felmentenének.

Vagy eo ipso megszűnnének minden polgári állások.

No már aztán szeretném látni azt az államot, mely pap — katona — ügyvéd és bíró nélkül állam lenne — megállhatna!..

Még Arkádia sem. —

Még a vallás, a biblia is azt mondja: „*a nő elhagyja anyját és-követi férjét!*“ sőt elhagyja családi nevét — körét s majdnem mindenét, mit megszokott.

Ez nem egyenjogúság — sőt ellenkezője.

Az igaz.

De a férfiak csinálták-e ezt így? Nem. *A természet!*

És panaszkodnak-e érte nőink? Ismét *nem*. Sőt azok panaszkodnak, akik nem hagyhatják el pártájuk önállóságát.

Mert kapnak *helyette* a házasságban új létkort — új jogokat — *nekik való jogokat!*

Kapnak egy szent *házi oltárt*, melynek ők a felkent papnői. Kapnak egy országot, egy egész birodalmat: a *családi kör* belállamát, melynek ők lesznek belügyminiszterei (sokszor nem is felelős miniszterei), sőt királynői — a szeretet sceptrumával — aranyalmájával. Kapnak egy egész kis világrendszert, melynek ők lesznek napjai, a szeretet fényével, melegével!

Kapnak a lányi önállóság helyett férji szeretetet (ez ős rejtély bűv-talismanját), védelmet — gondoskodást. Mi vagyunk a *téli ablak*, kik felfogjuk a zord idők viharát. Ők a belső ablak, mely a kályha melegen sütkérezik.

Ennyi mindenért sok férfi elcserélné látszólagos függetlenségét. Ennyi mindenért mi férfiak is jó alkalmazkodó feleség lennénk, ha lehetne.

Tettleg úgy is áll a „*nőuralom*“, mi önkényt verjük magunkat ennek rab- vagyis rózsalánczaiba. Hol van ok itt panaszra? Nincs is. Egy-két exaltált kivétel nem számít.

Nem elég jog — nem elég létkör — nem elég hatalom az?

Ki tenné meg mindezt helyettünk, ha ők megszünnének nők lenni? Pedig az R. ur cikkében irt teljes jogegyenlőség mellett megszünnének nők lenni.

Kire hagyatnának azok a pólyabeli mosolygó *kis angyalok* — ha a mamának naponként országgyűlésre — prédikáció-mondásra, rabvallatásra, háborúra, exekutióra — s még ezer más drastikusb férfimunkára kéne menni?

Vagy tán mi férfiak tennők meg helyettük e női munkákat? (Várjon a muszka — mert a nő-regimentünk most érdekes állapotban van; vagy várjon a beteg — a gyónó, mert a nőpap, a női orvos maga is most *vajudik?*)

Ugy-e mily abszurdumok jönnek ki a többjogból, más jogból s az ezekből folyó több kötelességekből — ezeknek felcseréléséből, összekeveréséből?!

(Igy is furán jön ki, mikor a nő azt mondja férjének éjfél tájban: „Pá, kedves, a nőegyleti éji gyűlésre kell mennem!“)

A házasnőnek tehát több jogot, több kötelességet adni lehetetlen. Meglevő kötelme is elég — sok millió. — (Vagy ne tegyék azt, amit csak nők tehetnek, mikor Kossuth szerint, legközelebb vannak Istenhez? ... Ki tartja fén akkor az emberiséget?..)

Én azt hiszem, hogy a nagy világegyetem minden bolygó sárgömbjén — a Venus csillagtól az Uranusig, mindenütt *csak ennyi* joga, ennyi kötelme van a nőnek, ha ott is van föld — ember — Isten és ily természeti törvény!

* * *

Hát a még *nem férjes* nőknél? No, ott van egy kis különbség — de nem sok.

Több nő levén, mint férfi — nem jut mindeniknek kör, ily családi kötelek teljesítésére. No de ez először kevesebb kivétel; kivételekért nem lehet az alaptörvényt felforgatni. És másodsor, lám, az ily önálló nőkre van már elég önálló állás.

De láttam én már önálló postamesternőt, okleveles tanítónőt stb. 4—5 évig tetszett neki az önállóság — azután férji függés, férji védelem után *sóvárgott* ez is — miként az ő természet rendelte. Megunta a zord világ támadásait gyenge karokkal pariroztatni. Sóvárog a férfi-védelem után, — oda adja érte függetlenségét — mindenét önként, édes örömet.

Minek hát ezeknek is az a képtelen jogegyenlőség? Nem is használhatja egészen. És ha megkapta is, *visszaadja*, mihelyt csak adhatja, — még végórájában is, — mint a hitehagyott, mikor halálos ágyán *visszatér*, — mint József császár, a ki testamentumában vette vissza a korszellem ellenébe erőltetett rendeleteit.

Kevés nagyobb nőtisztelő van nálamnál. Igazolhatom a „Zala“ hasábjain 4—5 évvel ezelőtt irt czikkeimmal is. De soha eszembe se jutott, hogy a „*jogegyenlőség abszurdumát*“ reklamáljam számukra.

De nőinknek sem ám. Köszönik, nem kérnek belőle. Jó nekik így.

Vagy a török nőkről irt R. ur? Akkor pardon!

A c s ó k.

„Árnyék a csók, a szerelem,
Az élet maga is az,
S az ifju véli, hogy mindaz
Örökéletű és igaz! . . .“

Heine.

Egy sajátosságos, de általános szokás az egész földkerekségen, tán még a vadembereknél is.

Két lény ajkának sokat és sokfélét jelentő érintkezése. Divott mindig és divik *örökre*.

Hogy Ádám és Éva összeüleink megcsókolták-e egymást, nem jegyezte fel a krónika, de valószínű, hogy *Éva anyánk* csókkal vette rá Ádám apánkat a tiltott fa gyümölcse leszakítására. — Valószínű, hogy *Delilah* is csókkal altatta ölében *Sámsont*, hogy haját lenyirhassa. — *Atilla* is jóformán arájának *Ilidikónak* csókjába fult. Az pedig már épen írva van, hogy *Judas* csókkal árulta el a mestert.

A kelet-ázsiai, úgy az észak-skandináviai népeknél pedig uton-utfélen — úgy látszik, köszöntés helyett, csókolják egymást; örege, apraja, boldog, boldogtalan, kor, rang és nemi különbség nélkül; ismerőst, ismeretlent egyaránt, mintegy jelezni akarván ezzel, hogy *egy test és vér vagyunk* az életben is, miként a halálban! . . .

A történelem is emlékezik csókokról, mint kis dolgokról, nagy következéssel. Megesett, hogy egy csókért nemcsak belháboru, de külsaták is vívattak. A Babylon melletti *Zsidóország* is a szép *Harmozáné* csókja miatt veszett el, mint Jókai az 1875-iki „*Életképek*“-ben naívnul leírá.

Az osztrolenkai hős Uhlán is csak egy csókot kért az őrszemen áthaladó eprész leánytól — de lovúról le nem szállhatván, azzal biztatá a lány:

„Ugy keresztel csókolom meg
Bajnok-sirodon! —“

1849-ben Budapest visszavételekor a bevonuló huszár is csak egy csók jutalmat kért és kapott az elébük vonuló tömeg egyik főrangú hölgységétől (mi elég fennen mutatja, hogy a magyar katona a csaták bösz viharja közt is — gyengéd tud maradni). Az 1866—1868-iki pesti nő-Bazárban már mint jótékonysági csálétek szerepel a csók, midőn egyik lelkes honleányunk 1000 forintért adott egy nyilvános csókot a — szűkölködők javára.

Amazt mint ideális jutalmat kérte a férfi; emezt mint eszélyes *zsébmetszést* tette a nő.

Lám, mi mindenre jó a csók!

Dóczy Lajos színművet írt a „Csók“-ról, pedig a mai materialis, prózai világban, már alig játszik oly regényes és fontos szerepet, mint a középkor „pour la dame“ lovagias korszakában.

A régibb írók is többet írtak a csókról, mit a mainak már üres nyegleségnek tartanak. Azért alábbi definitiói és osztályozásai is régibb írókból vannak böngészve, miként következik:

„A csók a szeretet istenének csókjából született, vagy ragadt az emberi nemre — melylyel az örömeiben a megteremtett világot illeté.“

„A csók az istenek születén készült *bájjal*, mely majd csöndes gyönyörrel tölti be a valókat, majd viharos lázadásba hozza vérünket. — Bódit, részegit, altat, öl és mégis éltet.“

„Csók a szerelem rablúnczainak legkedvesebb *csörgése*.“

„Csók azon *bűvös tapasz*, mely a szeretők sziveit legszilárdabban forrasztja össze.“

„Egy csattogó *tündér-ostor*, mely minden bút, bajt, gondot, keserűséget elűz tőlünk — legalább egy időre.“

„Egy kimeríthetlen *büvforrás*, melyből nem győzünk eleget inni.“

„A Vezuv kitörése, a borus ég villámszórása, a fényes nap kistitése, avagy a felhő szakadása nem történik oly hatásos, világlanyzó, magasztaló erővel, mint főleg az első szerelem csókszápóra.“

Ugyanazon régi könyv így osztályozza ismeretesb fajait: — *Kézcsoók*: tisztelet jele, papoknak, szülőknek, öregeknek. — Urak és urnőknek jár alárendeltjeiktől, néha szívesen, sokszor csak gépies kötelességből, legtöbbször ugynevezett udvariasságból, úgy, hogy mai napság már üdvözlő szójárassá vált a „csókolom kezeit“ elkiáltása. Nem is igen tartják a nők mivelte embernek azt, aki a köszöntést illő hang és hajlongás mellett elzengeni nem tudja. De illendőbb úgy mondani, hogy „kezeit csókolom“, mert hátha a „csókolom“ szónál elakad a száj; — s a „kezeit“ szó nem lesz hallható, — mi aztán balvélelmekre is adhatna okot.

A *kézcsoók* más tekintetben a férfi szerelmének kezdő — vagy inkább kérdőjele, melylyel imádottjának tudtára adja, hogy ez megfogta őt, s valljon akarja-e magát általa szinte így megfogatni? Mit a nő aztán egy néma kézzsoritással jelezhet, ha akar, mely bárha leggyengébb legyen is: villanyosan a szívig hat.

De ha kelletlen: azt is megtudja a férfi azon merev hidegségből, melylyel a megfogott kis kacsók, ugyszólván kiesnek kezéből — ha esnek.

Lúbcsoók: Pápák és kényuraknál divott. Már meglehetősen kimegy a divatból. Most már csak oly helyeken fordul elő, ahol éhenhaló nyomor esd a szájba vető falatért: avagy a rajtért bűnös kér vele bocsánatot a büntetés felett gondolkodó nő, akarom mondani bírótól.

Ajak-csoók: ez a legáltalánosabb. Az ajkak vannak teremtvé a csókadásra és kapásra. A legilletőbb pont is ez — csak azért is, mert visszaadni is bírja a kapottat. E puha, piros, beszédes pont, mely a csók alatt elnémul, hogy a szó se zavarhassa az érzeményt!

Némely ajkak főképp teremtvé vannak erre, azért is hasonlítanak az eperhez, korálhoz, égő szalaghoz stb. Néhol azonban csaknem hiányzanak az ajkak, oly keskenyek. Ezek Lavater szerint érzéketlenek.

(De betegnek kár is csókolni, főleg kisdedeket, kik ezzel sokszor nagy, sőt halálos bajt kaphatnak.)

Homlokcsók: távolabbi rokonok közt, nagy korkülönbségnél — s oly helyeken divik, ahol a homlokcsókoló mintegy kérdezi, hogy szabadna-e tán alább is? A lángészt is az Istennek homlokcsókja adja az embernek.

Szemcsók: szerencsés, kinek fájdalom-könyűt ilyennel van, aki felszárítja. — Van továbbá:

Szabadcsók: rokonok, barátok, jegyesek, házastársak közt (ez utóbbiakat nem számítom a rokonok közé, mert a somogyi gyermek is feltevé a kérdést, hogy: „Édes anyám, — rokon-e mi hozzánk az édes apám?”).

Tiltott csók: emberi természetünk szerint a legédesebb, azért is, mert erről bizonyos, hogy nem erőltetésből történik, s nem is illemből.

Félcsök: kapva és nem viszonzva. No ez gorombaság, vagy tulszerénység. — Avagy adva, de nem kapva: ez legtöbbször történik, ha tárgyakat csókolunk, például emléket, vagy vallásos ereklyét, mire egy atheista író azt monda, hogy csókra csak az érdemes, ki viszonzni bírja.

Égész vagy kölcsönös csók: néha oly egyszerre történik, mintha csak egy csattant volna, mert többnyire a kis Amor veri hozzá a taktust.

Változtatott csók is jól hangzik, mintha csak egyik a másiknak zengzetesen felelne; mégis megesik, hogy egy harmadik, nehéz szívvvel, néha plane dühösen hallgatja.

Menyasszonyi és vőlegényi csók: a környezet meg is kívánja, hogy lássa. Ritka eset, hogy ekkor próbálnák együtt először.

Házastársi csók: az irigy agglegények azt fogják rá, hogy olyan, mint a megfordított hideglelés, t. i. először forró, aztán hideg. Rágalom. Mit értenek hozzá, akik nem próbálták?

Tolvajcsók: lopva, például mikor a kedves alszik. Paragrafus nincs ellene, de azért néha megkeserülilik.

Csattanós csók: Zajjal járván, — néha bajba keveri az embert.

Fájó csók: mint Kisfaludi ír a Himfiben: „adj egy csókot hosszút, édeset, nedveset, — fájjon is egy keveset“.

Képzelt csók: álomban, vagy midőn a távozó után, avagy egy elhagyandó kedves táj után ujjainkkal hintünk csókot.

Szinpadi csók: többnyire csak játékokból történik, de néha mégis megégeti magát vele az illető, mint aki tüzzel játszik.

Rábeszélő csók: egy neme a kapacitálásnak. Nem haragból történik.

Engesztelő csók: bajos dolog — például, mikor megverik a gyermeket, mégis neki mondják, hogy „csókolj kezet, aztán nem haragszom“.

Békecsók: mint az okiraton a piros pecsét. Régente a nélkül nem is volt hiteles. Néhol szeretne az ember sokszor haragudni, hogy így sokszor kibéküljön.

Bucsucsök: No ez többször, mint nem: fájdalmas szülőtől, szülőföldtől, gyermektől, kedvestől — hát még a kedves halottól? . . . Ugy, hogy többször, midőn elcsattanik, az érző szív is bele-szakad.

Viszontlátási csók: zamatosb, boldogitóbb, mint a válási, — már csak azért is, mert ujság. (Azért mondja egy író: „Viszontlátás, te szép gyermeke rut anyádnak, a válásnak“.)

Szándékosan ezt irtam itt végül — mert hát én is nem végképen bucsuzom az olvasótól, csak a viszontlátásig.

* * *

Egy fiatal hölgy a következőket írta naplójába arról, hogy az *első csók* hogyan izlett neki: „Május elsején először csókolt meg jegyesem! Ugy éreztem, mintha egy rózsza kellős közepén lennék, mely mézben rózsaoajban és pezsgőben uszik, — mintha valami — gyémánt lábakkal végig futott volna idegeimen, — mintha angyalkák uszkálnának apró csónakokon ereimben — s mintha egész testemet bűvös szivárványfény özönlene át.“

Milyen complicált dolog ez a csók — így elméletben?

(Bp. Hirlap.)

A d a l.

„Jövel — mert kik a dalra hervülnek,
Rosz emberek azok nem lehetnek!”

Pécsi dalárda.

Csak a madár és az ember dalol, az élő lények közül, a földtekén. (No mert az Égben az angyalok, a tengeren a Syrenek dalolnak — ha igaz? Csakhogy ezektől fél az ember, mert sem örvénybe, sem *korai* menyországba jutni nem szeretünk.)

Madár-dal — emberi dal! . . . Melyik tanulta el a másiktól! . . . Bizonyynyal az ember tanulta el a kis madártól, mikor ez megteremtésének első hajnalán egekbe szállt, hálaénekével dicsőítvén az alkotót, vagy megteremtésének első éjjelén, mikor párját hívta csalogánydalával! . . .

No a *kottát* már ember találta fel — még pedig nemcsak a maga számára, hanem első énektanítója: a madarak számára is. Mert hát zsarnoknak született az ember! Azért akarjuk betanítani a rigót, szajkót emberi kottázott hangokra. S ezek — mint próznibb szárnyasok — szót is fogadnak; de a nemesebb pacsirta és csalogány csak a maga *kis szíve* szerint dalol kottázatlan, utánzóatlan trilláival, csupán familiája szokása szerint; nem is lopja el a másik faj hangütemeit, mint a kapzsi ember, aki nemcsak a hangot, de sőt a kenyeret is kikapja a másik szájából! . . .

*

*

*

„Síró gyerekek: keblemmek buja — bánata:
Dalt dalra költök — s dalaimmal őt
Elaltatom!”

Mondá halhatatlan Petőfink. S mennyit mondott ezzel? Nem kevesebbet, mint: hogy a dal egyik legfőbb *gyógyír* (panacea) az ember sebhedt szívére, bubánatára — e nyomora világon! Igaz, hogy ő, dal alatt verseit értette — nem a dallamot; de hát e kettő oly rokon, mint a dió és béle, mint test és árnyék, sőt majdnem azonos, mint test és lélek.

Mert a dalnak teste a vers, a szöveg lelke pedig a dallam, vagyis melodia. (Néha ugyan megfordítva áll: amint a szövege jobb, vagy a dallama.)

Néha előbb születik a lelke, azután teste (a szöveg.) Néha megfordítva. Ritkán születnek egyszerre.

Néha t. i. a jó versben már magában meg van a szellem, ha aztán e szellemes vers szellemes danát is kap: kétannyit ér.

Némely vers pedig oly szellemes, hogy nem is szorul dallamra. Néha meg a dallam (mint a Rákóczi és Marseillaise áriája) oly szellemes már, hogy nem is igényel szavakat, mégis megértjük, felérezzük, sőt elragadtatunk általa, a puszta hangok által. Tűzbe, vízbe, halálba rohanunk hallatára, a dallam delejes, bűvös villanyozására. — Vagy felolvadunk, megszelidülünk tőle, mint a bölcsőben síró gyermek a dajkadal altató hangjaira.

Istenhez is énekhangokkal emelkedünk, az első „Hozsanna” óta.

* * *

Népdalainknál nem tudja az ember: a szövegét bámulja-e, vagy a dallamát, vagy a kettőt együtt!

Szövege is többnyire oly naiv, szép, kurtán csattanós, mégis eszmegazdag; szívélyes, erkölcsös, ideális, mélabus, mégis humoros. úde, friss, lobogó. Valódi aczéltükre a magyar nép anyagi és szellemi életének, amiből megismerhetni annak szellemét, jellemét, szokásait, erkölceit, esztét, szívét, kedélyét, műveltségét, a nemzeti öserőt és mindent, ami a magyar fajban van.

Dallama is megfelel a bizarr mozaik szövegnek. Mutatja, hogy keleti nép vagyunk, ragyogó phantasiával, édes buval, csil-láros jókedvvel váltakozva, mintha onnét jöttünk volna, ahol az

„Ezeregy éjszakák” délibábos, lidérczes regéi fakadnak; de kiálltuk az ide átültetést embertől: —

Kelet üdesége, nyugat tárgyilagossága, ölelkeznek kedélyünkben, dalainkban, zenénkben! De úgy, hogy még mindig több bennünk a keleti zománcz.

Hóditunk is általuk sziveket, barátokat fajunknak! Sőt családok ezek a köztünk élő más fajok beolvadására is.

A komoly angol tánczra kél népdalunk ütemeire, a prózai nyugot keleti gyöngyöket halászgát ezek szövegéből.

Zengzetes nyelvünk is nagyon alkalmas a dalra! Hol az a nyelv, mely oly egyaránt alkalmas; a susogó selyem, bársonypuha. titkos szerelmi édelgésre, békítésre, hizelgésre, valamint a dörgő, morgó, ropogó átkozódásra, csatarivalgásra, szélvész és menydörgésnek tulkiáltására; úgy a magasztos, ájtatos imára, mint a csevegő patakhangu gögicselésre, komoly pörre, könnyed fecsegésre egyaránt?

Még az olasz nyelv és szóhang sem ily alkalmas, az sem ily tág keretű, az sem ily fülbemászó.

Aztán népdalainknak eredete is oly titokzatos, mint az igaz gyöngy: mit a tenger kagylója izzad betegségében, vagy szerelmében? Ki tudná megmondani?

Megesik például, hogy az ország egyik szélén dalra fakad egy csalódott szerelmes, vagy besorozott ifju elmarjult kedélye. Danája kibővittödik a fonóban, átszűrődik a pásztorfiu tilinkóján, kipolitíroztatik a szomszéd banda czimbalmán s fél év múlva az ország másik végén dalolják, füttyülik. Ritkán akad *gaszdája*: mint a kártételnek, mint az anyátlan árvának . . . Jön mint a hír, mint a szél, vagy álom: nem tudni honnét és meddig?! . . . Hogy van ez, mint mondja is egyik classikus népdalunk:

„Nem anyától lottel — rózsafán termettél,
Piros pünkösdi napján — hajnalban születted!”

Szép-szép a német *Alpenlied* is. Szelid borongó, harmonikus, mintha csak az örök hótakart bérczek katlanainak volna zokogó echója!!! hogy kész lenne rá egy elmarjult kebel akár odatemetkezni a Neufundlandi hógörgeteg lavínai alá! . . . Aztán — punctum.

Bárvos bár az olasz dal is, mit egy velencei holdvilágos éjen, tenger tükreán suhanó sandolinos penget imárottja ablakánál, vagy az „*Eine Nacht in Neapel*“ lovagja dalol duettben, csónakozó kedvesével. Ábránd — merő ábránd! . . .

De mi az mind a magyar népdalhoz képest, mikor a siró hegedőn felolvadt magyar bánat szilaj kedve tör ki a czimbalom záporosója mellett és Vörösmartyval kiálltja:

„Huzd — ki tudja meddig huzhatod?!
Mikor lesz a nyűtt vonóból bot. —
Lesz még egyszer ünnep a világon —
Akkor huzd meg frissen lelkesedve,
Isteneknek teljék benne kedve!“

Igy érintkeznek a szélsőségek: bú és öröm danáinkban, úgy mint kedélyünkben, sirva vigad! És ez a megkapó, megható! . . . De nem csüggeteg, hanem lélekemelő! Borura derű! — Oly nép-nél, mely szenved bár, de remél! . . . Mig például az oláh dal végig csüggeteg.

* * *

Népdalaink telidesteli vannak szebbnél-szebb költői képletekkel — metaphorákkal. Megszólítják a természetnek minden élő — nem élő teremtményit, még a menyországot is, p. u. a *madarakat*:

„Kakuk — kakuk mond: meddig is élek?“
„Repülj fecsském ablakára — —“
„Jön a daru, jön a gólya — —“

— *A fák*at:

„Jegenye fa tetejében, ül a holló feketében — —“
„Szomorú fűz ága, hajlik a virágra.“

— *Füvek*et:

„Buza közé száll a dalos pacsirta — —“
„Virágos kenderben pitypalaty — pitypalaty.“

— *Virágok*at:

„Virágos fán nyílik a szép kikelet.“
„Hanem azért — koszorút — ha meghalok —
Nefejejtsből fonjatok.“

— *Vizeket:*

„Tisza vize de zavaros.“

„Arra alá foly a Tisza.“

„Lefolyt kedvem nem jő vissza.“

— *Napot — holdat:*

„Naptól virít, naptól hervad a rózsza —“

— *Csillagokat:*

„Sűrű csillagos az ég — majd eszedbe jutok még —“

„Ahol az a csillag ragyog, én is oda való vagyok.“

— *Az eget is:*„Minek nekem az az üres monyország,
Leszállnék én édes rózsám te hozzád.“

Netovábbja a kicsivel nagyot, vagy kevéssel sokat mondásnak! Mint az is:

„E világot adnák ráadásnak.
Galambomat még se adnám másnak!“

Ezer és ezer ily szép, nagy, merész hasonlat, szindus kitétel, akaraterő, lelkes szikra, tiszta idealitás él népdalainkban, melyek valódi kincses bányák (nem talmiak) s nemcsak nekünk, de az ismerni kezdő Európának is.

Kár, hogy maig sincs teljes és korszakonkénti gyűjtemény, mert egyéb szépségein felül tükrei a korszakoknak is, melyekben születtek; p. u.:

— *Az Árpád korszakból:*„Salamonnak nincs hol maradása —
Átkozódik a futó király.“— *Vegyesházi korszakból:*„Bécs várostól nyugotról keletre
Hidegen fúj a szél.
Bánatot hoz a magyar nemzetre —“— *Rákóczi korból:*

„Rákóczi haj! Berzsényi haj!

— *Napoleon korból:*

„Már siess hazádba vissza, vert seregem.“

— *Széchenyi korból:*

„Széchenyi homlokán, virít a borostyán.“

„Vesszelényi babért, szabadságért hálta bért.“

— *Ponyatovszky korból:*

„Busul a lengyel hona állapotján.“

— *Kossuth korból:*

„Ha még egyszer azt izeni, mindnyájunknak el kell menni.“

„Majd hoz Kossuth tisztát, Türr Pista meg puskát.

Éljen Garibaldi!“

Még az „*Indulókrol*“ (Marsch) és „*Hymnusokról*“ csak annyit, hogy a magyar ezekkel is előállhat. — „Rákóczi-indulója“ világhírű becsű. Tán a „Kossuth-, Klapka-, Hunyadi-induló“ is nemzetközi dalok már? De felérezni mégis a magyar bírja ezeket — mert véréből fakadnak. Ezek hatására csinálták meg a hihetetlenek azok a 48-ki félistenek. (Előre vörös-sapkások: elől a Haza, hátul a rubiga.) *Hymnusunk* is classikus: „Isten áldd meg a magyart jó kedvvel“ stb. Mily genálisan jellemző! Első az Isten. második a jó kedv (mert ha ez van, minden van). „Megbűnhődte már e nép a multat s jövődöt“ (jövőről nem mond le soha!).

Végül azt, mit legelől kellett volna mondanom, hogy a dalnak legszebb, legilletékesb orgánja az *emberi hang*! — Lehet szép a hegedű, zongora stb. — De az ember élő hangszer! Hát az élő hangszerek tömegesítése: a *dalárda*, a hol p. u. a kis bőgőt egy kis szív, a gordonkát egy jó torok, a fuvalát egy érző kebel pótolja! . . . Már kezdik belátni, hogy a dalárdák a leghatalmasb zenebandák. Hát a dalárdák csoportosulása? Mily impozáns lehet! Magyar dalárdáink tavaly külföldön is babért arattak!

A hangszer csak *gép*, de az a közvetlen melegség csak meleg kutyából jöhet . . . Szívtől szívhez bizonyos az út! . . .

Melyik „*szóráz fa*“ hangszer versenyezhet egy élő, bájos primadonna mézédész ajkaival?

Az ily élő hangszereket is megtermi Hazánk elég bőven. Ád még a külföldnek is eleget. Persze, mert a külföld bővebben bírja fizetni, felváltani a csengő hangokat pengő ércpénzre. De hát ebből is édes Hazánké a hír! . . . S ez is csak valami, mert meg vagyon írva, hogy:

„Mi zengi túl a bérczeket?

A hír — a hír — a hír!

Mi éli túl az életet?

A dal — a dal — a dal!”

A dal hatalma.

Messze — régen — a hajdankorban, — nem, — még előbb: az emberi nem keletkezésénél kezdődik a dal hatalma az ember kedélyére, lelkére, egész valójára! . . .

Tán már Noe ősapánk is énekelt, mikor a galambhozta olajággal szárazföldre léphetett.

Szent Dávid már bizonyos, hogy hárfás dallammal dicsére az Urat.

A görög mythos syrenjei dallamokkal bűvölték el a hajósokat.

Hunn őseink a harczi „tárogató” dallamára rohantak a csata veszélyeibe.

A sötét, de lovagias középkor történetét vándordalnokok örökiték meg.

A híres franczia „*Marseillaise*”, a magyar „*Rákóczi-induló*”, a német „*Wacht am Rhein*”, a lengyel „*Bajonnet*” dal stb. csudákat műveltek.

Árpádházi királyainknak állandó udvari hárfásai — utóbb udvari zenészei — nagyjainknak udvari czigányai voltak (a mult „nemadózom” világban).

Dalolt a magyar ember és dalol „örömében bujában”.

Dalolva altatja el a dajka a bölcsőbeli csecsemőt — énekkel hantoljuk el a sir halottjait — mint Petőfink saját fájdalmait — irván, hogy:

„Bölcsőben sir az éber csöcsémő.
A dajka dall — miglen elalszik ő:
Sok szenvedésim siró gyermeke a fájdalom —
Dalt dalra költök — s dalaimmal elaltatom.“

Nincs művészet, mit a jelenkor dusabban fizetne mint a dal-
művészetet. Egy-egy híres énekesnő mesés összegeket gyűjt Európa
színpadjain.

Honunkban legujabban lábrakaptak a dalár-egyletek. Majd
minden városainkban szervezkednek. Évenként országos dalár-
gyűlekezéseket tartanak.

Közüktatási miniszteriumunk körrendeletében a fisharmoniu-
mot ajánlja a népiskolák számára 20—40 frt árkülömbözettel, —
a harmonikus dal és ének betanítására.

Ó mert a harmonikus dal felmagasztal — megszentel! —
Mert a harmonia (összhang) nagy dolog!

Hegel azt mondta, hogy „Isten a legfőbb harmonia“, t. i. a
sok különbféleségnek, minden részletességnek egy közös egységre —
egy főösszhangra vitele.

A harmonia: igazság, — azért mondják a bele nem való
hangot „hamis hang“-nak.

Jól választá mottójául — jóformán a pécsi dalárda, hogy:

„Jövel mind, kik dalra egyesülnek!

Mert kik dalolni szeretnek:

Rosznak nem lehetnek.“ (Addig épenséggel nem, míg
dalolnak.)

Még az állatokra is bűvös hatásu a dal.

Nagy Széchenyink döblingi fogháza ablakába fuvalával (és
kenyér morzsával) édesgette a lég madarait.

A mérges kigyókat is sippal, zenével bűvölik, fogják és
szelidítik. A harist, a rigót fűttyel csalják törbe.

Többször láttam, hogy az okos vizsla rögtön oda siet, ahol
zongoráznak. Az itatásra hajtott ökrök megállnak az ablak alatt
a kihallatszó zenére.

Az emberi munka is könnyebb dallal, dal mellett.

Könnyebb a halál is a — csatadal hevében!

Vajha népesebb falvainkban is alakulnának minél több
dalárdák! Mily kellemesen — nemesen lehetne betölteni ezekkel

a téli hosszú estéket — névnapi — lakodalmi — tor- és bucsu-
estélyeket, az örökös ivás — kártyázás — terefere — szószapulás —
összeveszés helyett — vagy csak felváltva is.

Mennyi rosztól tartaná vissza — mennyi nemesre serkentené
a részvevőket és hallgatókat?! . . .

Ó mert akik dalolni szeretnek :
Alapjában rosszak nem lehetnek !

A táncz.*)

„Nemo sobrius saltat“ (senki józanul nem tánczol), mondta egy ó-latin író vagy bölc.

Szigoru homo lehetett és irigy — zsémbes agglegény tán.

Vagy a kecskékre gondolt, melyek a kávét és tánczot fel-találták úgy, hogy a dél-szigetek boldog vidékén a kávébokr bogyóit rágicskálván, — ennek bódító erejétől bevültek tánczra. Pedig hát a kecskék e nélkül is vidám — ugráncsi állatok. — S az ember is lehet ittas — ital nélkül.

De nem kell legulistának lenni. Nem kell e latin mondást szoros betűszerint értelmezni, sem egészen czáfolni akarni.

Mert annyiban mégis igaza van azon rideg bölc homonak, hogy (leszámítva az alkalmi — az illem- és kötelességszerű tán-czolást) valamely tekintetben és részben csakugyan exaltált (ittas) az, aki tánczol.

Mondja is a magyar nóta:

„Járom, járom a bolondját —
Magam adom meg az árát!“

Csakhogy nem egyedül italtól lehet ittas az ember, hanem más egyébtől, — szenvedélytől, örömtől, bubánattól, hiuságtól, szerelemtől stb.

* * *

---

*) Megjelent a „Keszthely“, „Balaton“ és „Kübbavidek“ lapokban.

A meddig a történelem visszaemlékezik — ősidőktől óta maig — a vadnépektől a legintiveltebbekig: mindig és mindenütt áldoztak Terpsychore tánczistenségének s áldoznak maig, — nemcsak a Bachanaliákon, ahol a bor műve volt ez; de a tűzimádók is — ennek lobogó lángjait körül tánczolván, istenítették azt.

A vadnépek maig is *tánczczal mulatnak* és áldoznak (a civilizáltak pedig *tánczczal adóznak* — jótékony czélokra). A *tánczoló dervisek* pláne vallási cultusból. A volt magyar *verbungosok* kötelességből — de csalétkül tánczoltak, — lévén ebben csábos vonzerő a „gyöngyülethez”. —

Örömeiben majd minden emberi faj tánczba ugrik. A magyar pláne bubánátát is gyakran tánczba fejezi ki, persze komoly — méltóságos „*lassu magyar*”-ban. A szegény legény néha „*baltatánczban*” — dalolván hozzá, hogy:

„Megverek valakit, vagy engem valaki —
De az én rózsámat ne szeresse senki!”

Az is érthető, hogy sokan hiúságból tánczolnak: alkalmas lévén a táncz (főleg a délczeg magyar és lengyel táncz, ugy a sima franczia táncz is) a természet szépségének, deliségének és hajlékonyságának fitogtatására.

Még jobban érthető: bahogy a *szerelemittasok* szívesen tánczolnak, — nem solo, de párjával, választottjával, mint a népdal mondja:

„Járja ki-ki a párjával —
Én a magam galambjával!”

Mert már maga a tánczbahívás — a választás már egy nyilatkozat — tényleges szerelmi vallomás. A nő részéről is a szíves beleugrás, vagy kevésbé szíves bemenés. Az a subtilis mód, mit a nők oly alig észrevehetőleg tudnak adni: hogy egyikkel örömesebb — kecsesebben — odaadóbban járnak: már *viszonválasz*, alkalmas szerelmi vallomás.

Hát aztán táncz közben?! Az itt feljogosult közelség, a szűkre vont delej köre két fiatal szív vérlüktetésének, összeolvadó lehelletüknek! . . . Közben az a bizalmas csevegés, méla suttogás, vagy a némán is beszédes szemeknek villanyfolyama, — együtt lejtés — perdülés — rohanás, vagy ezt satirozó elcsendesülés és a többi testi-lelki *harmonia*.

Ez — ez a harmonia benne a szellemi — az isteni!

Sokszor mondjuk tánczos műnyelven: „ezzel jól jövök ki — amazzal nem!“ És ez így igaz is. Van például egy legény és egy lány. Mindenik jó tánczos bár, de együtt még sem járják úgy, miként ily jó tánczosoktól várnák. S ugyanezek egy másikul — kevésbé jó tánczossal bár — szebben „passzentabb“-ul járják. Leszámítva itt a termetek különbözetét és egyebeket: függ ezen siker az egymást megértő s egymásnak engedő karakterektől, — mit befolyásol megint a vonzalom.

Megbocsájtják hölgyeim, ha kimondom, hogy itt is úgy rendes: ha a *férfi vezet!* — Jól mondják, hogy a jó nő olyan mint a tiszta papiros. A tánczban se legyen a nőnek félszeg önakarata. Lesse el vezető tánczosának vezénymozdulatait és kövesse: akkor lesz meg tánczukban a fődolog, mi nekik is — a nézőknek is kedves —: a *harmonia!*

A táncz pótolja kissé a tornázást is, azaz fejleszti a fiatalság erejét, idomait, feszélytelen hajlékonyságát, járását, kelését, modorát. Pedig nagy Széchenyink szerint a „modor az ember“, — hát a mai, külsőségeket bálványozó korban? —

És egészséges — tehát hasznos is a táncz — a *közre* is. Lám hány jótékony egylet szedi jövedelmét ebből! — (Legfeljebb egyes szívek kerülnek ki belőle beteg, de ezek is gyógyíthatók hasonszenvileg is.) Különben egyik legjobb kura, legkellemesebb „*Schwitzbad*“ sok prózai baj ellen is.

Igaz, hogy lehet egészség rontó — sőt halálos is — aki nem vigyáz; — de hát nem vigyázva egy darab dinnyehéjon elcsuszva is belehalhatunk — s ágyban is meghülhetünk, — templomban is.

Vége is a táncz manap már művészet! — A ballet p. u. tánczlejtésekkel egész színművet produkál. Csoportosulva pedig — festői öltözetük segélyével utánozzák a diszkertészetet. Csinálnak úde koszorukat élő lényekből, kik a zene gyors ütemeire rögtön alakulnak, s rögtön szétoszlanak, mint hulló csillagok — mint a nyár virágai őszi szél legyintésére. —

Beszéltünk hát a tánczról általánosságban, ősrégi eredetéről. válfajairól, szép — sőt hasznos voltáról, — arról is, ami benne szellemi van: — térjünk át futólag az egyes *nemzeti tánczok* jellemzésére.

Néhai nagy Berzsenyink (az ódák királya) jól jellemzé a nemzetek tánczait — mondván:

„Egyszerű a német — és hűséges — ebben is. Örök körben lejt választottjával, mint egy villi — akár a halál! (A sallangós, sujtásos magyar előtt persze egyhangu ez — azért gunyolja is. hogy: „Alles eins, mint a német táncz“.) De meg van ennek is sima — szabályos — villiszertü bűbája. És jellemzi a fajt, a német Biedermann-t.“

De a hiu — ledér — könnyű vért francziát is ám, — Berzsenyiként: „párt vált — csalfa kezét majd ide, majd oda nyújt“. Mégis — vagy tán épen ezért marad ez örökre salon-táncz világszerte. Uralja is internationalis bűverejével földgömbünk mindkét oldalát. Szépen egyesül benne a könnyedség a *kimért* sablon-szeríttséggel. —

Az angol tánczot nem ismerem, de ha van: hiszem. hogy pongyolább, miként angol kertje is.

A spanyol táncz is méltóságos lehet, mert Fülöp királyuk is mondá: „Büszkének szeretem a spanyolt“. E mellett mint déli népé: tüzes is — mint hölgyeinek fekete gyémántjai.

A szlávok és félszlávok táncza — amennyire ismerem — sértés nélkül legyen mondva — csaknem ösztönszerű ugrálás. Emlékeztet a kávébogyón neki hevült egyedek szökdecslésére. Faji nyerseségüket se tükrözi szépen. — Görnyedve — guggolva billeg. Ha itt-ott érzést mutat is: keserv az, mint szabadságot ritkán élvezőké, miként dallamaik is siralmasok, csüggetegek.

A magyar dal — ha szomorú is, de lélekemelő, s a végén rendesen vig kedvbe — frissbe csap át. Sirva vigad! — Lassan olvadozik, mint a Duna jege, de aztán kiönt! — Hit, remény van benne, mintha mondaná: „Lesz még szőlő, lágy kenyér“ — vagy Vörösmartyként:

„Huzd rá cigány, ne gondolj a gonddal!

Mit ér a gond kenyéren és vizen?

Huzd — ki tudja meddig huzhatod!

— — — — —

Lesz még egyszer ünnep a világon,

Akkor huzd rá vigan — lelkesedve:

Isteneknek tolják benne kedve!“ —

A lengyel táncz is nemes, délczeg, ruganyos séta, szilaj pördüléssel, mint az „észak francziájához“ — a szabadságot nemrég

elvesztő, de soha nem felejtő — sőt visszaremenylő nagy nemzet-hez illik.

De mi ez mind a magyaréhoz?! . . . A magyar táncz *páratlan*, miként dolmány gombjai száma. Sajtásos, mint veszprémi szüre — lobogó, mint sipujju inge. És mégis dupla jellegű.

Két nagy szélsőség (bű és öröm) találkozása, miként kedélye is. Lassun kezdi — frissel végzi. Ezt ujrázza kivilágos-kiviradtig — hetedhét-országig — akár a lehellet szakadtáig! Komoly melancholiával indul — Berzsenyiként: „kiáll a bajnoki tánczra, megveti a lánykát diadalmi dagálylyal” — vagy maga körül jártatja, mint egy szép hollygót, mint hold a saját apró holdjait. — Ez is járja körüle elég kaczkias rátartisággal — de a hova tartozóság bű kifejezésével, — míg egyszerre mint villáncsapás karolja magához, perg — forg vele, szilaj — majd örült sebességgel, egybeforrvá, összegomolyodva, mint pergő bugó csiga — mint forgó „ördög-szekér”, mintha egy test volna két czifferblattal, vagy két fej, de egy szív — egy lélek! —

Más fajú népnek ritkán áll jól a magyar táncz. — Erezni kell ezt. Születni kell rá. Meg is tanulja ezt a magyar gyerek tánczmester nélkül — dajkájától már, vagy az iskola-kertben, névnapkor, paszita-estélyeken észrevétlenül, vagy szeretőjétől, de nem theoria szerint, hanem rögtön, mikor már a cigány huzza — s kedvese elviszi — mikor pirulva elmegy — maga se tudja jól megy-e? éri a lába földet? — Miként a népdal mondja:

„De az eszem sincs a helyén:
Ha kezébe kap engem az a legény!”

A nő csak gondolja és érzi ezt, de a legény elkiáltja, hogy:

„Most adott Isten kezemre:
Megjárom veled kedvemre!”

Aztán az a szép szabadság a csárdás tánczban, — az a kotta nélküli rendetlen rend! . . . Igen rend a (látszólag) rendetlenségben. De ezt érteni kell. És a magyar legény érti is, érzi is: hogy mikor jön sora a pördülésnek — a lejtésnek — a buktatásnak — a nyugtató hinczálásnak, — mikor mint kívánja a nóta és saját egyéni hevülése, ismét Berzsenyiként:

„Valamerre ragadja az ősztön —
Lelkesedett hévvel fejti ki indulatát!”

Ragadja is — mert fel-felsivit — hogy:

„Kicsi nekem ez a ház,
Kirugom az oldalát!” —

Majd kissé lohad — mintha satirozua — lesimitaná, amit előbb felkavart, mert a cigány is érzelmöbbit huz; ilyenkor aztán szemére billenti árvalányhajjas süvegét, de nem tágit, sőt vele dudolja, hogy:

„Sirjon, ríjon a hegedű,
Bánatomat sirja,
Míg a hajnal az ablakom
Be nem pirositja!”

Aztán — bár jó tánczosnéja van, mégis — előzékenységből: hogy ez más tánczossal is járhasssa, vagy ő maga mással is folytathassa: kipördíti tánczosnéját — kiáltván:

„Ha nem lopok, cserélek —
Azért mégis megélek!”

Mit a szomszéd tánczos legény megértvén: ez is kipördíti az övét, — s egy pillanatban elkapja egyik a másikat. — A mi uj inger — uj hevülés! — S ha a cigány lankad vagy mókázik és elhagyja — rákiált, hogy: „Ujra!” „Hogy is volt?!” Mert hát nem illő volna, uj tánczosnéjával rögtön leülni.

Majd uj nyugodt párok állnak be a nyüzsgő gomolyba. kiáltván tréfásan, hogy:

„Helyet kériünk nekünk is,
Ha kicsinyek vagyunk is!”

Ezért nincs vége-hossza csárdásunknak. Ezért birják oly bámulatos sokáig, — hogy az öregek, a néző mamák már-már méltán aggódnak, mert biz isten: fele se tréfa — robotnak is elég volna.

De hát apáink is így szokták, még is holtig éltek. És csakis az mulat jól, aki agyontánczolja magát. Ámde többnyire baj nélkül, mert hát *szívós faj* vagyunk. Azért írá Berzsényink:

„Boldog, ki a magyar tánczra jól termett — örüljön:
Lelkes testi erő — s szikra feszíti erét!”

És nézni is élvezetes a magyar tánczot. — Semmi más tánczban nincs annyi tere a korlátlan' szabad akarat nyilvánulásának.

Ahány tánczos: annyi karakter. Ahány pár: annyiféle előadás. — Ez jól tánczol, de nem szépen (nem igen illik neki). Amaz szépen bár (illik neki), de nem oly szabályosan. Ez folyvást tombol, forr ragadtatik: amaz hamiskásan könnyit magán, — többet mozog válláival, mint lábaival, vagy felváltva apályt és dagályt produkál. Csendesül, majd ismét neki bősziül — *váltakozva*. S ez legtermészetesebb, legkellemesb — legfestőibb is!

Egy ily tánczos csoport felettébb érdekes mozaik! —

Hódítunk is ily zseniális tánczunkkal — úgy — miként zengzetes nyelvünkkel — festői öltözetünkkel, keleti zamatu dalainkkal — zenénkkel.

De *nem* hódítunk legújabb divatu — chic-szerű csárdásainkkal, mely csupán *egy álló helybeni káposzta-tiprás* — óra hosszat, és *riszálása* a tánczosnőnek.

Csupa merő szítálás — a nőt nézve. És *lábgyöresrángás* a férfinál (sőt kinevezhetlen indecent műtét) — vagy mint mikor physikai experimentálásnál a döglött békálábuk galvanizálva rángatódznak! . . .

S ezen felül egyhangu — unalmas is.

De hát ez most a *divat* — így chic! . . .

És még ha a tánczterem közepén tennék! . . . Nem, hanem mind egy lábíg oda furakodnak a cigány elé, nemcsak, de rá a cigány fejére, hogy ez alig bírja forgatni vonóját, de érezteti bagós — pálinkás lehelletének büzt a tánczolókkal, kik így első kézből kapják a máskor szenvedhetlen vadparfümöt.

A terem közepe pedig üres . . . A tánczos párok pedig a cigány tövibe — mint mikor a szél a gyepű mellé sodorja a hófuvatot. Nem. Mert ez legalább tiszta fehér és csendes; ezek pedig mint odasöpört tarka hangya-gomoly, — vagy mint mikor nagyító üvegen nézzük az egymás tetején nyüzsgő eczet-bakteriákat!

És még firtliség is van benne. A nagyobb erszényű, nagyobb erejű vindikálja a primás előtti $\frac{1}{2}$ □-ület, — a minorum gentium hátrább szorittatik.

De most ez a chic! —

Elismerik, hogy se szép, se egészséges, se nem morális (mert tisztelem én a bizalmas közelséget, de az a huzamos zsurlódás „tüzet vethet“) — csakhogy divat.

Lelki szegénység: aki belátja és mégis teszi. És aki be nem látja is.

Szegény Berzsenyink — sirjában fordulna meg, ha így látná az oly magasztosan megénekelte csárdásunkat.

Bizony — bizony mondom: *ily csárdással nem hódítunk*, nem szerzünk prozelitákat nemzeti táncunknak.

O tempora — o mores!

Csak az vigasztal, hogy — vágott orru topán után jön a hegyes, — ezután ismét a széles orrunak divatja. S így remélhető, hogy visszajön még az eredeti — igaz csárdásunk divatja is — akár mint ész és izlés parancsa, akár mint ujság.

Ebbeli első felszólamlásomat követték majd minden magyar lapok, — még a hivatalos „Nemzet“ is hosszú tárcza-rovatot szánt neki — velem egyértelműben.

Csak a jövő országos kiállításunkra jönne vissza bár a régi szép divat, hogy idegen vendégeink — s ezek közti jó barátaink meg ne botránkoznának hajdani híréből kivetkeztetett jelen csárdásunktól, — és számos elleneink ezzel se kaczaghatnának ki bennünket.

*   *

Mi van még — könnyelműn elvetni való — multad szép vonásaiból — édes magyarom?! . . .

Lám az ős Rákóczi-dallam sem chic a jelenkor némely liliputiainak . . . Még Liszt átdolgozatával se jelenhetett meg a magyar dalszínházban! . . .

No majd megjelenbetik széles e Hazában.

Ebből lesz a magyar király hymnusa! —

A h a n g.

Legnohosebben ülcázható a hang.

Mondják, hogy minden zenénél meghatóbb az *emberi* hang zenéje, — tán mivel élő s érző hangszer adja azt? . . . „*Szívtől szívhez bizonyos az út*“ mondja egyik írónk. Azért lett a philadelphiai világkiállítás hatszáz tagu dalárda énekével megnyitva. — De egyesekre is fontos, ajánlatos, sőt behízelgő: ha szép hanggal bírnak és tiszta hangon beszélnek.

Nem az erős hangról akarunk szólni, mely hadvezetőknel, parancsnokoknál előnyös — de a szép — olvadékony, érczes — mégis puha, — csengő — mégis búrsonylág *női hangról*, — mely a háznak, a családi körnek oly kedves mindennapi zenéje, harmoniája — mintha *cziüst csengetyi* hangjai hullámoznának — oly jól esik az idegeknek, de a fülnek, kedélynek, szívnek is. — Mint a kápolna harangja, mely *imára hívja* be a vándort! . . .

A szép hang is, mint sok más, természet ajándéka, — de persze — mint mindent — úgy ezt is idomíthatjuk, szépíthetjük, szoktatással, figyelmes akarattal.

Régi, de igaz monda: hogy az ó-kor legékesb szónoka *Demosthenes* eleve selypitett, de kavicsot vett nyelve alá, úgy beszélt versenyt a tenger hullámaival, — s bizonynyal nem a dagály bömbölését, de az apálykori habcsevegésnek andalító —

sima — dallamos hangját tanulta el, melylyel aztán sziveket fogott, gyújtott és mozgatott! . . .

A görög hitrege syrenei is ellenállhatlan hangjaikkal csalták, vonták magukra a hajósokat.

Az „*Acol-hárfát*“ lágy, epedő — s az ősmagyar „*tárogatót*“ mélabus hangjáért maig, sőt örökre emlegeti a történelem. — A *Memnon*-szobornak — pedig rideg kőből van — mégis — mert hihetön a nyilásain átszűrődő léghuzamtól, főleg a kelő nap melegítő sugaraira — bűvös hangot hallat — belső életet, szellemiséget tulajdonítottak az egyiptomiak, egész az imádásig.

Hát a szép hangu szép nő — minő szép élő *Memnon-szobor*?!

Hány — különben kecses nő érdekességét devalválja a tompa — érdekes vagy sipittó hang?

Megtörtént dolog, hogy egy álarczos bálban egy szellemdu, de sipittó hangu nő, egy általa ismert álczás férfival enyelegvén, midőn ez kilétét hiába puhatolta, — utóbb csak akép könyörgött: „*de Nagysám — hát csak saját szokott hangján beszéljen*“ — remélvén, hogy úgy majd hangjáról ismerendi fel, — pedig hát épen e sipittás volt e szép nőnek szokott hangja.

Vidámság.

„Kunst ist das Leben
Heiter ist die Kunst“

Zscholke.

Egy jó barátomat lakásán egyszer meglátogatván, ajtaján a fenebbi német jelmondást láttam felírva, vörös kréta-vonásokkal. — Kérdésemre elmondá, hogy mint hajdan az egyiptomi izraeliták ajtaik vörösre festésével az „öldöklő angyalt“ — úgy akarja ő is e jeligével a „buskomorságot“ távol tartani magától.

E jó barátom ifju volt és magyar.

Interpellatiómra: hogy miért épen e jelmondást írta fel? — midőn tudtomra — ép egészséges, fiatal és elég vagyonos is — mondá: „igen, de magyar is!“ — Ezzel azt akarta jelezni, hogy a magyar embernek véralkata s már vele született kedélyállapota a buskomolyság.

Azóta sokat észleltem e tekintetben népünknek s fajunknak természetét, de történetét is. És meggyőződtem, hogy nem ok nélkül mondja egy ős népdalunk, hogy:

„Szomorú a magyar nótá
Háromszáz esztendő óta!“ .

Nemcsak — de eredetileg is nemzeti karakterünk: egy kissé gyenge melancholia, — ha nem is komor, mint a zárkózott angolé,

de közel se oly vidám, fúrge, mint a francziáé, vagy akár az alsó osztrákoké, kiket épen azért a „nemesség frankjainak“ hinak.

Tagadhatatlan bát, hogy létezik *nemzeti karakter*, nemzeti kedély és vérmérsék, s az is tagadhatatlan, hogy ezt a születésen kívül — határozza a földrész, a lakhely klimája, élet- és étrendszere, és sok más természeti — tehát körülöttünk és felettünk parancsolólag álló körülmény.

És telepedjenek bár egy nemzetnek fiai más új országba, új földrésre: ott is sokáig megtartják az ős hazából hozott testi-lelki jellegeket.

Az angol például Olaszhon vidám ege alatt is megtartja *spleen*-jét. A frank a ködös Skótiában is megtartja vidám *könnyűségét* — de sőt a szomoru környezet mellett is.

Azért történt a belgrádi frank consullal a mult hóban, hogy midőn egy este fűtyörészve ment szállása felé, a nehéz aggodalmak közt gyászoló város utcáján: — egy szerb nő megintette, mondván: „ha dalolni akar ön, menjen inkább a határszélre, ahol ágyuszóval adják a taktust!“

Mi magyarok is tán Ázsiából hoztuk ezt a fatalismussal határos *mélabus* kedélyhangulatot? Ily hangja volt — mondják — az ős magyar harezai „tárogató“-nak is. — De maig is ezt diktálja népdalunk a cigány-zenesznek, hogy:

„Huzzad csak, huzzad csak keservesen.
Hogy a szívem megrepedjen!“

Nem is huz a fajunkhoz tapadt barna hangász egyszerre frisset, ugráncsit, hanem szomoruan kezdi, mert tudja, hogy ezen olvadunk fel lassanként, fokunként, úgy, hogy még az „átmeneti frisset“ is el kell neki huznia, míg kedvünk neki szélesedik a „*félre gondok, hoppot mondok*“ szilaj csárdásig — mikor aztán mondjuk, hogy:

„Kicsi nekem ez a ház
Kiűtöm az oldalát!“

Jogúszkoromban — mikor még „szerb-kérdés“ se volt — több jó szerb pajtással hallgatván a „Komló-kerti“ zenét a jó Patikáros Ferkótól, aki mintha vérünkől lett volna: végig bordozott bennünket a kedély hanglépcsőzetein. úgy, hogy a kezdő „*lassura*“ könybe lábadtak szemünk a nemzeti és egyéni bu- és remények keverék-érzéseitől.

Kiki maga elé nézett — és csendesen gondolt nagyokat — a multról és jövőről! Akkor átment arra az akkor tilos félfrissre, mely még maig is várja czáfolatát, hogy:

„Mégis hamis a német!“ stb.

Erre aztán felébredtünk és . . . nagyot ittunk, hogy hang ne jöjjön szájunkból, mert a szomszédasztalnál oly civilisatorfajta is ült, aki kurtán kapacitált volna bennünket, hogy: versnek az vers ugyan, de nem mindig igaz.

Ekkor azonban Ferkó egyet csettentett nyiretytyűjével — egy primási körülpillantás — és mint neki eresztett zsilibből zudult a „*csipd meg bogár*“ a . . . az „*elfogyott a nótá*“ és száz ily viharos csárdás egymásból folyva, mint a *gombolyag* — mintha csak kívánnák egymást, mi meg mindannyit!

No erre aztán kirugtuk alólunk a széket. A sült ott hült a tányéron — és jártuk is — ki lábbal, ki vállal, de kézzel és szájjal mindannyian. Mintha nem is a mi szemünk lettek volna nedvesek imént?! (Csak a pénzt kérő tányérhordozás térített esztünkre — pedig az a veséket vizsgáló jó Patikárus csak a kurzus kezdetén és végén tartá elénk azt.)

Szerb pajtásaink csak mosolyogtak.

Egyszer aztán rákezd a mi Ferkónk olyan harmadfél ütemes, csikorgós, siralmas tarka nótát, mit mi, a tübbség, nem értettünk; de erre meg szerb pajtásaink ugráltak fel, koczintva és zsiviózva. Valami szerb hymnus lehetett.

No a magyar ember (ezt elleneink is elismerik) alapjában galanthuomo, részvétes és ildomos annyira, hogy ha valami nem is nagyon tetszik neki, azért attól másnak *gusztusát* nem veszi el. Így mi sem ócsároltuk, sőt koczintottunk ama „*kínszenvedett*“ melódiára, de vértünkig nem hatott, mert — mert hát folyvást végig oly „*desperált*“ volt, míg a magyar dal nemcsak „*sirva rigad*“, de „*sirva emel is*“. Amaz kétségbe ejt, emez a „*boruraderü*“ biztos reményével táplál, tüzel és áld! És emeli a nemzeti önérzetet.

De egyénileg is áldás a vidámság, a jó kedély.

Zrinyi jelszava volt: „*sors bona nihil aliud*“. Hasonló joggal mondhatnók: „*jó kedv és semmi más!*“, mert ebben minden benne van, még a „*sors bona*“ is, mert a nagyon rossz sorsu ember nem igen szokott jókedvű lenni.

Bizton elfogadhatnók a „jó nap, jó este“ köszöntés helyett a „jókedv“ kívánsági köszöntést.

Vannak szerencsés kedélyek, kiknek haláluk is vidám, kik a másik világra is jókedvvel mennek.

Vannak ellenben, kik valódi ok nélkül is busongók. Szinte táplálják magukban a bánat csiráját, s ha az elfogyott, keresve keresnek új okot reá. Bekötik maguk magukat egy bizonyos édeskeserű érzésbe, mint a selyemhernyó önszötte gubolyába.

A magyar ember hamar esik a „méla bu“-ba, minék az a jó oldala van, hogy az ilyen ember *nem sért*, nem okoz bánatot másnak, mert magának is fáj. Ilyenek a mimosa emberek — másnak jók, maguknak károsak, mert a legesekeleyebb érintésre is karczolvá érzik magukat.

Lehet ennek oka születés — véralkat — nevelés és rászokás. De felállithatjuk ellenében a „*leszokást*“.

És fel is kell állitanunk, mert a vidám kedély Istennek legbecsesb adománya.

Egy bőv-pánczél ez, melyről ádáz sorsunk összes nyilai visszapattannak.

Egy tűz- és vízhatlan öltözet.

Legnagyobb *tolvaj* hát: aki jókedvünket lopja s rontja el. S önmagát lopja, aki buját táplálja.

Lelektani alapigazság bár, hogy a „*fájdalom megszentel, az öröm ritkán*“. — De a bu csak átmeneti *tisztító-tűz* legyen.

A régi görög vidám életben a *Hedonikusok* bölcsészete mint fő tantételt, mint fő életcélt tűzte zászlajára az örömet, élvezet és gyönyört. De ez így könnyen félremagyaráztatik, vagy tulhajtásba csap.

Csak arra szoktassuk magunkat, hogy kedélyünk „alaphangja“ legyen a vidámság, s ha koronként félrestimmelődik: igyekezzünk azt gyorsan visszastimmelni.

A vidám kedély olyan, mint a rózsaszínű szemüveg: rózsásnak látjuk rajta a sárga halálfőt is.

Elöl említett jó barátom mondá, hogy hajlamos búja, ha este rohanta meg: vidám olvasmánygyal aludt el — s ha reggel szállta meg, míg magánosan öltözködött, ez ellen füttyölt, dalolt, míg elkészült, hogy kijöhetett.

Orvosság mindenesetre a bu-kór ellen is. És kiki magának legjobb orvosa.

Régi főuraink udvari bohócok által is vidámitották magukat. Elődeink még e század elején is — a középbirtokosságból is — udvari czigány-bandát tartottak s ennek zenéje mellett étkeztek. No ezeket szétugrasztotta a rákövetkezett portio, actio, licitatio, stempli, krach, rozsdá, ruha-luxus, zongora, házaló-verkli, fúrdó-ivad, s a jelen civilisationnak egyéb ilyfajú áldásai.

De hátha a kisebb rétegekbe is elharapódzott a baj: hasonló kisebb és olcsóbb szereket keresünk ellenébe, miként jó barátunk a fütttyöt és danát — ez csak *kikerül* tőlünk.

Ad vocem dal: alapítsunk minél több dalárdát. A dal szelidíti és javítja az erkölcsöt és vidámitja a kedélyt!

Legfőbb forrása a vidámságnak — mit legelsőnek kellett volna mondanom: a „*tiszta jó öntudat*“. Őrizzük vagy szerezzük meg ezt. E nélkül nem létezhet őszintén vidám kedély.

Pedig hogy mily nagy kincs ez: csak azon egy körülménnyel is fényesen igazolhatjuk, hogy ugyanazon bajt — ami bennünket ért — nyomott kedélylyel kétségbeejtőnek, — vidámabb hangulatunkban már szépen elviselhetőnek tapasztalhatjuk.

De sőt eszünk és erélyünk is több van ekkor, ellenében irt találni. Egészen más az ember komoran, és más vidáman. Ugyanazon ember vidáman többet ér 50%-al szellemileg, és testileg is *szébb*.

Történelmileg nagy embereink majd mind vidám, nyájas, anekdotizáló természetűek voltak.

De a társaséletben is kedves — becses a vidám ember. Olyan, mint a jó sörélesztő. Kölcsön kérnek s kapnak jó kedvéből, vagyis ragad a szomszédokra is. — lángja átsap a jelenlevőkre, nem égetve, de éltetve, életet fűszerezve — életet hosszítva!

Nem csoda hát, ha ama jó barátom ajtajára írta, hogy:

„Komoly az élet — s a vidámság benne a mesterség.”

Ha „*mesterség*”: akkor megtanulható, elsajátítható.

Tanuljunk hát vidámnak lenni, — ha magunkat szeretni és szeretettetni akarjuk! —

Gond és aggodás.

„Vessen a végzet, valamerre tetszik.
Csak nehéz aggság ne zavarja kedvem.
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre.“

Berzaenyi.

Gonddal jár a gondolat, gondatlanság unalommal! Tehát az unalom ellen orvosság a gond, csakhogy kissé *keserű* orvosság; de hát majd minden orvosság keserű, s végtére is a férfiaknak írta nagy Vörösmartynk, hogy: „*ami benne keserű van: elnyelem!*“

De nem is unatkozik mindenki, csak a szellemi szegény és az anyagi gazdag, midőn már *blazirtta* lett; tehát ritkán is keressük a gondot, mint unalom elleni orvosságot, mert orvosságban is inkább az édeset használjuk, míg lehet.

A híres Hegel philosophiája is azon szóval kezdődik: „*gondolkodj!*“ És lám, elég gondot is adott az nemcsak követőinek, de önmagának a mesternek is, aki halálos ágyán arra fakadt, hogy: „*egy tanítványom volt, aki értett; az is félreértett!*“

Hanem van a gondnak egy nálánál még gonoszabb mostoha testvéröccse: az *aggodalom*! Öccse mondom, mert ez utóbb születik amannál, vagyis mindig gond előzi meg az aggodást, tehát ez mintegy második *bóvített kiadás*, de élesebb és nyomósabb is!

Múzsányi súlylál nyomul sokszor a szegény halandóra. Földhöz szegzi az égbe vágyódót!

Gyilkos ez, mely szívét keresztüljárja.

Polyp, mely tagjait összefacsarja.

Vampyr, mely kiszívja vérét és hajszállai nedűjét is.

Menyő, mely lesújtja!

Hyena, mely befalja!

Örvény, mely elnyeli! . . .

Példák vannak rá, hogy a szegény ártatlan rab egyetlen éjjeli aggodalma, a fogság alatt, fehérre őszült, vagy tébolyodottá őrlött. — Hány ifju kebel szakad meg a pályaválasztás vagy pályakezdés nehéz aggodalmainak súlya alatt? Ifju, aki még nem is élt, akinek tárva-nyitva állana az élet minden örömeivel; de az életnek herkulesi válutján (Hercules in bivio) nem látván utmutatót, még kevésbbé jó tanácsadót és legkevésbbé támogatót, leroskad, mielőtt járt volna! . . . Lenyomták az aggodalmak, melyek ólomsúlylyal üledtek idegeire, vérébe és lehelletébe, mint az ólomeső a madár szárnyára, hogy nem repülhet és megfoghatja akkor a *királyi sast* egy kis pimasz gyerek is, őt — a különben szabadröptű lég urát! . . . Szárnyát szegi, silány bábuvá teszi egy kis ólomeső, mint az ifjut az anyagi gond, a meg nem élhetés hajmeresztő aggodalma: *a szegénység!*

Hova szállt volna a sas, ha az ólomeső vissza nem tartja?

Hova felvergődött volna a tehetséges ifju, ha az a terhes gond, az a prózai kenyér: aggodalom, az a földhöz ragasztó szegénység vissza nem rántja vala?

Hát még a férfiú a családi fészekről, övéiről gondoskodni tartozó szegény férj és apa meddig küzd — evez — e most már felettébb sokat igénylő társadalom élethullámai között? . . . . El-elbukik és újra feltápáskodik, mint a sebzett vad; hiszen azért „*férfi*“, hogy birkozzék az élettel; hiszen érzi létjogát: hogy joga van az élethez és a megélhetéshez. Erre ösztönzik, hívják úde gyermekeinek még bajt nem ismerő mosolyai, szép nejének esdő sóvár pillantásai. Hiszen ezek mind „*szabadmeneti levelek*“, jogos utipassusok, előre csalogató sipok, ígérvények, sőt köteles életutalványok a szükséges, hasznos továbbélhetésre — és ő mégis sokszor, — hányszor „*Zupass*“-t mond az élet delén, vagy mikor már ugy se sok lett volna hátra, ezt a pár évet is megelőzi: kiveszi a gondviselés kezéből a *Párkák* ollóját, elmettszi azt a fonalat, amit újra összekötni többé soha nem lehet, belenéz azokba a hullámokba, mikkel idáig mint ellenséggel birkózott, és nem

birta tőlök kifacsarni az argonauták aranygyapját; de még a mindennapi kenyeret, a befaló falatot se! Kezdi azokat a habokat, mint hűvös nyugágyra hívó syreneket tekinteni, nézi, nézi őket, de már nem látja, mert belekábult, beleszédült a tátongó örvénybe, még egy bucsupillantás — egy elmarjult szív felőrült tekintete a hullámhányta sajka belsejébe, hol kedvesei zsibonganak, még egy áldó sóhaj azok felé is s ott nyugszik az öngyilkos a víz fenekén!

Az árváknak, özvegynek, aztán már külön *nemtőlük* van: . . Jó emberek és az árvák istene felneveli őket! — Jól nyugszik az eltemetkezett. Szélvész és zaj nem hallatszik a sirhalmon keresztül. . . Meg is bocsájt neki a számitó világ és — tán a jó Isten is: . . .

De addig szárandó az ilyen szerencsétlen, míg a „lenni és nem lenni“ hajmeresztő aggodalmaival tépelődik, míg habozva érez és gondol — míg élve vívódik a halállal! . . . Perczekre győz, kigyógyul, kapaszkodik minden fűszálhoz, minden kis biztató reménysugárhoz, de látja, hogy mindez neki csak üres délibáb, bolygó tűz, futó csillaghullás és recidiváz — s az öntudatos élet-halálharcz gigási tusájában megátkozza az életet, aki kezdte, aki szabta, aki előtte élt, és azt is, aki utána életben maradt!

Iszonytató — iszonytató!

Miért is van szegénység és mellette a kenyeret kérő gyomor?

Miért van tél és mellette ruhátlanság?

Miért van annyi való és képzelt szükség, és mellette pénztelenség?

De hát már ez így van, sőt így van bölcsen!

Csakhogy az eszményi szemlélőnek kissé furcsa, hogy a gyomor és test, e prózai dolgok mozgatják, intézik, sőt *uralják* a szellemiséget is. Ezek korlátozzák a szívet, észet, erényt, becsületet, élhetésünket, sőt emberi nemünk folytatódását is. Furcsa és mégis így levén, látszik, hogy adott körülmények között kell dolgozni, nemcsak a politikusnak, de minden ember fiának is.

Megfejtése tán abban van, hogy a test és lélek tulajdonképen egy, legalább élve elválaszthatlan oly gépezet, melynek órarugói, kerekei, czifferblattja itt van, legfeljebb az órakulcs felhuzója van máshol valahol — a *felhők fölött!* . . .

Piczi aggodalomból, sokszor a magunk által nagyított, sőt néha csak képzelt bajból nő ki az oly önétet oltó világfájdalom!

Az egyszeri ember féltében hét farkast látott, utóbb leengedett belőle hetedfelet — mondván: „valami csak volt, mert zörgött a bokor“.

Vannak szerencsétlen kedélyek — születésük szerint már borusak, mint a ködös őszi láthatár, kik, ha gondjuk és aggságuk nincs: csinálnak maguk maguknak — ami pedig természetellenes: mert természet szerint a *torma termi a férget*, nem megfordítva a fereg a tormát. És így ez már némi betegség — mint a fánál a mézga, vagy a *fagyöngy* már a belső korhadásnak, vagy legalább is a nedvkeringési bajnak jele. — Vannak mimóza, érzékeny, hullámos kedélyek, melyek örömrre, bura egyaránt felettébb fogékonyak. Ma rózsapiros, csapongó kedvtiek, holnap már elborult csüggetegek. Ma bálban mulatnak, holnap főbe lövik magukat. Egy kis megilletődés kibillenti sodrából őket, mint a gözsikló kerekét egy kis véletlenül oda potytyant kavics.

E hullámos, melancholikus kedély, részben magyar faju jellegünk is. Hamar buzdulunk örömrre és vérmes reményekre, de hamar is lelohadunk. Mintegy középfok vagyunk a franczia és angol véralkat közt. Nem lángolunk oly hamar, mint a frank — de nem is öngyilkoskodunk oly hamar, mint az angol. Mi „sirva vigadunk“, és viszont „örömrnkben sirva fakadunk“ — aztán ujra kezdjük — s utoljára is a jobbat reméljük — hisszük, várjuk ezer s egy csalódás után ezerhetedszer is, miként hiven jellemzi ezt egyik népdalunk, mondván:

„Rég veri már a magyart a teremő,
Azt se tudja, milyen lesz a jövendő,
Azt se tudja, lesz-e neki jó napja;
Örüljön-e — busuljon-e? Nem tudja.“

No hát ez honfibi és aggodalom. Erre is van okunk elég; mai napság is.

És annak is főoka hazánk helyszini fekvése, sokféle elem közé lett beékelődése, tehát rajtunk kívül álló okok — ugy szólnán „eredendő bajok“.

Mert a népek karakterét is határozza, vagyis nagyrészt csinálja a föld, égálj, ahol laknak, a geográfai helyzet, a szomszédság stb.

Térjünk vissza azért az egyéni kedélybetegség fitrkészéséhez.

Vannak tulrésztétes egyének — kik — mint a *hógombolyag*, magukhoz szedik mások gondját, bajait. Ezek nagyon jó emberek másoknak, de rosszak önmagok iránt. Ezekre illik nagyon azon hercegovinai közmondás (divat most ezen új koronatartománybeliekről írni, kik, mint nyomva volt nép, sok életbölcs „Sprichwort“-tal bírnak, miket, mint keserű humort préselt ki belőlük a nyomorúság) tehát a hercegovinaiak szerint „*legnagyobb ellensége az embernek önmaga*“, t. i. a tulrésztétes ember maga-magának.

Klasszikusan festé ezeket Kovács Pál veterán írónk a „*jó sziv bajjal jár*“ című novellájában, melynek hőse megszánván a gazdája által titlegezett lovat, és ezt a verés elől megvásárolván, midőn saját kocsijához kötötte a szegény púrárt, megette éhes-ségében a kocsin hagyott florenczi szalmakalapot, mit arájának lett volna viendő!

Vannak azonban könnytíverű egyének, kiknek a baj sem baj. Lerázzák magukról a bajt, mint a vízbe dobott pumi a nedves-séget, mindjárt a parton. Ezeknek jelszavuk az „*áldja — vigye* — valahogy csak lesz — soha se volt, hogy valahogy ne lett volna“ stb. Ezek szerencsés kedélyek! Igaz, hogy kevesebb aggdódással és óvatossággal élvén: hamarább és több bajba juthatnak, de könnyebben is szabadulnak a bajtól.

Mert a tulaggódókat leveri — zsibbasztja a baj — úgy ennek utóérzete — sőt előképzelve is. Sokszor előre — tehát ok nélkül szenvednek, mint a cigányfiú, kit apja előre megvert, pedig még el se törte a korsót — s tán *verés nélkül* se törné el.

Pedig minden gond egy-egy virágát lopja el — amugy is kopár és rövid életünknek. Azért mondja egy régi író, hogy: „magát lopja, ki mélyen érzi a bajt!“ Pedig megírá Berzsenyink: „Minden órának leszakaszd virágát“ és „*Rövid örömeikre mi kurtá az élet!*“

A társaséletben kellemesbek, használhatóbbak a könnyű-kedélyű emberek. Ezeknél terem az élce, a humor, tréfa, vidámság. Ezek a társaslét „*sörélesztői*“. Ezek bírnak kölesön adni is jó kedvet. Mig az aggdódók magukat is kinozzák, s környezete-tüket is lehangolják, mert *ragadós* a bán is — a vidámság is.

Nagy istenáldás a vidám kedély! Nagy behatásu ez egész-ségünkre is. Azért tartottak őseink udvari bohócokat s udvari

zenészeket. Most már a licitatio dobja pörög „*Tafelmusik*“ helyett a „*bús magyar*“ udvarán — vagy legfeljebb egy siralmas verkli, kintorna, ami inkább adósságainkra emlékeztet. — Az udvari bohócok helyét pedig udvari diplomaták vagy politikus czizmadiák pótolják, kik egymást teszik bolondú — és másokat is.

És ezt úgy hívják, hogy: „*civilisatio*“ és „*kultur államélet*“! „*Tempora mutantur*“. Változnak az idők, még pedig nehezebben! . . . Mi a tanúság belőle? . . . A főnebbi latin közmondás másik fele:

„*Et nos mutamur in illis*“. Változzunk mi is az időkkel!*)

---

*) A tót diák így fordítja ezt: „Tekereg a világ nekünknek — és mi tekergünk az ő világába.“

Pénz és becsület.

„Fiam, ha egy forintot találsz — ne jelentsd be, nem érdemes; — ha husz forintot találsz: jelents be: lesz becsület; — ha 20 ezret találsz: azt se jelentsd. Ezzel már úgy is lesz becsületed.“

Modern apa.

Egy francziából fordított jó drámának van ez a czíme. Nagyon életbevágó jó szindarab ez, ahol ellentétbe jön e két nagy szó — e két nagy eszme, s tusát vinak egymással, illetőleg e kettő közé szorult drámahős hajlong és vergődik a kettő között. De most nem szindarabról akarok írni, inkább arról: hogy e két szó mily „*nagyhatalmasság*“ az életben, s ezek gyakori colliziója (egymással ellentétbe jövése) mily ezer, meg ezer, nagyobb és kisebb drámát játszat az emberiséggel, mióta világ van, volt és lesz.

Voltak egyes korszakok, midőn egyes bölcs törvényhozók, mint p. o. a szigorú Likurgus Spartában, a népet a pénz szeretetétől elvonni akarva: nehéz vas- és rézdarabokból veretett, hogy hordozni is terhes legyen. Vagy silány bőrdarabokból nyomtatott. Robert Károly királyunk előtt Magyarország se veretett arany-pénzt. De ez és ilyek csak parányi kivételek a történelemben. A végtelenül több idő folyamán mindig a pénz volt az „*uralkodó planéta*“!

Régi magyar közmondás, hogy: „*ruha tisztesség, pénz emberség*“. — Az is, hogy „pénz az életben a „székérkenő“. Azt akarják értetni, hogy akinek pénze van, mindene van! Csaknem egészen igaz?!

Philop, a híres macedoni király, megjárván Görögországot, monda, hogy ott minden második ember megvehető. Ugyan ő, vagy tán *Cyrus* monda: hogy nincs oly erős vár, melyet arannyal terhelt számmal bevenni nem lehetne.

Nero császárt borbélya borotválván, monda: „tegye el felséged asztaláról azt a pénzt, mert nem állhatok jól magamról, mikor itt nyaka körül járok a késsel“. (Azontul csak lányával merte magát borotváltatni a császár.)

Semiramis királynő sirboltjára iratta, hogy „Amely királynak pénz kell, nyitassa fel a sirboltot“. *Darius* azután felnyitatta, pénzt ugyan nem talált benne, hanem következő írást: „ha rossz ember nem volnál és telhetetlen pénzvágy nem égetne: nem háborítanád a boltak nyugalma“.

Sz. László királyunk *Alpár* határain a tatárokat megvervén, ezek, hogy futásukat földözzék, arany- és ezüst pénzt szórtak az üldöző magyar sereg közé, mire ezek a pénzszedésnek esván, nemcsak az üldözés csatarendje bomlott fel, de tartani lehetett, hogy a csejt vető tatárok hegyiből visszafordulva, megverik őket. Ekkor a király feljajdult fájdalomában, megátkozá azt a pénzt — mire az *kőc* és cserépdarabokká változván, mentve lett a kicsikart győzelem.

A régi görögök még halottjaik szájába is egy-egy pénzt illesztettek, azt hívén, hogy a holtat a másvilágon sem bocsátják be e nélkül.

Krisztust is pénzért adták el! És hány mást? Mennyi szent ügyet? Csak amennyit a történelem feljegyzett — hát ami fel sem jegyeztetett — ki sem tudódott? Mennyi erény, hazafiság? Mennyi erkölcs, becsület, hűség és szerelem lett és lesz megvásárolva e hitvány érczezel — melyről már az ó testamentum megmondá, hogy: „a pénznek szerelme a lélek gyötrelme“!

Igy volt ez a világ kezdetétől és így lesz a világ végeig.

„*Isten és a pénz hatalma*“ mondja a rebus. Tehát Isten után mindjárt következnek a *pénz*? Tehát nem az ész, nem az erény, nem a szép, jó és igaz? A magyar nép sok helyütt, plane „*Krisztus*“-nak nevezi a pénzt, akarván értetni

azon másik közmondást, hogy „*kinék Krisztus a barátja*, könnyen üdvözül“, mind ezen, mind a más világon?!

Nekünk magyaroknak pedig ez van legkevesebb.

Lehet, hogy magunk is vagyunk okai: mert nem is igen tudjuk megbecsülni. Vagyunk annyira büszkék és *önérzetesek*, hogy a pénzt csak *csakörnek* tartjuk önjólétünk, kényelmünk és vágyainkra. Szép. Azt is elmondhatjuk emelt fővel nemzetünkéről, hogy története nem mutat fel sok és nagy corruptiót, nem mutat fel sok Judást, sok árulót. Sőt híres a magyarnak multja a becsületről, a lovagiasságról, áldozatkészségről — úgy a haza oltárára, mint midőn idegent kell segítenünk összehordott filléreinkkel — miként most is segítjük nemcsak a velünk egysorsú törököt, de a hozzánk menekvő szlávokat is. És emelt fővel elmondhatjuk, a magyar ember ott, hol a „*pénz és becsület*“ jött éles ellentétbe: ez *utóbbit* szokta választani. Lelkét — hazáját — jogát — szerelmét a magyar ritkán adja oda a mammonért. Ritkán gyújt gyertyát az ördögnek. Nem becsüli túl a pénzt. . . . Ismét szép. Csakhogy a középut volna jó (mert legtöbbször *magát becsüli meg, aki a pénzt megbecsüli* — az nem lesz kénytelen magát leulázni, eladni stb.) de e középutat eltalálni nagyon nehéz! —

De pénztelenségünk főokai: országos helyzetünk, országos viszonyaink is.

Elhallgatva itt sok más egyebet, csak azt emeljük ki, hogy p. u. a legutóbbi év állami kimutatása szerint Magyarország évi kimutatása m. e. 153.000.000 — vagyis *egy főre csak 10 forint*. Az évi állami teher pedig *egy-egy főre 15 forint*!

Tehát ha hazánkban a forgalomban levő összes pénzt egy nap, egy asztalra összeraknánk és minden emberre egyenlően felosztanánk: esnék egy emberre 10 forint. És ha minden embernek összes állami adóját egy napon befizetni kellene, középsszámítással minden embernek 15 forintot kellene befizetni; tehát másfélszer annyit, amennyi pénz létezik. Tehát *lehetetlen* lenne!

Ily pénzviszonyok között tehát lehetetlen boldogulni, sem az országnak, sem az egyeseknek — nemcsak — de lehetetlen soká subsistálni.

A lehetetlennek látszó — létező pénznél több adóbefizetés csak úgy lesz lehetővé, hogy nem egyszerre, hanem egy napon fizetjük be — így azon átlagos 10 forint többször fordul meg

nálunk, tehát ugyanazon 10 forintot egynél *többször adjuk be*, s az állam is ugyanazt egyszerűen *többször adja ki egy évben*.

Hanem ez aztán kínlás.

E nemzet hát elmondhatja magáról, hogy teljesíti az „Úr” parancsait, midőn Ádám apánkat a paradicsomból kiűzve, rendelé, hogy *„verejtékkel egyed a te kenyered!”* — A verejték ugyan meg van, de a kenyér? . . . Sokszor sok helyütt az sincs.

Országunk pénzforgalmi baja elérni látszik tetőpontját. Azért nem tarthat ez már sokáig!

A mosonyi sváb a Bach-korszakra — mikor a régi huszas pénzt bekivánták, hogy apróbbakat verjenek belőle, azt mondá: *„Na, mein Herr! Wenn das so lang fortdauert: kann es nicht mehr lang fortdauern!”*

Átérik ezt kormányférfiaink is, azért követelik újra erélyesen a dualis vagy magyar bankot, mint egyik panaceát pénzbajainkra; Azért mondják, hogy még a reánk életkérdéses *„keleti kérdés”*-sel szemben is (hol megbízható képviselőink vannak) inkább lemondanak, hogysé a bankjogunkat elejteni, vagy elodázni engedjék, mert hát ez is életkérdés — még pedig égető — közeli — mindennapi kérdés, mely naponkint *egy tálból eszik velünk* — azaz ennék a tálból, de a tál (az erszény) naponkint jobban ürül!

Igy vagyunk a félelmes keleti kérdéssel is. Ez se tarthat már sokáig ily feszült, függő állapotban. Dúlni fog jobbra, vagy balra. És így is, úgy is segít — legalább ideiglenesen — az országos pénzhiányon. Csak egy kis szívós türelem még!

Bizzunk nemzetünk Geniusában, mely sok nagy válságnál megtartott bennünket, melyekről azt írta a költő, hogy *„Isten csudája, hogy még áll Hazánk!”* — És bizzunk önzetlen kormányférfiinkban s e nemzettel együtt érző fejedelmünkben!

„Isten óvja nagy csapástól
Mi szegény Hazánkat!”

A „régi jó idők“.

„Mindig így volt a világi élet.
Egyszer fázott, máskor lúggal égett.“

Vörösmarty.

A „Zala“ 32-ik számának vezércikke ugyan a fennirt czim alatt behatóan foglalkozik a mult és jelenkor összehasonlításával, — állítván, hogy a mult idők szokásos dicsérete csak *fictio* — üres képzelődés — önáltatás; mert a régi időknek is meg voltak terhei, hátrányai — épugy, mint a jelennek — tán még bővebben, anélkül, hogy a polgárosodás, az emberiség előhaladásának vivmányai — a civilisatio ennyire fejlett volna.

Ennyiben igaza van ama cikknek.

Ugy általában a mult idők se voltak jobbak a jelennél. A paradicsombóli kiűzetése óta mindig verejtékével ette kenyerét az emberiség, sőt verejtékének gyűnőlcse se volt annyira biztos a fűrdőzónak, — hiszen már a történelem kezdetén a henye Kain leütötte a szorgalmas Ábelt — és így tovább, — sok letűnt korszakok — elviharzott századok nyomán uralkodott az *ököljog*, a nyers erő — amikor nagyon ráillett az emberekre is, hogy:

„Et sic non vobis nidificatis aves —
et sic non vobis mellificatis apes!“
(„Nem magatoknak fészkeltek madarak,
S nem magatoknak méyeztek bogarak.“)

Egyik néphullám borítá el a másikat. — Országok alakultak országok helyén, városok, városok romjain. Tűzzel-vassal épültek — tűzzel-vassal pusztultak. Államok emelkedtek és tűntek el egy küláramlat erejétől, mint a korál-sziget dicsősége, mit a tenger hullámai raknak és bontanak szét. Zagyva chaosban forrongott a világ — sokáig, nagyon sokáig — míg a mai XIX-ik század nívaujáig birt consolidálódni.

És ama régi korban is meg voltak a bajok, bánatok. — Volt átok, csalódás, kin és enyészet, és minden, ami rossz.

Volt özönviz, tüzeső, éhség, dűghalál, bábéli zürzavar, babyloni fogság, Sodoma, Gomorrha, Golgota, Kalvária, Jeremiás siralma — s kinoknak fogcsikorgása.

Volt tortura, inquisitio, boszorkánypör, vérboszu és kerékbe-törés, népvándorlás, vandalizmus, kereszteshad.

Volt zsarnokság — rabszolgaság — tulhajtott szabadság — guillotine és harminczéves háboru.

A régi korban is volt apa, aki elátkozta „tékozló fiát“, — volt Absolon-fiu, aki elkergette apját, volt József, kit kútba dobtak testvérei. Akkor is volt Potifárné, aki megcsalta férjét — Judás, aki eladta mesterét. Volt Esau, aki még menyeci jussát is eladta egy tál lencséért.

Az igazságnak régente is viaszból volt az orra. A paragraphus (§) akkor is görbe volt.

Régente állították fel ama közmondást: „nincsen vár, mely arannyal terhelt számmárral bevehető nem volna“.

Régente találták fel a „megboldogult“ szót, — jelezvén ezzel, hogy a boldogság csak a halállal kezdődik.

De oly szerencsésen — vagy oly kegyesen van alkotva az ember és az embernek emlékező tehetsége: hogy a multnak inkább csak virágait fűzi csokorba, — a bánk, bánatok elmosódnak, a sebek behegednek, mint a vizen — melyről a költő írja, hogy:

„Folyam — kebled hányszor hasítja meg
Hajó dűlása, a fergeteg;
Mégis, ha elvonult fergeteg s hajó,
A seb begyógyul, s minden újra jó.“

Igen — a mult időket is bajokkal éltek ősünk. Csakhogy természete levén az öregeknek a zsémbeskedés és a jelentükké váló elégtétlenség, de haldokló emlékezetök inkább csak a leélt

örömeiket panorámázzván vissza nekik — azért nagyokat sóhajtanak a „rég-i jó idő-k“ után.

Pedig régen megírta Zschokke, hogy: a föld most is paradicsom — csak az ember teszi siralomvölgyévé — ha az!

*   *   *

De voltak a multban korszakok, melyek mindenesetre ideálisbak — erkölcsös-bek, egyszerűbbek s így boldogabbak voltak a jelennél.

Vagy máskép mondva: a régi kor idealitása — egyszerű erkölce — nyugodt boldogsága kiveszöben van a jelenben!

Még az arany is „*talmi*“ mai napság már.

Élni az élet főcélja tagadhatatlanul —: és élni nehezebb a mai korban!

Nagyobb igénye van most az egyes embernek — nagyobb az államnak.

Szövevényessé tették a polgári jogokat és kötelességeket — az élet összeségét.

Hajdan tíz parancsolatba foglalták Isten és ember iránti köteleminket.

Ma már a törvények és rendeletek tömkelegébe fulad az egyszerű igazság.

Nagyon költségessé tették az államélet fenntartását belre is, külre is.

Rége a hadjáratok, járványok el-elpusztítottak egy ivadékokat, de az utó-ivadék csakhamar felüdült, mint elviharzott fergeteg után a nyári mező.

Ma a béke is fegyveres béke — a háboru pedig irtóbb is, költségesebb is.

Nemcsak állami, de nemzeti tönk előtt állunk. Senkinek sem elég, amije van.

A nép kilencztizedrészének birtoka terhelve van. Nyolcz-tizedrésznek kevesebb a jövedelme, mint kiadása. — Az adóulap fogy, a jövedelem apad. Egyéni, állami, társadalmi igények nőnek.

Ebből ered az izgalmas — gondterhes élet — szegénynél, gazdagnál.

Ha mulatságot látsz: az többnyire csak kápráztatás másokra nézve a látszatért — s magunkra nézve is áltatás — pillanatnyi mámor — másnap szomorú kijózanodással.

Máskor küzdeni kellett az életért legfeljebb ellenséggel, vadállattal.

Ma küzdeni kell a létért jó barátunkkal, sőt önmagunkkal.

Örökös gond és munka — az önlezsarolásig.

Millió furfang az önfentartásért.

Az elkorcsult ó-kornak orvossága lett az egyszerű keresztény erkölcsökben; pedig a hit abstract dolog.

A mai zilált materialis életnek mi lesz az orvossága?

Egyszerűsíteni kell az anyagi életben is mindent: egyeseknek, államnak egyaránt, szokásokat, törvényeket, élveket és mindent.

Nehéz a reduktio — de kell — mert a társadalmi tönk lejtőjén állunk, azaz sikamlunk a végpusztulás felé!

Nem csoda hát, hogy „régí jó idők”-nek mondják a múlt idők egyszerűségét!

Ér-e annyit a civilisatio?! . . .

*

*

*

„Jobb a — rossz idő is.

Mintha — semilyen idő se volna!”

Jóka!

A párbaj kérdése.

(Keserű humorral.)

Ismét egy kérdés — még pedig égető — és megoldandó kérdése korunknak. — Igen régi kérdés. Visszavihető *Ábel és Kain*-ig. (Lehet azonban, hogy ez — *orv leütés* volt csak.)

Dávid és Góliáté — a Horatiusok és Curtiusoké — sz. László királyunk és Timur Lenk kháné — Kemény Simon és a török Bégé — a hős Bezerédy és a labancz vezéré (Köszeg alatt) már jobban „*Duell*” volt, — csak hogy a *közérdekért*, és sok tanu előtt, két ellentábor láttára — a többiek vére *kiméletéért*.

Tehát még *okos* is volt! . . .

A korszikai — Dalmát stb. vérboszu is másfajú gyilkosság.

A középkori lovagjátékoké is.

De a mi „modern párbajunk” se okos — se jogos — sese!

Ez ered tán a „pour la dame” lovagkorból — mikor a kard a *mindennapi* öltözékhez tartozott, mikor a lovag párna helyett is kardjával takaródzott — álmában is „*viselvé*” azt: természetes volt, hogy az orrára szált légy után is a „*keze ígéjébe*” eső karddal legyintett.

Ámde mi már „Ritter ohne Sporn” vagyunk! — cavalier helyett dandyk!

„Tempora mutantur et nos mutamur in illis!” Mit az egyszerű lótt diák úgy fordított *ki* magyarra: „Tekereg a világ nekünknek, és mi is tekeredjünk az ő világába!” . . .

Parlagi fordítás kissé — de lényege helyes, hogy t. i. változnunk kéne a változó világgal!

Észlelnünk kéne, hogy mi már kard helyett Zwicker-t és Monoklit, sarkantyú helyett Galoschen-t hordunk; paripa helyett váltót lovagolunk. Egyenes dárda helyett betűvel, szóval és §-sal ölünk. Agyonlövés helyett agyonbeszélést használunk. Lándzsa helyett eszmékkel, okokkal küzdünk.

E század elején — a boldog (?) diákizáló világban még megróttá a nyers embert egy latin proverbium — mondván: „Est homo, qui non argumentis, sed fustis capacitandus.“ (Ember, kit nem okkal-móddal, de bottal lehet kapacitálni.)

S ime most ismét *recidivázunk* a régmúlt századok divatjába.

Komoly bölcselkedőink is azt mondják, hogy társadalmi életünkben vannak *subtilis* kérdések, melyekre paragrafus nem levén: vassal — ólommal lehet csak megoldani — vérrel lemosni — s gyilkos halállal rehabilitálni!

Tévtan — mint sok más!

Az öngyilkosság lám bűn, Isten és ember előtt; de inkább indokolható, inkább menthető. Mert akinek minden — de minden reményvirágát leszedi az élet rideg dérfagya — kinek kezében az arany is sárrá lesz — kit gyógyíthatlan lassu kór emészt — ki a betevő falatért is hiába imádkozik — és mindezekbe *beleőrül*: annak egy rohamos pillanatában, vagy kábult fájdalomában öngyilkosságát lehet legalább érteni: de részben tán menteni is: mert sokszor veleszületett *agybaj*, vagy véralkat is kimagyarízza azt.

De e modern párbaj-mániának nincs ratiója!

Czáfolatához nem is kell sok tudomány. Mert:

Czéljának nem felel meg.

Czélja ugyanis, hogy: lakoljon a hibás.

S ki meri állítani, hogy itt a hibás lakol?

Sőt többször a szerény ártatlan lesz az áldozat!

Nem is egyenlő fegyverrel küzdenek. Egyiknél ujság a pisztoly; másiknak meg mindennapi kenyere. Tán épen akkor jött haza a „galamblovészet“ sportjáról.

Némelyiknek plane professiója ez — s ebben biztában végig üklelődik Europa városain. Becstület kell ennek? Nem. Hanem ebrud.

A koczka — „tétel“ sem egyenértékű! Életet tesz ugyan a „blatt“-ra mindegyik. De mit ér egy életuntnak, vagy sehonnai iparlovagnak az üres élete — és mit ér egy családjáért remegő — Istenét s hazáját imádó, közhasznú polgár? . . .

Bizony-bizony okosan teszi az amerikai törvény, hogy tutelatus alá teszi azt is, aki párbajra kibi — azt is, aki kiáll.

Bismarcknak is igaza volt, midőn provokáltatván, felelé, hogy éppen ki nem állásával igazolja bátorságát: hogy ellentállni mer az ebbeli modern közvélemény tévbírálatának.

A magyar táblabíró pedig azt mondta: „Jó — én megvívok, de mint kihívott, választhatván a *szerszámot*: választom duplapuskámat, veréb-srétre, tiz lépésre — s lövök először.“

Risum teneatis!

Elértünk a szomorú nevetségességig.

* * *

De annyi igaz: hogy vannak társadalmi sértések, melyekre nincs paragraphus, vagy arányos büntetés a codexben, de mégis olyanok, hogy önérzetes férfi zsebre nem teheti.

Mi legyen ennek orvossága párbaj helyett?

Becsületbíróság! . . .

Öngyilkosság és párbaj.

Önkéntes halál tán? . . . Ne higgyétek! — Öntett csak, de legtöbbnyire másokozta cselekmény.

Igaz, hogy születik az ember, mint mindenre, úgy tán erre is — részben. A véralkat sok rosznak forrása. Hallunk családokat, melyeknek 3—4 leszármazó sarja mind egymásután — mind egy familiáris nyavalyának áldozatai végezték ki önmagukat.

De az öngyilkosság mégis legtöbb esetben külpressió — nyomása — belekergetése az áldozatnak a környezet, az irigyek, albarátok, vetélytársak, kéjenczek, uzsorások s a helyzet által — és akik e helyzetet előkészítik. Legtöbb esetben *másoknak* közvetett gyilkos ténye — emberölése úgy, miként a csapda fogja bár a rókat — a háló a halat — verem a farkast, — de ember az, aki veti a hálót s megássa a vermet.

Mégis e verem-ások ellen (kivéve az amerikai párbajt) nincs szoros vizsgálat — nincs büntetés.

A törvény emberét kiküldik a tetem megvizsgálására — ez keresi rajta az idegen gyilkoskéz nyomait, — s ha ezt megtalálta, akkor a büntető eljárás megindul; ha nem találta meg: a bonczoló orvos bizonyítványt ad, hogy a szerencsétlen maga végzett életével; el lehet temetni — punctum.

Mert persze — írja a „Budapesti Hírlap“ gunyoros elmével — *a meghalás mindenkinek szabad*. Az élet egyéni tulajdon, s ha élni nem tudott: hadd legyen bakója önmagának! . . . E közöny azonban ellenkezik a társadalom humanizmusával, jogosztó igazságával.

*   *

„Európában naponként átlag 400—500 emberélet pusztul el öngyilkosság fegyverével“, írja a nevezett hírlap. Irtózatossá jelenség! Gunyolja ez a civilizációt s magát az állami intézményt, melyek e legújabb járvánnyal szemközt lankadtan, tehetetlenül állanak!

Pedig azért áldozta fel az ősember egyéni korlátlan szabadságát, — azért állt társadalomba és államba: hogy ezek cserébe egyes feladott jogai helyett — védeni segélyjék — közerővel — a *legfőbb életcélt*: az életet, — nemcsak a nyílt ellenség ellen, de az alattomos orvgyilkosok raffiniert intriguái, vakondok műveletei ellen is.

Ha az állam tiszte kiterjed a betegségben természetes halállal kimultak vizsgálatára: ki kell terjedni oly esetekre is, hol a természetén erőszak, az életen gyilkosság követtetik el — habár öngyilkosság is.

Igaz, hogy nem minden öngyilkosság külfármány áldozata. — Vannak tulérzékeny mimoza természetek (születés, nevelés vagy adáz csapások — fatum — összetalálkozása folytán), ahol csekély okból is kitér a desperáció. Vannak jellemek, melyek maguk idéznek elő örvényeket maguknak, — s nincs embererő, mely segítsen rajtuk.

De lehet-e feltételezni, hogy ennyi öngyilkosság mind — vagy csak nagyobb része is, beteg agy és beteg kedély vagy önmivelet kifolyása? Nem, — nagyobbrésze bizonynyal külfármány, ármány mások általi belekergetés.

Hajótörésnél, ha az erősebb betaszítja gyengébb társát a mentődeszkáról: nem számítja be neki a büntető törvény; mert ketten nem fértek volna és nem menekülhettek volna az egy szál deszkán; de a társadalmi élet csendes színpadjáról olyan is letaszítja felebarátját, aki ezzel ott szépen *megférhetne*! Letaszítja mohó önösségből, kenyérinigységből, nyegle kéjenczségből, vad szenvedélyből, blazirt életuntságból, hányivetiségből stb.

Ezeknél nincs helye a *vétlen* önvédelmi emberölésnek. Ezek rosszabbak a nyílt utonállónál. Tehát büntetendők! Tehát szorosán kutatandók!

*   *

Hát a civilizációnak nem satyrája-e? — e sok elemésztés (öngyilkosság)? — Hisz a vademberek nem teszik ezt önmagukkal! Az ó-kor barbarismusa, — a középkor vandalismusa, babonája: nem mutatnak ily és ennyi sötét — kórtüneteket. A fókahuson tengődő eskimóknál se divik e járvány így, mint nyugoti civilizációnk jelen légkörében! Ez hát a civilizáció? Hogy míg az egyik ember négylovas fényes batárban vágat a lánczhid végén, — addig tul a másik hídőről hideg hab-sirba temetkezik a másik?! Míg az egyik meleg paloták puha szőnyegein sütkérezik — gyakran orgiát űzve ezeket dob egy blattrra vagy egy női mosolyra . . . addig a másik étlen, rongyosan, elhagyottan menekül a halálba, — mert kiturták vagyonából, hirnevéből, becsületéből, családjából stb., mikre erősebb és rosszabb embertársai rá éheztek! . . .

Nem kell-e visszasóvárogni a nomád-élet csendes oceánját — a kevesb civilizációnak több boldogságát?

*   *

400—500 öngyilkos naponként Európában! . . . Jó summa esik ebből édes Hazánkra, — ahol pedig ugyis gyér a szaporodás, nagy a halandóság, — sürrű az „ungyal-csinálás“, — sok a párbaj — még több a kivándorlás, — és közben egy kis hagymáz, dyphtheritis — kolera is dul, vámol! . . . Nem kell-e hazai, faji okok kötelméből is védenünk az ember-állományt, tehát az öngyilkosjelölteket is — a külpressiótól, és büntetni az okozókat s kutatni az okozatok intrigua szálait!

*   *

„Jól megnyugszik az eltemetkezett, — írta Eötvösünk, — szélvész és zaj nem hatnak a sirhalmon keresztül! Oda lent már nem fáj semmi, éppen semmi!“ . . .

De fáj még érlelődött! . . . Az előző napok *viaskodása* az, amiért főleg szánandók az ily szerencsétlenek! — Fél lábbal, fél

lélekkel még itt, — fél lábbal, fél szellemmel már a felbomlás disharmoniájának zürzavarában! — Hányódik mint az oldott sujka! Eszébe jutnak boldog gyermeknapjai — jóra, szépre való törekvései, reményei, vágyai, sikertelen küzdelmei.

Jó édes anyja, első szerelme, azután neje és családja, dadogó kicsikéje. A szép kelő nap, harmatos virág, madárdal, — és a nehéz, de mégis *édes lét!* . . . Ezek marasztják.

Más oldalról a nyomor, csalódás, irigység, rágalom, álharát, hűtlen szerető, — a bűn és sokszor a büntetés szégyene. — Ezek küldik! . . .

Egyenként szakadnak el a lánczok, mik az élethez fűzték, — s a végsőnél szíve is vele szakad! . . . Lelke elmarjul, — eszméi összekuszálódnak — s ő elesik! . . .

Boldog: ha előzőleg megőrülhetett!

Ha a menyországba csak a purgatorium tűzén át juthatni, úgy — azt hiszem, — az öngyilkos egyenesen a menybe jut, mert utolsó napjainak siralomházában — átvivódott annak minden torturáján!

* * *

Az egyház régente anathemálta az öngyilkosokat, megvonván tőlük a köztemetkezés tisztességét is. — Tehát azzal is főleg csak a szerencsétlent, vagyis visszamaradt övéit — kik még éreztek iránta — sujtá.

Az államhatalomnak kell hát valamit gondolni és tenni, s komolyan föllépni e járvány csökkentésére: melegen kutatni az okokat és szigorúan büntetni az okozókat!

Videant consules!

* * *

A *párviadalt* (a nyelvújító Szarvas Gábor szerint „páros viaskodást“) helytelenítvén *elvből*, — gondolkodtam, hogy nincs-e ebben egy kis félénkség, félelem a meghalástól? . . . Hát annyiban van, hogy: életbevágó s *másként nem orvosolható* dologért — és *hasonló ellenféllel* szemben nem félnék (végső esetben) életre-halálra kiállani; de *nem* hasonló niveaun álló — sőt tán léha, bitang, barázdabillegető — életcélnélküli — életunt fraterrel, kinck élete önmaga előtt se becses, másnak se hasznos: ilyennel szembe féltetem — sajnálnám koczkára dobni életemet — s épségemet, — s ugyhiszem méltán.

Bismarck, a vasember párviadalra hivatván — pedig méltó ellenfele gróf Arnim által, — azt felelte, hogy: „*éppen bátorságomat mutatom meg azzal, hogy nem fogadom el a kihívást, mert reagálni merek a közvélemény azon nagy részének, mely a mai divatos véelmek szerint innét szokja mérni a bátorságot*“. —

Mire jó hát a párviadal?

„*Istenítélet*“ nem. Ő nem bizza reánk functióját.

Osztó igazság pallosa sem. Lám, nem mindig az igaz jön ki belőle ép bőrrel.

Becsület helyreállítás sem. Valjon becsületesb lesz-e, mikor visszajön — mint kiállása előtt?

Lovagias sport-frequentia tán? No ennek drága mulatság! Nem is az egyedüli — ama célra. Van sok más lovagias sport — bátorság-examen — korunkban is.

Anglia közvéleménye nem kívánja a párbajt. — Nem is divik náluk, mégis eléggé *sportsman* és bátor katona az angol.

Amerikában úgy hallom: gondnokság alá teszik a párbajozókat, mint kik „*nincsenek ki egészen*“!

Jó volna így nálunk is!

Vagy — a kihívottnak állván jogában helyet, időt és szármot választani —: ez választaná a *dupla-puskát madársréttel*, 10 lépésről, s ezé levén az első lövés joga is — úgy hiszem szemközt spriczelhetné a kihívó fészkalódót úgy, hogy ő se pusztulna bele, de se kedve, se képessége nem maradna meglátni a „*célgombot*“.

Ki mit szól hozzá?

A hibák.

„Hibáidért. ki téged (nem meg. de) olítél :
Jogával az keményen vissza él.“

Gyarlóság — : ember a neved ! . . . Isten a maga képre teremté ugyan Ádám apánkat — mondja az írás — de hamar melléje férközött a kigyó — vagy a kigyóbőrbe bujt Luczifer — a vágy, a kíváncsiság, a tilos utáni epedésnek, a parancs megszegésnek stb. „eredendő bűn“ halmaza.

Az ember megszűnt egyedül isten szolgája lenni, mert önvágyainak — szenvedélyeinek lett szolgájává — rabjává.

A kezdetben délczeg Isten képmása, a második felvonásban már bűnbánólag, lehorgasztott fővel ballag az Éden kapuja felé, melyen a haragos Cherub lángostorával kergeti — világgá !

És világfiává — gyarló emberré.

Aki nem ennek érzi magát: vessen magára követ.

„De ne ítéljetez — nem íteltettek !“

„Hibáidért tehát ki olítél : Jogával az rutul mind visszaél.“

* * *

Aki hibanélküli — tökéletes embert keres úgy jár. mint aki erdőt egészen egyenes fákból — virágos kertet gyom nélkül — bányát tiszta aranyból — fából vaskarikát — vagy fehér szerecsent keres.

Nincsen rózsa tövis nélkül.

A buza konkolylyal — az arany salakkal (többnyire mireny-méreggel) vegyítve terem.

A méz mellett ott van a legkeserűbb epe (a mézkenyér).

Az életető levegőnek egyharmadrésze fojtany (nitrogen).

Az emberi szellem is mozaik — jónak, rosznak keveréke.

Sőt úgy látszik: több rosz hajlammal születünk, mint jóval.

A nevelés — a vallás — az életiskola, a jó példák, az önbírálat az: ami növeli bennünk a jót — s apasztja a roszt.

A mérleg tehát, melyen erkölcsi súlyunkat mi, vagy mások mérlegelik — nem a hibátlan — tökéletes jó embert mutatja, csak a jobbat és kevésbé jobbat. Elégedjünk meg (főleg mások mérlegelésénél), ha a jó tulajdonságok serpenyője lenyomja a hibák serpenyőjét! — Önmagunk mérlegelésénél azonban szigorubbak legyünk, mert nem jó a magával elégedett ember, — ez önhitt — öntelt — büszke — összeférhetlen — sértő szokott lenni.

Pedig „haj a botránkozónak, de jajabb a botránkoztatónak“!

Az önhitt embert meghűlkkölteti az élet, — úgy is kell neki!

* * *

A földnek édes gyermeke a gyom — mit dajkálás nélkül terem; a buza csak mostoha gyermek, mit nekünk kell gondozni.

Az embernél is fontosb a születés — mint a nevelés.

A legerősb koponyának is van legalább egy puha, — s a legpuhább szívnek is van néhány kemény helye! . . . — írja Brankovics.

A napnak is van foltja. A fénysugárnak is van árnya.

Nincs oly bölcs, kit a balgaság vagy hiúság néha el nem vakitana.

Nincs nagy elme — hóbort nélkül, mert a szélsőségek érintik egymást.

A nagy ember is gyarló közletről — hálóköntösében.

Sőt a nagy fának árnyéka is nagyobb.

Senki sem mondhatja meg: mikor üti ki fejét a szeg — a zsákból.

A kova bármily hideg: tüzet rejt magában — csak aczél kell hozzá és tapló.

Aczél és tapló —: az alkalom. (Ez teszi a tolvajt.)

Az ember legjobb esetben is — csak ember! . . .

* * *

Mintán tehát egytől-egyig emberek vagyunk: meg kéne tanulnunk az egymáshoz hasonló simulást — a beszámítást — elnézést — megbocsátást!

S mintán mindnyájan üvegházban élünk: nem kéne kövekkel dobálózunk.

Mindenki — szomszédját *tükörnek* tarthatná, akiben *saját* hibáit meglátva — ezt javíthatná, ne a szomszédét.

Kiki a maga szemétjét söpörgetné előbb, mint a másét.

Ne a salakot fítesd másban, — inkább erőnyeit.

A buvár se a sarat halászsza felszínre, de az igazgyöngyöt.

* * *

Néha jobb a rosznak — mint a jónak *következménye*, p. u. Almát lopni megy a fiu —: s megijed tőle a gyilkos, ki épen akkor leskelődött ott a kertész életére.

Az ó-testamentomi Józsefet eladták fivérei — s épen ez által lehetett megszabadítójuk stb.

De subtilisabb az, midőn *forrása* jobb a rosznak, mint a jónak; p. u.:

Valaki lehajol elejtett 1 forintos zsebkendő után —: s beüti fejével 100 forintos üvegajtót.

Barátod — részvéteből közibe lö a vetéseden legelő libáknak s téged lö meg.

Füllent kissé: hogy két ellenfelet kibékíthessen.

Csillent kissé — az anya: hogy gyermekét táplálhassa.

Ől a katona —: hogy övét — hazáját védje stb.

Ilyekre mondják, hogy a jó cél szentesíti az eszközt.

De ilyekre mondják azt is: hogy a pokol tornácza is jó szándékokkal van flaszterozva.

— A puha szív, hamar olvad, hamar botlik.

A jó szív hajjal jár — rég megírta Kovács Pál.

Gyakran komikumba is esik — nevetségessé lesz (p. u. a Borsszem Jankó lerajzolta a humanus, állatvédő Herman Ottót, egy gebén ülve. Egy szemközt jövő barátja kérde tőle: „Mért vágtnad le lovad farkát oly nagyon *töbce*”? „Hát hogy agyon ne csapkodhassa vele a szegény legyeket!” . . .).

De a világ nem annyira a *célt* (mit ritkán is lát), inkább az *eredményt* limitálja.

Pedig szépen írja Brankovics — hogy:

„Gyakorta jobb a rosznak a —
Forrása, mint a jónak oka! . . .
A hiu — tán önérzetes?*)
És a ravasz — csak tuleszes?
Hisz a féltékenység se más.
Mint kis szerelmi tulozás!“ . . .**)

*   *   *

Egy másik írónk tanácslá: „Vald be hibádat s meg lesz bocsájtva“. — Én meg azt mondom: „A beismerés: fele javulás, — sőt több —: conditio sine qua!“ . . .

Végszóm: Okulj hibáidon!

Zárszavam pedig: hogy az ember mozaik. Silányságnak és drágaságnak keveréke. A vegytan szerint a gyémánt alkatrésze szén. Az aranyé mireny-méreg. Az ember is se jó, se rosz — csak ember.

Kiki annyit ér: amennyire maga becsüli magát. Legyünk hát szigorúak magunk iránt, de méltányosak is: így nem veszítjük *önbizalmunkat*.

---

*) A hiúság sok szépre, jóra szellemi sarkantyn.

**) Ha nem félti, nem is szereti: véli a néphit.

V á g y.

„Földi ember kevéssel beéri —
Vágyait ha kevesebbre méri!“

Arany János.

De az embert *vágyai* vezérik! . . . Vágyaink határozzák el többnyire egész életsorsunkat! — Amire az ember huzamosan vágyódik — ha arra ernyedetlenül működik is — azt többnyire elérni is szokta. (III. *Napoleonról* írják, hogy fiatal, menekült korában, Londonban angol barátai előtt mondá, hogy határozott vágya, reménye, hite: francia császárrá lenni és — *lett*.)

Mert a vágy, noha még csak piczi embriója lelkünknek, legtöbbször kinövi magát szenvedélyé és válik óriássá.

Mert gyorsan nő, alig hogy megfogamzott: szoptatós dajkává szegődik a legszebben festett arczu kéjleány: a *remény* (ki ne iperednék ennek emlőin?), testőrül áll melléje egy tulvilági (genius: a *hit*, s társalkodónl egy bűverejű javasasszony, lángkorhúccsal kezében — melylyel üzi, hajtja, sarkalja előre, vágyainak csillagmagasságáig, lerészegíti képitalával, melytől emberfölötti erővel szökik fel a félistenek Olymptetőire, vagy kábultan bukik le a bűnök feneketlen örvényébe: az *indulat* — *szenvedély*).

Kovács, vagy tán egy nagy dolog se készül meg vágy és szenvedély nélkül. Ez fedezte fel a tengerentuli új világrészt Amerikát, a „Jóreményfokát“. Ez hajózta körül a földet, a mér-

hetlen oceánt. Ez szállja tul a Zenith és Nadir határait — le a poklok felé: tenger alá, föld gyomrába, valamint a légűr kiterjesztett erősségének csillagai felé.

E vágy, mint szabadságvágy, dönté le a Faraók — Nerók zsarnoki trónját, az ősi kiváltságok chinai falát.

Mint tudás-vágy: találta fel a kör négyszögét (quadratum cirkulit), a gőz, delej, villam erejét, a telephont. E vágy akarja felfedezni az örökmozdonyt — a lehetetlent is!

Mint *szerelmi kék-vágy* égeti hamuvá az emberi szívet, vagy emeli paradicsomba az élő halandót. Ez kergeti fel a félistenek Pantheonjába, vagy az akasztott emberek Golgothájára! Amint a nemes erények, avagy a bűnök vál-utján kergettetik általa.

S mily csekély választó-vonal van sokszor a hős és gyilkos, a martyr és töviskoszoru, a *Pantheon* és *Golgotha* utjai között! — A vágyakkal szaturált ember sokszor észre sem veszi, hol és mikor tér le egyiknek útjáról a másikra, sokszor csak egy kis ottfelejtett kavics — mint parányi ok miatt!

Jól vigyázzunk hát vágyaink embriójának szülemlésére. A bűnös méhmagzatot fojtsuk meg azonnal, míg kicsi, míg magunkra nem nő, mert azután nem bírunk vele, vagy fojtsuk meg, mielőtt megszületett volna!

Ne vágyakozzunk erőnkön, helyzetünkön felül valókra.

A nagy muskátli csakhamar tulnövi és szétrepesztí cserepét.

Tartsunk Jeremiás prófétával, aki azt mondá: „Kivánsz-e nagyokat? Ne kívánj!”

Vagy aranyszáju, aranytollu és aranylelkületű Arany Jánosunkkal, aki oly aranyigazul dallá, hogy:

„Földi ember kevéssel beéri —
Ha vágyait szűkebbekre méri!”

Remény.

„Három kincset keress :
Remélj, hidj és szeress.“

Szemere.

Ez is olyan szó vagy tárgy, mely világ kezdete óta foglalkoztatja az emberiség öregét, apraját, szegényét, boldogját, költőit, íróit egyaránt. — Ezer- és ezerféleképen volt már definiálva, megénekelve — de talán legcsattanóbb azon humoros definitiója: a „*remény egy hamis pénz, melyet, mert nem vált be a világ: holtig hordozunk*“.

És — mint mondani szokás — éppen ez a *vicz* benne — ez elfogyhatatlanság. — Fiatalság, szépség, erő, egészség, gazdagság és minden elfogy idővel. De a remény igazi *semper florens-virág*, örökké virágzik. Elfogyhat ezerszer: újra sarjadzik kétezerszer.

Tágas mező a föld — írja b. Eötvösünk — s kinek egy virágát elhervasztá a forró dér: annak ezer ibolyák nyílnak éppen a hervasztó sugár alatt. Egy nagy *aranyakna*, s kinek egy ér be nem tölté várakozását: annak a hegy marad, tele reményekkel.

A talajt sem válogatja. Éppen úgy megered a koldus szívében, mint a dús gazdagéban; sőt tán, mint az akác-tüske, minél jobban nyесik, annál sűrűbben hajt — (az öngyilkosok kivétele: csak kivétel e szabály alul) ott van ez a sorvadó beteg sápadt arcáján — kit már környezete is halálra szánt; de ő maga

gyógyultát reméli. — Ott ül a haldokló vánkosa csucsán, aki még ágyából is tervez és remél — s ha itt már nem lehet: gyökereivel a *hit lajtorjáján* a tulvilág panorámájába kapaszkodva is életet — boldogit — halálos holtig.

Csalfa bár — de becses *talizmán!* . . .

Aztán . . . *ingyen* adják. Táplálása se sokba kerül. Csak az egyszerű tót diák mondá: „*mit? reményeket táplálni? . . . bár magamat táplálhassam*“. De ez csak tréfa — mert nem mi tápláljuk — hanem ő táplál minket.

Nincs az a sivár növény — az az árokperti iszalag, sziklarózsa vagy havasi ibolya, melynek gyökerei vagy indái oly csekély táplálékkal beérnek, — oly kopár talajon előlődnének, mint a reménynek kiszáradhatlan szellemi indái. Nem öli ezeket sem fagy, sem kánikula. Talajul még „*valóság*“ sem szükséges neki. Elég a valószínűség, — sokszor még az üres phantasia déli-bábja is, ott is megfogamzik.

Rózsa Sándor holtiglani börtönre ítélve levén: nem kegyelmet, csak azt kérte: hogy bármily hosszú, csak megnevezett *számu* évek mondassanak ki ítéletében, hogy a hátralevőket számálhassa, — s a kitöltésnek, bár valószínűtlen reményét is azokhoz oda képzelhesse. — — —

Ki szórná el a vetőmagot, aratás reménye nélkül? Ki indulna hullámozó tengerre, békepart reménye — ki menne harcába, győzelem reménye nélkül? . . . Ki szállna fel a léghajóra, szerencsés lejutathatás — ki szállna le a tenger fenekére, bányászatra, a feljutathatás *reménye nélkül?* — Ki állná ki a beteg-ágy lázas kinjait, felgyógyulás reménye nélkül? — Ki nevelne gyermeket hála reménye — s ki tiltatna csak egy fát is, gyümölcs reménye nélkül? . . . stb.

Áldassék hát a végzet: hogy földi pályafutásunkhoz ily „*utiköltséget*“, ilyen „*aprópénzt*“ adott, melyet folyton költünk, mégis eltart — a sirig! . . .

Ujságvágy és rászokás.

Az is bölcs berendezése életünknek, hogy minden természetes mozzanata ellensúlyozva van más természetes, velünk született mozzanattal. Hogy jól pihenhessünk: el kell fáradnunk, hogy jóízűt elessünk: meg kell éhezünk.

Az ellentétek keresik és egészítik ki egymást.

Szellemi téren is mondják: — ez meg az axioma — alapelv, régi közmondás; aztán ha gondolkozunk, megtaláljuk az axiómát, a közmondást, épen az *ellenkezőre* is; p. u. „a hallgatás arany“, ellenkezője: „néma gyermeknek anyja se érti szavát“.

„Aki hisz, üdvözl“. „Aki hisz, csatlakozik“.

„Aki magát megalázza, felmagasztaltatik“. „Szerény koldusnak üres a tarisnyája“.

„Lassan menj, tovább érsz“. „Minden percze drága az időnek“.

„A háboru Isten csapása“. „Ha békét akarsz, viselj háborut“.

„Aki a pénzt megbecsüli, magát becsüli meg“. „A fősvény kétszer költ“.

„A vér nem válik vízzé“. „Pörösek, mert atyafiak“.

„Hasonló keresi a hasonlót“. „A fazekas gyűlöli a fazekast“.

„Érett ész kell a tanuláshoz“. „Amit a Pali nem tanult, a Pál nem tanulja meg“.

Ilyen ellentétes mozzanatai szellemünknek az ujságvágy és rászokás. Kivánunk valamit, mert ujság s borzadunk az ujji-

tástól, mert megszoktuk a régit. — Mindenik igaz, — pedig egészen ellentétes állítások. És ugyanazon egy emberben is meg van mindakét axioma — együtt, egyszerre, egymás mellett, mint a mozaik-kő összeállításában, a vörös karniol mellett a kék lazur-kő, a zöld krisolit mellett a tejfehér calcedon stb. — S ez adja épen azt a kellemes eredményt, a színeknek egymást mérséklő *szivárványát*.

Mi lenne belőlünk, ha a velünk született újságvágy ösztönünk mellett ott nem volna a szinte velünk született *rászokás hatalma*. Örökké azután futnánk, ami új. Ujítási ösztönünk nélkül pedig valódi rabjai volnánk a *megszokásnak*.

Igy együtt lám, mily szépen kiegyenlítik egymást.

Bizony szép mozaik ez az emberi szellem.

De kifürkészhetlen tenger — kiaknázzhatlan bányá is.

Azért nagy jelige a „Nosce te ipsum“. *Ismerd meg magadat*.

Erre segít: a lélektan és az orvostan.

No meg az — élet iskolája.

Fatum. — Omen. — Praedestinatio.

(Böjti elmélkedés.)

Régi dolgok! Mutatja ős latin és görög nevük. De mindig maradnak *ujak*. Mutatja a mindennapi élet.

Az emberi ész okát keresi mindennek. Sőt axioma az, hogy *ok nélkül* semmi sem történik. Mert a sárnak az oka az eső. A hamarhervadásnak a *sietve élés*.

Sőt annyira hiszi az ember a politikai és erkölcsi következtességet, az oknak okát, hogy ott, ahol az okozat késik — p. u. egy rossz ember viselkedésére — szerencséje tetőpontján is rámondja, hogy: nemsokára eléri őt a *Nemesis*! Ami tehát nem más: mint az oknak kimaradhatlan *okozata*, következménye — hal-, vagy sujtoló értelemben. Miért is azonosították ezt az Isten büntető kezével.

Ha dagályra apály, a hét kövér esztendőre hét sovány következik, ha végződik az, ami kezdődött stb., mindebben lát az ember némi logikát: a *változóságnak sorát*.

De midőn az emberi véges ész, a meglevő ténynek *előző okát* épen nem láthatja, mikor egy esemény, mely valakin úgy történik, hogy e valaki ez eseményt elő nem készítette, rámondja az ember, hogy ez *Fatum*.

Nem a szerencsétlenségekről, csapásokról, kárvallásokról szólnak. Például: ha barmom hirtelen eldöglik, mert ennek oka bent lehetett már a barom szervezetében.

Vagy házam a szomszéd égő házáról leég, mert ennek oka is kézzelfogható. A váratlan csapásokra is rég megírta a biblia, hogy: „*Ur az övéit látogatja*“.

Hanem a mindennapi élet apró mozzanataiban lát az ember eseményeket, miknek emberi ész szerint nincs kimagyarázható oka — ez a *Fatum*!

Félelmes név! Épen ellenkezője a vakszerencsének. Próbáljuk őt a subtilis apróságokban megismerni, mert jómaga is oly subtilis; p. u.:

Ha „*Volát*“ lesz, új helyet huzunk! — mondja a kártyás. És nem is a hazard játékoknál van ez, hol a vakszerencse szerepel, de a combinativus játékoknál, midőn mindkét ülőhelyen ugyanaz az ügyesség, ugyanaz a kártya emelés-keverés stb. játszik.

És mégis — tagadhatatlan — tudják a kártyázók, hogy egyik ülőhelyen óráig jó, másik helyen óráig rossz kártya jár! . . . No ez még „*kis Miska*“, hisz mindenik helyre nem járhat jó kártya, mert a rosszaknak is járniok kell valahová; hanem az aztán a „*valami*“, midőn én átülök a jó helyre s ott aztán én is azt a jó kártyát kapom, huzamosan, minőt ott elődöm élvezett. S ő pedig, az én volt helyemen, csak oly roszt kap, minőt én ott — előbb.

Mintha a *helyhez volna kötve*; a hely volna oka? . . . De hát ennek nincs értelme — és mégis így van!

Valami ok és értelem nélküli tény: *Fatum*!

De hát magától történik ez így? — Vagy intézi így valami láthatlan kéz?

*   *

Születésünk is ily fatumszerű. Nem az, hogy egyik grófnak, másik koldusnak, — mert mindeniknek kell születni, hanem hogy *épen én* születtem ennek, amaz amannak, és nem fordítva. Ez pusztán *Fatum*.

Egyik ember jó, okos, szorgalmas, és nem sikerül neki semmi. A másik oda se igen néz a dologhoz, és sikerül neki minden — halálos holtig.

Nem mindig így esik — nem is jó volna, — de oly gyakran így történik, hogy már a régi emberek észrevették ez okadatolatlan factumot, hogy szójárássá emelték e dictumot, hogy: „*hogy egyik ember kezében a sár is aranyynyá válik, a másikéban*

az arany is sárrá lesz“. De okát nem látván, sőt sokszor ellen-
okokat látván, rámondták s belenyugodtak, hogy: *Fatum*.

Az ős hellenek plane félistenséggé emelték — s nem minden-
ok nélkül, mert sokszor hatalmas vaskézzel intéz, de vak szemmel
és számot se ad róla senkinek — még a józan észnek se.

A héber, mohamed és keresztény népek nem tették ökolmét
külön istenné, de helyt adtak neki az egy Isten mellett — e
szóval „végzet“, azon kibővítéssel, hogy „*prae destinatio*“! . . .

Mi — persze mereven nem áll, — de ráviteles értelemben
is bő anyagot nyújt az elmélkedésre. — —

A régieknek meg voltak az ő „*fatalis napjaik*“ (mintha egyik
nem oly isten napja volna, mint a másik? . . .) De ők e napo-
kon őrizkedtek valami fontosbat tenni.

Utóbbi idők nagyemberei, lángelmék, bölcsek közt is sokan
voltak, kik hittek oly fatalis napokban. Sőt a mai keresztény
felvilágosult kor mitvelt emberei közt is sok van, aki p. u. *pénteken*
nem kezd semmibe, nem utazik stb.

Több vagy kevesebb-e ez a babonánál?

Vagy csak őseinktől átvett előítélet?

De az ősök is a hosszú tapasztalat után hitték. — A száz-
éves kalendáriumnak jóslatanalogiáját is úgy mentik meg manap,
hogy a természeti tűnemények, az időjárások bizonyos koronként
ismétlik magukat.

De hát ki intézi e bizonyos koronkénti ismétlődést?

Komolynak tréfa — tréfának komoly!

Illik-e a mindeneket intéző erőhez, hogy *tréfáljon* velünk,
szegény teremtményeivel? . . .

A fatumnak ikertestvére az „*Omen*“. Ez is ép oly indoko-
latlan — kimagyarázhatlan. Csakhogy amaz a multa, emez a
jövőre szól.

Az Omen szinte logikátlan baljóslat-szerű oly tény, mely
mintha felső intelem volna a halandó számára, hogy ezt, vagy
amazt tegye, vagy ne tegye!

Soványabb, mint *Fatum* testvére, mert az már egy megtör-
tént eseménynek neve; míg emez néha be sem következik —
mint a hamis próféta; de mégis oly gyakran bekövetkezni szo-

kott, hogy tartja magát a népeknek benne való hite — ezredek óta.

Utunkon keresztül fut egy ártatlan nyul — és pedig balra: *rossz Omen*, jobbra *jó Omen*.

Piros lepkét látsz először: *jó Omen*. Sárgás: *rossz Omen*.

Álmodol tüzet: haragod lesz. Sárt: beteg leszel. Katonák felül — eső lesz. Nászt álmodol: meghalsz. Számot álmodsz: nyersz.

Lekésél a vonatról: intelem, hogy ne utazz.

Bagoly huhog kéményednél, vagy ebéd vonit: halottad lesz.

Szarka csörög, macskád mosdik: vendéged lesz.

Füled cseng: birt hallasz.

Szemed viszket: sirni fogsz.

Hiábavaló apróságok! . . . És tartják magukat századok óta — ellesett (tán csak ráfogott) tapasztalatok nyomán.

Van-e alapjuk? . . .

Van-e szándéka a mindeneket intéző Hatalomnak hozzád szólni ily közvetett csipetnyi intelmekben? . . .

Illat. Álom. Szin.

Mily piczi — *subtilis* — testetlen dolog mind a három. Mégis mélyebben észlelve őket: mily nagy dologra a szellem életére, sőt örökkévalóságára adnak következtetést.

Illat — szin — álom! . . . Tán épen mivel testetlen dolgok: azért rokonok a test nélküli szellemmel, tehát a test nélkül is élő halhatatlansággal.

Kakukftűves, vadzsályás réten jársz. Lábad nyomán — amint megbolygatod őket: illatár tölti be szaglásodat, agyvelődet, sőt szívedet, képzedet. — Hűsre dűlsz a fa alatt, melynek nyelv nélkül susogó levelein rezgő — szinte oly szellemszerű szellő álomba ringatja lelkedet, — s te, látva, soha nem látott dolgokat, alakokat, tényeket, eseményeket, multadra, jelenedre, sőt jövődre vonatkozókat; — sőt teszel magad is olyanokat, miket ébren soha se terveztl, tervezni nem is mernél!

Ez álomlátásaid s álombani tényed beleszövődtek néha messze jövődbe, — s te — felébredve elfelejtetted őket (ki hinne az álmok szappanbuborékának?) s csak *nagyutóbb* — mikor egyik-másik álmod mégis teljesül, gondolsz reá megdöbbenve, hogy lám egyszer megálmodtad *azt*.

Király voltál álmodban, (pedig tán ébren se vágynál az lenni?)

Dusgazdag voltál, (ezt már nem bánod tán).

Szerettek álmodban, (akik élve megennének).

Nektárt iszol, (ébren tán eczet se jut elég).

Diák voltál újra, (pedig egyszer is elég drága és unalmas volt). —

Aranylakodalmat ülted, (pedig tán bánod az elsőt is).

Egekbe röpültél, (pedig mégis csak jobb itt alant — szárny-talanul ballagni míg lehet).

Hadverő vitéz voltál, (pedig csibét se öltél soha).

Kutba estél és nincs, aki kihuzzon.

Ideálotat öleled! . . . s felébredve csak vánkosod csücskéje az.

Senki — semmi! — Délibábja csak és szappanbuborékja volt az alva éber phantasiádnak.

Tűzhányó-hegy kráterébe zuhantál. — Jéghegyek közé fagy-tál. — Czápa torkába jutottál. — Vagy a föld hasadt ketté alattad. — Félig nyílt koporsókat szórt eléd. — Dörg, villog, menykő hull rád. — Felakasztanak ártatlanul! — A végítélet végperczét látod, érzed, remegve. — Fázva izzadsz hideg verejtékcseppeket. — Sikoltasz, futsz, azaz futnál, — de ágyadfalába ütközve *felébredsz!* . . .

Mi volt az a jós-álom? Isten ujja, mely előre mutat? Az álomban testétől elvált szellemnek külön élete — mely előbb él, mintsem létezik?!

Megdöbbenve — mert nem jó volna, ha minden álom teljesülne, — sokszor pedig megnyugtatta ébredsz: hogy rosztat álmodván még nem teljesült.

Hátha csak piczi, közbejött ok miatt maradt el ama rossz álom teljesülése? Mi hozta, ki hozta közbe ezt a kis kavicsot élted kerékvágásába, hogy mintta álmod elmaradt, vagy amugy történt?

A véletlen -- a sors — vagy a gondviselés hozta közbe azt a kis okot?

Álmod azon kis véletlen okból lett: hogy kocsisod nem költött fel, s értetlenségből *felejtett* a fa alatt.

Azért ébredtél fel, mert egy falevél esetleg éppen orrodra hullt. (Lábadra esve nem ébresztett volna fel.)

Hogy mindezt másnap leírod tán, csukis az az oka, hogy kutyád esetleg éjjel felzörgetvén — nem bírta újra elaludni — s volt idő leírni.

Mily *nyomorult* kis okok, nagyobb — sokszor roppantul nagyobb okozatokkal!

Mi az az ok és okozat közti „összekötő fonál”? mely szinte oly testetlen szellemiség, mit lelkünkkel látunk, de szinte meg nem foghatunk — pedig erős dolog ez az „okozat”, t. i. szellemi szükségesség — kimaradhatlan parancs! . . .

És mi az a „sors”? Ki intézi annak kerekeit? Nincs kocsi-kerék, mely „erő nélkül” forogna! . . .

Mi adja, ki adja a virágnak festésnélküli szinpompáját? Az anyaföld? Hát ennek azt a *biborszint* s az ezt előállító „erőt”?

Mi — vagy ki az az „erő”? Ott vagy az istenség fogalmánál.

* * *

És mi az az „illat”? . . . Ez a testetlen semmiség, és mégis hatalmas testetlenség? — mely csiklandoz, kábit, gyönyörködtet, vagy undorit, de kézzelfoghatlan erejével így is — úgy is megragad — s testétől elvált szellemszerűségében is ily hatalmasan él és imponál?!

Tehát van erő, mely *öntestétől különválva is*, hatalmasan él?! Ott vagy az emberi szellemnek a *testtől elválhatása* — és *elválva is élhete*, tehát a szellem halhatatlansága valószínűségénél.

Aki „*Tamás*” ezekben: az észlelje álmát és — botanizáljon! Vizsgálja az alva mozdulatlan testnek álomtényeit, s gondolkozzék a virág kelyhétől elvált láthatlan illat élő erejéről.

Forduljon a természethez;
Menjen falura nyáron!

Gyermeknyelv,

vagy:

Nyelvében él a nemzet.

Az egyszeri pesti házi ur magyar embernek tartván magát, elsőszülött fia mellé magyar dajkát fogadott. Ment is szépen a dajkálás s az ölbeli kis Bébének szoktatása ékes nyelvünkre. Midőn már egész frázisokra is vállalkozott a leendő kis honvéd, egyszer könnyelábadt szemekkel mutogatta kis ujját, mondván: „*Bibis, páj, dundust hajapta zsisze*“.

Az apa, ki nem érté e szavakat, felháborodva támadt a dajkára: „Te mihaszna, *czigány-nyelvre* tanítod az én gyermekemet!?“ „Dehogy, nagyságos ur, valódi magyar beszéd ez; hisz oly érthetően mondja a kis lelkem, hogy ujjacskája sebes, fáj, megégette a gyertya-láng.“ — „Hazudol; ha magyarul beszélne, én is megérteném, én is magyar ember vagyok,“ dörgé a sértődött apa. — „Igaz, de *nem volt magyar gyermek*“, védekezék a dajka.

Az apa szégyenkezve megretirált, gondolván, hogy igaza lehet a nyelves dajkának, mert ő, mint *új magyar*, csak férfikorában kapott magyar nyelvmestert; felüté magyar szótárát, kereste, de nem találta benne a *bibis*, *dundus* és *zsisze* szavakat.

Másnap aztán, midőn a dajka a muzeumkerti ölbeseáltatásból haza hozta a kis apróságot, apja kérdésére: „hol jártál kis fiam, mit láttál?“ így csevegett: „*Dada pü, dundus csicsijába ment; együtt csecse bácsi, dada ölibe penc, csicsija bumbujába.*“

„Hát most mit beszél?” kérdé az apa a megijedt dajkát; ez azonban pirulva mondá: „Ki tudná, mit össze-vissza beszél a lelkem.” Pedig megértette, hogy *árulója* akar lenni, mert elgagyogta biz az, hogy a „*dajka őt a före fektette, a katona bácsit pedig, aki fejét a dajka ölébe hajtá, ringatta, simogatta*”. De ezt természetesen nem magyarázhatta meg a kíváncsi apának.

Látszik tehát, hogy sokat nem ért meg a magyar ember, ha nem volt magyar gyermek.

Tárgyrokonság kapcsán esztünkbe jut itt az 1880-iki *nép-számlálás*. Mi okért rendelte azt a törvényhozás az anyanyelv alapján?

Akárhány jóra való magyar embert láttam tünődni a beírási iva betöltése felett, hogy jelenlegi magyarnyelvűsége és magyar-érzelme szerint-e, vagy régi, tán el is felejtett gyermeknyelve szerint iratkozzék-e be?

De hát nyomtatva, előírva s így parancsolva levén az anyanyelv szerint akárhány — immár valódi magyar ember — német vagy tót anyanyelvűnek iratkozott s így a német vagy szláv nemzetiség számát szaporitá akaratlanul, sőt *valótlanul*!

Igy lett aztán a végső összeszámitásnál reánk oly *ijesztőn kevés* (alig valamivel több, mint Fényes Elek 1830-iki statistikájában), a szlávokra nézve pedig oly *kárörvendőleg csekély*.

Ha taktika akart lenni arra, hogy a magyar faj *ne bizza el* magát, s hogy annál inkább iparkodjék a magyarosítás békés beolvasztó munkáján, s hogy annál kevésbé irigykedjenek ránk s annál kevésbé féljenek beolvasztási proceduránktól a másnyelvű nemzetiségek, ugy, azt hiszem, mindkét irányban *célt tévesztett*, megfordított hatást eredményezett ez.

Mert a magyar ember lobos *optimista*. — Ha kedvező hite és reménye van, akkor jó kedve van, „*madarat foghatsz*” vele, sőt megostromolhatod vele az Éget. De ha vérmes reményét lehütöd, elzsibbad, *apathiába esik* — nem szeret sisiphusi munkát tenni, mint az angol, melynek kitartását csak fokozzák az akadályok, a megghiusulások. Igaz, hogy ha száját kenik is baj, mert optimista léte, ha „*jó rendén*” látja szénáját, hamar elbizott és indolens lesz.

De tán mégis nagyobb baj, ha lehangoltatik és csüggetek lesz. Mert az indolentiában megmarad az önérzet ereje, melyet főleg a vész idején *felriasztani* lehet és csudákat mivel, — de a csüggeteg annyit sem mer, amennyit birna.

Viszont a szlávokat — mint nem keleti fajt — létszámunk csekély tudata nem teszi tétlen indolenssé, sőt inkább elbizottá. hányi-vetivé, kúrörvendővé — sőt insultálóvá (ahol teheti, ahol meri).

No de másként lesz tán, mire még egy új népszámlálást érünk. Addig is gyarapodjunk szép csendesen, de *meleg buzgósággal* hódítsunk fajunknak, fajunk régi erényeivel, társadalmi és polgári civilisatióunkkal, irodalmunkkal, zengzetes nyelvünkkel, dalainkkal, zenénkkel, tánczunkkal, lovagias humanitásunkkal, szabadelvűségünkkel: hogy szaporodjunk az assimilálható fajokból is. És önmagunkat is hódítsuk meg a korkivánta realistikus ipar, kereskedés, munka és takarékosság s a *mérsékelt élelmesség* megszokásának, hogy ne fogyatkozzunk a jövő összeírásig.

Kiki legyen egy his apostol nyelvünk terjesztésében!

Nyelvében él minden nemzet!

A magyar nyelv itt állami nyelv, — *terjesztése honpolgári kötelesség!*

Halandóság hazánkban.

Felriadt a magyar hazafiság, midőn a mult évi statistika kimutatta, hogy sehol Európában nem oly nagy a halandóság, mint Budapesten — s hazánkban. Esztünkbe jutott nagy Széchenyink szava, hogy „*az akasztott embernek is megkegyelmezni kellene, oly kevesen vagyunk*“.

Fajunk is szaporátlan, — (itt-ott divik a Zweikindersystem is). Indolens is népünk — és jócskán oly keleti *fatalista* is, hogy a beteg orvoslását is feleslegesnek véli, mondván: „*halál ellen nincs orvosság*“. (Nincs hát, hanem az arrább taszigálása ellen igen.)

Most már mindinkább belátja: hogy fűbe-fába és a tudományban mégis csak van orvosság, — főleg érzi, hogy a járványkórnál, a gyermekek lobos bajainál sok életet megment az orvos, ha hamar éri.

Dr. Leszner Rezső — előbb tapolczai, most kismartoni orvos a „Hon“ 229/876. számában, amily tudományos szakismerettel, ép oly meleg humanitással — de sőt hazafissággal és ép oly correct iránylyal ír a hazánk és fajunkbeli gyermekek aránytalan nagy halandóságáról.

Kimutatja, hogy ámbár hazánkban nagyobb a szülöttek száma, mint sok máshelyütt, p. u. Belgiumban 33 lélekre esik évenként egy szülött, nálunk 24 lélekre; tehát nálunk több születik, mégis Belgium népe jobban szaporodik, mert nálunk minden 27 emberre,

ott csak 48 emberre esik egy halott, — s ott a halottaknak csak 40%-ja gyermek — nálunk több mint 50%-ja gyermek.

Ez nagyon meggondolni való szomorú állapot! Mit terem a fa, ha idő előtt lehull virága? — Mivé lesz a nemzettörzs, ha gyermekei korai sirba hullnak? — Az európai népcsaládokkal csak úgy állhatjuk ki a *létérti versenyt*, hahogy számarányban is velük lépést tartunk. Nem szabad úgy leolvadnunk, mint ahogy a török birodalom-törzs török faja olvad, mert mi is úgy járhatunk, hogy a mellékágak tulnővik a törzset. — *Ott e baj oka a többnejűség.* Nálunk ez ok nincs.

A derék doctor ur e bajunknak valódi okait is szépen kimutató. Főoknak mondja népünk „*fatalismust*”. Keleti nép vagyunk. Sok hajra rámondjuk, összedugott kézzel, hogy „*a sors így akarta*”. Közmondása a gyermeke halálán kesergő szülőknél, hogy „*az Isten elvette*”, pedig tán csak saját szülői gondatlanságuk. Az is közmondás, hogy a „halál ellen nincs orvosság” — de a halált késleltető, életet nyújtó orvosság van!

Népünk, már ha orvoshoz megy is: csak későn — a fűhez-fához kapkodás végperceiben, — mikor már a babonás kuruzslók majd mindent elrontottak. A valódi tudományhoz és szaktudóshoz kevés a bizalma.

Pedig „*elvész a nép, mely tudomány nélkül való*”.

Azért jajdul fel a humanus és hazafias orvos azon anathemára, hogy „*a természet is oda törekszik, hogy kiostálja a gyengéket*”, vagyis: hogy a halál is miveletlen, babonás, ünsegegyüket elhanyagolóknál tartja legdusabb aratását.

E miveletlenségből folyik: hogy keveset — vagy semmit se ad a magyar nép a *levegő* — a *szellőztetés* és *tápszer* befolyására az élet-halál kérdésben, pedig ezek életkérdéses dolgok!

Jókaink a „*Jövő század regényé*”-ben leírja, hogy az akkor majd járvány-divattá leendő „*skorbut*”-féle iszonyatos betegséget egyedül csak levegővel, szellőztetéssel, a beteg ablakainak örökös nyitvatartásával fogják gyógyítani. — Lehet, hogy ez akkor majd nem regény, de valóság lesz, mert rendszeren, aki mi ellen vét: az által bűnhődik — s ez által gyógyul is.

A levegőt — e minden porczikánkat kívül-belül körül ölelő finom elemet nagyon kevésbe vesszük — tán épen azért, mert oly láthatlanul finom, és mert mindenütt ingyen, munka nélkül ott van. Pedig ebben él minden. E nélkül minden — semmi! Ez

tüdőnknek, vérünknek, tehát testi életünknek első főfeltétele. — Minden született ember és állat legelsőbbben is levegőt kér — csak azután tejet és minden mást (találón feleli a magyar ember, mikor bajtársa kérdezi, hogy mit vettél a vásárban? hát levegőt!)

A levegő a növényeknek is legelső létszüksége, még pedig és csakis ebből a harmonikus vegyitékből, miként azt három elemből, t. i. élenyből, könenyből és légennyből (vagy folytanyból) a teremő bölcsen teremtette.

Tudós vegyészeink megmutatták már, hogy a levegőből külön válaszfal az élenyt: az ebbe, üveghurangba borított kis madár eleinte nagyon is vigan lélegzett, ugrált, de a mohó, gyors lélegzés miatt, kis tüdeje rövid tíz perc alatt megszakadt; tiszta légény vagy folytanyban pedig megfult.

Levegőtől kapja vérünk a piros színt. Zárt helyen tartózkodó emberek halványak.

Látszik, hogy a természet úgy vegyíté e minket övedző levegőt, amint épen tüdőnknek, vérünknek, életünknek mulhatlanul szükséges.

Rontsuk meg aztán mi a levegőnek ezen természetrendelte részarányát — s éljünk oly, elemeitől megkurtított levegővel, világos: hogy önéletünket is kurtítjuk.

Pedig ezt tesszük, ha nem tartunk tiszta, száraz, jó lakást, mert a szobai szemét, penész, hulladék, de még a szagos virágok, ablakmuskátlik is oly gőzökkel és gázakkal töltik meg a szobai levegőt, melyek belélegző tüdőnket, főleg kisdedeinkét sorvasztják, előlik.

Ezt tesszük, ha naponként *nem szellőztetjük* — főleg sok egyén lakta szobánkat; mert a tüdő és vér a levegőből épen ennek hasznos élenyrészét hamar elhasználván: marad utóbbra csak a kártékony légrész: akkor ezt szedi magába, de aztán sorvad is tőle, — persze lassan, alig észrevehetőn — azért is nem hiszi népünk. Pedig rágondolhatna, hogy mikor egy lakodalom vagy csapszék párateli szobájából szabadba lép: mily jóízű nagyot lélegzik. Pedig mondani szokja az elájultra, vagy részegfejűre, hogy „vigyétek a levegőre, majd kiszívja fejét a frís lég“.

Anglia küdös levegője sok bort és szesz-italt tevén szükségessé, — még nők is sokan vannak ott, akik hamarjában nem tudják megmondani, mikor ittak utoljára vizet! — Az így ott elharnpódzott iszákosság ellen alakultak ott a „mértékletességi egy-

letek, de míg az volt jelszavuk, hogy „*ne igyál bort, mert halál van benne*“, kevés tagja volt, mert látták, hogy isznak és még se halnak rögtön; — azután úgy fordították a jelszót: „*vízét igyál, élet van benne*“. Ezt aztán jobban elhitték és inkább követték. Pedig egyre megy.

Mi se úgy mondjuk hát népünknek: „*szellőztess — különben meghalsz*“. Mert az e miatti lassu halódást nem látván, nem hiszi; de úgy mondjuk, hogy: „*szellőztess — tovább élsz!*“ Sokszor sokat tesz a kifejezés mikéntje — egy szónak előbb vagy hátrább tétele.

A földművelő nép nem is tudja, mennyire szerencsés, hogy nyári életének legnagyobb részét az Isten szabad levegőjén tölti, s arra sem gondol, hogy mit áldoz a tisztviselő, szobatudós, iparos, életéből. — Hanem aztán téli életének nagyobb részét egészségtelen, tömött szobáiban tölti népünk egymás hátán, sok helyütt még állataikkal is együtt — parányi ablakaikat is besározva.

A halandóság legnagyobb is a téli hónapokban, így készül az elsatnyulás — s ezzel az ivadék országos elcsenevészedése.

Mekkora bajok ily kicsinynek látszó okokból! Már ha a száraz, tágas téli szoba nem kerül is népünknek mindenütt, de a tisztántartás és szellőztetés kerül. Eszeljük őket e kicsinynek látszó dolgok nagy horderejére.

Szerző a helyi népiskolának oly feltétellel ajándékozott egy kertet, hogy a tanító urak napközben tartoznak megjártni az iskolából, egymás hátán naphosszat görnyedő gyermekeket. Sajnáltam az utónövédék ily testi, lelki elsatnyulását. Mert csak ép testben lehet ép lélek.

Marháink számára gondoskodunk tágas, száraz, jó istállókról; — gyermekeink, úgy hiszem, előbbre valók! Az irás szerint ezeké az Isten országa; de ezeké hazánk, nemzetünk, fajunk jövője is! Ezekben éli tul magát az egyes úgy, mint a nemzet. Ezekben leszünk itt alant is halhatatlanok.

(Az anygyalcsinálókról, — lelenczbázak hiányáról és a halandóság okairól utóbb.)

Iskolákat hát — jót, egészségest, világosat az utónövédéknek: a nemzettest-bimbónak!

Névmagyarosítás.

I.

„Nomen — omen“, vagyis a név jel! Külső jelvénye az embernek — tagadhatlanul.

Tehát csak az a kérdés: kívánnak-e izraelita és más nyelvű polgártársaink külsőleg azoknak látszani, amik bensőleg, t. i. kívánnak-e magyaroknak látszani?

Ugy hiszem kívánnak! Nincs okuk — de éppen semmi bevezető okuk nincs nemmagyaroknak látszani.

No ha kívánnak: hát tegyék! Nevükkel is.

Kicsiségnek tartják? Akkor azért tegyék meg e csekélységet kevés szóra.

Nagy esetnek tartják? Akkor meg mutassák meg, hogy nagy dolgot is bírnak áldozatul hozni a magyar nemzet Geniusának — a nép közóhajának!

Bajos kezdeni? Hiszen izraelita polgártársainknak nem jellege az angol nehézkesség, — inkább jellegük a „gedacht — gethan“ fürgé tulvetés.

Bajos vele bibelődni? Hiszen nekik éppen faji jellemük: a minutákat is számba vevő részletesség.

A kicsi dolgokat nagygyá fujják fel néha a körülmények — a kor igényei.

Akinek 48-ban kokárdája, vagy a kurucz világban Rákóczi-képe nem volt: ütötték.

Aki a Bertalan-éji jelszót nem tudta: halál fia lett.

Akinek ajtaján Egyiptomban báránylvér jel nem volt, ahhoz bement az „öldöklő angyal”.

Akinek gyászfátyol nincs kalapján, azt mondják rá: szívében sincs!

Egy küljel sokszor világokra hat!

„In hoc signo vinces”, mondá az Ur az apostoloknak és Nagy-Konstantinnak. Egy lobogó csaták sorsát dönti el sokszor.

A szabadkőművesek egy kézjelről ismerik fel a „testvért” világszerte!

Hiába! a lépten-nyomon külsőségekbe botló ember keresi — el sem engedheti a küljelet, s ezután indul és következtet a belsőre.

Sörcezégér alatt (bocsánat a kulinár hasonlatért) nem is keres borházat.

Német firma alatt nem is sejt magyar keblet!

* * *

Igényelhetjük-e hát izraelita magyarjainktól, hogy magyarokul mutatkozzanak nevükkel is?

Bizonynyal igen!

Szükségesnek itéli a szem — a fül — a statistika, a népszámlálás — a világ és a bármás bérctű hon — e nekik is örökös Kanaán, — e tolerans magyar nép, mely még most is élet-halál harczot viv nevéért, nyelvéért, lobogójáért, állami firmájáért — ezeréves jubileuma közel külszöbénél is.

Szükség tehát, hogy minél többen küzdjünk érte. Nem puszta képzelet ez, de való szükség.

Pedig a képzelt szükség is — Hegel-ként — való szükségessé válik!

Es már ha a magyar nemzet most épen a polgári, faji és vallás egyenlőségnek — a polgári házasságnak, a szláv áramlat elleni tömörülésnek korszakában, szükségesnek képzei a magyar izraelitának névleg is magyarrá lételét: hát respektálják a nemzet ezen óhaját — szükségérzetét, ha viszont respektáltatni kívánnak!

* * *

S mi ez a magyarság óhaja — névmagyarosítás kívánata — úgy bensőleg?

Visszatásztatás? Kizárás? Zárkozottság? — Ugy-e nem?

Sőt épen fordítva: osztékony-simulási, egyenlőségi vágy. Tehát nemes indokból ered.

Van e kívánatban (mint mindenben, ami emberi) egy kis önzés is. De ez is hazafias, tehát szent is.

Feléreztette már a magyar nemzet, hogy a közte élő heterogen népfajokból az izraelita fűj a legalkalmasabb a magyarság számszaporítására, mert ez sem önálló állami létre nem divergál, sem semmi rokon államra nem kacsintgathat.

Nyelvünket értik — szokásainkat megszokta — közibénk van beosztva — századok óta osztakozunk jó és balsorsban. Összeszoktunk! . . . Együtt kapjuk az égi harmatot, derűt — borut — phylloxerát. Egy léget szívunk — egy hant alá temetkezünk — annak idejében!

Van hát ok egészen — tehát névleg is közébünk magyarosodni. Megunhatták már a „status in statu“ lenni — mert elszigetelt, lenézett, túrt osztály volt. Másutt is . . . De csak volt! . .

Törvényeink ledöntik a válaszfalakat. Nyitva van számukra minden tér, minden állás!

Most már érezniök kell, hogy nem elég a pénzuralom hegemóniája, — és a „világpolgárság“! Érezniök kell, hogy államhoz, nemzettesthez kell tartozniök, testestül, lelkestül, hévvel, névvel, mindennel!

Ily államot — élő nemzettestet Izraelben nem találunk (nem is küldjük őket oda), de találunk itt a négy folyam partjain.

Jogéletünk — alkotmányunk aegise csak úgy takarja őket, mint az Árpáddal bejött magyart.

Jogos kívánat hát magyarosodásuk részünkről.

Eszélyes is részünkről.

Jöhetnek az izgalmas napok (mint Csernátony írja az „Ellenőrben“), a hol inség, pártszenvédély, bel- vagy külvárvanban — ha csak helyenként, kis időre is kinyithatja Pandora szelenczéjét, a hol a féke-vesztett ár zudul a válaszfalakra! Jó, ha ezzel kevesebb lesz a válaszfal. Idegen nevük ne mutasson idegen kasztot. Nevük se lehessen jelszó a támadásra, ne lehessen czégér a tulzók botránykozására. — Tessék átnézni a szomszédországra!

Aztán nem is szégyen magyarnak látszani!

Szegények voltunk és vagyunk bár, mégis megsüvegelt minket még ellenségünk is, — nemcsak midőn Velenczét, Byzancz kapuit zörgettük, és mikor hazánkknak három tengerpart virányi vetettek határfalat, de maig is — tul az Oceánon is!

Amerikában százezer kalap emelkedett, százezer „Éljen“ harsogott Kossuthra, s általa a magyar hazára. Chinában ismerik a trikolor!t!

Lovagiasságunk (lovunk is), borunk — buzánk — zenénk — költészetünk, már-már festészetünk is, hódít a szellemek országában — a földgömb tulnanján is!

Multunk nagy — jelentünk nem megvetendő — jövőnk? Isten kezében van! De kié nem?

* * *

Nem üres asztal mellé hívjuk hát izraelita polgártársainkat (akár horvát, rác, tót, oláh, sváb, szerb honfiainkat is)! Ily hozományu arának felcsapni lehet — ásó-kapa választásig!

Lehet abban egy kis nemzeti önbitség is. Szebb néven: Önérzet! De hát ki tudja, mire jó ez? Bem apó tudta 1848-ban, mondván „előre, magyar!“

* * *

Előre hát, tisztelt barátim — földieim — jó kanizsaiak, egerszegiek stb. a névmagyarosításban is! Ne maradjon Zala se az utolsók közt.

Mondtam én — irtam én ezt 4—5 évvel előbb — okokkal, meleg szavakkal; de persze, ki hallgatna efféle falusi prókátor táblabíró-féle exaltált, nagy idealis hangra, ebben a nagy hidegben — akarom mondani: rideg prózai világban?

És ime most, kurta 4—5 év mulva, fűvő nőtt a kis mag; Budapest s országszerte testté lőn az ige!

A budapesti névmagyarosítási egyesület ugyancsak működik, Jókaival élőkön! Pár czég már könyvvezetését is magyarítja, sőt a pesti vámhivatal is kezelési eljárását.

A nagyváradi izraeliták tömegesen magyaritanak.

Fele se tréfa immár.

Előre magyar, utánuk hát tisztelt földieim! Fordítsuk át a Löwentritt, Rosenthal, Goldberger, Eggenberger stb. bold. József császár ajándékozta lajtántuli neveket, mire kitavaszkodik a sóska. (Ne törjön ki a magyar ember nyelve s ne legyen kényszerítve gunyneveket gyártani!)

Csak a kezdet nehézkes. De tudom már, van a ki kezdte itt is. —

De akinek nincs hozzá érzéke: hagyja. Nem erőszak!

II.

Előző cikkemet azzal végeztem: akinek nincs hozzá érzéke, ne tegye, — de ezt most oda módosítom: hogy igenis — legyen hozzá hazafias érzéke és tegye! —

Ez az idők intelme és nemzetiségünk jogos kíváncsága!

Legközelebbi multban Rónay Jácint ur (mióta kir. udvari magyar történelem tanára) azt írta a pozsonyi „Toldy-kör“-nek, hogy: „Hazánknek nem tehetünk becsesebb szolgálatot, mintha legdrágább kincsét — nemzetiségünknek legnagyobb — mondhatnám egyetlen biztosítékát: a magyar nyelvet hűségesen őrizzük, ápoljuk!“ Kiváló szó ez — nem a pusztából — de a fejedelmi udvarból! —

Még utóbb gróf Zichy Jenő ur a pesti orsz. iparegyesületi gyűlésen tartott felolvasásában azt mondta: „Nyelv — nemzetiség sokat elválaszt tőlünk, — kik csak akkor lesznek megbízható igazi magyarok — hazánk s nemzetiségünk sorsát teljesen magunkénak való hazafiak: ha egyszersmind zengzetes magyar nyelvünk lesz anyanyelvünk!“

Grófi program — reclam ez — Budapesten, a haza szívében!

Mondják-e még önök, hogy csak kis emberek — skriblerék, idealisták bibelődnek a magyarítással, lent a völgyben, kis helyeken?! . . .

Mondják-e még, hogy ez kicsinyes — mellékes dolog?! Hogy sentimentális vágy — e reális korban, — hogy nem hoz a konyhára?! — De igenis, hoz!

„Ha országunknak 16 millió magyarja lesz — nyelvben — szóban, névben — érzelemben: akkor hatalmának (anyagi erejének, kereskedelmének) sulya is nagyobb lesz“, mondja a nemes gróf. — Aki hatalmash, az gazdagabb is. — Például: Borunk a világ piacán legtöbbször osztrák bor czimen szerepel — azért is — mert tán valami „Erger — Berger — Oesterreicher“ nevű (magyar) ember küldé ki. S a kóstoló külföld a firma neve után Bécsben tesz utánrendelést. De ha magyar nevű czég küldi ki, — a magyar név után már Budapesten vagy Kanizsán teszi utánrendelését — bevásárlását.

Csináljon bármi felfedezést — találmányt — új gépet, akár Debreczenben lakó magyar, de p. u. Schlesinger nevű barátunk: azt írják a német lapok, hogy német találmány — de „Brázay sósbornesz“ találmányára soha! —

Ha Petőfink a régi „Petrovics“ családi nevén írta volna világhódító műveit — azt vélné a világ, hogy horvát költő volt.

Látják-e már, hogy a név magyarosít?!

Látják-e, hogy a magyar név fordítja Magyarországra felé a világ figyelmét — szellemét — kereskedelmét — tehát pénzét is?

Anyagilag is előny hát a névmagyarosítás, magyar izraelita kereskedőinknek is. —

Hogy *assecuratio* is — esetleg felkavarodható „elemek“ zivatarja ellenében: előző cikkemben már hangoztattam — tehát észélyes is.

„*Vestis facit monacum*“ — a ruha teszi barátta a barátot — mutatja a szerzetet is; a ruha pedig, ha tisztesség — ha botrány: aszerint felülthetjük vagy levethetjük naponként kétszer is; de a név örökké ott fityeg megszólittatásunknál — firmánknál — aláírásunknál. — El se tagadhatjuk!

Vonjuk meg azon okot, sőt csak látszatát is azon okoknak, melyek ürtgye alatt 100 egyetemi polgár tisztelgett Istóczy nál.

De ne felejtjük a nemzeties — hazafias okokat — a Rónay- és Zichy-féle fenekbbi 13-próbás nyilatkozatokat! . . .

Mindezek alapján a névmagyarítás kíváncsága részünkről nem alamizsnakérés, de jog — a nem magyar nevű magyarra nézve pedig kötelesség!

Vannak néha: kötelességek összeütközése — midőn egyik miatt nem tehetjük a másikat. De itt nincs!

S még ha volna is? . . . A Haza minden előtt! . . .

„Salus reipublicae suprema lex esto!”

Izraelita kereskedőink legfeljebb csak azon kis ellenokot mondhatják, hogy p. u. a „Schwarz & Tauber” cég neve régi — ismert — hitelképes; ha ezt magyarosítják: lesz új — ismeretlen — hitelképtelen. (?)

Nem ok — nem mentség — nem való.

S ha való volna is, csak 2—3 hétig lenne, azután megtanulná, rászokna mind a belföldi, mind a külhoni Kundschaft.

De addig is tessék rajta úgy segíteni, hogy az új név mellé tessék zárjelbe írni a régit is (egyideig), még így is rövidebb lesz, mint a spanyol és chinaiak 3—4-soros, zökögös neveik, — s nem lesz oly nyelv-ficzamító sem.

Pedig a kereskedelmi világ megtanulja a chinai hosszú nevet is — ha üzlete kívánja. —

Mi baj marad fen hát? . . . Csak 2—3-heti rászokási csekély nehézség, — tán egy fél percent jövedelemnek elmaradása 2—3 hétig? —

No már ezt nem fogadja okul a nemzet Geniusa — a nép kíváncsian — jogos követelése! Mert: „do ut des” — adjatok és adatik.

És már megadva van ára — e kis áldozatnak (ha az is). Előlegezte ezt már a lovagias és civilizált magyar törvényhozás izraelita polgártársainknak.

Ez egy téren maradnának adósok hát izraelita polgártársaink? (Máshol úgy se azok.)

A nemzet jogos számláját késnek kiegyenlíteni? — csak azért, mert nem törvényes követelés czimén vagy kontó alakjában küldetik újévkor? . . .

Nemcsak kenyérrel él ám az ember, de egy kis bazafisággal is.

S a cigány katonának is igaza volt, mikor (más szempontból) azt mondta, hogy: „a Haza én vagyok”, mert a Hazának jobb-léte — fénye — hatalma: az egyeseké is!

Gondolkodjanak — de ne sokáig!

III.

„Ruha és név nem teszi az embert“, mondja a példabeszéd. De mint minden közmondás, úgy ez is féllábra sántít, vagyis csak félig igaz. Van is majd minden közmondásnak ellentétes diktuma. Ugy ennek is például: „*a madarat tolláról*“ lehet megismerni.

Mert hát a *külső* az, ami először a szemünkbe ötlük. Ez adja az első benyomást, az első kombinációt a képzeletnek, mely ha csal is, de idő kell hozzá, míg azt az ész vagy tapasztalás kiigazítja.

A Rosenzweig, Hamburger, Schlesinger, Grünhut stb. nevek alatt bizony egyelőre nem képzél az ember magyar embert. Idővel — kiismerve — néhol tán jobb magyar érzést találunk náluk, mint az Ázsiából jött ősmagyar neveknél; de minek azon az első csalódáson is keresztül huzcolni a publikumot?!

Mért ne lehetne megmagyarosítani a magyar polgárnak régi beszármazási nevét — főleg izraelita polgártársainknak — kik már szívvel-lélekkel, nyelvvél is magyarok? . . . Igaz, hogy az ősi névnek meg van a maga nymbusa — régi iratok viszonyai — s kedves emlékek fűződnek hozzá a megszokás bilincseivel. — De a megszokásnak jó ellensége a *leszokás* és az újdonságnak ingere.

Hallani kell csak faluhelyeken, hogy miként segít magán a magyar ember, midőn izraelita polgártársaink zökögös nevét kimondani nem bírja. Lefordítja, kifordítja, elbármálja úgy, hogy nem igen köszöni meg a név tulajdonosa. Sok helyütt rendes cultusa van az ily gunynevek gyártásának — sokszor oly találó satyrával faragva, hogy szinte kaczag rajta maga az illető is.

Ily naívvul boszulja meg magát a nemzeti közérzetet.

De minek ez is? Mért nem óvják meg magukat ettől polgártársaink?

A multban tán még volt értelme e konok ragaszkodásnak; de mióta hazánk alkotmánya, törvénye, jogai, terhei ép oly magyarrá tévék őket: azt hiszem követelheti tőlük a nemzeti érzület, hogy viszonyozzák azt kicsibe ugy, mint nagyokba — tehát külsőben: a névben is!

A sok, idegenhangu név okozta azt, hogy a Bach-világban a népszámláláskor devalváltak hazánk 7 millió lakosságát 5 vagy 5½ millióra.

E magyar névtöli idegenkedés egyik oka annak is, hogy a régi kast válaszfala oly lassan omlik. Tán annak is, hogy a régi antipathia itt-ott még feljár halottaiból.

Mert ha két fél közeledni akar: bizony mindenkinek kell egymásfelé lépni — a korábbi állásból kimozdulni. Ha a magyarság elhagyta előjogait, zárkozottságát; tegye hát a másik fél is. —

Ötven krajczárba — és egy kis jóakaratra kerül csak a névmagyarosítás.

A magyar ember általában sokszor tulloyalis — vesztére is! Évszázadokon túrta saját földjén az idegen latin nyelv uralmát — nagyrészen nem magyarnyelvű honfitársaink kedvéért; sőt egy ízben, a mult század végén — a latin nyelv első divatjából annyira ment e tulságos alkalmazkodó modor, hogy a legszebb magyar neveket latinizálták, p. u. a szép Véghely névből csináltak: Véghelyus-t, Zsámbékyből: Zsámbékyus-t stb.

Nem nagy eset — vélik sokan; pedig igenis *nemzeti bűn* — az ilyen rokonfaj nélküli és idegen elemektől szorongatott nemzet minden egyes fiának szent kötelessége: megőrizni fajának jellegeit — külsőségeiben is — tehát a nevekben is — míg a magyar szent korona aegise alatt él — és az ezerév viharait átélte magyar alkotmány előnyeit élvezi.

Most pedig — mióta az államok kül- és beléletében is horotvaélre állították a „nemzeti kérdést“ és ezzel izgatnak az alkotmány és civilizatio és egymás ellen: azóta *dupla* kötelessége a magyar embernek testtel-lélekkel, tehát névvel is magyarnak lenni.

A „Zala“ egyik számában közölve volt Szathmáry urnak remek felhívása: adakozni a hunyadmegyei eloláhosodott magyarságnak visszamagyarítására.

Akiben csak egy szikra érzék van a nemzeti létkérdés iránt, az felérzi, hogy *önvédelmi jogunk* és szellemi kötelemünk az; aki

ezt nem érti, s át nem érzi: ne affektálja, hogy magyar; ne kívánja, hogy jó hazafinak tekintsük, s ne csudálja, ha méltatlannak tartjuk a haza jogainak s jóvoltának élvezetére.

Hunyadmegyében mintegy 45.000 magyar lett oláhvá, nyelve és viseletre, de szép hangzású neveik még megvannak, s ez kétségtelen új bizonyíték, hogy nemrég is magyarok voltak.

E nevek a multnak *jelzőlogai*, amikkel *keblezve* vannak a *nemzettest telckönyvébe*. E nevekkal vannak ők eljegyezve a magyar nemzet Geniusa számára. E nevek alapján követelhetjük őket vissza magunknak s fajunknak.

Ne mondja hát senki, hogy *kicsiség a név?*!

A kanizsai takaréktári egyik közgyűlésben jelenvolt ötvennégy részvényes között csak tizenegy magyar hangzású név volt. A választmány és tisztikarban pedig — az elnökön kívül egy sem.

Bocsássák meg e tisztelt urak: hahogy ez a magyar embernek fáj, annak pedig, aki ismeri őket, hogy német neveik alatt mily meleg magyar érzést hordanak: duplán fáj, hogy neveik magyarítását elhanyagolják.

E tárbúzi zárszámadóbeszéd hivatkozik a magyar nép józan eszére, hogy: a betéti kamatok leszállítása mellett sem fog tömeges felmondásokat tenni. — Itt számba veszik a nép esztét; végképp hát számba érzelmét is — mikor becses neveiket átmagyarosítani ohajtjuk éz kérjük.

A „Zala“ egyik számában hosszan, behatóbban irtam erről.

Most csak kurtán, de vissza-vissza térve, s ha nem használ: országos lapokba is teendém, mert tudom, hogy Kanizsán is nem hazafiatlanságból, hanem csak indolentiából hanyagolják ezt.

Pedig ismétlem — nálunk *lényeges* dolog a név!

Nomen — Omen! Azaz jel és következtetés a nemzeti érzületre.

Ha pedig önök szerint *kicsiség*: akkor hát ezért tegyék meg.

Sem szellemi — sem erkölcsi — sem politikai ok nem gátolja önöket ebben, de még kereskedelmi ok sem. A külföldi német levelezés alá ép úgy oda írható a magyar név; de még a — vexlire is!

Kezdje meg egy-kettő, aki fogékonyabb a nemzetiség iránt és divattá lesz.

Mert mai napság járványa van mindennek.

Kanizsa ősbirü határváros.

Az országunk és magyarságnak nyugoti egyik végvára —
Zalamegyének büszkesége és reménye — tiszta magyar népével —
magyar képével. Magyarosítsa polgárainak nevét is.

Oly jó adófizetők. Megadják Istennek, embernek, kincstárnak,
kórháznak, iskolának, kinek-kinek a magáét.

Adják meg tehát a nemzet Geniusának is, amivel tartoznak:
a névmagyarosítást!

Előre! Csak ötven kr. kell hozzá és egy kis — jóakarat!

II.

ALKALMI ELMÉLKEDÉSEK.

Szerény üdvözlöt Jókaihoz. — Berzsenyi 100 éves emléke. — A menyasszony
imája anyja sirhalmaán. — Pantheon. — Deák Ferencz halála. — Segélyt az
árvizkárosultaknak. — Vész és gyász Magyarországon. — A 12 hónap. Már-
cius. Április. Junius. Julius. — Nyári elmélkedések falun. — Őszi hangok. —
Karácson. — Ujév. — Ujév októvája. — A tél. — Pótlék tél. — Farsang. —
Farsangi elmélkedések. — A jó falusiak télen. — Márczius 15. — A tavasz
1877-ben. — Virágvasárnap. — Nagy-péntek. — Nagy-péntek és husvét. —
Boldogasszony : faünnep. — Boldogasszony ünnepnap. — Éhinség Chinában. —
Valeria királykisasszony mint versíró. — A Balaton mint vámos. — A Cor-
vinák. — Gyászbeszéd Mezriczky P. felett. — Csehek üdvözlöte Badacson-
ban. — Paphallgató pesti küldöttség. — Keszthely reputatiójául. — Tűzkakas
és magyar Zweikindersystem. — Gyors segély, véreinknek. — Hazafiság a
nemzetiségnek. — Utóhang a Reischl-ünnepélyhez.

SZERÉNY ÜDVÖZLET

(ad notam Gvadányi)

JÓKAINK FEBRUÁR 19-IKI SZÜLETÉSNAPIJÁRA

(e válságos 1875-ik szökö évben).

Sok tisztelőd között egyik én is! . . .

Ha nem mondanám is: tudnád mégis. —

Mert tisztelnék Téged még elleneid is:

„Napló“, „Magyarállam“ s még a „Közérdek“ is.

De hogy én vonzalmam nem ily „~~unszaj~~“-bóli —

S nem oly hétköznapi:

Azt én e **napon** hát imigyen fejtem ki:

Ellenfeled ha tán kissé gúncsol: jól teszi ő,

Ezzel csak lesz Te még inkább tisztelendő. —

Barátod ha — egy vagy más vonást nem látni —

S **nagy Énedből** vágyna tán kihagyni? . . .

Ne bántsd — mondom — ne ródd neki bűnül,

Hisz' csak így vagy magyar, testestül, lelkestül! . . .

Sőt mint egy „**Ó Asbóth**“ kritikája jelzi:

Magyar közszellemet csak így fejezel ki.

Igy levél a mai magyarság jelképe —

Egymagadban is e nemzet prestigéje! —

Tudod Te, hogy volna sok kívánni való,
 De mire abrak jó: kidölné ám a ló!
 (Ezt pedig hős Toldi már egyszer átélte;
 Magyar ember volt — hát — tanulhatnánk tőle.)
 Emigy pedig lesz tán még időnk kívánni:
 Mig az abrak érik — s meg lehet kaszálni.
 Így véled Te eztet, — így véli Tiszánk is.
 Így Széchenyink — sőt a jó öreg Deák is.
 Azért duzzog „**Presse**“ s a vén „**Allgemein**“ is.
 S ez éppen melletted jó testimonialis.
 Duzzog Simonyink is. — Jó...kell is hogy maradjon.
 Hogy „**független pártunk**“ magja ne szakadjon!

Ámde:

Örökös gravamen nem segít a bajon,
 Azért csak azt mondjuk: monj tovább ez uton!
 S vagyunk sokan, kik ezt felfogjuk így nagyon.

* * *

Mert az nap sincs messze (jó lesz, ki megéri).
 Midőn a „**legelső magyar**“ is azt teszi:
 Hogy a magyarok Istenét Budáról dicséri! . . .
 Minek hát kapkodva küzdeni és — bukni.
 Statusadósságba fülíg elmerülni —
 Avagy passive is **azért** elfonynyadni:
 Mi önként — hullva is ülünkbe fog esni.

* * *

Tudod Te ezt bölcsen, — az Isten éltesse!
 Kalendáriumod sok évekig legyen —
Születésed napja azokba bent legyen —
 Tiszteldőid száma kevesebb ne legyen —
 S engem azok közül ki ne felejt szőpen —
 — Jó Isten magához minél utóbb végyen! . . .
 Hogy legyen népünknek költői látnoka.
 Próza — poezise — költői prózája.
 Hajnalpirt kiáltó jó „**Kakas Mártona**“,
 Honfibát osztató „**Zebulon bácsija**“,
 Ki a keservből is — jó méhe módjára:

Csak a vigasztaló **humort** szívja — osztja,
 Méznél is édesebb anyatejjel tartja. — —
 Ő, ki a humornak itt teremő apja.
 Mégis mondja, hogy ezt nemzetétől kapja;
 Mert csak **szabad nép** a humornak alapja.
 Azért népét erre jogosultnak tartja;
 Legyen is — leszen is —: az Ég is akarja! —

Költőnk. diplomatánk, barátunk, testvérünk,
 Fajunk kinyomata, vérünkbbéli vérünk.
 Szívünk lüktetését elleső vezérünk:
 Sokáig éltesse a jó Isten nekünk! —
 Érjed el magad is: mit Mózes nem ért el:
 Mikor a magyarnak napja **vigan** kel fel.
 — Bor, buzával néptünk — pénzzel kormány tel el —
 Barátság — szeretet — béke s kedv szerepel.
 S addig is, ha nem lesz mindfenékig tejfel:
 Amit a jók főznek, velünk együtt költsd el!
 Mert csak úgy leszen ám jó appetitusunk:
 Ha jó Jókainkra toasztírozhatunk.
 Nélküled — holtoddal **úr** lenne Kanaánban.
 Hiányoznék humor — s sok más ez országban.
 Ki folytatna mézet a vizek árkában?
 Ki tudná megszidni olyan szépen Giczyt,
 Deákot — Széll Kálmánt — Kármánt s a kis Pulszkyt,
 Hogy még maguk is rá mosolyognak piczit.
 Pilulát lekvárba beadni oly szépen,
 Te tudod csak olyan naiv-illőképen.
 Te ismered jól a chemiai konyhát,
 Rokon elemekkel (fuzió) egyítési módját,
 Ugy hogy az alapiz mégis megmaradjon,
 Sava, borsá legyen — mégse csipjen nagyon.
 Konyhába is sokba be-botekinthetél —
 Fazekakban mégis kárt sokat nem tétél.
 Nem hiába voltál **udnál** segédképen.
 Mikor 18-ban főzött **egy** bögrében —
 Ama szép hadjárat égető hevében! . . .

Tiszteled is érte e **nagy uőt** — miként mi —
 Mint Kant — Hegel — avagy bár akárki.
 (Nem tudom már, mely nagy író vakkantá ki)
 Hogy eszméit fejéből neje luzgálá ki.

Nem hiába tudod „**főrfi és nő sorsát**“
 S mi formitja szilárd férfiaknak frontját;
 „**Gyermeknyelv**“, „**asszonyisziv**“, ismered Te bőven.
 Hogy „**Hanna ebédje**“ mért nem föl meg szebben.

— Ott markolászol Te szűk rodőiben! . . .

Szeretnek is Téged nemcsak e Hazában,
 De Berlin — Bern — és Hispániában,
 S általad meg minket — szegény barbár (?) népet
 (Kit soká így festett csunya szomszéd német).

Szeret még a „**Ház**“ is — bár küldted Döblingbe

— Jót nevetett rajta, minap, keservében. —

Doktornak is beválsz: tód hova flastrom jár,
 Hol jó az érvágás — hova kell „**vosztegzár**“.

„**Jövő századodban**“ — szólsz — medicina se kell.

Meggyógyíthatasz mindent „**szabad levegővel**“!

Jó pénzügy is lennél — mert jól érvelsz:
 Papirból aranyat: „**aranyembort**“ termolsz.
 Neked az osztrákok milliója se kell,
 Pedig markodban volt — mint róla beszéltél —
 Akkor is — mondád — csak borsó-levest ennél —
 Szép asszony fűztével — sertés körmeivel . . .

Vagy pedig üstöntést magyarbankót vernél.

„**Jövő századot**“ is írván — ki tudhatnád vetni:

Mennyit kén' odáig vasutba fektetni?

Sőt általad minden vasutat spórolnánk.

Drága vasut helyett **aerodromon** járnánk. —

(Nem merne ám akkor a muzska bejönni,

„Jobboldal“ se bírna mumussal 'jesztgetni).

Hazahoznál ezen sok Bukovin-magyart,

Nem kívánná ily ut sok ezüstöt, aranyt.

Sőt azok ásnának aranyat, ezüstöt.

Drága Haza földén szihatván a — füstöt . . .

Millió magyarral több lenne e nemzet —

Beszélve azt a szép csángó magyar nyelvet.

Jó Körösynek utja — Kralvánszkynek buzgalma.

Sok ily jó hazafi jámbor óhajta
 Nem veszne hiába — ejnye de jó volna! . . .
 Ezért én Tégedet Péternek tennélek,
 Menny ajtaján álló kulcsos Szent Péternek:
 Akkor a menybe is több magyar bejutna,
 Kivül csak a papja — s pecsovis maradna.

*   *   *

Megírtad Te, hogy a „**Jövő ezred**“ évben
 Lesz a magyaremler sok pénznek bővében;
 Mert ő lesz a Geschäftsmann és Handléjud helyett,
 Lót-fut és korcsmában nem tölti a telet.
 Jó zsidóink pedig lesznek pénztelenek,
 Mert „**Karok és Rendek**“ és „**Urak**“ leendnek --
 És földet mivelnek! . . .

Akkorra kiált majd a „**Nőaralom**“ is —
 Nők lesznek a kérők házasságoknál is —
 Nők hordnak kalapot — sarkantyut és botot.
 Nők lesznek a bírák — úgy töltik a napot.
Nem bekötött szemmel ülnek statárjomot,
 Ép azért — **ha szép lesz** — futni hagynak rábot.
 Ez lesz az igazi szép „**felfordult világ**“
 (Egy ezer évecske még nem mind a világ).

S ki nem hiszi — s vágya nőkkel akkor is beszélni,
 Ne haljon meg, — tessék neki odáiglan élni! . . .

*   *   *

Mit mondjak még Neked, jó szívem szántában —
 Sok dolgom közt — ilyen sebesnyul-futtában? . . .

No — még egy kis hamiskás természetedet
 Mondom el, — mert bökné ki a könyökemet:

Hogy meglátod most is — és ráérsz meglátni,
 Merre azoknak szép nők sétálgatni jární . . .
 Látnod Te még, hogy a „**fekete gyómánt**“ is épen
 (Igaz, hogy magam is egyetértek ebben) —
 Nemcsak köszénben van, de szép nők szemében! . . .
 Kivánnom is, hogy **ezt** soká látsd eképen.
 Tartóssan fennálló frís jó egészségben . . .

Ne vénülj meg soha humorban és kedvben —
 Hidd —: rádörge népünk: „Ugy legyen és Amen!“

*   *   *

Kivánnom én mindezt **nem** alkalmiságból;
Nem is tolatkodás — s szokás divatjából,
Még kevésbbé hiu majmolási vágyból —
De forró érzelmem meleg katlanából! . . .

* * *

Tessik — tudom — ma **ezt** többen sok mások is
(Ezeket se érje ezért soha pestis).
Tesszi N. N. ücsém — rossz csont Ságváry is —
Nem hallgathatott hát CZIGÁNY KÁROLY-od is! . . .

Berzsenyi 100 éves emléke.

Vannak *nevek* a magyar történetben, miknek hallatára megdobban a magyar szív a magyar kebelben. — Egy kis faji büszkeség — jobban mondva: szükséges *nemzeti önbecszerzet* sugárzik arczunkon.

Ezek a *classikus nevek*. A valódi nagyok nevei! — Ugy a harcz — mint a politika, és az irodalom terén, már-már a művészetek s felfedezések terén is — hála Isten — talál a magyar ember — tehát multjában és jelenében is ily *fixpontokat*, melyek fényt vetnek a késő századokra is — melyekhez, melyek emlékéhez, sőt műveihez el-elzarándokolhatnak a második milleniumból is — mert halhatatlanok, sőt nemzetköziek.

Ily név a *Berzsenyi* név is — mely saját szavai szerint (mit nem magúra irt bár, de épen reá illik) „A koporsóból kitör és eget kér!”

E nevek soha se avulnak el — soha se mennek ki a divatból — soha se lesznek kiszorítva újak által, — részint azért, mert amit irtak, az „*cseményi szép*“ — örökszép — minden korszaknak szép volt; szép lesz, szép marad — még a külföld előtt is; — részint mert egyes *műágakban* oly magasra emelkedtek, minőre se előttük, se utánuk senki.

Ilyen Berzsenyink az *ódláiban*!

Boldogult Toldink — mint az aesthetikának volt budapesti egyetemi tanára — a magyar irodalom classikusairól s gyöngyei-

ről tartott előadásában mondá egyszer, hogy p. o. azt a szót „naiv“, nem lehet magyarul egy szóval kifejezni, de aki érteni akarja: szivlelje Czuczornak „*Falusí kis lány Pesten*“ című, kedves, üde, naiv költeményét.

Berzsenyink ódájáról pedig ezt mondá (el is hittük neki — igaz is), hogy a *világirodalomban is első* a maga nemében, hogy tulszárnyalta az ódák ősmesterét Horácot! . . . Igaz is.

Ki dalolt Istenről ily magasztos szépen — mint ő mondja:

„Isten, kit a bölcs lángeszo fel nem ér —
Csak titkon érző lelkünk óhajtvá sejt, —
Léted világít, mint a nap, de
Szemünk bele nem tekinthet!“

Senki soha szebben, jobban, emberi nyelven nem dalolhatja ezt! Nem fajszeretet mondatja ezt, de így igaz! . . . Minden szava fényes, mégis egyszerű igaz gyöngy, — nem dagályos, de bűbájos — kurta és mégis végtelen. Minden szó a maga helyén és se több, se kevesebb. Egészben pedig megkapható — nemcsak, de *megkapó*, lefegyverző — hódoltató — imádni való. Ez a classicitás! . . .

Ki predikált szebben, hathatósban az erkölcsről?

„Igy minden ~~csak~~ támasza — talpköve
A tiszta erkölcs, — mely ha megrész:
Róma ledől — s rabigába görbed!“

Ki festé szebben a sors kerekét, mint ő azon versében:

„Deh! csak így jár minden az ég alatt,
Forgó viszontagság járma alatt nyögünk:
Tündér szerencsénk kénye hány s vet,
Játszva emel — mosolyogva ver le.“

Ki mondott gyújtóbb, velőtrázóbb felhívást véreikhez, mint ő — elmarjult lelke honfijából, mint ő a „Felkelt insurrectio gyászvitézeihez?“ Mintha csak az ős magyar *türoгатó*ból fujná ki lelke melegét.

Ki festé találóbban a magyar melancholia nyugodt — édes-bus merengését — kicsiből a végtelenséghez emelkedést?

Mondván:

„Agg diófám alatt tüzetet gorjesztem;
A mulandóság tüneteit lesem!“

Ki tanít szebben megnyugodni a végzet hatalmán, mint ő,
midőn ezt dallá:

„Vessen a végzet valamerre tetszik,
Csak nehéz inség ne zavarja kedvem,
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre.“

Szép — jó — nagy szellem: minőket jó kedvében ad Isten
a nemzetnek, kit szeret.

Megérdemli, hogy születése százados évfordulóján (1776.
máj. 7.) születési megyéje *Vas* és lakása *Somogy* oly elismerőleg
megülték.

Osztozunk e szomszéd megye ünneplésében mi is, Zalában —
miként az egész Hazában.

Szebb epithafiumot lehetetlen írni emlékére — mint saját
lánglelkű sorait, melyek túléltek őt — túlélnek minket — és még
sok századokat — míg emberi agyban velő s emberi szívben
dobbanás — míg ember lesz e bolygó sárgömb oldalain.

A menyasszony imája, anyja sirhalmán.

Te jó anya ott lent — vagy inkább ott fent — tekints alá itthagytott szerető gyermekedre — ki élte egyik legfontosabb korszaka küszöbéről ide jött hideg sirhalmod fölé, meleg kegyel-tének szíves adóját lerovandó.

Tekints alá leányodra, a többé nem árvára — mert itt térdel mellettem poraid felett a férfi is, kit a te szellemed küldött nekem jó anyául, meleg barátul — gyengéd férjemül. Ki pótolni ígér-kezett nekem tégedet, a nélkül, hogy felejteni kívánna tégedet — sőt velem együtt emelkedik im hozzád, drága szellemedhez.

Fogadd őt findnak leányodért, leányod mellett. Ő boldoggá kívánja tenni leányodat — s leányoddal magát — s kettőnk boldogságával a te tulhoni üdvödet akarja tetézni — kiegészíteni.

Segíts bennünket e hármus szent cél kivitelében. De nézz le reánk meleg szeretettel és vidor örömmel szellemországodból. Hiszen leányod boldog egy melegen szerető és melegen szeretett férj kezével s kezében — és leányod boldogságán — tudom — sírodban és sírod felett is örülni akarsz, örülni birsz.

Utolsó gondod is én valék. De nyugodjék megdicsőült szel-lemed. Leányod eddig se volt egészen árva, gyengéd rokonainál. Most pedig egészen gazdag, mert egy szívet kapott, mely minden dobbanását leányodnak adá cserébe — örök cserébe.

Ez egybeforrt kettős szív kellő közepére tesszük emlékedet, átszellemült drága jó anyánk!

Ó légy e két szív szellemi kapcsa. Légy Geniusunk! Szállj le hozzánk öröminkben osztakozni — bajaink ködét eloszlatni segíni . . . .

Tanítsd meg leányodat betölteni legszentebb hivatását — tanítsd meg megtartani férjének hitét, bizalmát, szerelmét. Tanítsd a férjet is állandónak lenni szeretetében.

Segítsd kérni Istenünket, hogy adja ránk áldását; reánk, kik önzetlen szerelmünk égi lángjával áldozunk az égieknek, kik a vonzalmas házaseletet ugys kóistolóul adák a menyország előizéből az azt felfogni és átérezni biróknak. Segítsd kérni Istenünket, hogy segítse létesitenünk e földi menyországot az ő dicséretére — aki maga is — emberi nyelven —: „Szeretet“! — — — És most Isten veled, te föld — te sirhalom, zarándokhelye a gyermeki kegyeletnek. Magasra nőjjon hantodon a fü — a feltámadás reményének kedves zöld színével.

Te pedig, bocsásd meg jó anyánk, ha az érted hullatott könnyeink utócséppjei örömkönnnyekké olvadnának sirhantod felett két egymásért hevülő szív melegénél. Hisz te akarád ezt így — te szerzed e frigyét — hogy boldognak lásd távolról is lányodat, kit közelben ugy szerettél — de elhagyl.

Bocsáss utunkra, de kísérj el szellemeddel, sőt maradj velünk jótékony angyalul!

Pantheon.

„Hellasnak kincse egy elomló rom. —
Tied hazám egy szentelt fájdalom!”

Eötvös.

A régi görögök és rómaiak elhunyt jeleseiknek arczképeit — még inkább szobraikat egy e végre épített csarnokba szokták összegyűjteni és nyilvános közszemlére kirakni — kegyeletük a mult iránt és buzdító például a jövőre! — E diszcsarnokot úgy hívták, hogy „*Pantheon*“. — Nekünk ilyen még nincs! —

A mi elhunyt jeleseinket legfeljebb a m. tudományos akadémia — vagy Kisfaludi-társaság (ha ezeknek tagjai voltak) szokják egy-egy emlékbeszéddel — a szépirodalmi lapok egy emlékirattal, egy odarajzolt tenyérnyi arczkép-másolattal — s mióta akademiánknak háza van, ennek falára tett arczkép kifüggesztéssel szokjuk megtisztelni.

Egy-két szobor készül — az utóbbi időkben — lassu közadakozás útján — néha hiányos elkezdéssel — vagy hibás kivittel, mint Kisfaludi Sándornak nem monumentalis, de „*monstrualis*“ szobra B.-Füreden . . . s ha egyik-másik nagy nehezen elkészül, tünődünk, hol és hova legyen az állitva, neki és nekünk is illendő helyen?

Jeleseink még idáig oda utalva vannak, hogy maguk örökítésék meg magukat — hátrahagyott műveikben! No ezt teszik is.

Gondoljuk mi tán, hogy a régi Pantheonok fényes csarnokai, az obeliskok s pyramidek sugár csucsai úgy is halomra dültek, — a híres Memnon-szobrokat a Sahara homokja — Herculaneum és Pompeji diadal-iveit a lávaár hamuja, — Babylon tornyait, Niniveh bástyáit, China kőfalait, Semiramis függő kertjeit — mind, de mindannyit, mit emberkéz emelt: ugyanez emberkéz eltörölte már! Az óvilág classicitását a középkor vandalismusa, a pogány mór remekeket a keresztyénség vakbuzgósa törölte el, — a keresztyén oltárokat a török düh sikálta el, ezek mecsetjeit meg a keresztes hadak szent vezérei.

Egyik emberkéz a másik emberkéz munkáját sokáig meg nem tűri — s ha ez megtörténnék is — nem tűri az . . . idő!

A Plátók, Sokratesek — Cicerók szobrai elenyésztek. Évezredek viszontagságai még a márványt is megörlötték, melyből faragva voltak. —

De műveik, azok a kis apró betűk — e fekete kis *gnómok*, e holtan is élő lelkek, — e „szellem-óriások“ maig is élnek — sőt éltetnek, ezer meg ezer embert vezetnek, vigasztalnak. Az ujkor minden nagy embere a régi remekirókból nő nagygyá — mindeniknek van egy-egy kedvencz könyve a görög vagy római classicusok közül. Hány ember van, aki már minden iránt elfáult, az élettel is meghasonlott, de egyedüli örömét, vigaszát ezekben feltalálja.

Az „örökmécs“ lángjai kialszanak, de a remekirók apró betűiben lobogó örök igazságnak szellemi lángjai soha! Elterjednek ezek fába, fába, levegőbe, megelevenítik a köveket — a félholtakat, mert a szellem, Berzsenyink szavai szerint:

„A koporsóból kitör
És eget kér!“

Solon, Lykurgus szobrai elporladtak, de bölcs törvényeiket ismerjük. Mózes kőtáblái eltöredezték, de a ríjuk irt „*tízparancsolat*“ megmaradt; bölcs Salamon kardját — melylyel a czívakodó két anyának az egy gyermeket elfelezni akarta volt — rég megette a rozsdá — a királyi trónust is, melyről a bölcs ítélet diktálva volt, — de a bölcs ítélet fenmaradt! —

Ezért nem erőlködünk tán mi — elhunyt jeleseinknek Pantheonot állítani? Gondolván, hogy olyan maradandót úgy se állíthatunk, mint azok maguk, a maguk irt műveikkel . . .

Igaz! De azzal mégis tartozunk, hogy mikor távoznak, elbucsuízzunk nagy szellemüktől — szíveinkben és ... a napi lapok husábjain! —

A múlt év végén is két nagy szellem bucsuzott el tőlünk: Toldy Ferencz és báró Kemény Zsigmond. Nagy szellem, nagy hazafi, nagy író mind a kettő. Alig látni: hol pótolhatók hamarjában? —

Ki-ki tudja: kik és mik voltak ők a magyar hazának és nemzetnek. A lapok részletezték érdemeiket.

Az Akademiában Greguss és Szász Károly mondtak emlékbeszédeket reájuk.

Mindkettő abban tűnt ki főleg: hogy oly nagy magyarok voltak és mégis mentesek a magyar ember közös- ugy szólván eredendő bűnétől: a tulzásokba eső szenvedélyességtől. Higgadt középuton járt mind a kettő, mindenben. Mindegyike nagyon, de nagyon szereté a hazát — és ép azért óva félté is azt minden tulhajtástól. Éles, mély, de nem visszariasztó kritikus volt mind a kettő, menten az irigy féltékenykedéstől, kicsinyes torzsalkodástól, reactiót szülő döfödésektől, a nélkül, hogy szellemi fölényüket éreztetni igyekeztek volna, de a szerény tehetséget mindenütt méltatva és felkarolva.

Ugy látszik, hogy egyedül a haza és nemzet ügyének szentsége — a melyért éltek — sugározta be őket és sugalmazta összes tetteiket, miglen csak éltek.

Legyen felettük könnyű a hazai föld — és nehéz érettük a honfíbu! —

Amely nemzetnek, „*jelenében*“, ily nagy halottai vannak: annak még messze van halála! Sőt tán nem is lesz!

A nagy Deák és a kis dáko-román lap.

Halhatatlan Deákunk testi halála alkalmából minden bel- és külföldi hirlap párt- és nemzetiségi különbség nélkül -- a világra szóló „Times“-től kezdve a franczia, germán és szláv hirlapok összessége, — egész a „Magyar-Állam“-ig, kizárólag mind, de mind lerótták a nagy halott iránt tartozó elismerés és kegyelet adóját. Szébbnél-szebb szavakkal fejezték ki, hogy ő nemcsak a hazának, de Európának halottja — hogy az ő higgadt bölcsesége nélkül most más formája volna nemcsak a magyar-osztrák birodalomnak, de tán Európa földabroszának is. Elnevezték őt magyar Mózesnek — Washingtonnak, Catonak — Cincinnatusnak. Összehasonlították korunk másik két nagy Magyarjával (Széchenyivel és Kossuthal). Beismerik, hogy nagy szenvedélylyel lehet ugyancsak nagy új tényeket kivinni, de meglevő nagy dolgokat csak észélyes nagy higgadtsággal lehet megtartani. S ezt tette ő! A mindig nyugodt „tálba öntött tiszta víz“, aki lovait se engedte sebeseen hajtani — oly fontolva haladt. Ő a lobos magyar vérnek fényes kivétele, de az izgalmas küldiplomátáknak is ritkasága, aki legyőzött ellenfelét se nyomorította agyon, de barátjává tette magának és ügyének. Azért majdnem példanélküli életének sikere! Tán ő reá csinálták azon axiómát, hogy „*non minor est virtus — quam querere parte tueri!*“

Érdekes lesz összegyűjteni Európa hirlapjainak azon heti ez érdembeli nyilatkozatait, mik eszmében mind egyre oda mennek

ki: hogy ily nagy halott alig volt és alig lesz mostanában, — de e nyilatkozatok különféle formái, stylistikái és indoklásai oly szép változatosak, hogy érdekes mozaikot csinál, aki ezeket összegyűjti! A legnagyobb elmék a legcsattanósabb kifejezésekkel öltöztették fel bucsutiszteletüket — a legmagyarfalóbb augsburgi és panszláv lapok is.

A nem leghőbb magyarbarát a „Neue Freie Presse“ még azon igazságot is bevallá: hogy boldog és nem veszhet el egy nemzet, mely ily nagy embereket szül és temet — és hogy temetése oly lélekemelő diszpompájú volt, minőt csak a magyar faj képes felmutatni azoknak, kiket szeret.

Hanem egy lap se volt hosszamájával oly naiv, mint a pesti román „*Federatunea*“. Ez a jámbor sokalja a dicsőséget, ami a nagy halott gloria fényéből reánk magyarokra visszasugárzik — belekiált egyhangulag: hogy hát Deákunk jóformán Macedoromán (?) eredetű volt — miként Hunyadyunk és Corvin Mátyásunk is (?). No hiszen — nem úgy igaz bár, de hát mi meghagyjuk őt hitében, sőt büszkéek vagyunk reá, hogy büszkeségét is a mienkből képes csak kiképezni. — Vajha e bite vinné hát oda, hogy — már ha e szerinte román eredetű nagyjaink is ez édes magyar haza szeretetében lettek ily nagygyá: ezeket jelölné ki magyarfaló kicsiny „*homo*“-inak követendő példakul bár.

Corvinnál a római hangzából véli azt, de felejtí, hogy azon időben *divatos volt* a neveket latinizálni, — s a leggyökeresh magyar neveknék legalább végsillabáját latinosan írni.

A *Deák* nevet tán a „*Dák*“ szóból óhajtja származtatni? Pedig a Deák név oly régi családnév Zalának nyugoti sarkán, hogy az itteni magyarok nem is Árpád magyarjaitól, hanem ezek őselődeitől, — a hunnok vagy avarok ideszorult magyarjaitól származni tartatnak, — s több régi szavaik, s maig is divó ős patriarkalis szokásaik folytán olyaknak igazolvák.

A *Deák-család* ős nemességét Mátyás királyig viszi egy zalai néprege, — mondván — hogy mikor eme nagy király egykor a keszthelyi hegylejtőn utazván — *kocsikerékszege* kiesett, és kocsija felborulni készülvén, az ott szántogató ős Deák humorjában egyik *ujját* dugá a kerékszög üres helyére, így menté meg a nagy királyt a felduléstől.

Ámde ha e két család eredetét s e két nagy emberünket nekik adnánk is (miként nem adjuk), ne felsejtse a jó *Federatunea*

hogy hál a magyarok istenének — hogy még számos oly sok nagy emberünk — nagy hazafi — nagy állambölcs ragyog a magyar história Pantheonjában, kikhez ő még távol sógorságot is bír felkutatni.

Ott van *Almos* a bölcs népvezető. Ott vannak a „*pusztaszeri szerződés*“ alkotói és vérrel pecsétlői, kik ott bár *Hadur* nevével, de oly bölcs és szabad alkotmányt lehelő államszerződést kötöttek, hogy annak gyökereiből élünk maiglan is — s annak áruiban hűseltünk immár ezredes viharok zajában — megfogyva hár, de törve nem — s ők is velünk együtt.

E bölcs — ez államalkotó hét vezér tán még se volt *Dákorouán*? De tán *szent István* se?! . . . Ha csak annyiban nem, hogy államrendező optimismusában, nagyon szerette a különböző népfajokat (s így tán a *dákok*at is?), bívén, hogy több fajú nemzetet könnyebb kormányozni. Igaz, de csak addig volt igaz, míglen a *honfiuság* érzése erősb volt a *nemzetiségi, faji* érzésnél.

És tán az arany-bulla (a magyar *Magna carta*) alkotói, a *pragmatica sanctio* készítői is magyar államférfiak voltak — *Dák-vér* nélkül? . . .

Ne igyekezzék hát elliczítani nagyjaink eredetét. Inkább tömörüljünk a magyar *szent korona* ezredes viharokat kiállt uégise alá, mint bölcs elődeik. Megosztjuk mi velük ennek fenntartó *Talismánját*, de *fel* nem osztjuk.

Kinizsínkről mondja egy népregénk, hogy holta után is agyon lőtte a törököt, t. i. márványszobra, midőn a felismerő török erre ráduplázott (ha ugyan volt már akkor dupla-puska) visszalökte a golyót a lövőre.

Deákunkról pedig elmondja majd a história, hogy koporsójában is kibékitette a magyarság ellenceit, mert párt- és fajkülömbőség nélkül állták körül ravatalát, és együtt könnyeztek velünk. és épen most, a *dualismus* égető nagy kérdéseinek szerződés-ujtása mérges korszakában koszorúzták meg e *dualismus* alkotójának hamvait, zöld koszorúik olajágával . . .

Vajha ne fonyynadnának el e béke~~sz~~ zöld levelei a közelgő bunk-, vám- és quota-tárgyalások izzó kánikulájában! . . . . . Vajha ne! — —

Segélyt az árvizkárosultaknak.

Már kun őseink szerették a vízpartokat — mint nomád nép, tán barmaik végett — tán egyebekért is. A Kaukáz hegyhátairól a megsűrűdött testvérfajok által leszorítatra, megindultak mai hazánk felé, de megállapodtak Mesopotamia táján. mi annyit tesz, hogy „vizköz“ vagy „Etelköz“. E vizköz volt pedig a Tigris és Euphrates folyók melléke, — csak idők multával húzódtak errefelé, a hagyományos négy folyam virányaira, miket aztán országunk czimerébe is beigtattak — partjaikról pedig beljebb szorították az ős lakókat — úgy, hogy a legnagyobb tősgyökeres magyar városaink majd mind a folyók partjain települtek. egyes kivételeket csak a török — tatár előli menekvés tolt messzebb, erdős vagy homokos szárazföldre.

Atillának másik neve is „Etele“ (vizek ura). Vára: *Etelevár* vagy *Vizvár* volt. Nemcsak szerették, de respectálták is őseink a vizeket — mint határvonalakat is. Bekalandozták már majd egész Európát, de csak a Lajthánalulra nem szerették ereszteni a német seregeket — s a Szávánfelülre nem a törököt. Országunkat is a két főfolyam szerint oszták négy főkerületre, megyéink határát — sőt egyes községeket is — ahol csak lehetett — a folyókig terjesztették, nem törődve görbeséggel — távolsággal.

Vizek mellett áldoztak Hadurnak. A Dunában furta meg a német császár hajóit a derék „Buvár kun“ — a Rákos folyó partján országgyűléskelet. — Nagy Mátyás királyát a Duna

jegén választá meg. Sajó partján temetkezett a mongolok nyilai alá. A mohácsi Dunáigba süllyedt Lajos király s vele a nemzet függetlensége.

Sok édes — még több keserű emlék köti a magyart hazai folyóihoz!

„Buda, Mohács — Nándornál elfutó —
Tán honom könnye vagy, te nagy folyó?!“

Históriánk, költészetünk — szebbnél-szebb népdalaink (népünknek e titokban születő szellemi vadrózsái) tárgynikat szedik e vizek és folyamokból, mintha csak meritgetnék; például:

„Dunán innen dörög az ég —
Édes rózsám szeretsz-e még? . . .“

„Duna vize de zavaros:
Az én rózsám de haragos!“

„Hullámozó Balaton közepén
Csónakáz egy bús halászlegény.“

„Hideg a Balaton vize
Mint a keszthelyi lány szíve.“

„Az alföldön halász legény vagyok én,
Tisza partján kis kunyhóban lakom én.
Jöjj be hozzám, kis galambom pihenni,
Öreg anyám majd gondodat viseli.“

„Zavaros a Tisza vize, nem tiszta,
Ráhnajtottam farkó lovam, nem issza.“

„Tiszaháti kis leány,
Gyere által a Tiszán.“

„Arra alá foly a víz szaporán,
Ne menj arra, mert elvisz, kis babám.“

„Égy ut megy a Vág-Dunára.
A Vág-Dunának hídjára.“

*

„Kiöntött a Duna vize messzire,
Valamennyi szép leány volt, elvitte.
Fogja ki hát mindenki a magátét,
Ne szeresse soha senki — soha senki a másét.“

*

„Tisza partján van egy ház,
Abba vagyok én halász.
Édesem, kedvesem,
Eljössz-e majd oda lakni velem?“

*

„Tisza vize folyik szaporán.
Ülj ülembe rózsám, violám.“

*

„Arra alá foly' a Tisza —
Lefolyt kedvem nem jő vissza!“ stb.

Ki ne merengett — ki ne hevült volna népünknek ezer és ezer ilyen szűzien tiszta ábrándos, méla, bus, naiv, de mégis magasztos dalain — aki magyar és fiatal szívet bír?

Még nagy Petőfink is e folyókkal enyeleg, mondván:

„O mért nem tesz az Isten csudát:
Változtatná borrá a Tiszát,
Én meg aztán lennék a Duna.
Hogy a Tisza belém omlana.“ stb.

Velük átkozódik is egy népdalunk, mondván:

„Ki elvette szívem nyugodalmát.
Veszítse el legdrágább vagyonát.
Fekete gyász legyen a ruhája,
Duna — Tisza zúduljon le rája!“

Majd ismét velük tréfál, mint a jó Erdvi Illés az „Eldorado“-ban:

„Bor foly a vizek árkában,
Bival-tej áll a tócsákban.“

És a szokás-mondás — tejjel-mézzel folyó vizek is koronként felbőszülnek! . . . Az ezüst hullám, arany hab lelyett jeget

sáriszapot, fekete habarékot okádnak mindenre, ami körülöttük van; visszafelé folynak, mint az ó-testamentum csudás vizei; elhagyják békés medreiket, kicsapongókká lesznek, mint a rossz házasság. Hátha okot adtunk rá — mint sokszor a másik házastárs. — Hátha mi partlakók is vétkeztünk Isten, ember, vagy önmagunk ellen?

Bármint legyen: már meg van. Nyakunkon a vizes Isten-ostora.

De az ur nem akarja még a bűnösnek se halálát — hanem hogy megtérjen és éljen — mondja az írás — tehát igaznak kell lenni.

Kiöntött véreinknek ott a vizek partján (mert legmagyarabb véreink laknak ott), élniök kell!

De gyors és meleg segélyünk nélkül élve vesznek el.

Életüket most nem vette el az ár, de elvette fejealjukat, kenyerüket, lábasjóságukat, de még vetőmagjukat a jövőre is. S tán még rosszabb lassu halállal vesznek, látniök kell pusztulásukat, eladósulásukat saját szemeikkel, tehetetlen — nyomorbilincselte kezekkel.

De az esdeklő kezek felénk meredeznek — felénk, véreik felé. Szemeikben az a csendes bú nem resignatio, hanem megtört desperatio (nem is lehet erős lélekkel az, kinek a talpalatnyia is elmosódik! Főleg a szegény vidéki falusiak, hol se szomszéd, se napszám, se nagy ur, mint a fővárosban — hol annyi út — mód, kormány — tehetős ember és egylet, — hol a jó szív mellett pénz — sok helyütt a divat és sport is negélyezi — adja a segélyt).

De a megtört szemek pilláin egy reménysugár villan át hozzánk — mintha mondanák, hogy csak kis ujjunkat nyújtunk, majd kilubiczkolnak, — majd lábra állanak. A tudat már: hogy van, ki segíni akar — a tudat is emel.

Értsük meg e néma esdeklést, — mi szerencsésebb vidék lakói. Vonjunk meg magunktól minden megvonható, nélkülözhető ruhát, élvet, azt a negyedik, ötödik tál ételt — pedig van ám mindnyájunknak ily megvonható — (még a koldus is, ha forintot koldul, igaz, hogy elkültheti, mind se sok, de feléből is megélhet, másik felét áldozhatja, áldoznia kell most).

Fordítsuk ide a divatos emlékoszlop s más efféle kiadásokat, egyes ügy, mint a kormány. Ott oltunk most, ahol ég!

Édes fajunk zümét, vízparti magyarjainkat támadta meg e vizár, és a kisbirtokos középosztályt öli, kinek egy helyen volt mindene, s a hegyháton nincs másik vízmentes dominiuma, melyből kifoltozná emezt, neki kivándorolni — vagy veszni kell.

Ne hagyjuk! Ne magunkért — ne nemzetünkért, ne önérdékünkben se: mert jöhetnek idők — mikor — ha most lábra segítjük őket — velük együtt — viribus unitis — mi is többre megyünk. A magus kormány is — ha közvetlen sokat nem nyújthat: nyújtson közvetve! Nem elég az uzsora-törvény olyan korlátozása: hogy az obligatióba irt nagy kamat csak a fizetési napig — azontul nem ítéltetik meg (ha tul is kikötve nincs). Nem elég azon törvényjavaslat, hogy a keblezett adóslevél kamata csak meghatározandó magas lehet, azt a tözsér mind kijátsza; a megszorult ember, csak hogy pénzhez jusson, azt maga is eltakarja.

De bank- és bankfiókok, — kevés ceremóniával hozzáférhető pénz kell — hitel a közép- és a kisbirtokos számára, hogy idegen kézre ne szálljon a szent föld, melyről Lisznyaink oly melegítően dallá:

„Édes hazám, imádott képednek
Vérrel áztatott földednek
Megcsókolnám minden porszemét,
Rajtad minden por, egy rom-émlék!”

Vész és gyász Magyarországon.

(Hamvazó szerdára 1876.)

Megint . . . megint baj és gyász?! Még le se vetettük az egyiket — már is itt az országos csapás: a duló *árvíz*! Új meg új meglepetések, rázkódások sűrűen következnek egymásra. A journalista nincs tárgy szűkében . . . fájdalom!

Sokat vétkezhattunk mi, vagy apáink! . . .

Vagy tán az irás szerint bennünket az „Ur“ azért *látogat* ily sűrűen? Vagy tán kitartásunkat teszi próbára? Félő, hogy sok lesz. —

Boldogemlékü ősünk — nem hiába Ételközből (vizközből) jöttek, de szerettek itt is víz mellé telepedni. Ős, megszállt magyar városaink nagyobb része a folyók partjára rakodott. Jó ösztön is volt ez tőlük, a víz az elevenség — az élet. Szép is, tiszta is, akkor, mikor országunk czimerét is a négy folyam jelzi — még népdalaink is e folyók habjain játszanak, merengenek.

„Szép — de veszedelmes!“ — mondja valamire valamelyik költőnk . . . A folyókra is ráülnek ez. Hogyne, mikor megfordulnak sarkaikban és természetellenesen visszafelé folynak — ömlenek, mint most a Vág — a Duna?! A biblia „*csudának*“ írta, ha most iratnék; pedig hát csak hólé s jégtorlasz az oka, de elég arra, hogy százaknak, ezreknek nyugalmit, vagyonát, életét vegye.

Kárpát hegyháti tót testvéreink, úgy a jó szász sógorok most alig irigylik a magyar sík föld viz alatti virányait.

A szép „Csallóköz” elzárt szigetté lett — jó ha itt-amott kimagasodó oázisokkal — oda is csónakon (ha volna) menekülne a kiöntött ártatlan lakósság. Komárom alispánja éjjel sürgönyözé a miniszteriumhoz, hogy segítsen — csónakot, kenyeret, dynamitot küldjön, mert odavesz a város. A megye — a miniszterium Bécsben és Pozsonyban kért ilyeket számukra, mert innét hozzájuk menni se lehet — eddig már kidőlt a telegraf oszlopa is — megfulnak sürgönyözés nélkül is.

O emberi silány mulandóság! O homokra épített emberi kártyavár! Drága „memento mori” ez.

Szegény hazánk — szegény nemzetünk . . . de megnehezült az idők járása felettetek! — Hol a vigasztaló szívárvány? Hol a megváltó, ki hajdan száraz lábbal járván a vizeken, felemelt mentő kezével megdorgálá a habokat és azok elcsendesedének?

Oh ég, mutasd e „mentő kezét”, hisz megbínhódtuk már a multat és jövőndöt!

A 12 hónap.

E czímen a „Magyarország és Nagyvilág“ szépirodalmi lap állandó rovatot nyitott. — Január óta minden hónapban, mindegyik hónapról egy-egy alkalmi czikket ír. És igen helyesen — mert ámbár e mindennél vénebb „*vén idő*“ egy folytonos, szakadatlan *egész*, — mégis nemcsak elméletileg van feldarabolva nap-tárainkban, de tényleg a természetben is meglátszik időjárásunknak hónapokrai daraboltsága — majdnem épen úgy, mint egy beláthatlan összefüggő nagy mezőségnek megyekövekkel jelzett s kihasogatott tagrészekkéi.

Mindegyik hónapnak meg van a maga külön karaktere, külön légmérséklete, külön tenyészereje, külön gyümölcsözése, külön behatása az ember kedélyére, ruházatára, táplálékára és egész életvilágára! Már a gyermek külön-külön, de ősidőktől *azonos* örömöket keres és talál — a férfi is külön-külön szokott foglalkozást teljesít a hónapok egyikében is, másikában is. Mindegyik hónapnak meg van a maga külön szokott termésbeli adománya, miket csak per force siettethet vagy késleltethet a gazdai és kertészeti mesterség. Állatok és növények magukon hordják a hónapok határozó befolyását. Már az ó-kor népei bizonyos munkákat, sőt ünnepeket is bizonyos hónapokhoz kötötték — úgy hogy minden hónap ugyszólván — egy-egy *külön individuum*; mindeniknek meg van a maga multja, jelene; mindegyikhez külön esetek fűződnek a multból, külön cselekmények a jelenben, s külön remények s célzatok a jövőben. Például:

A márczius.

Ezt a régi rómaiak hadistenük nevére, *Marsról* nevezték el így — tán azért, hogy e hó volt alkalmas nekik is a hadviselések megkezdésére. De azért is megilleti e hónapot a Hadurrali druszaság, mert a természeti erők is e hóban kelnek harcra az őket nyugőzve tartó tél és fagy uralma ellen. — Folyók és tavak jégpánczélja megreped; a binbókban, rőgyekben szunyadó erők szét-hasítják kérgeiket, a magvakban — csirákban rejlő élet lehántja magáról a hantot és napot kér; gumókban alvó rovarok kirágják magokat a levegőre — s így mind de mind a létérti harcot harcolnak a nemléttel, vagy legalább környezetükkel.

A levegőben is e hóban van legtöbb *éleny*. — Az ember vérforgása is új sphaarába lép. A rómaiak e hóban kezdtek fürődni, nyirekedni s vértisztító előzetes gyógyításait foganatosítani stb.

Régi közmondás a betegekre, hogy „*elviszi a márczius*“, mert naponkénti tapasztalás: hogy hosszú téli betegek e hóban vagy meghalnak, vagy meggyógyulnak.

Ember, állat, növény új szint őlt. Mintha álomból ébredne: pezsg, vedlik, fakad, nyüzsg minden. Mintha új életet kezdene — mintha csak ott folytatná az életet, a hol az ősszel elhagyta.

Szerencsés égalj ez a mienk! Évszakai, hónapjai oly szép átmeneti sorban következnek, hogy egyik se megunható — mint az északi sarknak 10 hónapos tele és egyhuzomban 6 hónapos sötét éjszakája. Nekünk mind a négy évszak oly jól esik, mintha alkotásunknak mindannyira mellőzhetlen szüksége volna. Épen elég mindegyikből ami van, s úgy ohajtjuk egyiket a másika után — kizsákmányolva mindegyiket testünk, lelkünk és kedélyvilágunkra. —

De tán egyet se lestünk oly hőn, mint a márcziust — e szép tavaszelőt; hisz ez a *kikelet*! —

Ha nagyszerű — és a lelket magába utaló a zord tél, — ha áldásos a nyár és a győlmőcsőző ősz: de *fenkőlt eszményi* csak a tavasz! — Hisz ez a *feltámadás*! Ha eltikkaszt a nyár, borongóvá tesz az ősz, kétségbe ejt a rideg tél: de felűdit és új reményekkel tölt el a tavasz. — Hisz ez a *természet poézise*, a vén időnek annyiszor *visszatérő* ifjúsága, hogy vénsége daczára még se öregszik meg!

És e poezis a valláshoz vezet. — Nézd meg a kikeletet: bizonynyal belátnod kell, hogy *van isten*, ki ezt így berendezé, hogy élnie kell annak, ki ennyi életet mozgat, s nem lehet hallandó az, ki ily általános örökös újraébredést produkál!

Üdvöz légy márczius — téged köszönt a nap meleg mosolyával, a permetező eső enyhe könyecseppjével, a madár dalos ajakával, fű, fa bimbajával — virág illatával — s az ember? hálaimájával, hogy ezt is megértük.

Sokszor hozasz bár roszt is — tavaly fagyot, most árvizet. Ezreket kiöntöttél fészkeből — s ha visszavonod is hullámaidat; második árviz lesz az inségesek panaszkönyeiből: — ezreket tettél „földönfutóvá“, de bát mégis csak „*e földön futóvá*“, kik így is inkább *itt* futják e csalóka életet, mintsem *belőle* kifutni óhajtanának, — mert hát, a „rosz idők is jobbak, mintha majd semilyet se értünk!“ . . . Sok csapást átéltünk már — tán majd csak ebből is kilábbadozunk — mi Balatonpartiak plane száraz lábbal — de ne felejtjük árvizes véreinket ott a bős folyam partjain, és segéljük őket!

Isten veled márczius! Adja ez ég, hogy jövődő április és május öcséidről szebbet, jobbat írassak.

Április.

E hónap neve olyan, mely leginkább kifejezi saját lényegét: mert a latin „*Aperire*“ szóból származván, annyit tesz, hogy „*nyílás*“ vagy „*kikelet*“.

A többi hónap egy-egy ősrómai Istennek vagy császárnak nevét viseli, vagy — mint a szeptember, október a hónapok hetedikét, nyolczadikát jelentené. De ez se így igaz, mert csak a régi Julius császár-féle naptár szerint lehetett a szeptember a hetedik és október a nyolczadik hónap; — most már kettőt ugrik, mert szeptember éppen kilenczedik, október tizedik és december (ami latinul tizet jelent) éppen a tizenkettedik hónap.

De hát sok más dolog is van a világon, ami nem felel meg a nevének (például én, a **szerző** sem!) és hány *hétköznapi* ember van, kinek Császár vagy Király a neve? — Hány *Unger* nevű, aki magyarul se tud? Hány *Németh* nevű, aki a legjobb magyar? Hány *Nagy* nevű, aki csipet, apró, — hány *Kis* nevű, aki félóriás (másfél cr.). Hány *Hallgató*, aki nagyonis beszédes — és megfordítva? — Hány *Talléros*, kinek forintja se sok van? — Hány *Szendike*, aki tán éppen Durezácska, — hány *Jolán* nevű, aki már nem is lány és nem is kiválóan jó. (Bocsánat a nagyon tisztelt nőktől! Tudjuk mi, hogy a lány mind jó lány; de azt a tulajdagságot értjük, melyről néhai jó Bernát Gázsink tréfásan mondá, hogy veszedelmes, mert a nagyon jókat a jó Isten magához veszi!)

Hanem az április! . . . Ez bát tagadhatlanul kinyílás — kikelet. (Ilyenkor félt az egyszeri ember is, hogy pörlő felesége is — kit télen eltemetett: újra kikél.)

Nyílik, fakad, zöldül minden. Milliőféle növény, millió színes virág — méltó a bámulatra: hogy hol veszik azt a milliárd különbözőféle formát — annyiféle szint és annyiféle alakulást?! . . . S ott is, ahol senki sem ülteti — terem, nő, önmagától. Legfeljebb a kedvencz helyét választja ki mindenik magának. Egyik a napos — másik az árnyas helyet. Egyik a dombot, másik a lapályt. Egyik a kopár, sovány helyet, mint a *vasvirág*, vagy éppen a száraz bástyafalat, mint a *kővirőzsa*, — ugy, hogy e természetük szerint választott hazájukat el se hagyják, fel se cserélik (mint a rossz hazafiak), sőt átültetésüket sokszor el se tűrik . . . az erőszakra elsorvadnak, még ha kövérebb helyre viteknek is. — Ebből is látszik, hogy a „jó“ mily viszonyos fogalom. Kinek ez jó, kinek amaz, mint a kövágóörsi öreg phylosophus mondá, ha előtte valamit dicsérték: „Jó — jó annak, aki szereti!“

Áprilban az ember vérforgása is élénkebb — tán a tréfára is hajlandóbb, — azért divik az „*Ápril-járatás*“, felültetés, egymásnak ide-oda küldése, valótlán hírrel és visszás utasításokkal, — mikre aztán jóízűt nevetnek — legtöbbnyire.

Hanem hát az ilyen ráérő enyelgések nagyon megritkúlnak a mai idők terhe alatt, — kivált az idei szerencsétlen árvizes áprilisban, — midőn a Duna-Tisza parti legmagasb vidékeinket is eddig nem ismert mérvben önti el a víz — s teszi tengerfenékké. Százazreket kerget ki lakásukból — s az országnak majd egy

negyed részét víz borítja. Rohammal jön — s ahol apad is, csak hetek, havak múlva lassan hüvelykszámmra apad, s még így se igen, mert a vetéseikre ömlött víz ott döglök (tesped), mint egy *holt tenger* . . . s mielőtt lefutna vagy kiszáradhatna: ott éri majd a *zöldár* (midőn a Kárpátok havát a melegebb napok olvasztva — eresztí meg e második rohamot).

Szomorú kilátás a szép májusra!

Innen-onnan még majálisa se lehet a szegény magyar embernek.

Megnehezült az időkjárása felettünk!

Igaz, hogy Törökországban meg a vér folyik víz helyett! . . .

Mindenütt és mindenha *bajos az élet!* . . .

A posványos árvizek után járvány kolerától is lehet félni, — de hát ki kell állni.

A Balaton is nő. Kormányunk elzáratta a belőle kifolyó Siót, hogy ezzel is kevesb víz fusson a Duna felé; de ennek nővése nem árt. Többet ártott nekünk a nagy fagy és hó. Vetéseink foltosak, de ha újabb csapás nem jön: itt mégis csak terem annyi, hogy belőle Duna-Tiszaparti véreinknek is juttathatunk.

Kell is!

M á j u s.

„Légy boldog — s egy
Májusi kies estén
Gondolj rám. — s így
Jutalmazva leszek én!”

Máskor ha valami szépet akartunk mondani: hát májust mondtunk. A gyermek az ő játékkörömét, — a jegyes az ő esküvő-napját — a férfi az ő uti kirándulását — a föld népe a kikelet megünneplését — mind-mind májusra tartogatta.

A költő — a népdal — ember — állat — növény, boldogboldogtalan ünneplé május elsejét . . . Európa északi lakói ekkor élveznek egy kis nápolyi eget — eget — üde verőfényt. Német

„májusdaiunk — tán még Teuton őseiktől örökölt szokásaik szerint, de még hazánkba elszórt sváb polgártársaink is — itt is „májusfákat“ szoktak felállítani, felbokrétázni. Magyar községeinkben pedig cigányzenével szoktak egymásnak első májusi jó reggelt kívánni. — Még a beteget, sántát is zöldbe csalja a „májális“.

De az idén szél — fagy — felhő — eső kavarja e napot és a természetet! . . . Bágyadtan konyul le az orgona-virág — és svábaink egy-egy bodzafa-ágot tüznek eresztük elé; a májusfát kidöntené a vihar. A Sánta sipos dideregve jár házunként, de nem talál nyitott ablakot, — bedugja a konyhuajtón klarinétját, de a szél kapja el a hangot, — a háziéb pedig a zenész lábikráját; — a házinép pedig csak egy zagyva keverékjét hallja a sip — eb — szél tutulásának disharmoniáját, és — fütött kályhája mellé vonul.

Megint ebben is a „német“ óhaja teljesül, a „Kühler Mai“. Csak aztán sok ne legyen a jóból!

Fagyos szentek, — ragyis inkább meleg szentek, imádkozzatok érteünk, hogy: ha már májusunk szépnek nem szép: ne legyen veszedelmes!

Elég volna a mult heti első fagy.

Junius.

Közepe az évnek. — Közepe és kulminációja a nyárnak is. Tetőpontra hág a nap. Junius 22-ike a leghosszabb nap. Az éjjel pedig oly rövid, hogy a hajnal és estifény egymást érik, pirjaik majdnem találkoznak az égbolt azurkék zenithjén.

Nagyszerű kedves hónap! Főleg nálunk, ahol mostanában a májust is júniosban kapjuk — s főleg ily paradicsomkerti tájon, mint a Balaton-vidék.

Eghajlatunk szeszélyei elcsendesedtek. A szél is elpihent, mint a fészkére vonult madár. Az ág se mozdul, falevél se rezzen.

A nap, mint egy sárga *borbély-tányér*, telt képpel, aristocratikus lomhaság . . . akarom mondani: nyugalommal emelkedik a Balatonból — mintha előre puffadtta itta volna magát habjaiból, egész napi égető szomja ellen. Így ül fel a hegyek tetejére — ott reggeliz harmatgyöngy-mannát, de mintha megapadna bele: vékonyabban — tikkadtabban czammog odább, — persze hegynék megy — lassan megy. — Szuró nyilsugarait lövelli le a magas trónjának meghódolt alanti kerekmindenségre. Felhő se mer közeledni feléje, — vagy ha igen: azt fakó ködfátyollá aszalja s a lőhtár peremére űzi, — honnét csak néha próbál rohamot — jégfelhő alakjában; akkor aztán összezsapnak — csatadőrejük mértőföldre szól, — de a villám, mint gyorsan jött segéderő szétszórja a felhők phalanx-át — úgy, hogy záporcseppekben hull alá a lent remegő földre — ott temeti el magát — és az emberek kenyerét, kik sirva nézik e temetést.

De a nap, mint nemes bajnok a legyőzött ellenre újra moolyog — mintha ő is megfürdött volna — ballag éji szállása felé — a szegyenkezés pirjával — mintha bánná, amit a szegény földön mivelt! . . .

S az emberek okos része biztosít ez égháboru magja ellen. De nem minden nap ilyen csatanap.

Rendesen békével telik be június — évszakunknak ez eredménydus férfikora, mely megérleli amit csirázóba adtunk: ember, állat élelmét — az *Ur imájában* is kért mindennapi kenyeret.

A növényzet nölése bámulatos gyors. Csaknem látni — hallani lehet. Ma még zöld fű: holnap teljes kalász — és pár nap múlva lisztet adó mag.

Hát az a virágdus rét? Főleg hegyvölgyes Zalánk virányain. Irigylük is ezt a somogyi lapályok gazdái. Igazi „*mille fleur-pázsit*“. Nincs az a női Boudoir vagy keleti Szerail, mely ennek illatárjával felérne! . . . A vadzsálya — kakukfű — vad-szegfű, amint sétálva lábunk börzöngeti őket: aromával tölti be a léget — édes kábulattal az ember fejét — szívét és kedélyét.

Ó vezessétek a magával és a világgal meghasonlott embert ily virágos kaszállóba . . . Azt hiszem kicseréli öngyilkos gondolatait — s bevárja, mint ezek, a kaszás kaszáját! . . . A rét végében hullámszik a *buzavetés*. Zöld, mint a czedrus, az olajfák hegyén. Sűrű — hogy — mint a nép mondja — kereket lehetne hozzá támasztani. Szélein a pipacs és pipitér virágaival, kedves

trikolor-szineinket lobogtatja. — Ott kékellik a szintartó buza-
virág — a bársonyszínű konkoly — a sárga csillagfü — a lilá
herehura — a vaspíros földi-mogyoró — a rezgő szarkaláb —
az apró szirmu borvirág minőket a marchand des modes ollóju
utánozhat, de el nem érhet soha!

Ő te dicső, pompás — gazdag természet!

Hívjátok ide a skeptikus kételkedőt . . . elismerendi, hogy
van „Ur“ ott a felhők felett — a zenith és nadir mögött —
vagy tán itt bent mindenütt a mindenségben — aki mindezt így
felékesíté!

Millió himes dongó — pillangó röpködi körül e virágsző-
nyeget. A szitakötőpók szivárványszín, karcsu testével — fátyol-
szárnyain ott lebeg — rezeg a levegőben. szellő sincs, mely elre-
zentse; pedig oly eszményi, oly könnyű, hogy egy félig elfojtott
sóhajlás is leverné.

A vetés tömkelegéből bátran pitypalatytyol a fűrj. Azt
hiszi: mindig így lesz, hogy az ő „Dodona-berke“ szent és ille-
tetlen marad s ő ott turbékolhat halálos-holtig? Igen: holtig! . . .
Hanem ez már a jövő hóban lesz, mikor aratás után a vadászeb
kiszimatol — a vadász lelő, és táskájára *felakaszt* — s így dupla
halállal adózol jókedvedért, s szép nők fűrjeskásás tányérjára jutsz,
szegény ártatlan! . . .

De hát mért izented egykor Petőfinktől nékiek, hogy:

„Mikor a fűrj azt mondja „pitypalatyty“ . . .

Tudjátok-e mit tesz az „pitypalatyty“?

Azt teszi, hogy: kerül az asszonyt!”

Lásd, hogy jár, aki megbántja a hatalmasokat! Pedig a
nők azok . . . Igaz, hogy a „kerül“ szót azért csak úgy gyako-
roljuk ám, hogy „kerüld-fordul“, azaz: körébe — körötte forgunk,
de sőt tán — általuk forgattatunk? . . . Elég *nem jól*, — azaz
bocsánat: néha igen jól. Lám, mennyi jót tesznek ők! . . . Már
csak azzal is, hogy magukat nekünk, és minket maguknak szülnek.
De különben is világt teremtés óta —: *Éva* nélkül most is ott tes-
pednénk abban a paradicsomban! . . . A „tudás fáját“ se ismer-
nénk; pedig *így szép az élet!*

A paradicsom utóízét s a mennynek előízét is csak így bírjuk
el, — csak így ér az valamit, ha *ők* adogatják be nekünk apró
dózisokban.

Hát az a sok ápoló — *szeretetház* — növelde és a többi sok minden jó: mi tőlük ered? . . . Legujabban a második véd-egylet. Csak ezért egymagáért is sokat érdemelnek. Pár hó múlva ismét „honi” ruhákban járunk, mint az ideális 40-es években — és újra daloljuk, hogy:

„Honi szoknyám Veszprémbe vettem.
Érte harmincz karajczárt fizettem,
Honi ruhám — honi a szívem is:
Honi leány vagyok én magam is! . . .”

De hol maradt a junius? . . . Csakis a „honi” és „nökerdés” képes az embert így tárgyából kibillenteni! . . . És ezekért, ugyhiszem, meg is bocsájtható ez.

Hát vissza még egyszer hozzád, isteni junius! Te rózsák hónapja — mely fogalmat adsz nektünk itt a régi szép görög világról — görög költészetéről, — hol örökrózsás junius derengett az archipelágus tengeröblein — nympháival — syreneivel; hol külön istene volt fűnek-fának, erdőnek, mezőnek és szerelemnek; s ez Istenek emberi alakban jártak az emberek között; emberi tetteket míveltek s tán ezek is viszont azért bírtak alkotni annyi istenit?!

Hát még éjjeleink?! Ezek vetekednek az „Egy éj Velen-*ezében*” kép eredetijének hüvelytével, — az „Ezeregy éj” közé. Vetek átalandni! — Aki nem hiszi: nézze meg falun; vagy olvassa el lésznyaunknak három syllabás „Nyár-*éj*” versét, mit fogadásból írt, e nehéz mértékre:

„Szép nyár-*éj*!
Milyen kéj:
Ez a szont
Siri esend,
Mint a vett
Lehellet . . .”

A Balaton is nyugodt — mint a jó lelkiismeret. Sima, mint egy óriás tükör. A holdfény adja hozzá az ezüstös amalgámút. — Ott a közepén, a fényár között lebeg egy kis fekete pont. Csónak az. Ki tudja: halat talált, vagy keres, és talál-e az, aki rajta ül? . . . A part néma. Megkapóan hallgatag. Csak a rezgő nyárlevél beszél a hold sugaráival. Ki tudja: tán ők értik egymást? . . .

A parti várromok buskomoran meredeznek fent — és lent is, a vitztükren második kiadásban (mintha a holtak felemelt karokkal fenyegetnék az élőket) — hanem a víz szélén imitt-amott vidám tűz lángja lobog, körötte egy-két alak mozog. Mi az? . . . Őrtűzek — csempészek, tűzijátékosok? — Nem — csak *rútság-lányok*, — (mert a junius egyik legrákbővebb hónap), itt éri őket az éjjél, azután már csak egy „*kakasugrás*“ a hajnal — a pompás juniusi reggel.

A nap ismét ott emelkedik királyi trónusán, csendesen — mintha *kihallgatást* adna alattvalóinak, a tegnapi vihardulta virágok s növények millióinak.

A nyári reggelt elaludni még nagyobb vétek!

Juniusunk fogalmat ad nekünk Nápoly szép egéről és Velen-czéről — hova a kéjvonattal nem mehettünk el mi — itthon maradtak.

Menjünk hát e helyett Füredre — Keszthelyre. Ne legyünk oly miopsz messzelátók: hogy meg ne lássuk a közelebbi jót, közeli szépet. Töltsük fürdőidényünket *ittthon*, — ez is a *védegylet*hez tartozik! Minek kihordani azt a kevés pénzt, ami nincs, a messze külföldi fürdőkre?

Hazánk vizei is lemossák mindazt a but, bajt, amit azok. De azok nem mossák le azt a kivágódó és kitakaruló *bűnt*!

Szórakozás — gyógyulás — tájszépség itthon, s itt a Balaton vidékén is feltalálható.

Hisz e táj országunk Andaluziája, — és Petőfiként (egy kis módosítással) elmondhatjuk:

„Ha a föld Isten kalapja:
E táj a bokréta rajta!“

Julius.

E hó nevét, jóformán, a régi és hatalmas Julius Cezártól kapta — aki az akkori, még régibb assyriai vagy káldei naptár-rendszert újra és akként csináltatta, hogy mint egy Józua a napot — ha nem is megállítá, de *hátrább tolá* — úgy, hogy az ő naptárát maig is követő görög rithusbeli keresztény atyánkfiai —

nálunknál 14 nappal *hátrább vannak* — az időszámlálásban. — Náluk még augusztus 14-én is julius van!

E hó szinte oly hatalmas, mint régi druszája: Julius Cezár, a „*Jöttem, láttam, győztem*“ nagy férfiú. Ámde annak sasszemeit is letakarni elég volt egy *Brutus*-köpenygallér — s hő szivét kioltani: egy markolatnyi tör — hatalma tetőpontján! . . .

A természetben is — állat- és növényvilág e hóban éri el tetőpontját. A nap *Phaeton* izzó szekeren *delel*, mintha tikkadt lovait pihentetné, miközben a szekéren veszteglő nap, perzselő sugarait lövelli a *kámikulává* aszalt földtekére.

A mult hóban még zölden hullámzó fű, fa és vetemény sárga kóróként zördül már részben, egymásra, mint pörölő házastárs.

Én „*arató- vagy kenyérhónap*“-nak nevezném.

A tavaly elvetett mag most érett meg — most megy csűrbe, most lesz kenyérré — ami *nagy dolog*, és alapfeltétele minden emberi létezetésnek. Azért mondja néptünk, igen találóan: Isten áldásának — s per eminenciam: „*élet*“-nek. Ennél elismerőbb a kenyér iránt csak az Urtól tanult imádság, mely minden nap csak egy napra valót kér belőle, de ennyit *mindennap* kér.

És meg is érdemli ezt a kenyér (és aki adja) — hiszen kenyér után tör az egész emberiség. E nélkül nem mozogna ez a nagy világgepezet millió — egymást mozgató kerekeivel! . . .

Ugyan mi lenne belőlünk, — vagy már mikor eltespedtünk, kihaltunk volna, ha ennünk nem lehetne és nem kellene? . . . Ki szolgálná ki az urat? A munkátlan kényelemben felnőtt gazdagot, ha a cseléd kenyérért hozzá nem szegődnék? . . . Hány harapós kutya megharapna bennünket, ha odavetett kenyérrel le nem kenyerezhetnénk? . . . (Szellemi téren is.)

Ez arató — kenyér-hónap nélkül mit „*apritanánk a tejbe*“, mivel dobnánk vissza a minket *kővel hajigálókat*? . . . Mi pótolná a „*kenyéririgységet*“, a *rizsport* és „*tüllanglaistürk*“-et? És miből lenne a „*czindhölczli*“? mint a pesti kis lány mondá, midőn aratás után nevelőnőjével falura kocszván s az utparti tarlót kérdezvén: a madame magyarázá, hogy az a gabna szára — melyből . . . stb., de a lányka közbevégyva, mondá: „tudom már, ebből csinálják a *czindhölczlit*“.

(Az egyszeri gazda meg úgy számolt bentkosztos béresével, hogy „mikor kenyereünk nem volt: kalácsot ettünk, 3 forint.)

De hát a kalács is kenyér, csakhogy „kakastejjel” van készítve, mint a magyar menyecske mondja. És mivel produkálná magát, ha nem kenyérsütéssel a gazdasszony hetenként és a gazdasszonyi kiállításon.

Adjunk hálát, kik megértük az idei kenyeret jó étvágygyal és muszkaháboru nélkül.

Julius nélkül nem volna kenyerünk (kivéve a tropikus égjaiaknak, a kenyérfa gyümölcséből). s kenyér nélkül nem volna juliusunk. E nélkül nem írhatta volna nagy Berzsenyink, hogy:

„Nézd a buzakalászt — büszkén emelkedik az égnek.
Mig üres. — és ha megért, földre konyitja fejét.”

E hasonlat nélkül nem volna annyi alázatosság — annyi önismeret.

E hónap nélkül hogyan írták volna meg az arató lány dalát, hogy:

„Aratólány ifju, szép —
Mint kit gond bánat nem tép.”

S a másikat, hogy:

„Boldogabb az aratónak
Sorsa, ő nem ég belül.
Nem ég belül.”

Csakhogy: tempora mutantur. Innen-onnan nem is lesz már arató és aratás. Mai napság ez már lassu, piszmozgó munka. Ezentul már majd gőzerővel megy az aratás is — legalább is kaszával.

Sietünk most már mindennel — az étellel is!

Ceres istenasszonyt ezután nem sarlóval, de kaszával és gözgéppel kell rajzolni; a halált pedig: „mitrailleuse”-el (főleg ily közelgő kolerás vagy háborus világban). Felsőszázad mulva Ceres sarlóját „Lajék”-nek magyarázandja a régiségbuvár (miként római *könyvedény*-nek a dajka által eltört és kertben elásott éjiedényt) — de mi még látjuk a sarlót egészséges lányok kezében. mikor napnyugtakor hazatérve, danáikhoz sarlóikkal verik a takust, és mint vasövrrel távolítjuk maguktól vele az ingerkedő vidám legényeket, — s halljuk ezektől, hogy:

„Vagyok olyan legény. mint te,
Vágok olyan rendet. mint te,” stb.

A gazda lelke is megkönnyül — egy egész évi reménye ment teljesedésbe. — Mennyi ideig szondirozta csirázással aratásig. Hány féregtől — rozsdától — kányától — egértől — rossz szomszédától — ég és föld haragjától — jégtől, fagytól remegve feltette, őrizte! . . . Nem csuda, ha kedves most neki a *betakarulás!*

Takarul is most még az állat, a féreg is télire. Ürge, tücsök, hangya, méh; csak az *égimadarak* és az *iparlovagok* nem, mert ezekről írva van, hogy „sem nem vetnek, sem nem aratnak, mégis eltartja őket a mennyei atya.”

Hanem a gazda mégis leggondosabb. Alig hogy betakarult. biztosít és máris újra szánt a *jövőre*. Még földjén vannak a buza-keresztek, máris fölhasgatja a földet elmagolásra. Sokszor felét, harmadát *újra elszórja* a beszedettnek.

Haragudott is ezért a cigány, mondván, mikor aratni hívták: „*Szedd fel, ebadta, ha elszórtad!*”

Hanem hát szép és szükséges az előrelátás és hátranézés (de még a körütekintés is). A gazda tudja földünk természetét, mely azt diktálja: „*Du ot des*”.

Azonnal újra kell tőkésitenünk — *istenes kamatra*, — de mégis ez a legigazabb!

Nyári elmélkedések falun.

„Ha van miért élni érdemes — írja bold. Eötvösünk — bizonyára első szerelmünk s annak időnként felderengő emléke az.“

Minden praktikus józansága mellett nagyon idealista volt e classikus írónk, de azért tán itt is igaza volt, legalább érzelmi oldalról; pedig hiába tagadjuk: az érzelmek, ezek hangolják még az ész emberét is. Ugy hálózzák át szellemünket, mint a milliard idegrostok testvázunkat.

Hanem annak is jó részben igaza volna: aki azt a tételt állítaná fel, hogy —: ha valamiért érdemes élni e (Vörösmartyként „keserű levében forgó“) földtekén: úgy a kedves nyári évszak az.

„Minden bokor szállást ad nyáron!“ mondja a magyar nótá. Élelmet is a nyár ad. Ruházatot meg kevesebbet kér.

A paradicsomi kertet is nyári lombokkal festik.

Méltán irigylik Nápoly és Konstantinápoly örök nyári légét Albion és a zord Muszkahon lakói és — a mellbetegek.

Görögthon örök verőfényén születhetett csak oly hitrege, hogy ott az istenek is leszálltak a zöldben legeltető pásztorfiuhoz, a kalászszedő arató lányokhoz — a víztükcrén uszó hattyuhoz.

Érdemes volna nálunk is egy-egy nyár multát meggyászolni. Tesszük is ezt fekete téli felöltőinkkel, a természet pedig fehér szemfödőjével.

Pedig hát nálunk hamar visszatér a nyár: mindig újat ér, aki éri. —

Élvezzük hát, míg tart — és miglen mi kitartunk.

Már Horaz megírta, hogy „boldog, aki távol a hivatal zárt falaitól, a szabad ég legén sütkérezhet falun“.

És a falusi — mivel benne van — alig hogy észreveszi e boldogságot.

De mégis. — Nem lehet nem érezni! . . .

A „kiterjesztett erősség“ fellegtelen kék boltozata, a legnagyobb templomívezet — zöld hegyek ormain nyugodva magaslik, délről pedig a Balaton tükreire hajlik. Fent és alant eget lát az ember, oly közel érzi szívét az Istenhez, és még se látja azt, de érzi, hogy „van“ — hogy közel van. — De hát is ránk jóvá, gyermeteggé — hívővé tesz bennünket. Egész lényünk áhítatban olvad fel.

Elviharzott eső után jóllakottan szikkad a föld, üdül a növényzet — szinte látjuk növését. Labunk nyomán megrezzen az illatos kakukkfű és millió apró mezei virág undulító illattal telítik a leget, mely élenyteliségeivel pirt csak a halvány arczakra is.

A falevelek csendesen susognak, mintha csak önmaguknak beszélnének, pedig nekünk is szólnak. Észünkbe jut minden jó és szép, mit valaha átéltünk és az is, a mit még azután remélünk!

Olyan boldog, éber álomban zsibbadunk! — A gondolatot a fejből, s a bűt a szívből — legelőbb egy időre, kifújja a vándorszellő, mely a lombok hűséből születte és a rozskalászok tengereiben vesz el, mely szinte hullámozik, de csak mint a Csendes Oceán a „*Boldog szigetek*“ körül; szelíden hintáztatva — nem az arany gyapjat kereső kalóz hajókat, de az aranyszín mézet szedő méhraj millióival! —

Fent a virágzó akáczfűziken is ők donganak; ők, e kis rovarmonarchiának szorgalmas naprazámosai — nemesek, de valódi művészei és nemzet-őrei; mert ily czimket érdemel az a példás rend, az a bámulatos építési ügyesség, viaszszárnájuknak ezer és ezer ötszögű ezelláival — az a munkabeosztás, fegyelem, mit a karsu királyné gyakorol a titokzatos lenyészetük és raj eresztésüktől (mikor az elbozósító anyakirályné vékony hangon tulsírja az utramenők zammogását) egész a heréknek telrei megöléséig!

Mert hát ők is küzdvén a létért — szinte lopják, rabolják és ölik egymást, mint bármely más civilizált állam polgárai! —

Beljebb az erdő homályában — (mint a jó idők költői írták, fülemile zeng — most már) esztalogány ver, — úgy látszik magá-

nak dalol (mint J... írónk írja magáról), legfeljebb párjának, — ezt is *himje* teszi, mert a nősténye vagy nem akar, vagy nem tud, vagy nem ér rá dalolni, csak annyi áll, hogy a levegő énekesei nem „*primadonnák*“. A színes tollakat is a himek viselik — sőt a páva fark-uszályt is — míg a nőstény szárnyasok szerények, fakók — fészkükhöz tapadtak — épen megfordítva, mint nálunk a kétlábu tollatlan madaraknál divik. —

Tul a halmon — az uratlan légűrben pedig karvaly kergeti a kisdud czinkét — meg is eszi — miként a nagyobb hal a kisebbet — épen mint mi, természet urai, emberek. Azért mondá Macchiavelli, hogy ez „*igy jogos*“!? És hányan követik tévtanát maig is?!

Amott a rom-templom hasadékaiban parti fecske küzd a fészkebe tolakodó verebek ellen! És sikerrel küzd, mert a mai fecske már politikus építész: laposra tapasztja fészke száját, melyen ő igen, de a veréb *nagy feje* nem befér... Uchatius ágyuja nincs: tehát „*fineszszel*“ védi tűzhelyét. — Ott az odvas fa gödrében pedig kakuk tojik az arany málinkó puha fészkebe, — csunya karakter, de mégis tőle kérdi a szerelmes hajadon „kakuk, kakuk, sokáig élek-e?“ A rossz cserebogártól pedig, hogy: „babámé leszek-e?“

Lejebb a völgy ölén sűrű zöld pázsit leheverésre csábítja az embert, — puhább, üdőbb minden bársony szőnyegnél, de csakhamar mérges hangyacsipések keltik fül a pihenőt.

Füvánkását megirigyelte a fekete sereg. Mert közel a sarkon magaslik egy véka nagyságu hangyavár. Annak előőrsei, katonái ezek, kik a közeledőt távoltartani igyekeznek, de nagyon egyenlőtlen erővel, mert a felbolygatott ember csupán kezébeli botjával is szétszórja a *hangyabolyt*, a várórség szétugrik — s éhes madarak kapkodják fel a hangyatojás-embriókat — s öt perc alatt vége a várnak — vége a hangya álladalomnak. Pedig tudós természetbuváraink komolyan írják, hogy ezeknél is mintaszerű abszolút kormányzat, sőt rabszolgaság divik — elannyira, hogy mikor egyik hangyaboly legyőzi a másikat, akkor felszedi annak tojásait — otthon kikölti — s azokból oly fekete sereget nevel, mely a győző helyett dolgozik — sőt újabb csatáknál ezeket küldi az előütközetbe — épen mint a művelt emberek gyarmata a néger rabszolgákat. —

Tehát semmi se új a nap alatt! Az emberi államrendnek és civilisáló zsarnokságnak parodiája ott van — meg van a természet

csuszó-maszó férgeinél is! És ki tanítá ezeket erre? Ki oltá beléjük e kaján, önző természetet? . . .

A növények közt is akárhány az „élősdí“! Az ártatlannak látszó moh — a puszta szemmel alig látszó penész lassanként agyonnyomja az erősebb tőkés fát! A repkény is silány iszalag, végig tekerődzik a nemes galyakra — ezeket szivja, fojtogatja, sokszor el is öli: azután a legyőzött rész korhadt porával trágyázza gyarapítja a másikat — épen mint az emberek — akarom mondani a ragadozó madaraknál. melyek társaik hulláin — lakmároznak.

Ki rendezé be mindezeket így, hogy egyik állat vérén hizzék a másik, egyik növény nedvéből táplálkozzék a másik — és még sem vesz faja egyiknek sem!

Az egyed vesz — de a faj örök!

Bizony, bizony mondom, hogy: isten imádása a természet észlelése, mert önként költi azon hitet — nemcsak, de azon meggyőződést: hogy itt egy főur van a felhők felett — azaz mindenütt. minden fűszálban, a földben, léghen, vízben, az ut porában, körülöttünk és bennünk és mindenhol, mert a ki e nagy, bámulatos nagy mindenséget — e millió kis és nagy dolgok colossális mozaikját, ezeknek csudásan összevágó, összeillő rendszerét, e rendszernek „kezdét és végnélküliségét“ így berendezé, mozgatja és fentartja: az nem lehet „senki“! Annak oly valakinek kell lenni, akit épen azért nem birunk felfogni, mert ha birnánk, mi is azzá lennénk.

Pedig csak emberek vagyunk — mulók, mint a „szép nyár“. De ez jövőre is kimaradhatlanul itt lesz — ismét lesz — folytatja önmagát! Talán így mi is? — Bizony még a halhatatlanságra is megtanít a nyár. Szakítsuk ezért virágát.

Falura nyáron!

A nyári estét nem künn tölteni — vétek! A madarakkal etül a szél is — e legnagyobb szárnyas állat. Az egész nap hintálódzó galyak, a milliárd apró falevelek mozdulatlanul pihennek kusza ágaikon. Csak a nyárfalevél reng önmagától, mint a rosz lelkiismeret. A nyugvó nap lombán ereszkedik a láthatár ormaira, hol tömjénfűtszerű ködpárnaágyba hanyatlik szemérmes pirulással, mint a hűtlen lány, midőn uj kedvese ölébe oson; ez is tán, mivel a tulgömböt karolni megy — de kaczer csókot hint erre is — még egyszer bearanyozza a kis torony bádog tetejét,

mely vakítóan csillog, pedig aranya csak „*talmi*“, mint sok egyéb e büszke világon! —

A gazda pedig a másnapi esőt, szelet, vagy jó időt jóslgatja a távozó napkirály rézvörös arcvonásaiból.

Aztán elhallgat minden.

Csak a hazatérő nyáj kolompja kong bele az arató-lányok trilláiba.

Azután szürke félhomályba vész el a látás. Az estike is becsukja virágtölcsőjét — mintha éji tolvajoktól féltene szirmait. Akkor nekibátorkodik a haris — a kukik — a bölömbikamadár, amaz sipitván, emez lekottázhatlan fuldokló hangon hívja . . . úgy hiszem életpárját — ki-ki a maga módja szerint, — mert ezeknél is megvan a „*nemzetiségi kérdés*“ és még ezek se találták fel az „*universal világnyelvet*“.

(De az egy fajbeliek még se üldözik egymást, miként a spanyol katolikusok és protestánsok maiglan is.)

Végre eljönnek a nyárest iparlovagjai: a denevér, *szárnyas-egerek*. Tétova röpködéssel kuszálódnak a levegőben. Majd a szemedet verik ki, majd a falnak mennek, mint a bamba ember, jókorát koppanva potyognak lábad elé.

Már-már aludni is mennél, — feldereng a hold — ezüsfényt hint az est fakó hálóköntösére, — rezgő sugarnai bujósdit játszanak fák és viskók árnyai közt. Mystikus, sejtelmes fény ül a közeltárgyakra és a lélekre: maradásra kész, sőt lebilincsel, mintha békóba volnál fogva — lebűvölve.

Egyszerre kigyulladnak a csillagok, mint a jól rendezett színház ezernyi légszecsillárjai. A félhomály félvilágossággá lesz, akár olvashatsz, írhatasz betűt naplód hasábjain, vagy merengő lelked emléklappjain, avagy jövő reményeid tiszta papírján, a szerint, ha hogy negyven éveden túl vagy innen vagy még! — Vagy olvashatsz a rendezvous-on kedvesednek még delejfényesebb szemeiben, habogy ifjú vagy még — avagy nem akarsz öregülni . . . és még „*jelened*“ is van.

Csakhogy a jelen röpül! Oda szól kedvesed anyjának hívó parancsa, s elrepül mellőled. De még a „*kéz a kézben*“ melegét kérődzöd kábult önfeledségedben — miglen egy szárnyas légmadár, egy szunyog hólyagosra csipvén homlokod; észre térsz — s lefekszel.

A nyári estét nem élvezni — csak véteek. De a nyári reggelt elaludni már valóságos bűn — kétszeres bűn! Hiszen életünk

felét úgy is úgy alusszuk át, azért monda az egyszeri kisasszony, hogy csak 18 éves, mert a másik 18 évét betegségben, vagy alva élte át.

A nyári hajnal a természetnek piros pünkösdsje. Halvány-sárgán kel a nap, mint egy hatalmas medaillon az ég azurkék kabátján. Először sugarait fűrészi meg a harmatcseppek tengerében, mintha igaz gyönggyel volna föld, rét bevetve. Szinte sajnálsz reá taposni. De csakhamar a nap, mint hő szerelmes, lecsókolja a vízontlátás ezen örömkönnyeit.

A vadvirágok százezrei kitarják kelyhecskéiket, a halvány árvalányhajtól a földi-mogyoró sötét-piros ágáig a szivárványnak mind a 32 színegyületében lábad alatt terül — mint egy tegnap himzett óriási szőnyeg, vagy mint egy édenkert az ígértföld közepén.

A kertet látod — kertészét nem látod. Fűvek. fák élenyt lehelnek az athmosphära és tüdők számára.

Ki korán kel, aranyat lel.

Annál is drágábbat, mert a nyári hajnal-lég orvosság!

A jövő században — írja Jókaink regénye — még a kórházakban is levegővel gyógyítják a civilisationnak önszülte, új meg új nyavalyáit (tán még a pénztelenséget is).

Ember, állat, féreg dologra pezsdül. Vidám sürgés-forgás eleveníti meg a belátható mindenséget.

Idegeidet fűgőbbnek. véreidet pezsgőbbnek, — kedélyedet könnyebbnek — szívedet ifjabbnak érzed.

Ha rossz álmaid voltak: azokat szétfoszlani, ha jók voltak: azokat valósulni kapsz hitet, önbizalmat — kapsz munkakedvet és munkaerőt. S meggyőződsz, hogy mégis érdemes az életet élni, bárha többnyire tragikomedია is. Terbes szereped, de most nem érzed terhét, s ez elég egyelőre az üdvösséghez.

Delelésre hág a nyári nap. Az ég azurja fellegettelen, mintha sohase akarna többé elborulni. Tikkadt forróság nehezkezik mindenre, csak koronként egy-egy ponton keveredik fel a „szültölcsér“, az a „fura“ boszorkányszél, mely a kaszált virágot felkapva s körbe forgatva viszi fel, fel a magasba, mintha az anyag is követné a felszállt illatot. A kaszás pedig „szárazságot“ jósol belőle.

A gazda a rétparti fűzes árnyába vonulva pihen vagy aggódik — kaszásai pedig nehéz rendeket vágva izzadnak.

Vajjon melyiknek élete terhesebb? Ezekből meleg verejték cseppeket sajtol bár a huzamos munka — de éppen e jótékony

izzadás hűsíti bőrtüket — vérüket — agyvelőjüket — csendes taktusban és csendes lélekkel suhogtatják széphangu kaszájukat — legfeljebb az előkaszást szidják magukban: ha gyors az, mert sorban kell követniök azt, mint a repülő vadludnak a vezérgunárt.

Hallottad-e már azt a harmoniát: mikor 10—12 kaszás megállott a kaszált rendek parallel barázdáin — s egyszerre ütemszerűleg köszörülük kaszájukat? Peng a vas, sivit a penge! S e csengő hangok felköltik benned ifjúságod szelid ábrándjait, vagy emlékeit. A kaszás pedig egy maroknyi füvel büszkén megtörli pengéjét — végig néz a glédán — s tovább vág örömmel, mert a kaszálás magyar népünknek egyik legkedvesebb, legönérzetesebb munkája, úgy, hogy p. u. aki más munkát restell vagy szégyenel is: ezt büszkén teszi — még szeretője előtt is ezzel akar felkapni — mondván a tolakodó vetélytársnak egyik szép népdalunk strófáit:

„Vagyok olyan legény, mint te,
Vágok olyan rendet, mint te.
Ha nem hiszed, gyere velem.
Fogd meg az én kasza-nyelem!”

Ruganyos erő — hajlékony ügyesség, darázsderék kell hozzá, mint a magyar legényé, s annak (mint mondják) nem is nagyon nehéz e munka.

De a gazda — sokszor — ott a forró kövön ülve is hideg verejtéket izzad az életgondtól — vagy éppen a tikasztó hőség miatt, rémitgetvén önmagát, hogy:

„Ebből lesz majd az égi háború és a jégverés!”

Tüskévé válnak nyughelyén a puha fűszálak — felkel — esutorájával biztatja a vidor kaszásokat — s megy-megy: utolsó pénzét is a jégbiztosítóhoz viszi.

Melyiknek küzdelme könnyebb — a létért? A kis gazdáé legnehezebb — az bizonyos. El is pusztul ám a jelen és közel-múlt évek rendkívüliségei közepett. Pedig ez volt a zöm, az — „itt élned, halnod kell” gárda. — Ez volt, aki magyarul örülni, magyarul busulni, a dolog végét magyarmiskásan megfogni és a Hazáért magyarosan „szuronyt szegezni” birt és szokott!

Hol és melyik lesz a helyébe lépő osztály — ha ezek elfogyának?

Delet kong a közelfalu harangja. A kaszás a napra néz — s csak mikor azt feje fölött látja — néz a falu felé, — nem kell

neki sokáig nézni, ott hullámoznak a gyors, ebédhozó lányok, menyecskék, fehér takaróju fejkéaikkal, — kipirulva a sietség és hőségától, mely 10%-al ifjabbá és 20%-al szebbé teszi parlagi nyílt arczaikat. És nézd meg azt a gyors, takaros felterítést, amint egy szűk fatörzsre, avagy vékája fenekére kitulalja a még párolgó egyszerű ebédet, s nézd meg azt a nem hamis étvágyat — s utána a munkásnak vidor tréfáját, vagy kurta édes délálmat, nem fogod irigyelni a Grand-hoteli férfikellner aufwartolását — speis-czéduláját — borsatlan ételét, de annál borsosabb árát — sem a czvikkeres ingyencz bélebüzlödt nyámogását — s ebéd utáni léha, unott hivalkodását.

A munka és szabad légbeni mozgás a leghatalmasb étvágy és álmadó — vért és kedélyt gyógyító. A munka nemcsak isten parancsa — de isten áldása -- isten imádása.

Odább a kapások vig csoportja piszkálja a burgonyát — ezen universalis gyümölcsöt, melyet évhosszat használ boldognak, boldogtalannak asztala — egyik mint csemegét, másik mint kenyérpótlékot. Betegsége nálunk még ismeretlen.

Távolabb szénás-szekerek rakosznak, — a halmokon már-már aratni kezdenek.

A falvak lakói most a mezőn laknak — csak a vének és kisdetek vannak otthon — isten számában. Óvodák helyett egy-egy háziéb öröködik — persze csak úgy, mint hajdan Hegyesd várában, melyről aztán fenn is maradt a népmonda: „Ebre bízták Hegyesd várát: ebül vették hasznát“.

Munka itt — munka ott. Gyümölcs — termény — gabna mindentől! Mégis szegénység — nyomor — éhség sok helyütt, s panasz — elégtelenség és pénztelenség, executio majd mindentől!

Tényleges ellenmondás.

Ki fejt meg korunk e borzalmas talányát?

Hazánkban tul is így — sőt igyebben van ez. Rómából írják, hogy utcazár a koldusok ezrei hömpölyögnek — reggelenként tucatszámra szedi fel a rendőrség az éhenhalottakat; pedig ott a klíma kevés tápszert kíván — és ott a sövénybokor is fügét, datolyát terem, s még se elég! Vagy legalább soknak kevés se kerül! — Igen, itt a baj alapja.

Sokan milliókban turkálnának. Még többen pedig a szájbüvetövel se bírnak.

Berlinből a szorgalmas és kevés igényű német népről (melyről nemrég Jókaink azt írá, hogy takarékosága által hódítja meg Európát) írják: hogy ott száz ember közül hetvenötnek nem telik jóllakni!

Mi okozza ez abnormis állapotot, e vészajtósló társadalmi betegséget — mely dühös kórrá fajulni igérkezik tán Európaszerte?

Kérdezzük inkább, hogy mik okozzák? Mert ritka baj az, amely csak egy okból származnék, hanem több okok összehatásából!

Általános egyik főok tán ezen rég nyomasztó és épen most is borotva élén álló „európai fegyveres béke“, mely millió fiatal munkás kezét fog el a munkától — és milliárdnyi forintokat költet löporfüstre, embercsonkító hadi szerszámokra — hadsereg élelmezésekre — a hol a nagy tömeg mégis sokszor éhezik — az élelmezők pedig Dáriusokká hiznak! Erről eszünkbe ötlik a másik főok: — a pénzforgalom szabálytalansága!

A pénz, miként a víz: ugy is oda ömlik, a hol már több van. Csak az első milliót lehet nehezen összeszerezni. A második és harmadik milliót meghezza már könnyedén az első, magához vonja mint delej a vasat, mint tenger az apróbb csatornákat! — Hanem aztán, ha az apróbb csatornák kiszáradnak — pedig ezek öntözték a messze távol virányait — akkor utána sorvad a táp csapadékát adó vidék — ezután pedig maga a „viztartó“ is megapad, utóvégre megbűzhödik!

A gazdagság sibarita kéjhullámai is hamar erkölcsi posványba fuladnak, hol lidérczfény üldözi a gyáva lelkiismeretet.

De a gazdagság hatalom!

Hanem a hatalomnak természetesen ellensége minden elnyomott. —

Kész a háboru a tőke és munka képviselői közt. Kész a socialismus — ferde tulhajtásaival — korunknak ez új rákfenéje — melyet kurta erőszakos kimetszéssel operálni alig lehet, hanem csak hosszú, szelid „hasonszenvi“ szerekkel orvosolható.

De e harcz és béke közt vajudó időszakban a tőke is váró helyzetben pang. Akár bizonyos háborut — akár biztos békét látnánk, pénztozséreink folyóvá tennék — akként tennék folyóvá millióikat.

Igy siestál minden — és hosszú a siesta. A harmadik főok tán a mulatság és a munka-szégyen. A gazdag a könnyen beözönlő

kamatain hivalkodik. Az ipart jobbára csak a reá szorult „szegény ördögök“ üzik, kiknek nincs befektetni valójuk. De sőt nincs erkölcsi elismerésük is. A gazdag restelli, vagy szégyenli a munkát, lenézi, legulább is mellőzi a munkát. Sőt ha egy-egy iparos a forgalom és szerencse grádicsán felemelkedett: — fia már átallja apja mesterségét, inkább „dandy“-vé képződve, élveket után szalad, a szegény erény megejtésére fecsérli öröklött kincseit — utóbb mint blazirt divat-majom gazdag házassággal akar reussirozni — és a szinte ferdén nevelt kisasszonykák mégis ennek adnak előnyt a szerény iparos-kérő mellett. Persze ez szórakoztatóbb társalgó, de lesz annál unalmasabb férj — aztán lesz sok rossz házasság — rossz családi élet — ebből még rosszabb sarjadék — még betegebb társadalom!

Kultussá kell emelni a munkát!

Bűnnek jelezni a henyeséget.

Szégyenbélyeget az „időtolvaj“ homlokára, minőt Kálmán s V. Béla királyunk alatt a vásári tolvajokra sütöttek.

Diadalt ült a munka és ipar az „Országos kiállításon“. — Volt ott ész, erő és szabad akarat, fény, pompa, bőség, pénz a pazarlásig. És éhségről nem panaszkodunk. Látszik hát, hogy nem annyira a német lassu szorgalom és takarékosággal — mint inkább a francziás fürge munkával és a találékony ipar hatalmával lehet meghódítani a világot.

Negyedik főbajunk tán — sőt mindenesetre az „urhatnám-ság!“ A „pógár“ átvette a nemesnek, ez a királyi herczegnek viselkedését ruhában, étkezésben, háztartásban, — időtöltését és élvezeteit!

Nem új dolog a nap alatt!

Krisztus előtt főzték már a Lucullusi ebédeket — a colibri-nyelvet — a pintyőke-velőt — a rómaiak. El is pusztultak. — Lykurgus vaspénzt veretett Spartának, hogy az aranynyal ne csilloghassanak. Thurzó nádorunk lánya lakodalma hét hétig tartott a hét országra szóllott. Középrendünk is szereti a torkigbőséget — mindig is görnyednek asztalaink a fölöslegektől (mánap bár adó-executio jön is), gyerekkorunk óta megszokjuk a sok és nagy evést!

Ruházkodunk, mint egy Párisból elszalajtott iparlovag. Nejeink sleppel söprik falvaink utcáit is. Azért mondák a bécsiek a 67-iki koronázáskor, prém- és esküvés tollainkra, hogy „lám,

lám, mióta koppasztjuk a magyarokat — mégis minő tollasok! —
Máskor a ruha megmutatta az osztályt, melyhez tartozunk; most
a kellner is nagyságos ur — öltözete szerint. A lábtyűművészek,
fogalmazó-gyakornokok, (suszter-inasok) Budapesten azt mondják
egymásnak ünnepnapon: „menjünk ki a városligetbe és hívjuk
egymást tekintetes uraknak“.

Egyik nő sem akar elmaradni a másikától. A divat pressiója
miatt préseli férje vagy apja erszényét. Ez szüli aztán a bevételt
fölöző kiadást — az executio — a schwindelt — a krachon az
erény bérbeadását — a sürü üngyilkosságot.

Fiatul embereink piperkőcczé lesznek. A nyakkendő csokra
szerint mérik a műveltséget. Azt hiszik, hogy a divatos ruha, a
négyló-equipage teszi az embert. Ez csinál aztán léha ifjúságot,
melyre a költő sohajtá, hogy: milyen lesz a gyümölcs, ha ilyen
a virága?

Ámde szót értsünk! Mindezek nem általában értetnek, mert
hála isten: vannak nálunk itt-ott jobb viszonyok is. De létezik
a buj még, tagadhatlanul. Rothad még valami — nemcsak Dániá-
ban, de egyebütt is.

Munkára hítt az élvezetek mellett,
Minden ember — amihez ért, ahhoz lásson
Télen, nyáron.

Őszi hangok.

Mégis csak nagyon költői nép vagyunk, inkább a virágot szeretjük, mintsem a gyümölcsöt; inkább a csecesbeccsét, mint a komoly valót, — nem hiába „Kelet népe“ vagyunk: akárhúny tavasz jön, mindre azt mondjuk: Hozsána — üdvöz légy kikelet! Megéneklí ezt a versirótól a tárczairóig — kicsitől nagyig — a viruló lánytól a verőfényen sütkérező vénasszonyig — ember és állat, a pacsirtától az aranymálinkóig — a piros bodobácstól a sárga pillangóig, — pedig ez csak hullatag virágokat ad, — míg a gyümölcsöt adó őszt megénekelni alig akad egy-egy költöző daru-sereg, vagy egy füzfa-poeta! — Némán zsebeljük be az őszenek drága sok adományait — sőt követelőleg, mintha csak contractus szerint tartoznék vele; pedig hát csak jó szántából — isten jóvoltából adja, mert lám el is veheti, — el is veszi néha odaadás előtt. De az idén kevés helyen vette el, — többet adott, mint sok elődje borból, buzából, még burgonyából is, — daczára a végigszáraz nyárnak!

Azért az ősz, mint az egész évi remények sikere általában mindig megérdemli, hogy melegen üdvözzöljük — a tavasszal dallamos madarak helyett is, mert őszre elhallgatnak ezek — még a pitypalaty is — pedig épen az ősz adományain hizott fel kövérre . . . a hálátlan! De mi emberek, ne legyünk az őszhöz hálátlanok!

Vajda Péter e század elején korát megelőzőt kedves naiv írónk a természetet, — melyet imádott, — „termőzet“-nek, „zat anyjának“ nevezte eredeti zamatu irataiban. (Legyen neki szentelve e kis emlékezés, a korán elhunyt szép lelkű költőnek.)

Ez elnevezést is főleg az ősz érdemli meg, mint a terményadás évszaka általában, az idei pedig kissé kinttetőleg is megérdemli, mert bárha csordultig nem tölti is a „bőség szaruját“, de féligmeddigre csak megtölté, — azért illő, hogy e realis és materialis időkben — a már csűrbe szedett adományaiért nemcsak a templom papjai a szószékről, de a legnagyobb templomnak a természetnek papjai: a gazdák is — a legnagyobb szószékről: a napsugaras barázdák tetejéről hálás üdvözlést mondjunk az ősznek, s annak, aki ezt és ennek termőzet-zetjét öröktől óta úgy kormányozza, hogy nekünk adta gyümölcseivel, mint a güztü odujába — mi is eltölthetünk télire, meleg kályha és meleg családi tűzhely mellé — (már akinek t. i. ily meleg helyei vannak, vagy igérkeznek). Az ősznek gyümölcseivel ingyenczkedhetjük, lakmározhatjuk át a hosszú — sok eledelt igénylő hideg telet, hogy kitartsunk új kikeletig — aki azt éri!

Vélték, hogy ez nagyon materialis prózaiság? Lehet. De e prózaiság nevelő meleg ágya a költőiségnek is, mint mindennek, mert a termő zat — zet nélkül nem létezhetik semmi emberi! Ezen alantas tárgyakért lehajol a legphantastikusabb költő is pegazusáról (szárnyas lováról), úgy a legbüszkébb király is magas trónjáról, mert kénytelen vele, míg testtel bíró ember.

De az ősz szépsége — költőiség tekintetében sem áll hátrább testvéreinél! — Itt van a nap-éjegyen szélcsendes méla napjaival, hol a nap nem süt, de melenget, nem tikkaszt, de üdit. — Ibo-lyája is van: a lilakék „vető-virág“, a rétek fakuló pázsitain — mint a haldokló, mikor utoljára mosolyg. Maga szövi ábrázatjára a fehér halotti fátylat: a légben uszó „ökörnyált“, és ravatalára bokrétaul: a lenge selyem „árvalányhaját“. Koporsó-szegei pedig fényesek, színesek: a „piruló kökörcsin“ és „csirke-bogyó“. Dallos madarak helyett van a láthatlan énekes: „őszi-bogár“. Éneke egyhangu — nem kihívó — de beutaló, méla-csendesen a lélekre ható, mint Berzsenyink írta: „Az őszi madárnak busongó döngése, felkölti lelkemnek minden érzeményit“. — Igaz is. — E méla őszi hangok úgy magába visszaterelik a lelket, hogy újra átérzi az ember mindazt a szépet, jót, kedvest, — mindazon boldogságot,

amit a mult évek tavaszán, nyarán érzett és élvezett, s kérdés magadtól az őszi hervadáskor: érek-e még ily tavaszokat? . . .

Meglátsz egy elkésve nyíló réti-virágot — egy sarjuhajtás vadzsályaát vagy illatos kukukfüvet: megszagolod, hogy el ne felejtse illatját, mire még egyszer szagolhatod . . . és eszedbe jutnak még gyermekéveid is, mikor ily vadvirágokért futottál gondtalanul, kicsi pajtásiddal, — vagy mikor az a kis piruló hajadon vadrózsát adott az átjárt szott délután emlékeül . . . mikor szived először dobbant a nő felé . . . Nem is annyira a jelen — nem is annyira a futó öröm s rövid kéj boldogít, mint inkább ezeknek utóíze, vagyis emléke! Mint Petőfink írta:

„Virány a mult — —
Szorgalmatos méh a hű emlékezet:
Meghozza méz gyanánt szívembe
(Egyebek közt) első szerelmemet!”

Szomorú ugyan, mikor az ősznek száraz galyai egymásra zördülnek, mint veszekedő házaspár, — vagy mikor a súrgult falevél leválik galyáról, ez pedig lombtalanul nyújtja ég felé karjait, mint váló kedves távozó jegyese után! De éppen a természetnek e néma bucsuzása magasztos, nagyszerű!

A bánat felmagasztal — az öröm ritkán. A bánat nemesebb forrása a léleknek, mint az öröm. A halál nagyobb epocha, mint a születés.

Nagy embereinknek születéshelyét néha alig tudjuk, de haláluk helyét kegyelettel megjelöljük, felvirágozzuk. E szelid őszi haldoklás emlékezteti az embert, amire pedig vallásos is, jó is, gyakran emlékezni, a „Memento mori“, a „meglátsd, meghalsz“-ra. E szelid haldoklás mondja velünk: adj nekem is ily szelid csendes kimulást Istenem — persze *annak idejében!* . . .

Könnyei is vannak ez őszi haldoklásnak: a deres harmat milliárd cseppjei. Mig ezek ott permeteznek a tarolt ugaron és halálpírjas fenyéren: eljő a betakaró köd, borongva fehér lepelben, mint tulvilági szellem, fojtós füstjével, titokzatos sürti foszlányaival, mik piczi körre szorítják a láthatárt, mintba egész világ csak az a kis kör volna, ahol úlsz — s azon túl semmi! Oly jól esik a kis világ, e csendes zárkózottság, főleg a nagyvilágot megeléglő érzékeny kedélynek! . . . Nem látszanak — tehát nem csábítanak a távol, kék hegyek ormain, — tehát magadra utaltatol, magadra szállsz, és eszedbe jut Petőfinek ily alkalmi megjegyzése:

„Hol a boldogság mostanában?
Barátságos, meleg szobában.“

De még így bucsuzol szépen a haldokló őszől: egyszerre egy fényes napsugár villan át a ködfátyolon . . .

Egy darabig birkóznak nap és köd, de csakhamar győz a nap fénye —: a ködcseppek egy része — mint vert had sirása — potyog az anyaföldre, másik része fut, menekszik távol hegyek magas ormaira, míg onnét is elüzi, vagy — ha meghódol: — akkor mint nemes ellenfél magához fogadja (benyeli) a melegkeblű napsugár! . . . Te pedig ott állsz a kiderült bércz fokán — innmár messze láthatárral ragyogó napsugár és csillogó harmatgyöngyök közt — miket eltiporni is sajnálsz . . . de borongó kedélyed is elszállt az utolsó ködgomolylyal, mely egészségespirosra csipte arcodat, de szellemed is megfürdött, — örömhlettel távozol — nem úgy, mint más szomorú temetésről, mert a természetnek haldoklása is szebb, mert ott dereng rajta szemmel-lát-hatólag már a vidám, jövő feltámadás.

A válasznál ott van már a viszontlátás, e szép lánys utálatos anyjának . . . Könnyűlten távozol, de drága két szerzeményt viszel magaddal —: egyiket hogy mily hasznos a lét közepéből a megsemmisülésre gondolni (vagyis úgy élni, mintha soha és mégis mindennap meghalnánk). — Másikat, hogy minden halálban bent van már az új életretámadás csirája. Távozol dolgodra — de veled mennek: hit, remény, szeretet!

Isten veled. kedves, drága ősz — jövő tavaszunk melegágya, édes anyja. Menj, pihend ki termelő fáradságodat, öreg apád: a mord tél karjain, hogy megifjodva kelhess ki, mint phönix, hamvaiból. Könnyű neked, mert sokszor halsz, és mindannyiszor újra kikelsz — és örökké, míg a világ és napja tart — míg a tűztányér melege ki nem hül . . . Nem sokára meglátod feltámadásodat, míg mi a mienkét, testi szemeinkkel, soha.

Karácson.

„Földön hó — felhő az égen . . .
Hát hiszen csak hadd legyen !“

* * *

„Pusztán a táj — üres a láthatár,
Rajt a vihar léggárpája jár !“

* * *

„Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos, meleg szobában !“

. . . Mondja halhatatlan költőnk Petőfi. — Ez utóbbi strófát akkor mondhatá, mikor hideg, szegényes szobájában, a félig fült sárkemenyecske mellett tanulmányozá Homér, Vörösmarty s a ködös angol Ossian classikus kedves olvasmányait — és az ő lángoló meleg keblével érezé, akkor még családtalan sötét szobája hidegségét, — vagy tán még bakakorában, mikor a „*fuköpnögyeben*“ őrt állott a „Schildebakon“ ?! „Földön hó — felhő az égen — hát hiszen csak hadd legyen.“ Ezzel nemcsak bölcs belenyugvást mutatott a természet változhatlan rendje iránt, — de mintha mondaná: hogy hát ez épen csak így van jól, hogy épen e változatosság a mi égaljunk nagy érdeme, — hogy épen a mi földünk változatos négy évszakával: buzúja a test és szellem nagyságának, itt fejlődik a test is, lélek is legmagasabbra — leginkább — Isten képére !

Mert míg a déli forró övön az ember testileg, lelkileg lomha, renyhén hever a kenyérfa alatt, míg az gyümölcsét ölébe hullasztja

és elég gyomrának egy pár kókusdió és a folyóparti sikálló agyag is, képtelen a nagy melegben még csak gondolkodni is; — vagy míg az éjszak-jégvidéki ember testileg-lelkileg satnya, törpe, — egész élete evés, mit a hideg kíván, egész nap czet- vagy fókát vadász, hogy vele gyomrát tölthesse! Észteendőjének fele nappal (ha zord is), másik fele egyhuzomban hat hóig éjszaka, mely alatt ott kuczorog földputrijában, melynek nyílásán, mert fának, ajtónak hirtelen sincs, négykézláb kell felcsuszni, hogy az a kis fűtés, mit teste melegével csinál, ki ne párologjon. Nap, hold, csillagok helyett néha egy kis „északi fény“ vet futó világot rájuk. Életük csupa állati tengés . . . mint a murmutéré.

Addig a mi mérsékelt földövünk igazán a föld testének „homloka“, melyen oly szépen váltakoznak tavasz, nyár, ősz, tél — borura derü!

Melyből, ha kipattan az eszme, ez isteni szikra: sem le nem sül, se meg nem fagy itt, de mint buja melegágyban tenyészik — és terem nagyot, dicsőt, örökidőre szólót!

S mindezt inkább télen, mint nyáron!

A tavasz, a szószerinti értelemben, *kikelet* — a tél pedig: *magabaszállás*. Tavasszal a lélek is követi a lepkét, virágról virágra, télen pedig magába mélyed, magából meregeti a szellem-occeán tengerének igazgyöngyeit.

Tavasszal vigasztal, üdit millió virág, lomb, milliárd fűszál, madárdal, szivárvány, szellősugárzás, vizkaraj és habcevegés. Télen a természet dermedt halála visszuriaszt, visszaküld a négy fal és meleg szívek közé.

Ekkor jobban rászorulunk mások szeretetére — ekkor éreztük: mi az „*otthon?*“ S ép ezért mi is bővebben osztjuk szeretetünk sugárait.

Kórház, színház, lelenczház, olvasó- és levesosztó-egylet stb. humanisztikus intézmények bizonyynyal minden télen keletkeznek.

Az ember tán jobb, részvétebb és adakozóbb is télen?

A télnek közepe — tetőpontja pedig minden tekintetben a *Karácson*. Idáig vannak a legunalmasabb, legkurtább, locs-pocs napok. Innét már kifelé megy a természet, naponként egy-egy kakasugrással. Ugy, hogy még aki gyűlöli is a telet: szereti a karácsonatot, — már csak azért is, mivel ez már utparti mutatófa a tavaszhoz.

Epocha ez nagyoknak, kisdedeknek. Az öregek visszagondolnak gondtalanul boldog gyermekéveikre, — a gyermek pedig

egyszerre jobbnak, nyájasabbnak érzi, máskor komoly szüleit, — új ruhát, puha kalácsot, puha keblet kap, — mintegy zavarba jön piczi eszével s üde bamba tekintetével, mintha okát keresné . . . miglen idősebb testvére megfejtí, hogy hát lám: karácson van! Nem tudja bár, hogy mi ez? — de érzi, hogy kivétel és . . . ünnep!

Aztán lát — a máskori szigorú rend és komoly munka helyett nyájas sürgést-forgást, vidám sütést, főzést a konyhán, miknek hulladékából markába is nyomnak egy kis próbakóstolót, mintegy előizlelő foglalat a jövőre sok jóra! — Aztán hall csendes, titokzatos suttogást, naiv rejtőzködést szülei és cselédség között — látja ezeknek néha rajta felejtett tekintetét — sejtí, hogy itt ő is benn van; vagy benn lesz a játéokban — de nem érti, hanem kis lelke azért ösztönszerűleg készül valami kedves ünnepiesre.

Az esthomály épen jó a húzinépnek, hogy kötény alatt belopják előle, a mellékszobába, a zöld fenyő „karácsonfáját“.

Apja elhívja az utból, keresett kusza kérdésekkel vonja el figyelmét, addig az anya belopta az aranydiót, aranyalmát, mézeskalácsot és színes papírszalagokkal rúaggatja a zöld ágakra, száz apró gyertyát gyújt közé, s kikiált, hogy . . . immár lehet!

Erre aztán apa hozza, cselédség kíséri a fiut, az ünnep hősét, a benyiló-ajtó feltárlul, — gyermek sikolt örömeiben, a szülő sir fiacskája örömein — cselédség bátorítja, hogy fogja, tépje, hisz az mind az övé. A fia kérdőleg apjára néz, — ez akkor szelíd ájtatosan igazolja: „Igen — ha jó lesz, kis fiam! Ezt mind neked hozta a kis Jézus!“

A gyermek aztán bámulja, tépi, eszi vagy zuzza a sok fényes bábót — ahogy véralkata diktálja . . . de benyomódik piczi lelkébe, hogy a *karácson* . . . ünnep! Velünk ünnepel a cselédség is, mert a „család“ és „cseléd“ nem rég oly rokonértelmű a háztartásban. Ujabb időkben már, mintha csak mindkét szó kezdő szótagját „csal“ értené a magyar polgár, — mindkettőt „csalárdom“ szóval nevezi. Lehet, hogy csak nyelvhibából?

De ünnep ez a szülőknek is. A gyermeköröm színhelyéről áthuzódnak a férj szobájába. A kandallótűz félhomályánál felszámolják, hogy a hányadik karácson is már ez együttéltüknek? Felejtik, megbocsájtják, ami azóta nem jó volt. (Jól csinálta a teremtető, hogy a lélekben állandóbb az örömmek, mint a bajnak

emléke.) — Szív tágul, szeretet ujul. A harmonia és a családíság Istene is ünnepet ül. Derűt hint az arcokra, új kedvet a nőnek apró aggodalmaihoz, s új erőt a férfinak nehéz életgondjaihoz. Nem öregedve, de egy évvel megifjodva, lépnek ki a társalgóterembe, — hol már egy pár bizalmas házibarád jelentkezik a családi vacsorára, — mely szívből és megszokásból is vidámabb, fesztelenebb, érzékenyebb, eszményibb és jobb ízű, mint bármely egyes név születésnap vagy paszitanap, — avagy kártya-estély. Fennköltebb a karácsonest még vallásos színezete és világszerte szokásos általánossága végett is.

Még nagy városokban is aránylag üresek ilyenkor a *közhelyek*, éttermek, kávé-, bor-, sör-csarnokok. Még az állandó „*Stammgast*“-ok naponkénti ülőhelyein is hézagok vannak. Kinek magának nincs családja: az estén keres egy nőt, gyermekes komát, sógort vagy egy jó barátot — s azok körébe húzódik. (Csak a szegény felvidéki tótjaink teszik megfordítva. Ezek most járnak-kelnek üvegeikkel, drótjaikkal bekeresni egy kis tavaszravalót.)

Szegre van akasztva ez estén minden gond, felejtve a harag . . . és adósság. Csak kellemest, üdítőt kíván mondani, tenni, szülő, gyermek, rokon, sőt cselédség is. — Künn fagy, zuz, vihar; bent annál melegebben izzik a családi tűzhely és a szeretet purázsa. Künn letarolt ugar, lombtalan ág, virágtalan kert, csillagtalan éj. — de benn annál fényesebb csillag ragyog a szerető szemekben, annál szebb bimbók nyílnak az egymásban és egymásért élő családtag arczaín.

A „Tegetthof“ hajó jégsarki magyar hajósainak leginkább az fagyasztotta kedélyüket, hogy a karácsonst ott a jég-hegyek közé szorulva és nem a megszokott édes körben melegengethették át.

Ó, a karácsonest a családíság szent ünnepe!

Szent az, miben sok lélek egyesül, mondja egy írónk. Itt mindenkinek — millióknak egyirányu érzelme egyesül.

A karácson is szent hát — és a családíság is az.

Tehát egyik szentebbé teszi a másikat. Tehát a társadalomnak úgy, mint a vallásnak, egyaránt szent kötelessége egyengetni a családíság útját, elősegíteni a családíság, tehát a házasságok szaporodását, — ostromozni, irtani azon anyagi és erkölcsi okokat, bűnöket (mint fénytűzés, nagyravágyás, henye, léha, blazirtság, aggregénység, rosszul értelmezett nő-emancipáció, ledérség, czivódó

természet stb.), mik félelmesen apasztják mai napság a házasságok, tehát a családalapítások számát.

Hiszen: családból ered az egyén — s ennek milliói, — tehát község, állam, világ és minden!

Családból fakad az erkölcs is, a bűn is — amint a család sarjadéka ott neveltetik. A család szíve, papnője, a házi istenek kiszolgáló minisztránsa pedig a nő, a feleség.

• De jó volna őket eleitől már azzá tenni!

„Bizony-bizony“, mondja Feydeua francia író, ki Páris családiatlanságán elréntült, *„a nők tesznek mindazzá, amik vagyunk, és csak mikor igazi asszonyaink lesznek, akkor lesznek polgáraink.“*

„Férfi sorsa a nő“, Jókaiként.

A kereszténységnek nincs nagyobb ünnepe, mint a karácson.

Üdvöztöknök születés-ünnepe ez. Nagyobb az a nagy-pénteknél — amikor megbalt, — a busvétnál, — mikor feltámadott, — úgy a pünkösdnél, — amikor szent lelket küld: mert ha nem születik vala: mindemezeket nem mivelheté vala. Jól hát és légy üdvöz karácson! — Te hófehér, gyászba burkolt piros örömmek — zöld fenyős ünnepe! *Féhér* leplel jelzi a mi született gyermek ártatlanságát, a megváltó születése a piros örömmek világra szóló Hozsana-ját, — *zöld* fenyőd egy jövő életnek és minden jónak eleven reményét.

Jól hozzánk még nagyon sokszor, találj bennünket és hazánkat mindenkor boldogul. Szenteld szíveinket annyivá, hogy midőn *„boldog ünnepeket“* kívánunk egymásnak: ne csak szokásból, kalapbillentyő, de szívünk fenekéből kívánjuk és tegyük is.

A magyar ember jól töltött örömnapiját úgy fejezi ki, hogy: *„ma karácsonom volt“*. Szerezzeink egymásnak mennél több karácsonst 365 nap közül — hogy egymást érhék, hogy ne felejtünk izét az ideinek, mire a jövő évet írjuk.

Ne felejtünk, hogy a születésben már ott a halál is. — Te nyerünk M. M. betűje is azt sugja: *„Meglásd, meghalsz!“* Ne keserítsük, ne rontsuk el hát egymás karácsonát a kurtán földi életen, ugyse lehet semmi javunkat rákeblezve biztosítani, — akkor szakad kezünkbe a vége, mikor még nem is vélünk. Addig is hát kívánjunk és csináljunk egymásnak

„Boldog karácsonst —
Boldog ünnepeket!“

U j é v !

Épen az 1886-ik ujév Krisztus születése óta. Hát a föld és világegyetem keletkezése óta hányadik? Ki volna megmondhatója? Vagy e „*kiterjesztett nagy erősségnek*“ nem is volt keletkezése, nem is lesz vége? miként nincs se kezdete, se vége az ezeket alkotónak? — Volt már a kezdet előtt és lesz a végnek vége után is világ? — Habár más formában, de öröktől örökké, végtelenül! —

Ó e végtelenséget mi véges észszel felérni nem bírjuk! Jobb is. Különben megszűnnénk véges lény, vagyis emberek lenni, — pedig mássá lenni irtózunk — és természetesen: mert nem tudjuk mi lesz az a „*más*“? Véges emberi eszünk végét keresi a térnek és időnek — s ahol „*végtelent*“ kell hiunnunk: mint az istenségnél és a világegyetemnél: akár bele *örülhetünk!* Jobb nem is firtatni. Ugyis hiába.

Hegel — az ujkori bölcsészet nagymestere, azt mondta, hogy már ha valaki épen fogalommal akar birni a végtelenről: képzelje ezt mint a *karika-gyűrűt*, melynek mindenütt vége (széle) van és még sincs vége.

Mert az önmagából kezdődő és magába visszatérő *Egész*. Mi pedig e végtelenségnek mégis csak vagyunk egy morzsája . . . . Elégedjünk meg vele!

Ujév! . . . És miért év? Miért uj? Hiszen e végtelen idő szakadatlanul folyik. Nem darabolja magát — és nem is engedi magát daraboltatni. Perczei illannak egymásután anélkül, hogy

két másodperc között csak egy ezredperc *pauszát* tartana és anélkül, hogy lefolyó útjára csak egy parányi *állomási* pontot, egy darabolási választó vonalt, vagy csak egy mákszemnyi határdombocskát tenni, magára *gombot kötni* engedne.

De ha tényleg nem hagyja magát darabolni az idő, annál több részecskére daraboljuk mi *képzeleltleg*.

Igy születtek az év, hó, nap, óra, perc és másodpercek: mint emberileg képzelt részei e magába visszatérő végtelenségnek. Feldaraboltuk e végtelen egybefolyó időt nem mi, de már az őschaldeusok — chinaiak, egyiptomiak stb. — évekre. És nem úgy vaktába, csak privát gusztus szerint szabták ki ezt 365 napra — hanem természettani szükségből, mert épen ennyi nap alatt végzi földgömbünk a nap körül keringő útját, — épen ennyi nap alatt ér vissza egy-egy elhagyott pontra.

Feldaraboltuk tavasz, nyár, ősz, tél évszakokra könnyen, mert ezeket könnyű volt megkülönböztetni, a szerint, amint földünk a naphoz közeledve hidegebb és rövidebb — vagy távolodva melegebb és hosszabb napokat kapunk, — s a mint a növényzet elhal vagy új életre ébred.

Feldaraboltuk hónapokra, mert ennyi idő alatt érinti földünk égi (napkörüli) útjának bizonyos pontjait; feldaraboltuk napokra, mert ennyi idő alatt fordul — pördül meg öntengelye körül.

A napot már önként, minden természeti vagy csillagászati kényszerűség nélkül osztottuk be 24 órára — ezt 60 percre, ezt 60 másodpercre — tán csak könnyebben eltölthetés végett — mint az apró pénzt könnyebb elkölthetés végett.

Az évet mondhatnók: keringő körutnak, a napot forgó pördülésnek.

Mindkét körzését kimért pontossággal mindig egyforma ideig végzi a föld — mióta a föld lakói észlelik — anélkül, hogy valaha *elvétené*, hogy valaha csak egy percre, egy vonalvira elkésné, vagy kizökkennék! Ki szabta meg földünknek eme körutjait ily szép, de e mellett kegyetlenül pontos, változatlan örök egyforma, kimaradhatlan bizonyossággal — végnélküliséggel?!

Csakis egy végnélküli erő, szellem, vagy Isten csinálta ezt így?

Aki ezen elmélkedik: *az imádkozik!* — Mert a végtelen szellemhez emelkedik — habár véges eszével fel nem éri is: róla elmélkedik; s ez már „*imádság*“! És itt, midőn véges esze elakad: szíve a „*hit* *lajtorjájába*“ fogódzik: ez már „*ajátalaskodás*“!

Esze is mondja, hogy kell létezni egy végtelen erőnek, mely ezt ily bölcsen berendezé. Keresi a végtelen szellemet *fölötte, alatta* — míg rájön, hogy mindent ott van *körülötte*! — Aztán keresi „*formáját*“ (mert mi mindent csak formába öntve akarunk és bírunk látni), de ez már a véges észnek *lehetetlen*! A tudat elakad! — — Akkor jön a „*hit*“, mely csakis azért hit, mert ha tudássá lehetne, megszűnnék hit lenni — mint Berzsenyink szebbnél szebben írja:

Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér —
Csak titkon érző lelke óhajtván sejt! —
Léted világít: mint az égő
Nap; de szemünk bele nem tekinthet!

Az *ujév hát nagy ünnep*! Róla elmélkedni: *imádság*. — Végtelenségén felbuzdulni: *újtatosság*. Ezt gyakorolni: *Istenszeretet*. Istent szeretni felebarátunk szeretésével lehet: —

Egymást szeretve, kívánjunk tehát egymásnak

„Boldog ujévet!“

Ujév oktavája.

Az ujév oly fixpont — nemcsak a kalendáriumban, de az ember szellemi világában is, oly memento mori, mutatófája az enyészetnek és feltámadásnak, hogy az elme, a szív, az emlékezet, a képzelet, a hit, a remény még mindig ünnepiesen lüktetnek — oktavája körül is.

És méltán.

Hiába mondja a prózai ember, hogy ezek is csak oly hétköznapiak.

Nincs ember, aki e napokban kisebb vagy nagyobb mértékben le nem számolna önmagával, multjával, emlékével, reményeivel.

E napokban minden embernek „*Janus-arcza*“ van: t. i. hátra-néző és előrelátó — kettős arcza.

És helyesen!

Hiszen szorosan véve jelenünk nincs is: mert az a perc is, melyben erre gondolunk, egy másodperc alatt multtá lett éltünk homok óráján, a jövő perc pedig, melyre előre gondolunk, nem tudjuk, mit szül, mit hoz?! . . .

Nem csuda hát, ha e napokban lelünk a mult és jövő behatása alatt felejtő a jelent s visszakalandoz multjának letarolt mezejére és elábrándozik jövőjének ismeretlen, tehát csak képzeletepingált virányaira.

„Remény — s emlékezet
Ti fogtok itt kezni!”

Mondja a költő.

A bölcsész pedig azt mondja:

„A mult hát példa legyen most!”

* * *

Minden embernek van multja. De van-e ember, aki elmondhatja, hogy multját — ha újra kezddhetné, ismét úgy irányozná? Kevés, vagy tán egy ember sincs ilyen, miként építész is kevés van, aki kész építményén javítani valót ne látna?

De éppen ez önelégületlenség a helyes.

Ebben gyökerezik az emberiség életcélja: a tökéletesbülés.

S az újév éppen alkalmas arra, hogy bekérjük magunktól a számlát multunkról.

De ezt kiegyenliteni is kell! — Mivel? Okulással. A multból levonható következtetéssel.

Boldog Janus az, kinek hátranéző arcza nem kénytelen bánatos, bűnbánó képet vágni.

És szerencsés Janus az, kinek előre néző arcza vidám, reményteljes képet bír festeni jövőjére.

Ezer szerencse, hogy a reményt utiköltségül adták az Istenek. S kétezerszer szerencse, hogy „hamis pénzben” osztották ki, melyet nem vesz el senki — tehát hordozzuk holtig, sőt örökölni gyermekeinknek is.

* * *

De nemcsak az egyes embernek, hanem a nemzetnek, a hazának is van multja, jövője.

Ki vizsgálja ezeket? Minden jó hazafi.

„Megbűnhödtük már a multat és jövődöt!”

Mondja a néphymnus, vagyis hogy megbűnhödtük multban már a jövőt is. Tehát jobb jövőre van igényünk! . . .

Ha igényünk jogos, akkor beváltja azt a gondviselés.

De hogy igényünk jogos lehessen, azt magunk csinálhatjuk azzá.

* * *

Hezer éves jubileumunk küszöbén állunk.

Kevés állam öregebb nálunknál Európában.

Van multunk, és multunknak historiája! . . .

Felkérődzük-e azt a sok harczot, háborút, kiontott vért, hullatott könnyeket, török-tatár igát, visszavonást, párttusát, testvérgyilkot, ósdi indolentiát!

Fel! . . . Egy pillanatra — : okulásra.

Hát a közbe-közbei fényt, hirt, dicsőséget, honfierényt, martyr-glóriát?

Ezeket is a buzdító példa végett.

Sittkérezhetünk is jócskán őseink dicsfényében!

Európa színpadán mi is szerepeltünk hajdanán!

Volt szerepünk; van missiónk — tehát lesz jövőnk, kivált ha keleti indolentiákat és tulloyalitásokat levetkezzük.

* * *

A világegyetem is új epochához közelg!

Közelg a XX-ik század. Még csak 14 év — s lejár a híres XIX-ik század — ez a felvilágosultság, szabadgondolkodás, forradalmak, gépek, demokratia és proletáriátus, socialismus, nihilismus, a nyomor és fény, a gyorsan haladás, ifjan vénülés, anyagi önzésnek, mammongyűjtésnek lázas, miazmás korszaka is meg fog halni nem sokára, mert már túlhajlásban teng.

Minő kilátás van az új századra?

Nagy átalakulás! Mert minden kornak van szelleme, vezéresillaga, divatja, jelszava!

Kaint és Abelt mozgatta tán az állati ösztön, a szájba vetetű falatért.

A következő korok embereit az elhelyezkedés, a népvándorlás a területért.

A későbbieket (boldogok, hogy egyéb bajuk se volt) mozgatta a belső, a hit, a vallás, ennek is inkább csak külső kultusa mozgatta keresztes hadjáratra, 30 éves háborukra.

A jelenkort már a jog, az egyéni szabadság jogos szomja vitte túl jogtalan vérfürdőkbe — Robespierre-féle nyaktilókra.

A mostani kornak versenye, czége, jelszava: a faji, nemzetiségi kérdés!

Ezt majd elnémitja az internationalis civilisatio, a gőz és villám, a sűrű és gyors érintkezés amalgamisáló politurja.

A jövő századra marad a legprózaibb, de mégis legközvetlenebb thema: a *kenyér*! Veszedelmesb minden korábbi kérdésnél — mindennap egy asztalhoz ül velünk, és jaj, ha a tál *üres*!

Borzasztók az üres gyomor igényei!

Sőt nem elég neki a kenyér: *konfeltért* kiált. („Panem et circenses“.)

Jóllakás után élvezet!

„*Panem et circenses!*“ — ordíták már a Grachusok tömegei. Mert megirigyelték a gazdagok élvezet.

Részüket követelték abból is.

Az ő munkájuk után van az is — : velték!

*   *   *

A munka és pénz, a *vagyon* és *nihil*: farkasszemet néznek már e vén XIX-ik század utómesgyéjén. — Nagyon tulhajtott már a pénz hatalma, pressiója — az önzés — a mammonimádás! . . .

Miként béktulnek ki a XX-ik században?

Ki oldja meg a földnek e legkényeseb problémáját úgy, hogy a kecske is, káposzta is megmaradjon, hogy társadalmunk épületénél a korkivánta ujitás mellett a *fundamentum* is romba ne dőljön, — s ne karddal, vérrel oldassék meg, mint a gordiusi csomó?! Kitérni e problema elől nem lehet.

Egyengessük a békés vagy kevésbé éles megoldás módozatait. Lehet ám! Ha kitalálták a villámlevezetőt (Blitzableitert) miért ne a morális és materialis villámhárítót? . . . Vagy legalább a „*mérséklő szellenttyüket!*“

Mikről jövőre.

A t é l.

„Befujta az utat a hó —
Czélátalanul fut a fakó.“

Nópdal.

„Zord az idő — borult a láthatár.
Rajt a vihar légharipája jár.“

Petőfi.

Van tél — de nagy! „Jobb is, ha a maga idejében kifujja magát“, mondja a magyar ember — keleties resignatióval — sőt konyit kissé a cigányfelfogáshoz is, aki a rossz időben örült, hogy hát ezután bizonyosan jó idő következik — csak az a bizonytalan, hogy mikor? Hátha marháink úgy járnak addiglan, mint a jó Toldy Miklós lova?

No az idén találó az a népszójarás is: „*Ne neked, marhás-ember!*“ — Már-már liktáriummal tartjuk szarvasmarháinkat, ez nem kerül annyiba, mint a széna, szalma. A saláta eczettel, olajjal nem oly drága, mint most ugyanannyi rázott kóró. Hanem várj csak bécsi sógor: majd drágán adjuk a „*Rindfleisch*“-t, ha kitelelhetünk!

Hát a szegény erdei és mezei vadak, hogy kaparnak füvet az ilynyi hó alatt? Ki táplálja most az égne madarait? A német „*madártápláló-egylet*“ messze van, különben is a maga kétfejű kutyát szereti táplálni, mi meg vajha magunkat!

Felváink emeletes házainál (igaz, hogy nincsenek) földszintről azaz hószintről egyenesen az I-ső emeletbe léphetünk, azaz a pad-

lásra. Jó, hogy a „héj“-ajtó konyháról nyílik, ott jár ki most a falusi ember, a kémény mellett, nem az udvarra, mert az most nincs, de a hó tetejére, onnét meg lajtorján, vagy gyalogszánon csuszik út a szomszédja iszterjéig, s ugyancsak ennek kéményén szól be, hogy élnek-e, fáznak-e? Élést élnek, de nem segíthetnek, mert maguk is hócsapdában, vesztegzár alatt vannak, de legalább nem fáznak, mert a hó jó takaró a fújó szélről is.

Ha ez mind elolvad: úszunk nemcsak Budapesten, de minden faluban. Már-már azt hittük, hogy az északi jégsark jön és terjeszti fagyos birodalmát errefelé, hogy minket leszorít a déli aequatorig, ahol — Darwin szerint — őselődeink, a csimpáncz-majmok ropogtatják a kokus-diókat — hanem hát öregeink mondják, hogy ettől ne féljünk, hisz éppen ekkora hó volt 1836-ban is, mégis itt vagyunk, akik vagyunk, — tehát nem klímánk változik, csak a mult 40-ki télnek „új kiadása“ ez. Azért volna jó tartani a „száz esztendő“ kalendáriumot! Vagy tán még jobb volna száz esztendőig élni, amikor magunk írhatnánk száz éves naptárt — s tapasztalatból tudnók, hogy máskor is volt már ily grönlandi havunk, mégis kitavaszkodtunk, ha előbb nem — ugy junius felé!

Fü, fa csak újra zöldül majd — a deres ág majd csak kivirul — bár csak az öreg ember nyerstülne így újra évenként, vagy csak minden 50 évben is — s a deres haj setétednék vissza, mint egy Garibaldié, midőn Siciliát meghódítá, — hanem hát az „ember-íjító szert“ csak késnek feltalálni. A vén fába is beoltanak, de az öregváltás ellen nem sokat segít az „Én Rix Vilma Pompadour-pasztája“ sem!

Ezek az „életbiztosító-intézetek“ is nem az életet biztosítják, hanem a halált: akkor fizetnek, ha meghaltunk, — míg élünk — mi fizetünk nekik, tehát pénzünkért halunk, holott ezt ingyen is megtehetjük.

A természet télen pihen — kell neki e delirium — e chinai *fehér gyász* — e hólepel, — e zsibbadt álom a pelyhes hópárnán, hogy új erővel virithasson kikeletkor. — Az ember öregségében hiába pihen, nem virul ki ifjusága — mert ez csak *egyszer nyíló virág*, s akkor is hányszor csipi le dér és kora fagy. De hát kiszámítá az „*Üstökös*“, hogy ha Ádám, vagy csak Noé apánktól kezdve is, mind élnének a holtak, hát oly²sűrűen férnénk el a földtekén — egymás mellé préselve, mint a héring. — fölöttünk még egy hasonló második, harmadik és negyedik emberréteg!

Talán mégis csak így van jól, ahogy most van?

De hát szó, ami szó: — mégis sok ez a jóból. November óta folytonos vesztegzárban vagyunk a hótól. Az egyszeri fősvény házigazdánál egy hosszas őszi esőben vendégei megrekedvén, kiállt az udvarra, s a zimankós felhő felé emelt kezekkel kiálta fel: „Uram és én Istenem: voltak-e neked negyednapos vendégeid?” Ez persze csak jux volt a régi jó vendéglátó, nem adózó világban — nagyot nevettek rá a vendégek, és még nagyobbat ittak.

Hanem a magyar embernek nincs vére a szobalevegőhöz és szobamunkához. Ha van is berendelt kenyere, husa és bora: unja ezt ott bent. Hát a szegényé, aki pipájával fűt — ezt is vékonyan adja a trafik — s ugyanannyi gyufa kell hozzá, hogy gőzölögjön. Naponkénti kenyerüket pedig a napszámmunka adná, de kapa, kasza nem fog a hótól, de még a fejsze s halászat se. Kosárkötést, faragást nem ért, nem szeret.

Olvasást nem szokott, egy-egy mulattató könyvért, vagy hírlapért sokalja egész évre a 4—5 forintot. Hanem untában a koresmába megy. A nyári félévben összeizzadt pénzeszkéjét elveri egy éjjel, mert nem tud németként egy-egy oktiliter (pfiff) bor mellett csendesen, önzőmagában szörpölgetni, hanem szélesen „*ma van ma*“, ő a legény a csárdában — s ahol ő parancsol, ott ne koplaljon senki! Rendel és fizet, még az ablakon benézőrek is — s megveri, ha el nem fogadja. Önelégülten vágja ki adóba szánt utolsó tizforintosát, s jó, ha a mosolygó Mózes visszaad egy font só árát, ezt is elveszti hajnali hazabotorkálásában, otthon aztán kis gyermekei megijednek, hogy az apa beteg, a sirva duzzogó feleségét pedig elveri Istenigazában: hogy meri ötlet (mikor már titkon maga is vádolja magát) rágalmazni, de csak sajnálni is.

Kedves jószívű — jómulató magyarom! Sok szép, lovagias vonásod, eredeti rózsapiros kedélyed, jobb sorsra volna érdemes — jobb irányban volna felhasználható. — De azért . . . „*Imádom, szeretem — bűneivel is nemzetem*“, monda Petőfink. Éredendő bűneiden nyugt majd a népnevelés — s lesz a te szellemi „*kikeleted*“, de ne vegye el, ami szép, jó, lovagias van benned, mint az „iskolai tükörkéltárak“, mit a „Borsszem Jankó“ oly szépen illusztrált.

Pótlóktél.

„Ködös az idő — szürke a menny.
Mint a bakancsos köpönyeg! . . .

Petőfi.

Nem hiába, mindennek pótléka van mai napság: úgy telünk-
nek is! Márczius közepén kivicsant a nap; kikelethez készül
ember, állat, növény, hát egyszerre csak újra kezd fagyni, havazni.
Megriadtunk. Eszünkbe jutott, hogy egyik historiai ősrünknek is
azt monda ebéd végén a török császár: „Megálljon csak: hátra
van még a *fekete leves!*“

Lehet, hogy e kis pótléktél nekünk is — főleg a termelő
gazdának (tehát a fogyasztóknak is) gyászos lesz — ha másért
nem, hát csak azért is, mivel a márcziusi hó és fagy közhit szerint
sok gazt nevel.

No de vigasztalódjunk azzal, hogy ez legalább nem fekete,
de *fehér leves*, és hogy sok kártékony rovar s petefészket is el-
pusztít, hogy mint pótlék, mint codicillus: sokkal rövidebb lesz
anyjánál, hogy öregeink állítása szerint 1818-ban ápril 24—26
között is volt harmadnapos hózivatar — mégis itt vagyunk — a
kik vagyunk.

De már ha pénzünk nincs — legalább a munkaidőből ne
koptatna ki bennünket az időjárás! Ugy látszik, hogy a tavasz

kinkaródnak menni a divatból. Félő, hogy a tél után egyszerre nyár lesz! Pedig ezt még a vas sem állja ki, mert ha egyik végét jégbe, másik végét tűzbe tesszük, aczéllá lesz, mely nem hujlik, de törik.

De hát aczélozzuk meg magunkat — kedélyünket mi is az időjárás korlátlan szeszélyei ellen — mondjuk rá keleti resignációval, hogy így van jól, a hogy van — hogy hát az ilyen idő is jobb, mintha semilyen idő se volna.

Farsang.

Huzd rá czigány,
Ne gondolj a gonddal!

Vörösmarty.

Azt mondják, hogy a „*büjti napok*“ valók az elmélkedésre. Lehet. Hanem a farsang is elég elmélkedni valót ad annak, aki a gondok vagy az élvek miatt ráér.

Tessék csak a hirlapok vegyes rovatába bele nézni — és olvasni: „ma jogászbál, holnap orvosbál, bölcsődebál, írók és művészek bálja, technikusok — athleták — nőegyletek — mágnások — iparosok — kereskedők — patikások — fiákerosok — vakok — siketnémák bálja, és a jó ég tudja, még kiknek a bálja — s báljaik“ bája, fénye, pazar pompája van leírva, eltánczolva — végig élvezve! . . .

Tessék aztán a másik rovatba nézni és olvasni a vasmegyei vendek, alföldi bosnyákok — magyar banátink stb. éhtyphus — éhhalál-tudósításait — vagy a pénzzavar miatti bukásokat, csődöket, árveréseket, adóexecutiokat és a naponkénti üngyilkosságok sűrű, hosszú lajstromát — az uzsora miatti jajveszékléseket, bank- és hitelintézetekérti reclamokat — kétségbeeséseket, rablógyilkosságokat és statáriumokat olvasni és átérezni.

Bizony ily ellentétes folyó események felett lehet elmélkedni!

De hiszen rég megirta nagy Vörösmartynk, hogy :

„Mindig így volt a világi élet.
Egyik fűzött, másik lánggal égett.
Huzd — ki tudja, meddig huzhatod!“

Igaz is . . . . Mit használna az éhezőknek, szűkölködőknek, ha hogy a vigadók is kétségbe esnének? Így legalább tánczolunk ő helyettük — akarom mondani ő értük is. A mama se örömet ejjelez ám egymás után annyi bálban — de ez a török sebesültek, amaz a bölcsőde, emez az árvák javára adatik — ide csak el kell menni — ez az önkéntes adózás, modern segélyezés; jut is, marad is — mulatuuk is, ismerkedünk is.

Képcsarnokokat, virágkiállítást, színjátékokat nézni eljárunk messzire . . . s mik ezek a városi bálók mellett? Az élőképek csarnoka — a jelen ivadék ifjúsága és élővirág-kiállítása mellett? S hová törpül a színpad mondva-csinált játéka a báloknak szívtől szívhez menő, néha nagyon is mély szerepléshez képest?

Tagadhatatlanul érdekes panoráma egy ily fényes bál — még csak nézni is . . . hát annak, a ki teszi? S mért ne tenné? Napján kell szakítani a virágot, mint Schiller mondja:

„O lieb, so lange Du lieben kannst,
O lieb, so lange Du lieben magst!“

Az ifjúság soha vissza nem térő idylli aranykor — mint Eötvösünk mondatja a kis Szalercsi Klárikával:

„A szerelem napom vala —
Egy napnak csak egy hajnala:
A szív egyszer szeret.“

És a néző is hol látna többet? . . . a fényár, mit a meggyújtott lég millió csillárokból szétlővell — hogy szinte „vakít“. Az a távol India buja földjéről ide varázsolt — s telet nyárrá — nem, de függő kertté, paradicsommá tevő növényzet zöld lomboszata, üde lege, édes illata — az a zene: mely sir, nevet, a teremő képmásainak bimbói együtt egy csokorban, egy koszoruban, a szépek szépéből választékos pompával mosolygó örömmel arcukon, beszélő boldogsággal szemeikben — epedő, égő vágyakkal szíveikben — és . . . villámmal lábaikban.

Ugyan mik ezekhez képest a holdvilágos gyámoltalan „*Villik-táncza*“ — a Szerafinek bágyadt zenéje — az Eldorado — az Alhambra — a keleti mesék „Ezeregyéjszakája“? . . . Semmik!
1849-ben irta koszorús költőnk Tompa, hogy:

Tánczolatok lányok, tánczolatok.“

No azt akkor a honfű mély fájdalomából, gunyból mondta.
De ma nincs az az eset . . . Lehet, hogy most is tán ki-
törendő kráter lavínája felett tánczolunk? . . . De hát akkor is
rosszabb-e így?

„Huzd, ki tudja meddig huzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóból bot?“

Hanem másnap — no — sok embernek sokféle jut eszébe —
más a mamáknak, más a papáknak, más a rendezőknek. Sok szép
nő boszusz a bűli referensre, aki egyiket, másikat jobban kiemelte.
Igaz is van. Minek az? Hiszen bálban „*mind szépek vagyunk*“ —
miként „*mind jók*“ . . . a temetőben! — „Jó férj, hű feleség, jó
gyermek, gondos szülő“ — van felírva a ravatalokon — mondta
Szemere Párisban, midőn a Pere-la-chaise temetőt megnézte — s
kérdéze magától: hogy hát a rosszak temetője hol van? Sehol.
A halálban mind jókká leszünk. — Hát a „*csunyák bálja hol van?*“
Az sincs sehol. Igaz is. — A fiatulság maga is már szépség —
erő, egészség duzzadoz és az ifjúkor von reá, még a nem egészen
szabályos arczokra is úde pirt, baraczkhimport stb.

A jó falusi olvasó osztékony örömét pedig az rontja el, mi-
kor olvassa, hogy a jogászbál tánczrendjét, jelvényeit Bécsben —
az írók és művészek cotillon-ordóit (a magyar írók és művészekét!)
Brünnben és Bécsben csináltatták! Hát aztán épen a művészek
adnak magukról ily szegénységi — és épen a hazai írók ily
hazafiatlansági bizonyítványt?! Szegény hazánk! —

Mit irkálnak akkor bel — ipar — védvám — védegyletről?

Vagy ezeket csak nekünk, szegény falusiaknak írják — mint
a doktor csak írja, de be nem veszi a receptjét?

„Ad vocem recept“ . . . tisztelet az orvosbál rendezőinek,
kik minden csecsebecségüket Budapesten készítették — mégis szép

volt — igen szebb, mint a többi, mert hazai ész és kéz szüleménye is volt.

E tettük legyen „*Recept*“, a többiek pedig vegyék be, ha álpróféták nem akarnak lenni . . . Vagy belföldről csak a „*hamut*“ veszik — melyet böjti hamvazókor fejükre hintenek?

Majd egyszer csak késő lesz. Jobb farsangon kissé — mint „nagy böjten muszájból böjtölni! . . .

Farsangi elmélkedés.

„Huzd rá cigány —
Ne gondolj a gonddal! . . .”

— — — — —
„Mindig így volt a világi élet,
Egyszer fűzött, mászor lánggal égett. —
— Huzd, ki tudja, meddig huzhatod?”

Farsang, carneval, bachanáliák, bűtemetők — gondtemetők!
Miért ne volnátok hát „Vivát”?!
Hisz minden bű, minden gond egy-egy virágját lopja el életünknek. Fojtsuk bele hát a tolvajt, amibe lehet.

Önmagát lopja meg: ki mélyen érzi a bűt.

A jó Isten jókedvéből teremté a világot; tehát jókedvre s öröldre teremté.

Minden évszaknak van élve; — ősznek gyümölcse, nyárnak fürdő-idénye, tavasznak ibolyája, télnek jégvirága. — Mindannyiunk öröme azonban szívünkben fakad vagy hervad — mint a felhő kebelében, mely szívárványt vagy villámot mutat.

Örömujjongó násznép hangos zenével lépdél vidám esküvőre, fel a templom felé, zöld, fehér koszorúkkal fejükön, csinált virág-bokrétákkal dolmányukon — s nem csinált piros rózsákkal arcukon, — de mellettünk szélről huzódik a néma, setét özregyi gyász. Isten házáig ő is mehet... felejtkezni, vagy multjáról elmélkedni! Hátul — mögöttük pedig kullog az éhes koldus — rongyai közt

dideregve szedegeti a dobzódó legénység elhajigálta perezcdarabokat! . . .

„Mindig így volt a világi élet —
Egyik fázott, másik lánggal égett!”

Az életkorok is határozzák a kedvet, az örömet. A gyermekéhez kevés kell. Bútalán gondtalansága már magában is öröm. Nem is tudja, miért ne örülne az édes létnek? Nem tudja még, oka is lehetne, vagy oka is lesz ellenkezőre. Az ifju már tudja: kapott már kóstolót tormából, epéből, de nem instáll belőle, könnyedén lerázza, mert érzi, hogy élvezni az ő monopoliuma! Azért önfeledten dalolja, hogy:

„Ez az élet minket illet,
Nem a koros öregeket!”

Tehát benne van az évek korszakában. Könnyedén siklik egyik gyönyörről a másikra. Át is ugorja néha — meg se becsüli sokszor — mert rá se gondol: hogy nem így lesz mindig. Életét is legkönnyebben oda veti az ifju. Azt hiszi, feltámadott már — mielőtt meghala. (Azért szerette nagy Napoleon a gyerkőczkatonákat.)

E közben férfiuvá lesz. Munka . . . tettrágy — a vagyon, szükség, hir — dicsőség egyelőre el is felejtetik vele az élet idylli örömeit . . . De idővel kezd kifáradni a prózában! Az életkor delelő tetőpontján — az izzó nap sajtolta verejtékét aggódva törli és vissza néz multjára: az árnyas, üde völgybe: az ifjukor édes, titkos zománczos „*Dodona berkeire*“, mint Bajza „Vándora“ a kedves hon határáról:

„Bérczről vissza néz a vándor —
Vigan int kies hazája:
Ott mosolyg a róna-táj!
De a mocsze távozonak
Szíve vérzik — szíve fáj!”

Épen így az ember, — a hajlott kor első grádicsánál — meghökken — visszanéz az örökre elhagyandó ifju életörömökre, főleg, ha nem kapta ki belőle elégséges osztályrészét! Fellobban benne (mint kialvó mécs lángja) az emberi nemes évek jogos vágya — „*most, vagy soha többé!*”

Visszalát még a virányos multra, és rá lát már az enyészetre! — Ilyenkor mondja aztán csinált jókedvében, mintegy ellegyezni akarandó a gond és enyészet sötét fátyolának pókhálóit:

„Huzd rá czigány,
Ne gondolj a gonddal!
Huzd, ki tudja, meddig huzhatod?!“

No, de — „ugy éljünk, mintha örökké élénk“, mondja a morál. Hagyjuk meg minden kornak, minden évszaknak tisztas örömeit. — Aztán dologra!

Hazánknak Ausztriával szomszédos német falvaiban (Sopron táján) hushagyó kedden, bohózatos, de jellemző népünneppel úgy temetik el a farsangot: hogy egy tivornya-iszákosnak öltöztetett suhanczot, dal, guny és ütlegek közt kísérnek egy gödörig. ott beletaszítják, — ágakkal, pernyével félig be is temetik. De az eltemetett, lehányva ágról-szakadt rongymezét, kis idő múlva, mint munkabíró férfi lép elő! . . . A tivornya-farsang hamvából újra kél a munka korszaka! — Mintha csak egyik költőnk lángszavait kiáltaná, hogy:

„A tavasz megjön mezeinkre s minket —
Alva találjon? . . .“

A jó falusiak télen.

E czim alatt jött nemrég a „Zulá“-ban egy annyi jóakarattal, mint hazafisággal és népéletünk ismeretével írt cikkecske. Alapelve, hogy falusi népünket — ily korán beállt téli időben, a házi iparra kéne rászoktatni, hogy a tétlenségből — ennek rossz következményeiből — s a nyomorból kiemeljük. Nem új eszme, de nem lehet eléggé ismételni. És most nagyon korszerű is.

Időjárásunk is néhány év óta nagyon, hogy úgy mondjuk: elmuszkásosodott. Alig bírjuk beszédni az őszi gyér terméseit. Kapkodva, futtában szüretelünk, vetünk, szántunk egy kicsit. Nyakunkra zúdul a tél, egyszerre, váratlanul, idő előtt. Kifagy az eke, befagy a répa, burgonya. Istállóba szorul a jármos-marha, tétlen fogyasztásra a drága eseléség. Az őszi faültetés — sánczolás — földfordítás marad, mulik. Mintha Sziberia — Grönland és az északi jégöv terjesztené birodalmát évről-évre, lejebb felénk. Mintha teljesülne a jóslat, hogy a föld kihűlés által vesz el idővel. Északi utazók írják, hogy Grönland táján láttak vidékeket, mely máskor élhető föld volt, de már nem termi meg a rozsot — s a föld népe kihul, vagy déliebb tájra húzódik.

Intelem ez: hogy még komolyabban gondolkozzunk népünk téli munkásságáról s téli élehetéséről.

És intelem erre az országos pénztelenség, a bor- és gabna-kivitelünk hiánya.

Külföldi piaczeinkről leszorulunk, új piacokat nem kapunk. Drágán állítjuk elő kevés borunkat és gabnánkat — és olcsón sincs elég kelete.

Mi néz ki ebből? A nemzeti tönk, az országos elszegényedés! A szegénység lenyűgzi a szellemet is. Felbontja Austriávali érdekkapcsunkat is.

Jól mondta Mudrony György képviselő az országgyűlésen, hogy Austriának nem kell többé az elszegényített Magyarország társországul, legfeljebb rabszolgául csak.

Szomorú jövő!

Orvosság ezek ellen — egyik — a házi-ipar! Gondolkodjunk felőle illő komolysággal — lelkeszek, jegyzők, szolgabírák!

Hogy bír megélni a falusi kis boltoskereskedő és kézműves? Csak úgy, hogy többoldalú munkásságot fejt ki; nyáron van egy kis szálló- vagy földművelése, télre egy kis kereskedéses mestersege. Egyikből csurran, másikból csöppen. Ha családik egyikben, kisegíti a másik. Egyik jó a másikra foltnak.

Hát csak a gazda, a földmives maradjon egyoldalú? Csak egy lutrit rakjon: a gazdaság legreszkirtabb játszmáját, mely még ha beüt is, csak egy évre üt be. Űrge legyen vagy gűzü, mely a nyáron összehordott élelmet a hosszú télen renyhe tétlenségben eméssze fel?! — Nem! Keressünk és találunk téli munkát, téli jövedelmet.

Kosár-, méhkas-, vékakötést, szék-, gyékény-, kalapfonást, háló- és lábbeli kötést, faedényt és szerszámot faragni stb., mozgassuk addig is, míg népünk finomabb faragványokra képeztetik. Az anyag ezekhez a szalma, fa, gyékény, vessző és kőc megvan, és olcsó.

Csak az akarat és elkezdés nehéz a magyarnál.

Másik orvosság a takarékoság! — „A képzelt szükségét valódi szükséggé csinálja a képzelet“ — mondja Hegel. Sok nélkül ellehetünk — csak nem kell elképzelnünk, hogy nélkülözhetlen. —

„Quod non opus est: asse carum est“.

Ne adózzunk a külföldnek csecsebecsékért. A fényt pótolja az olcsó tisztaság. Pártoljunk a honi védegyletet, melynek háromszint lobogóját kitűzték budapesti lelkes honleányaink — mely a háboruhírek és tépésgyűjtés mellett kissé háttérbe szorult ugyan, de tetteleges támogatására jó alkalom lesz a bálozó tél.

Stoikus nyugalommal nézzük le a luxust, a piperkőczöt. Az erőltetett* külfény legtöbbször szellemi *szegénységi bizonyítvány*, mert a külmáz által kívánja magát érvényesíteni, mert nincs egyebe; míg a szellem, ész és erkölcs átragyog az egyszerűbb ruhán is — és imponál.

Az ősi lakmározásokat is egyszerűsítsük. A kevesebb túl ételt pótoljuk szívélyességgel — jó kedélylyel — így a nagy adók mellett is kitelelhetünk — tán?!

Márczius 15.

Hétköznap volt 48 előtt. 48-ban márnapi — azóta *arany-nap*, mert a szabadság napja! S ne feledjük: a sajtószabadságnak is születésnapja nálunk!

Szent ünnep, mert az egész nemzet ünnepe!

Igen, — nemcsak a magyar népé, de az egész magyar nemzeté, — osztály, faj, felekezeti különbség nélkül — általában.

Örömnapi ez! mert:

E napon — 38 évvel ezelőtt — ép úgy örült a jogait *osztalékra adó* magyar főnemes és nemes, — a veleszületett nagylelkűsége szerint, — mint az *osztályt kapó* földnépe — a szinte veleszületett nemes háláérzete szerint.

Minek örültek? — Mit adtak? — Mit kaptak? és mit osztottak?

Azt osztották meg: ami osztva nagyobb — megosztva erősebb:

A szabadságot — polgárjogot — jogegyenlőséget!

Az „*osztóigazság*“ is magyar műszó. De — addig csak „*Verböczy nemzeté*“ — a 200 ezer nemesé volt.

Ekkor lett 13 millióé — a hármás bércz és négy folyami virányain.

Kárpátoktól Adriáig zengett a körének:

Szabadság — Egyenlőség — Testvériség!

E három bűvös-bájos Syrén, a világsszellem tengeréből kötött ki Hazánk partjain — e napon 48-ban.

Találtak-e oázst — biztos révpartot itt?

Igen is találtak. — És nem pressió — nem kül- vagy bel-
erőszak folytán.

Hiszen előljárók voltak már a „nagy idők — nagy emberek“,
a 30-as évek nagy emberei — nagy eszméi!

*   *

Szép nap volt az — mondja Jókai, — de ismerjük el, hogy
„szükséges nap volt!“

Sietni kellett vele. — Intelem volt a szomszéd „galicini
példa“.

Igaz — ez is megvolt.

De előljáróink s a nemzet, nem ez intelem miatt, — nem a
szomorú példátóli félelemből tették a jog-megosztást (nem szoktak
félteni elődeink a mumustól, — hiszen még Murad Sultán százezer
katonájára is azt mondták Mohácsnál — önhittén fájdalom —
hogy „Gyűrűnkkel is agyon hajigáljuk a törököt!“) — de tették
azon magyar humanitásból és lojalitásból, melyről híresek voltunk
és vagyunk világszerte, s mely maig is kísért bennünket, itt-ott
tulságosan is, és melyért innen-onnan — e tulrealis korszakban
már-már nevetségessé, sőt szánandókká leszünk, ha nem vigyázunk.

Áldott legyen hát emléke e nagy napnak — és uttörő nagy-
jainknak!

És az utóbbi napok mátyásjainak! . . .

Pantheonunk nincs még — csak szívünk belső kamrája. Itt
izzik nevetek — emléketek addig is!

Vesselényi — Széchenyi — Kossuth — Csányi — Batthyányi —
Deák — Szemere — Petőfi — Vasváry — Nyáry — Damjanics —
Lenkey — Almássy és a többi neves és névtelen félistenek —
elköltözött nagy szellemek!

Engedjetelek áldozni évenként e napon, nem arannyal, sem
ezüsttel, csak szívverésünk hódolatával.

Ragyogjatok be a múltból jövőnkbe! Fiaink szellemébe, —
hogy ha ismét eljönnek a megpróbáltatás napjai — ott legyen
önzetlen szellemetek, mint Talizmán — mint vezér-esillaga unokáinknak!

Drága apostolok!

Ti tanítottatok még jobban szeretni e hazát!

Ti adtatok *Hitet*, hogy él a magyarok Istene, és mindig ad nekünk vésáságos napjainkra nagy embereket — megváltókat.

Ti adtatok *Reményt*, hogy megérjük a többi milléniumokat, sok márczius 15-ikét.

Ti tanítottatok az önérzetes jelszóra, hogy :

„Neked élned kell, oh Hon —
S mint tavasz örökké virulnod !“

* * *

Márczius 15-ike (értve a 48-ikit) immár a történelemé.

A történelem: az idők tanuja, a multnak tükre. az életnek példával előljáró tanítómestere. Világító-torony a népek hullámtengerén. Tanácsadója az élő és élni akaró nemzeteknek.

* * *

Mire jók hát az ilyen nagy napok?

Áhitatra és elmélkedésre . . .

Mit tanuljunk hát márczius 15-től?

Ismét ama három talizmánt: Szabadságot — Testvériséget — Egyenlőséget!

S azt a negyediket — az oratos szükségérzetet: a *kor kívánalma felismerését!*

* * *

Megint válponton vagyunk! Ujra, — kurta 38 év multán!

48-ban a nemzet (a nemesség) megosztá jogait, nagylelkűen, s részben oratosságból, a világszellem intelméből. De épen e megosztás folytán elgyengült (mint ilyen). kiejté vagy kiadá kezéből a vezérszerepet.

S mindeddig nem alakult helyébe hasonló tömör *vezérosztály*, hasonló *zöm*, hasonló hivatásu *középosztály*.

Most van alakulóban! Kell is alakulnia gyorsan — másképp elveszünk a szláv áramlatban.

De kikből alakuljon?

A főnemesség és a *volt gentry* megtette kötelességét a multban (az egy magyarosítást kivéve), de ne mondjuk rá, hogy most már „*mellet!*“

Nem mondhatjuk, mert szükség van rá — épen maradt elemekre.

De kell hozzá *polgári elem*. Ugy is fölülkerekedőben van ez. Ámde egymaga ez is elégtelen — képtelen a nagy missióra. Bűn volna hát e kettőnek torzsalkodó párviadala.

Társuljunk — tömörüljünk hát, — de ne csak szemre-főre. Ne *absorbialis* (elnyelés) legyen ez.

De *assimilálódás* (felszívódás). — Még ez se.

Hanem *consolidatio* (újra jegeczedés) — a „*viribus unitis*“ jelszóval.

Mindkét osztály nyer e *commassatio*val!

S az újszülött lesz a felfrissülendő — megnagyobbodó „*új magyar középosztály*“ — a gentry idealismusa feleresztve a polgárság realismusával; s ez, mérsékelve, zománcozza amazzal.

Ugyanaz, és mégis más . . .

Az új zöm, — az új nemzettest . . .

Alkossuk meg. Gyorsan. — Űtött a 12-ik óra! . . .

S hogy magyar legyen minden ízében: támogassuk a magyarosító egyleteket, mint a felvidéki — pozsonyi — budai s a legújabb erdélyi derék egyleteket, erszényünkkel is. Kamatra adott pénz lesz ez a nemzet Geniusa számára.

Erezzük át ennek szorgos szükségét e napon.

Ugy ünnepeljük méltóan márczius 15-ikét!

Az 1877-iki tavasz.

„A tavasz megjön mezeinkre s mindent
Alva találjon?”

A második és harmadik tél is elviharzott. — Máskor oly ritkaság volt a *márcziusi hó*, hogy falusi kuruzslók azt mint bűvös mosdóvizet hirtettek, női *arc-szeplők*, májfoltok ellen; — gondolván, hogy nem czáfoltatnak meg, mert évtizedben alig egyszer szedhető, — akkor is csak napfelkelte előtt, amikor pedig kevés ember, még kevesebb némbor csütönöz. — Most egy hetes vesztegzárt csinált a márcziusi hófúvat. Boldog utas volt, aki jó barátjánál rekedt, — különben a vendéglősnek esett áldozatul. — B-Füreden egy egész násznépe járt így.

Máskor a tél volt tél, egy *nagy felvonásos* természeti tragedia. Az ember, növény így volt hozzá készülve; — most több apró felvonásokra osztja magát. Karácson közepén és utóbb is belevigyorog egy-egy hétre a *hamis verőfény*, — mintha komoly drámának egyik jelenése közé *vígjátékot* kevernének, a melyen hevenyében jól nevetnek ugyan, de a vége mégis siralmas.

Szeszélyes — idegizgató most minden, — még az időjárás is! Az ember nem bír hozzá tartani. De a növényvilág sem. Tavaszi estével fekszünk — s téli reggelre ébredünk. A szegény ibolya — narcisz 3—4-szer indul fészlésnek, de a másik hét fagya megint ledermesztí. A légmérő, hőmérő nem száll, de ugrál. Ember

legyen, aki hozzá bir csak öltözködni is. Legjobb most a „*Doppelgänger*“ vagy az „*alföldi suba*“, melynek szőrös felét hol kívülre, hol belülre veti a bús magyar. Hát a gazda? . . . Este kiadott intézkedését reggel bizonynyal másitania kell. Nem mondhatja „*Höj el azon*“ még a harmának sem.

Ugy látszik: hogy rendszerré lett a rendetlenség. Vagy az ó-testamentomi 7 sovány esztendő uralg, mely elnyelte a korábbi 7 jót. Csakhogy nálunk az a 7 jó év olyan régen volt — tán igaz sem volt?!

A több évi aszályos szárazságot kisz szenvedtük — (nem kihevertük, mert nyomai maradtak a közgazdaszat csökkenésében is). Azóta megjöttek a *nedves idők*. — Sokat irtak arról, hogy a Sularába vizet eresztenek a Középtengerből s akkor megváltozik éghajlatunk. De lám, anélkül is megjöttek a vizes esztendők (vádolja is magát érte *Tallérosi Zebulon* bácsi, mert 50 drb akácztült ültetvén, azt hiszi, hogy az hozta e sok esőt). Csakhogy sok a jóból, azt kell mondanunk reá: „*adtál uram esőt, de nincs benne köszönet*“. Bánatunk, Csilizköz, Csallóköz és a négy folyamparti Kánaán földjeinket a víz bírja. Csukát lödözhet benne a gazda. De még ezt sem, mert ehhez mai napság fegyver-engedély és vadászjegy kell. Ez pedig drága.

Egy tavali ispán tréfát csinált belőle, jelentvén urának, hogy elrohadt ugyan a szőlő, de a tavalyi bort *két oly drágán* kéri, a vetéseket is elönté a víz, de halász-árendát is kap annyit — s így a szüret és aratás megspóroltatik. *Tiszta profit!* (?) — Hanem hát ez csak a nyomor satirája, — mint a feldült fazekas nevetése.

Balaton vidékünkön is elbucsuzunk legjobb lapföldről, — felkeressük a hegyoldali, hegyháti ugarjainkat. Most azoknak van az évadja. Lám, mégis csak jó az ilyen „*görbe ország*“! Soha sem ad sokat, de egy kicsit *mindig*. A betevő falat itt mindig meg van. Csak többre ne kellene! . . . De hát az adó és a többi megszokott — a korszellem által követelt — a szomszéd által provokált kiadások? . . . Nem mondom luxus — csak a fejlődő civilisatioval haladó korszerű kis élvezetek . . . Ez már csak „*hitelből*“ telik. Igaz, hogy 50%-ra. De hát az olcsó kamat, a kölcsönhitel, még mindig késik! A kis gazdát, aki 1000 frtra évenként 500 frtot fizet — a jó Isten se menti meg a tönktől. Lesz belőle proletár, — nemzettag helyett „*élősdí*“, mely támadék helyett nyíltan lesz a Hazának, vagy a megmaradt birtokos résznek is. És

igy hogy szántsa kedvvel földjét — tudván hogy másnak. az
uzsorúsának vet, — és aratásának ára nincs, piacza sincs? Bor- és
gabna-kivitelünk hanyatlík.

Szomorú kikelet . . .

Ily ventilátiót mutat a külpolitika is. Ma béke — holnap
háboru hír, — *hajszáilon függ* nemcsak Hazánk, de Európa jövője
is. E folytonos bizonytalanság izgat, vagy apathiát csinál, de
mindenkép *emészt*.

És a nemzet zöme mégis nagyszerű resignatióval tlt, hallgat
és remél, mert látja, hogy kormányunknak anyagi áldozatok árán
bár, de mégis jóformán sikerül elhárítani, vagy boldogabb idökre
elodázni a minden bajnál nagyobb bajt, azt a nemzeti létünket
fenyegetö „*keleti részt*“, melyből még gyözve is aléltan kevered-
nénk ki, mi is, de fél Európa is.

Ebből látszik népünk hazafisága. (A börzianer mindjárt
jajveszékel az első árapályra, bár ha ezt a legméltányosb törvény-
javaslat szüli is. Mert mit neki Hekuba — a köz? Csak saját
zsebét tegezi.) A türelmes hazafiság: zálog a jobb jövőre! —
Kinek reménye és dolga van: az rá sem érne desperálni.

Üdvöz légy tehát zöld husvét — piros tojásaiddal és jó-
reményeiddel.

Üdvöz légy békés munkára bívó tavaszi kikelet!

Virágvasárnap 1879-ben.

„Nem jó idők vannak, —
Gonosz napok járnak; —
Isten óvja minden rosztól
Mi magyar hazánkat.“

Virág is — vasárnap is — még se ünnepelhetjük, még se örülhetünk neki! . . . Illat nélkül — áhitat nélkül mi haszna? Mindkettőt elvette a zord tavasz! . . .

Valami rossz dűmon elvette hűbáját a máskor verőfényes nagyhétnek — e virághimes — — pacsirtadalos kikeletnek! . . . Valami átkos vészmadár takarta be lucskos szárnyaival — vagy valami boszorkány ködfátyolával a tavaszi nap ábrázatját: hogy nem tekinthet le ránk meleg sugaraival — s ő sem láthatja az alant nyüzsgésnek indult földi világot, — s értünk ki bujában ő is csak könnyezik — mi pedig sirva fakadunk — s már-már kétségbe esünk! . . .

Megnehezült az Úrnak vaskeze felettünk! . . .

Sokat vétkezhetünk! . . .

Mert hát hiszen máskor is voltak veszedelmes évek. vizes esztendő, járványok, pusztulások — de ritkán — évtizedben — félézázadban egyszer — és egyszerre csak egyféle csapás . . . S időközönként kiheverte magát az emberiség.

De azok a csapások, amik ez egy emberöltőben sütni — tömegesen — folytonosan reánk nehezednek: untig elég volna három-négy ivadékunk! . . .

A pálmafáról mondják, hogy a ráaggatott minél több teher súlyától nő és erősödik? De hát mi nem vagyunk pálmafa, — de még wasserdicht se, — még kevésbé kétlakiak (amphibium). hogy vízben is élhetnének. Plane a magyar ember a vizet még a csizmájában se szereti . . .

És szegény alföldi véreink már hetek óta usznak. Kiáradt most még a legkisebb Berettyó folyó is . . . Minden kis patak. ér, csermely földagadott földünknek testén, — de még keble bel-sejéből is felduzzadoznak (mint rég elfojtott bánat könnyei) a „*vadvizek*“ — felülről pedig megeredtek az égnek csatornái.

Több helyen földrengés — tűzhányó lávaömlés! . . .

Még csak ólomeső és sáskadulás hiányzik, hogy Ninive — vagy Sodoma, Gomorrha sorsára jussunk!

Elég volna a „Memento Mori“-ra kevesebb is.

Rosszak vagyunk tán? De kevesebb látogatásával az Urnak is, tán magunkba szállnánk?! . . .

Messze lehet az ég tőlünk, mert papjaink esőérti imája a 855—56-iki száraz évekből csak most ért fel odáig a mennyországig! . . . Ott is sok lehet a restancia a folyamodások elintézésében (mint hivatalainknál), hogy csak most került rá a sorra!

Vagy tán Tullérosi Zebulon befásítása hozta e sok esőt? . . .

Őseink nem hiába „Etelközből“ (vízközből — a Tigris és Eufrátes partjairól) jöven — itt is örömet a négy folyam part-jain teleptültek, tán, hogy könnyebben itathassák barmaikat a (Zalánnak szánt fehér lovakat) — és maig is a tősgyökeres magyar városaink jobhára vizek mellett levén — most ezek viódnak a rájuk zudult bőséges vizek árjával — emberfeletti erővel — küzdve már nemcsak a létért — a kenyérért — de még bőrük szárazon hordatásáért, — egy kis száraz pontért, hova fáradt fejüket lehajthatnák! . . .

Nyomorult lét! . . . De drágán kell megfizetnünk, hogy élünk, — minek pedig okai sem magunk vagyunk! . . .

Szegény magyarom . . . Tavalý tűzben voltál — Boszniában vérben fürödtél — most jeges vízben — az előtt szenvedtél szárazságban — és mindig pénzaszályban! . . . Valasztott népe lehetsz a magyarok Istenének, mert sűrűn látogat, — de mannat és pénzesőt még se hullat számodra — csak vékonyan se!

Buzgó kormányunk — igaz — megtesz minden lehető. véreink vízárméntésére! . . . Ahol bajt jeleznek, azonnal ott van

katonae erővel — észszel — pénzzel — élelemmel — tanácssal — vigasszal, sőt ott van szeretett Fejedelmünk segélye is azonnal s ezt látva küzd e szívós nép — most már nem csak mezejeért, de bölcsőjéért — sirhalmáért, dupla erővel — kitartással! . . . Vajha ne küzdene hiába, mint már annyiszor! . . .

Vajha eltérülne a vész, hogy ne lenne pusztulás!

Egész Európa segélyezett tavaly, de megunja, ha ez évenként így megy . . .

Ugy van az egyeseknél is — hogy a folyvást fátumúldozte embert utóbb már jó barátai se tángálják, — gondolván: hogy őt már a segítség se menti meg!

Mégis csak jó ez a mi görbe, hegyes, köves Balaton-vidékünk. Bőségbe se fullaszt, de árvízbe se!

Nálunk is hétszámra esik már, — de hát most szántjuk. vetjük, hegyháti földeinket, — alapja marad ugarnak, — úgy se igen ugarolunk különben.

Őszi vetéseink jók, tavasziját is elvetegethette a szorgalmas gazda — aki a darab időt — a félnapokat is használni szokja. Csakhogy oly tuzoktermészete van a magyarnak: idő kell, míg nekikészülődik a repülésnek . . .

Szőllővesszőink se fagytak meg a félt arányig . . . A himbók élnek — a vessző alján, kivált aki ősszel feltölté, vagyis bekapálta.

Nekünk inkább csak boszuság e naponként permetező eső, de remegünk alföldi véreinkért!

Adja Isten, hogy ne szoruljanak gabnasegélyünkre, — de ha mégis: úgy készüljünk — vessünk számukra is!

Nagy-péntek

az 1879-iki árvizes évben.

„Nagy-pénteken mossz holló a fiút“ . . .

Népdal.

Hát azért se mossz a mai nagy-pénteken — legalább nem esővízben — sem a jegenyefa tetejében — a hol ő kigyelme ül feketében! . . . Mert Istennek hála: a mai nap kiderült — kifénylett — neki borotválkozott. Nem lett igaza a százéves kalendáriumnak se.

Egy szóval: a mai nagy-péntek szép alföldünknek a feltámadás — a megváltás napja — az életmentés napja; mert a tegnapi még desperált magyar alföld most kezd fellelegzeni — s értük mi is reményleni — mert az Ur megdorgálá a felhőket és vizeket, és lőn derült idő egyszerre, mintegy égi parancsszóra — nagy-péntek hajnalára! . . .

Légy üdvöz hát nagy-péntek azért is! . . . Azt a fekete gyászleplelt az oltáron most már könnyebbült szívvél nézhetjük — és nézzük is így — mert látjuk az Ur hatalmát és érezzük segítségét a végperczek végpontján!

Pedig Isten segítségét nem összedugott kézzel várták alföldi véreink — hanem neki feküdtek a vízárvédekedés óriási munkájának Magyar-miskásan.

Egy gigási harcztot vannak már hetek óta — hősi erőfeszítéssel, a fékevesztett elemek durva ereje ellen.

A folyók tengerekké — a patakok folyamokká dagadtak.

Zöld mezők helyén tenger terül a magyar Kánaánon!

Majdnem minden alföldi város — falu — tanya egy-egy kis sziget, egy-egy ostromolt erőd — egy-egy vár — a várórség az összes beszorult nép — mely védekezik körsúnczokkal — nyulgátakkal, általunk nem is ismert minden kigondolható eszközökkel. De alul víz — felülről víz! . . .

A tüzet oltani lehet vízzel is, de a vizet tűzzel se! . . .

Apróbb házakat döntenek össze, hogy törmelékeit deszkák közé tehessék elébe a nyuldosó huboknak — mert magyar példaszó szerint lám a lassu víz is partot mos, — hát az ily rohanó ár — minden folyóink fatálisán egyetértő egyszerű áradása — mintha csak szövetséges hadjáratban rohamának ellentünk.

Népünk küzd — ismert, szeretett bizalmi férfiai vezérlete alatt . . . És a jó vezérek is, mintha földből teremnének — minden pontnak vannak erélyes intézői — vezérei teremnek mint 48-ban, alig tudni honnan, de ott teremnek a küzdhelyen, előljárva — bátorítva — önfeláldozva — halálmegvetéssel — épen mint 48-ban!

S a válság tetőpontján azt mondja az Ur: „A te hited és munkád tartson meg téged, életre való népem!”

Ugy legyen! . . .

* * *

Hanem hát ennek nem szabad évenként így tartani! . . .

Németalföld (Hollandia) csak egyszer vitatta el hazáját a tengertől, — a mi alföldünknek pedig csaknem minden évben ki kell azt erőszakolni folyóink tavaszi és őszi áradásaitól.

Egyszer Miskolcra — egyszer Budapest — majd Szeged — majd Bogyszló — majd mind együtt és egyszerre uszík, a lucskos ár iszapjában temetve embert, állatot — városokat — Margitszigetet; minden szépet, jót — ártatlant! . . .

Ez idegrázó jelenetek — kisebb-nagyobb katastrófák évenként megújuló vízöntéseitől az eddigi rendszer már nem menti meg országunkat.

Tehát államivá kell tenni vizeink szabályozását — központi vezérlettel — de a helyi érdekek és helyi társulatok fentartásával.

ezeknek összevágó segélyével — ezeknek összhangba hozásával a közérdekkel. De az alapeszmét, a központi intézkedést az állam kezébe kell adni — mely az országos vízszabályozási tervet készíttesse mielőbb!

Épen nincs itt halaszthatás!

Európa se lássa, hogy mi vizeinket csak a veszedelmek forrásaiként és nem a csatornázás — vízvezetés stb. áldásaiként birjuk kezelni.

Azután gátolja kormányunk és törvényhozásunk az erdőpusztítást, a hegylejtők fátlanítását, melyek a multban levélhulladékjuk szivacstelepeivel feltartóztatták az eső és hóolvadás rohamait; lassu párolgásukkal pedig adtak esőt kelletekor, kánikulában is.

Gátolja addig, mig Kárpátainkból is kopár Dalmatia nem lesz — kietlen, szomoru táj — melyet madár se jár — csak az unokák átká, hogy az apák „hitre bizott“ virányait mohón letarolták!

Vasutakat építettünk (csuládiakat is közköltegen), rohamosan. Csináljunk hűt vizutakat, csatornákat is — ha lassubban is — de központi terv szerint — de mielőbb! Mert ez nemcsak alföldünk évenkénti rémes drámája — de országos mezőgazdasági — s ezzel összefüggő iparunk és kereskedelmi érdekeink is követelik! — Hallják meg az intéző körök a nem árvizes vidék felszólamlását is, — mert saját magáért kérni is mindenkinek szabad, de másért feljajdulni és buzdulni (olyanért, ami csak közvetve érint) dupla polgári erény, dupla polgári kötelesség!

Nagy-péntek és husvét.

Nagy-péntek — gyász-péntek! . . . Ki halt meg? . . . Ő, az örökéletű Isten-ember!

Ellenmondás ez? . . . Nem. Sőt beigazolása annak: hogy az emberben is van isteni! . . .

* * *

Nagy-péntek: gyásznapi a kerek földtekén, — s husvét: örömnapi az egész világon!

Gyász és öröm: ily közel egymáshoz! . . Nagy vigasztalás!

* * *

„Nem halt meg, csak alszik“, mondta Ő.

„Kelj fel és járj!“

„Ugy szeresd embertársadat, mint önmagadat!“

„Ugy szeretheted Istenedet: ha felebarátodat szereted!“

* * *

Ki tanítá meg az emberiséget ezen örökigazságokra?

Ki tanítá először, hogy: a halálban ott van már a feltámadás?

Ő, az Isten-ember — aki maga is meghalt — a keresztre feszítés halálával.

Az Ő halálát gyászolja ma — s az Ő feltámadásán örül holnapután a keresztény világ.

*   *   *

Ő előtte is voltak bölcsek, kik sejtették az emberi szellem halhatatlanságát, — de csak sejtették.

Voltak Sokratesek — Plátók: kik vándorolni hitték a lelket — emberből állatba; a nőből (ha mint ilyen hétszer jól viselte magát): férfiuba — ebből (ha kegyesen élt): csillagba stb.

Komikus tapogatódzása volt az ó-kor bölcseinek — e nagy eszme körül.

Révedező sejtelve a halhatatlanságot sóvárgó kebelnek.

Ő tanítá meg a lélek és szellem (psyche és pneuma) közötti subtilis különbséget.

Ő emelte *hitté*: hogy az emberi szellem folytatja létét, — a test és lélek holta után is . . . Hogy minő formában? Azt nem mondá meg, úgy se értenők meg véges észszel — a végtelent. Mert ha megérthetnők, megszűnnénk emberek lenni.

*   *   *

Úgy szerette Isten a bűnös világot: fiát adá érte a testi halálnak!

Ki tanítá bennünket először, hogy a *szeretet* a megváltó, — a *minden*; hogy az Isten nem többé csak a mennyköves Zeus, — szújtó villámaival; — nem többé csak a haragos Jehova — aki boszut áll rajtunk, gyarló embereken, apáink vétkeiért hetediziglen.

Ki mondá ki először, hogy a *világ sarkköve a szeretet*? Hogy a *szeretet maga az Isten*? aki elváltá a vizet a levegőtől, — tömöríté a földet — és alkotá rá az embert saját képére, — mert kedve telt benne, — mert szereté.

Ki tanítá rá először, hogy a nap, midőn meleg sugárjai alá veszi e hideg földtekét — *szeret*.

Hogy a hullám, midőn a tenger partjait locsolja: *szeret*.

Hogy a szél — midőn langy fuvalmával virággá fakasztja a bimbót: *szeret*.

Hogy a gyémánt — midőn a föld gyomrában — rokon elemeivel egyesülve születik és nő —: csakis szeret.

Ő tanita rá — Ő, az Isten-ember!

*   *   *

Volt *Abrahám*, aki egyetlen fiát áldozá az Urnak.

Volt kegyes *Jób*, aki Istennek sujtoló kezét is megcsókolá.

Volt *Probus* vagy Titus császár, aki ha jót nem tett, azon napját elveszettnek mondá.

Volt *Moerus*, aki barátjáért rabságot vállalt — az akasztófáig. (Schiller Dionisiusában.)

Volt *samaritánus*, aki olaját tölté a vérző sebekbe.

Volt *publikánus*, aki szombaton is kiemelé embertársának árokba dült szamarát. — De:

Ki emelé a szeretetet *világ-elvvé és erkölcsi kötelemmé*?

Ő — az Isten-ember! . . .

És az Isten-ember is meghalt! . . . És épen azért halt meg, mert szeretett! Hogy szeretetét vérével pecsételje meg — értünk és a szeretet elvéért!

De miért oly erőszakos halállal kelle halnia? . . .

Mert a legnagyobb eszmét: a *szeretet eszméjét*, nem birta el a *törpe* kor, a törpe lélek! Az önző szív, a mammont és aranyborjut imádó emberi kebel!

Nem tűrhették azt a zsarnokságra hajlandó s azt tovább élvezni vágyó farizeusok, helytartók és hatalmasak.

Nem akartak osztozni a konczon, — az élet javain, *mit a szeretet megosztani parancsolt*.

A *szeretet mátyrjának* tehát halnia kellett, de csak egy időre.

Mert Ő megmutatá: hogy a szeretetet megölni nem lehet; hogy a ki szeret: az él, — hogy a szeretet holtából is *feltámad*.

Sok ezer axióma megdőlt. De a szeretet alapelve él! És a vallás, a mi erre épült, élni fog, mig ember él e sárgömb oldalán! S ha ez kiég vagy kihül, élni fog az a többi és új bolygók myriádjai — a végnek végéig, — a mi soha sincs.

Nagy-péntek nagy és *méltó gyásza* hát a világegyetemnek, mert ekkor halt meg érte, aki legjobban szerette; s nemcsak az

övéit, de elleneit is! — S a gyász méltóbb tünnetet érdemel, mint az öröm, — mert a *bű* nemesebb forrásból ered az örömnél. — Ez csak elragad, de a nemes bánat felmagasztal! . . . A kagyló vagy a csiga is fájdalmában termi az *igaz-gyöngyöt*!

*   *

Fekete péntek után — piros husvét!*)

Gyásznap után — örömnap. És ily kurta harmadnapra!

Borura — derű! . . . *Gyors vigasz!*

Kellett ez az emberiségnek? . . .

Oh igen! . . . Hisz a vigasz a „szekérkenő” az élet zökögős göröngyein.

Ez a *Talizmán* a borongó vándoruton.

E vigasz ad erőt az élet terhét vonó halandónak.

E vigasz: a feltámadás! Ezt igazolta Ő, az Isten-ember — husvétkor.

*   *

Ha karácsoni születésekor hozsanát rivalt neki az emberiség: ma piros husvét napján duplán harsogja ezt: mert ma másodszor született!

Mert hogy egyszer születik az ember — (tudta és akarata nélkül) — ezt látta és tudta az emberiség; — de hogy feltámadva másodszor születhessék (hogy szellemi létét folytathassa): arra Ő tanított; Ő, az Isten-ember!

És ki ne óhajtana a halálból, a megsemmisülésből *újra valami lenni*?

---

*) Német neve „Ostern” származott a régi pogány szászok „Ostara” nevű istennőtől, — ami „kikelet”, „tavasz”-t jelentett. Ekkor azok már piros tojásokkal ünnepelték e napot, jelezvén, hogy miként a télből tavaszi ébredés: úgy a tojásból új élet áll elő.

Mily könnyen és szépen tükröződik már ebben a keresztyén Jézus feltámadása! . . . Helyesen vette át így a keresztyénség is a piros tojások kultusát! —

Ki ne óhajtana feltámadni?

Még az öngyilkos is óhajt (persze jobb sorsra) felébredni.
Ép azért szakítja el megunt lételét.

Örüljünk-e hát husvétnak: a feltámadás ünnepének?

Ó igen, — de úgy, mint jó keresztényhez illik.

Hogyan tehát? . . .

Ugy, hogy segítjük „*testté lenni az igét*”: a szeretetet.

Szeressük önmagunkat józanul, — felebarátainkat, — Istent
és a Hazát!

Boldogasszony-faünnep.

(Márczius 25-én.)

Nem olyan boldog asszonyokról szólok. kiknek jó férjük van, mert ilyen sok van, hanem a „Gyümölcsajtó-boldogasszonyról“, mert ilyen csak egy van egy esztendőben — az idén plane ép egy se volt, mert márczius 25-ikére esik. Meg aztán arról akarok szólni, hogy Lukácsy Sándor, egyik jeles nemzetgazdászunk elmondja, hogy Északamerikában van egy „l'a-ünnep“ (ápril 15-ike) a fa- és kerti-iparnak szentelve, ugy, hogy e napon a férfiak és nők, kicsinye és nagyja, a szegény és milliós egyaránt csupa fatenyésztéssel foglalkozik — egyebet tenni e napon tilos! De veszik is hasznát, mert gyümölcsökből világkereskedést üznek. No ennyire még nem vittük — ámbár a soproni aszalt-gyümölcs és a kecskeméti szilva s baraczk máris külföldi kereskedelmi czikkek, de az időben is megelőzzük az amerikaiakat, mert a mi gyümölcsajtó napunk 20 nappal előbb esik — igaz, hogy csak a kalendáriumban és némely fontos gazdánál — hanem hát azt mégis mutatja, hogy jó őseink, kik e napot így elnevezték, pietással voltak a fatenyésztés iránt — amerikai példa nélkül is.

Hogy is ne? Hiszen nagyobbúra földmivelő ország vagyunk maig is, és leszünk, de legyünk is még sokáig, hogy az édes anyaföld ne fusson ki lábunk alól — ne menjen át idegen kezekbe. A földmives pedig kell, hogy jó barátságban legyen a fákkal. hisz egy területen élnek, egy leget színek, együtt sohajtának: a

fa szelet, a földmives bubánatot; — a fa hűset ad amannak, ez öntöző-vízét gyökereinek — tehát jó barátok a föld fölött, testvérek a föld alatt. *Rákóczy fája* maig is híres bucsujáró pont az alföldön.

Keszthelyen maig is virulnak a *berkenyefák*, miket a híres Festetich korában Keszthelyre évenként gyűlni szokott magyar írók évenként emléktűl ültettek. — Szomorú fűz — jávorfa, csipkebokor ott szerepelnek tilinkós népdalainkban, legendáinkban. — A jussait nem engedő magyar embernek példabeszéde is az, hogy „*Enyém mind a diófaág*“, a „*Hét szilvafás gazdaság*“ is országos közmondás nálunk. A sugár jegenyét is szereti a magyar ember, mert egyez nemzeti jellemével, fennhordja fejét és egyenesen áll, mint egy felkiáltójel. „Szegény legényeinknél“ nagy szerepet játszik az „*Igazság fája*“ is — sőt még a hegedűt — czimbalmot, e nemzeti szívvigasztalót is per eminenciam „*Szűrazfűnek*“ hívja a bus magyar! . . . S babájára is azt mondja a magyar legény:

„Nem anyától lettél:
Rózsafán termettél!“

Ugy a szerencseváró lány is azt dalolja:

„Kinek nincsen szeretője Zalában,
Menjen ki a zöld erdőbe, bujában,
Irja fel a fa oldalára:
Hogy nincs neki, hogy nincs neki
Szeretője, babája.“

Azt hiszem hát, hogy nem lenne nehéz nálunk a rendszeres és szakszerű fatenyésztés — kerti-ipart hamarosan nagygyá emelni, de a mi néptünknek keleti indolentiája megvárja, hogy *parancsolva legyen*. Hozzá szokott a boldog emlékü (?) robotos világban.

Óhajtva várjuk hát, hogy azon emlegetett kormányjavaslat „a *favédőtörvény*“—ről mielőbb kihirdetett törvénytényé váljon, hogy a községek kötelezve legyenek dűlő-utak, itató- és delelő-helyeik beültetésére. Mert igaz, hogy a nép alja „*földnélküli Jánosok*“ (kik hál' Isten nálunk nem nagy számmal vannak), egy kis irigységből, hogy neki nem levén fája, másnak se legyen, — de pusztá negédességből is, kivágják a fát az út mellől, de ha tudják: hogy ha kivágják: jövő évben megint kell nekik közmunkaképen *ingyen beültetni*, majd akkor nem teszik s így rövid évtized múlva fás-

kertté lesz e szép ország! Ugy is sokat letiport most e tavaszi jégzivatar! Lám, József főherczegünk is szép példával megy elől a kedves Margit-szigetén, és Deák Ferencz sirhalma körüljárását is ő vállalta magára!

Hadd jöjjön hát a favédtörvény — az új mezei rendőri törvénnyel kapcsolatban — muljék el az a bizonytalanság, hogy mezei károkért a mezei gazda szolgabírótól járásbíróhoz, ettől meg vissza lósson-fusson.

A vám- és bankügy mellett ne felejtsük a *mezőipar* emelését — hiszen nemzetünknek ez a jó fejős tehene, — ez a föld az, mely már annyiszor új erőt adott a lesújtott magyarnak az újbóli felemelkedéshez! Hogy ne csak „*boldogasszonyok*“ legyenek a kalendáriumban, de „*boldog emberek*“ is e Hazában!

Boldogasszony ünnepnap.

(Deczember 8.)

Már megint! És hány van a kalendáriumban?! Tán több, mint az életben? Pedig jobb volna, ha a naptárban volna kevesebb — vagy legalább ne pénteken esnék. Hanem mit szólna ugy-e a klérus? No ugyan! Hiszen ki volna, aki hazai klérusunktól megtagadná az észet és hazafiságot? Pedig aki ezek hijával nincs, annak óhajtani kell népünknek a „heverd el napok“ fogyasztását. Ugy is szeretünk dőzsölni. Ugyis mindig eső esik. Ugyis kurtá a deczemberi nap. És hát mi különbség volna, ha Boldogasszony péntekről vasárnapra tétetnék át?!

A mult szt. István napról olvastam, hogy a primás ő eminentiája egyik uradalmán aznap, napos-napján kaszáltak vagy szénát gyűjtöttek. Nem láttam, de elhittem.

Mert okos dolog a szénát eső és szél ellen begyűjteni sietni. És mert hát ő eminentiája barmai is szénával élnek — ezek meg azon földeket mivelik, melyek ünnepnapra is kenyeret adnak.

Kis dolog ugy-e? És „Pretor minima non curat“. — Nein ér reá az országgyűlés ilyekkel bibelődni.

Csakhogy sok kis baj — sokra megy!

Éhinség Chinában.

Mindennek anyja: föld.
Leghívebb magzatod'
Éhezni mért hagyod?!
Az ő ekéje szántát földedet,
Ő tett termékenyebbé tégedet —
Ő törle homlokáról harmatot,
Aratáskor meleg vért izzadt?! . . .

Samarjai.

Aratunk országszerte. Már-már el is szoktunk a jó termés-
től — de az idén megáldá az Ur honunkat, duzzadt kalászhok
rengenek barázdáinkon! Igaz, hogy most, midőn betakarának:
megeredtek az égneek csatornáí, rothadás fenyegeti a képéket, —
a lapok pedig azt írják, hogy sok helyütt $\frac{1}{3}$ része is üszöggé
lett a buzának, az új hernyó pedig imitt-amott szölleinkben garáz-
dálkodik. De azért nálunk jut is — marad is — kalácsnak és
áldomásnak. Ezen kis hátrányokkal csak azt érezteti a gondvi-
selés: hogy a szánkból is kivehetvén a falatot: ne tátsuk az égneek,
hanem alapítsunk községi magtárakat és borsarnokokat.

Hanem amit a chinai éhhalálról írnak a lapok: az rémsé-
ges — vérfagyyláló és példanékluli a történelemben!

Ez, ugynevezett „mennyei birodalom“ igen sürű népességi.
Egy csésze rizsszel egy ember naphosszat beéri, ezt pedig könnyen
termi a jó föld. De az idén az egyik területben (nem írják mi

okból) oly éhinség dúl: hogy eleinte csak a holtak husát — most már egymás tetemét falják az élők. Az erős a gyengébbet — az apa fiát, férj a nejét szurja le: hogy a máskor ölelt tetemet gyomrába temetve, tovább tengethesse nyomorult életét! Iszonylatú, iszonytató! . . .

„Mindennek anyja: föld —
Legbüszkébb magzatod
Éhezni mért hagyod?”

És a chinai kormány kiáltványában azt írja, hogy alattvalói pusztulása az ő — a kormány bűnös mulasztása! Önvádnak sok, jóllakásnak kevés! Ez a nagy ország azért kaphatta a „mennyei birodalom” nevet — először, mert császáraiban az Istent látja és imádja; mert a többi világrésztől elzárkózva, mintegy más világban — peshedt nyugalomban él, alája szedett lábain guggolva, szivja ópium-pipáját.

Egy-két szemlélődő (bámészkodó) tudományt, mint a csillagászatot — egy-két unalmas művészetet, mint a magas faltömegek építését — a birkatürelmet igénylő apró faragványok, és az ostobaságig finom, szunyoghálószerű csipkék, shawlok, szőnyegek készítését kivéve, más a civilizatiókivánta többféle iparra, okszerű gazdálkodásra és áldásos kereskedésre nem igen törekednek. Leányaik lábacskáit zsenge korukban bokában kitekerik, mi által mesés piczi lábúakká, de járni és dolgozni képtelenné nyomorítják őket. Szempilláik is oly majomilag laposan nehezülnek bennülő szemekre, mintha ébren is aludnának. Orrukba fűzött karikagyűrűkkel játszadoznak — bambusznád paraplójuk alatt boldog ázsiai nyugalommal. Vasutakkal, gőzhajókkal röstelik bambu ébrenálmódosásaikat elrezzenteni.

Ne csufoljuk azért a mi közigazgatásunkat „chinai”-nak. Nálunk már ily „ázsiai” állapot nem állhat be. Mert itt, ha üres is az elődöktől üresen örökölt statuscassa: mégis telik „inséges kölcsön”-re. Ha nálunk egyes vidéket tönkre tesznek is a bűsz elemek: a vasutak, gőzhajók odarángatják a másik vidék fölöslegét.

Itt is millió a földmívelésnek ellensége — a régi titesöktől az új phyloxera-ig — a szeliden permetező ragyától az orkánmal üvöltő jégverésig, de mi még se faljuk fel egymás husát, legfeljebb vérért vesszük egymás erszényének — uzsora, executio, citatio, s több aféle jogi és erkölcsi pióczáinkkal — de magát a testet:

hagyjuk futni! . . . Éljen — amint élhet, — de mégis legalább éljen!

A civilisációnak gyilkosa is civilisáltabb — legalább nem oly kézzelfogható, nem oly undorító — nem oly hajmeresztő.

Itt is megírta egy régibb költőnk:

„Ébekkel játszanak kis urfiak,
De lám, kutyájuk sült hushoz szokott,
Nem eszi meg a száraz falatot;
Adják csak a kenyérhéjat nekünk,
Kis urfiak, mi régen éhezünk!”

De azt is megírta Jókaink a „*Nagylaki iskolásfiuk*” című gyönyörű versében, hogy:

„Anyám, anyám, édes anyám,
Adj kenyeret, széles karéjt,
Jól neki ereszszed a kést,
Jó is legyen, sok is legyen,
Iskolába megy kis fiad!
Minek neked széles karéj?
Kicsike vagy, kicsit eszel!” stb.

Végre kiszült, hogy a jobb módú iskolásfiuk — az ott éhező szegény társaik számára trafikálták az alamizsnát.

Tehát már kisdedeink is jószívűek és segélyzőképesek. Hát öregeink? Ez utóbbi évtizedek viszontagsággal teljességtük daczára, naponta új meg új jótékony egyleteket, bölcsődéket, óvodákat, neveldéket, árpóldákat, levesosztó konyhákat, lelenczdéket, temesdéket (rossz új szavak, de nem vadabbak az „*évad*”-nál) stb. stb. erigálnak.

Sikerült nálunk az ily jótékony egyleteket divatcultussá tenni. Mennyi sok csak az is, amit összetánczolóunk a „*szegény örölgők*” javára! A kormány is elveszti — akarom mondani: elengedi jogút, p. o. az adót ott is, ahol nincs miből bevehetni.

Mégis csak jobb nekünk itt. Ne menjünk mi Ázsiába — sőt azokat se eresszük, akiket Istóczy ur oda küld. Hátha azok ott ily kínos inségre jutnának, az itt maradtak pedig bőségben fulladoznának? Egy-egy kis érvágás nem szokott ártani a magyar embernek — ha mélyen nem vágják, még hasznos is — fürgébbé is teszi tőn? Csak ne mélyen hát!

„*Anti Istócianum remedium*“ — polgári házasság: jöjjön el a te országod mielőbb, míg késő nem lesz! Hogy 5—10 év miért lesz késő? A gyengébb elméjűekért elmondhatnám, de ekkor azok is megtudhatnák, kiknek jobb ezt nem tudni! De az ultram . . . ták, bizony-bizony mondom, nem tudják, mi kárt tesznek a magyarságnak, mikor azt hátráltatják.

„Adtál uram esőt — de nincs benne köszönet“ — mondja a közmondás. — „Egyszer láttam a királyt, akkor se az volt“ — mondá a balatonmelléki ember — mikor a gőzhajón erre utazott felség helyett a körülötte álló zöldtollas tábornokot nézte annak.

Egyszer akart nekünk is valahára egy kis jó termésünk lenni és majd most se lesz igaz! — Elrothadunk!

Hiába regulázzuk a Tiszát. Berettyót, hiába vágjuk ki erdeinket: nem okoz szárazságot, mint jósolták — azért mégis esik, mindig esik. A barometer — mintha czérnán rángatnák — alig, hogy egy kissé felszáll, már másnap esőre ugrik alá.

Öregeink mondják, hogy ők már éltek ilyen idöket, midőn szűrben kellett aratni s midőn öreg fejszével vagdalták szét a a képeben összeesirázott buzakévéket és még úgy is megadtu keresztje kilóját. (Jó hit kell hozzá.)

No legalább szoktathatjuk magunkat a „máléhoz“, úgy is megeshetik nem sokára, hogy mi is Oláhország sorsára jutunk — tehát megbarátkozunk előre azok nemzeti eledelével: a csirázott gabnábólí polentával, máléval és szaladossal.

Mit is csináltunk volna azzal a sok pénzzel, amit önnét a sok külföldi megrendelőtől azért a sok-sok buzáért kaptunk volna?! Volna!

Nálunk már a „*van*“ is „*volnává*“ silányul!

„Jó Petőfi, te sem féllhetsz,
Hogy két vállad valahogy
A szerencse áldásától
Még az idén összerogy.“

Írá magáról a magyarnak legnépszerűbb költője.

Irhatta volna nemzetéről is. És aláírhatjuk jómagunk is.

Mintha az arany is sárrá válnék markunkban? Sokat vétkezhetek dédapáink, vagy ükanyáink, hogy ekként bűnbödtünk hetediziglen.

Igaz, hogy nem jó, midőn egyes ember — még inkább ha egy vidék vagy ország is „*Pechvogel*“-nek — szerencsétlen köszö-

rítisnek képzelet magát — mert ez önbizalmatlanná, csüggedt fatalistává is tesz s a képzelt baj is valódi bajjá évődik kedélyünkben.

De nemcsak képzelődés ám, hogy buzánk üszöggé válik szemünk látára — és ami ettől megmarad, azt meg a szélvész veri ki, vagy csirává rothad orrunk előtt — mielőtt csútrbe hordhatnánk az örökös eső és köd miatt.

Nemcsak képzelődés, hogy sok költséggel művelt szőlőinket, ha még most itt a Balaton mellett nem is — de a nemzettest más vidékein — előlünk a phylloxera, — a tortrix pilleriana, s tudja Isten, mi minden új — eddig ismeretlen gonosz, előlünk leszűrteli, lehervasztja; hogy a kukoricza szárát a rendkívüli széljárás kitöri, a krumplit az új divatu burgonya-kór veszi ki szánkából.

Az időjárás átcserélte magát. Köd borong folyvást hegyeinken — ígérve, hogy újra esni fog, pedig úgy is torkig vagyunk már vele.

A kazalba rakott szénaboglya, mint elhagyott oázis mutatkozik a vízborította rét közepén, vagy plane, mint uszósziget, hanyódik a fel- és alá váltakozó szélrózsa irányában.

Valóságos őszi keveri magát kánikulánkba! Az időjárás már több, mint szeszélyes . . . ez már veszélyes!

És mindez első sorban a termelőt — a szegény gazdát sújtja, második-harmad sorban persze iparost, kereskedőt, művészt, tisztviselőt és — magát az állam kasszáját is.

És nem látjuk megindulni a pénzforgalmat — e szükséges vérlökötést az államtestben. — Annak nincs, amink van.

Mondják, hogy máskor is volt így már. Igen — máskor is volt így már, hogy egy puha kenyérért egy hold földet adott zálogba a gazda (most már zálogba sem lehet adni új törvényeink szerint) — máskor is volt, hogy negyven krajczár volt egy mérő gabona. Igen, de az a „fekete banknóta”-világban volt — amikor bankó is volt a bugyellárisban — s nóta is volt a vidámabb kedélyekben — és nem volt ennyi porció — actió és citatio, — billog, közjegyző-accise és aequivalens-adó, és nem volt ekkora luxus — ennyi szellemi és anyagi igény — ennyi képzelt szükség.

Ugy látszik, ezeket kell redukálnunk: szűkebbre venni kiadásainkat. Nincs más mód. Nehéz ez ugyan, mert nem tudjuk, hol kezdjük a megszokott igények spórolását. Mindenütt fáj.

És még sincs más modus vivendi.

Erős lélek kéne hozzá — tán Szentlélek?
De a „Pünkösöd“ is elmúlt már! . . .

*   *

Még egyet: most, midőn majd mindennap eső esik s csak úgy lopni kell az aratást, — jut eszébe a gazdának, hogy mily jó volna: ha a hétközben eső ünnepnapok vasárnapokra lennének áttéve. Most, midőn hétköznap esik, a közbeni Péter-Pál és hasonló kurtu ünnepeket azért, mert piros betűvel írvák — tétlen „meg-ültni“ és elnézni kell, ahogy „viszi a molnárt a víz“ — jut eszünkbe a Krisztus parancsa, mely a felebarátunk szamarát az úrokból kihuzni szombaton is megengedte.

Most három-négy éve a pápai breve is megengedte az aratáskori ünnepeken dologgal dicsérni az urat.

Tavaly Urnapján egy primatiális dominiumon a szorgos szénagyűjtést — az idén Péter-Pálkor, sőt vasárnap is teszik az aratást egy püspöki városban — s így épen derék főpapjaink tetteleg tudatják a néppel: hogy a szorgos munkával nem sértjük meg az Urat, s hogy a kenyér nemcsak a testnek, de a léleknek is nélkülözhetlen!

Valeria, mint versíró.

T. szerkesztő ur! Kérem az égre! Ki ne nyomassa tegnapi levelemet. Blamirozva leszek. Feltűntem optimizmusomnak, honfi örömöm hevénnek és az „Egyetértés” apró betűinek.

(Soha se hittem neki — azt se, hogy nevének megfelel. Most az egyszer néztem bele — s megbűnhődtem!)

Rutólag nézve, látom azt a 8-soros szép kis magyar versecskét, mit Valeria fenséges királykisasszonyunk irt felséges anyja fogadalmi emlékképe leleplezése alkalmára.

Rögtön irtam egy örömtől lobogó cikket, ily czímmel: „Magyar királyleány mint magyar versíró!... Majd meglátja — eddig már kezébe ért — és ha nem, hát így irtam szósz szerint:

„Sokat megér az ember, ha azt éri“, mondá Jókaink valaha tréfásan. De most uraim, hölgyeim (fordítva titulálnám, chic szerint, ha most nem ily parancsszerűleg szólnék), komoly hazafias örömmel mondom: „Le a kalappal — és kezet a szívre, hogy dobogását Schmerlingék meg ne hallják — meg ne irigyeljék!“

Ki gondolta volna, csak 20 évvel ezelőtt is, hogy egy Habsburg ivadék ékes magyar nyelven dicsérje az Urat?! Magyar cadenziákba szedje felséges anyja iránti kegyeletének magasztos

érzelmeit?! Pedig *maga*, ő maga írta — látszik — átérzik ez a versecskének niiv, úde áhítatán! . . .

Izentem bold. Szemerének is, hogy: jobb oldalára fordulhat sirjában: megmarad magyarnak e Hazza — mire Honná lesz is!.. Irtam Tancsicsnak és Kazinczynak is, hogy ne féljenek ott a más-világon: magyar lesz a Hon a második milléniumban is! . . . stb.

Ezeknél már nem revokálhatom leveleimet (nincs *forduló* posta a menyekből) hadd is higgyék ők a legjobbat. A hit üdvözt s nekik már szükségük van reá.

De szerkesztő urnak megvallom, hogy *elsietve* irtam — ne nyomja ki! — Azóta gondoltam meg okosabban, hogy hát hiszen igaz, hogy királykisasszonyunk gödöllői, tehát *duplán* magyar születésű. Jó angyla az otti kislányoknak is — és imádkozik is magyarul (megis hallgatja ám a magyarok Istene! . . .).

De Münsternél, a „*Todtes Weib*“ hegyszakadéknál — tehát *német vidéken*, felállított és leleplezett fogadalmi kápolna oltárképe alá csak *azon vidék* népe által értett — tehát német nyelvezetű verset kell írni! . . . hogy lássa és értse ama nép, hogy ő Felsége is hálás tud lenni a jó Isten és azon német favágó iránt, a ki a megbokrosodott paripát épen a „*Todtes Weib*“ árokparton megkapva, *menté meg felséges királynénk drága életét!* . . .

Jobban nézem az „Egyetértést“, hát látom, hogy a szép kis vers csak *fordításkép* szól imigyen:

„Szent György lovag — te szent vitéz!*)

Minket véstől megóvni kész:

Anyámnak hű védője Te!

Ha gyöngé volt anyám keze . . .

— Bizvást kérlek most tégedet,

Hallgasd meg hő kérésemet:

Órizd, kísérd őt szüntelen,

Ki nekem adta életem!“

*) Szent György: a lovagok és lovaglók védszentje. — Münster: város Németországban. Ugyanott egy hegyszakadék neve: „*Todtes Weib*“. Ott menté meg királynénkat egy német favágó, mikor lova már-már az árokba ragadta. Ott épült a fogadalmi kápolna. Oltárképét rajzolta — úgy hiszem e lovaglási jelenettel — Reinhardt festő. E kép alá írta Valeria ama szép kis verset.

De hát így fordításban is elég jó — szép és kegyeletes!... És hiszem, hogy ha felséges mamája a gödöllői hajsza járna úgy (hogy lova elragadná — mitől isten őrizze — és magyar karok mentenék meg): érte itt magyar imát és magyar verset is rebegne, mert mint magyar leány ő is velünk visszhangozza — Kárpátoktól Adriáig — hogy:

„Minden ember legyen ember és magyar,
A kit e föld hord a egével betakar!”

A Balaton, mint vámos.

„Tükörén a napsugár arany zománcza;
Fenekén a dűmönök rémes villitáncza.“

A Balaton nagy tért foglal el három vármegyéből, azért mi partlakói jogosan szedünk tőle vámot — főleg így télen.

Nádját levesszük háztetőnek, jegét elteszszük nyári frissítőül, főleg pedig halát vámoljuk az éhezők és ingyenczek számára.

E télen nem igen adá Balatonunk a halvámot, mert jege nem volt tartósan. Alig öt—hat nap volt halászható erős jege, máskor pedig borhordó szekereknek is „országutja“ volt rajta.

E télen halászat nem igen volt.

Tán a Balaton nymphái cselekedték ezt így — a „halirtás“ ellen. A halásztilalmi §-t úgy sem tartják meg a halászok.

Hanem most megfordítva, a Balaton vámol kegyetlenül! Még alig felejtettük el, hogy januárban egy halász szakadt bele Ábrabám jegén, most február 18-án a korán felolvadt habok temettek magukkal négy budacsonyi halászt.

„Hasznos a zavarosban halászni“ gondolák s az erős délnyugati hullámok tetejére szállt két halászdereglye, — kipróbált vakmerő régi halászok, kik nem mőndták ugyan latinul, hogy „alias ego vidi ventos“, de gondolták magyarul — s megtették tulbiza-kodó magyar módon.

Beeveztek alkonyatkor — hullám ellen — a bő halfogás reményében s még tán hálót sem ereszthettek bent, mikor a szél egyszerre megfordult, — sőt északi orkánná nőtte ki magát! . . .

Az egyik csónak halászhai — tán éppen gyengébb szívű, de óvatosb legényei — azonnal szépen visszaevettek.

De a másik csónakon ült öt embernek, köztük a halász-gazdának és a híres „néma halász“-nak, aki tavaly már fél napig tartó jég alatt bukácsolásából is kimenekült — derogált a retírlás s mintegy 200 ölnyre a parttól borgonyt vetettek.

Igen, de amik szemközt jöttek — nem hullámok voltak már, hanem a „marás“, „vizzölcsér“ s toronymagas habtorlódás! Quis contra torrentem? — Ördög akaratjáról Isten sem tehet!

Csónakjukat elborítá a vizdagály. Nyakig álltak vízben. Sötét, csillagtalan téli éjben, jégtörmelékes vízfürdőben — nem látva eget, földet, — sem a parti biztató mécsvilágot, de nem látva egymást, sőt önmagukat sem a tomboló szél és zuhogó habverések zajától.

Ima és káromkodás, segély- és biztató-kiabálás, mind-mind érthetetlen, süket, tehetetlen chaoszszá vált csak.

Ilyenkor jön — nem a jámbor — de az örült önmegadás!

A halászgazda és Kurucz Bálint legény nem várhatván a bizonyos végnak végét: örült deliriumjukban önként ugráltak ki csónakjukból a garázda hullámsírba. Odavesztek.

Gellei József (kit neje az este is kért, hogy ne halászszon, de nem fogadván szót — azzal ereszté el: „Verjen meg hát a Mária, Balatonoddal együtt!“ . . most jajveszékkel, hogy tán átka fogott) és a néma halász végső kimerültségében a csónakban vesztették el életüket!

Az ötödik Hoffer József fiatal erős legény, mindezeket átélte, átszenvedve, kiállta e borzalmas purgatoriumot, e 9—10 órahosszig tartó jegesfürdőt, és napfelkelte után egy másik halászcsoport által megmentetett.

Jómaga most lázban fekszik.

Meleg ágyban birkózik életerejével a hideg halál.

Mit ér, ha ő is csak tovább birkózik!

Mondja, hogy pajtását, a „némat“ a halálvergődés megszólamlitván, egyet ordított — borzasztót és utolsót!

Kegyetlen vámos vagy Balaton!

Utasaidnak legnagyobb bankjegyét — életét veszed el! Vagy tán csak felváltod e bankjegyet?

De nem látjuk, hogy mit adsz vissza belőle helyette?

A Corvinák.

„Európa színpadán egykor mi is szereplénk,
S nem a mienk volt az utolsó szerep.“

Petőfi.

Egy duális állam egyik felének nem szabad az állam másik fele iránt bizalmatlan féltékenykedőnek lenni — különben hiányzik az összefforrasztó erkölcsi ragasz. Mert ahol félelem vagy féltékenység van, ott nincs bizalom, s hol bizalom nincs: nincs meg az összetartó „*viribus unitis*“ fejedelmi jelszónak megtestesülése.

A Corvinákat — vagyis nagy Mátyás királyunk egykor hires könyvtárának török kézen volt maradványait a mostani új sultán, illetőleg az első török alkotmányos országgyűlés — talán iránta, illetőleg alkotmánya iránti érdeklődésünk viszonzásául Magyarországunk visszaajándékozván — a több darab újra bekötöttetett és magyar czimeres táblákkal ellátott régi becsű könyveket Tahir bey küldötte által Budapestre küldé.

Már ha a bey utközben utasítást kapott, hogy mivel a magyar király ez időben Bécsben lévén — először oda vigye és ott mutassa be: ez okból idáig még csak van értelme; de hogy a bécsi bemutatás után Budapestre ne hozhassa, ahova küldvék és illetékesek: ennek se jogi alapja, sem semmiféle értelme sincs!

Kormányunk, a budapestvárosi és egyetemi hatóság — mely azokat átvette volna, mindidáig sokkal több higgadt loyaltást

tanusítottak, hogysen ez alkalomból a lajtántuli — akár más állam — akár a közrend — akár a külpolitika elleni bármi tüntetésektől tartani lehetett és kellett volna.

E lehozatali tilalomnál a magyar ember először bámul, másodszor elkeseredik és harmadszor nyomban elmosolyodik, vagyis nevetséges volna, ha oly szomorító nem volna, hogy mily veszélyesen „fontos“-nak látnak Bécsből minket?! . . . És hogy nem restellik ily ártatlan politikától mentes — tudományos irányban is — kicsinyeskedő féltékenységüket kimutatni s csak ez okból, irántunk — loyális társnemzet iránt jogsértést csinálni!

Az az egy vigasztalás van benne, hogy ebből méltán következethet Európa „*a minor ad majorem*“, hogy más nagyobb, állami, társországi kérdések és egyezményeknél is hasonló kicsinyeskedő — szűkkeblű és önző okaik lehetnek és vannak!

E Corvinák nekünk nagyon becses ajándék! — Igazolják nemzetünknek régi fényét és műveltségét. Hogy a magyar ember már a középkorban is nemcsak a fegyvert, de a könyvet is tudta forgatni. Hogy volt idő, midőn országunk nemcsak területileg három tenger partjáig terjeszkedett, de az európai akkori tudomány és művészetnek *gyupontja* volt. Tehát a cultur-államiságra képességünk volt, van és lesz. — tehát létezni és előre törni *historiai jogalapunk* van.

A három tengerpart azóta elmosódott mappánkról, de szellemi nagyságunk tudományos jelvényei, lám, most is élnek.

„Nem vesz el bát a nép, mely nem tudomány nélkül való!“

Ugyan mostanában tette azon nagybecsű felfedezést Fraknói Vilmos, muzeumunk derék igazgatója, hogy a régi Hunyadi család levéltár-maradványa Münchenben van, olyformán, hogy Mátyás király fiának, Corvin Jánosnak özvegye másodszor brandenburgi Györgyhöz menvén férjhez, ekkor ezzel vitte ki azt. — Jó forrás lesz az hazai történelmünkhez s a fényes Hunyady korszakhoz.

E Corvinák emelik nemzeti önbecsérzetünket, a multból kihatólag a jelenre és jövőre is. Ez önbecsérzet emel és erősít szellemileg, erkölcsileg — belre, külre.

Ily erősödésnek a „társország“ csak örülhetne, önön jól felfogott érdekéből is. — ha örülne pedig, nem akadékoskodnék!

GYÁSZ - BESZÉD

MEZRICZKY PÉTER

Kővágó-Örsi 85 éves ügyvéd és birtokos felett.

1881. augusztus 10-én a temetőben tartá CZ. K.

Gyászos gyülekezet!

Ennek könyvünkben van egy temetői szép vers, — szebbet esinülni hamarjában nem bírtam. — Ez így szól:

„Itt e sírhalmok közt állván,
Ki-ki jól magába szállván —
Ilyen fohászkodást tegyen:
Uram — adj jó véget nekem!”

Halottunk — a ki itt fekszik — sokszor — sok felebarátunk sírhalmán — 85 évig énekelte ezt — kérvén jó véget önmagának is. Megadta neki az Ur!

Szép és jó vége lett!

Mint érett kalász hullt vissza a hazai anyaföldre, melyet ő úgy imádott!

Legyen könnyű testének a föld és lelkének a mennyei út. Aludjál békével!

*

*

*

Gyászos gyülekezet!

Jól nyugszik az eltemetett — szélvész és zaj nem hatnak a sirhanton keresztül: de mi, kik itt maradtunk, *üresnek* találjuk a helyet, hol az elköltözött áll vala! . . . Nagy halottunk! Nekem is nagy halottam vagy! Fél századon át támogattál meleg, rokoni szeretetteddel! Tanítóm voltál gyermekkoromban, utmutatóm — barátom — ügyvédtársam férfikoromban. Ősz apámnak tanuló-társa — nőmnek kedves bátyja valál. Mi nem felejthetünk sokáig!

Vidékünknak — megyénknek classikus Nestora — a nagy Deáknak, Csányinak kebelbarátja, — Homernak — Ovidnak — Senecának — Schiller — Goethe — Fesslernek és mind a többi ős classikusnak élő szótára — *indere* valál!

A jó táblalabirák tipikus példányképe — egy elkésett fecskéje. A 48 előtti kornak prestigéje — kinyomata, tükre valál, — a megyei és uri székek hű assessora!

Községednek fél századon át vezére — esperességednek felügyelője — a helyi gymnasiumnak alapítója; minden szépnek, jónak támogatója valál lelkeddel, eszeddel — erszényeddel!

Nem valál *fősvény*, nem valál *boszúálló*. Tehát nemes valál, a szónak nemesebb értelmében.

Bármilyen szép, jót indítványoztunk mi fiatalabbak: te ott valál ős tekintélyeddel — tanácsoddal — pénzeddel!

Ezt a dalárdát is, mely hideg porodnál melegen felharsog: egyik te alapítád — tün előérzed, hogy ennek méla hangjainál hantol el a sirúsó rideg kapadűbörgése.

Meleg *hazafi* és *protestáns* — de nem felekezetes első sorban, azonban *magyar* valál minden porczikádban! . . .

48-ban zászlóvivő — 49-ben vészbiró — 50-ben csaknem fogoly — sokáig silentiárus ügyvéd magyarságodért a német által.

Hazád sorsán a Bach világban csaknem megörültél! Honfildban megtagadni akartad a magyarok Istenét — miglen újra nem pitymallott Hazánk ege.

Én tudom ezt — én — a kit fiadként szeretted!

Ha eljöttünk évenkénti névestédre — örültél, de már 10 év óta mindig úgy köszöntöttél vissza (te, az örökös toaszt-raktár). hogy „*kívánjátok barátim, hogy ez legyen utolsó névnapom*“.

„Nem“, mondánk mi — „nem élél még sokáig. Ép test — ép elme vagy — első és utolsó fürdő szeretett Balatonodban —

nem vagy terhünkre még. Jó gyermekeidnek — áldott jó menyed-
nek — szép unokáidnak oszlopa — barátaidnak élő auktoritása
vagy!

„Maradj még — ne menj el — üres lenne helyed, hidd el! —
De Te elmentél — immár elmentél!

Vajha itt hagyhatnád eszedet, szivedet, hazafiságodat — ritka
emlékező tehetségedet — vajha ránk testálhatnád egy csomóban,
vagy csak felosztva is!

Furcsa dolog az, hogy ha p. u. egy szűr, egy dolmány el-
kallódik, leszedik gombjait — pitykéit, új dolmány ékítéséhez.

Ha egy szekér, kocsí — egy silány hordó elavul: leszedik
vasait, abroncsait új kocsí, új hordó erősítésére.

Az ember is itt hagyja ingó-bingó javait, *de nem hagyhatja
itt szellemi kincseit — 85 éven át szerzett élettapasztalásait!*

E szellemi kincseket elvitted magaddal, nagy halott; nem
irigységből — de muszájból!

A szellem megtért ahoz, a ki adta volt!

*   *

De tekints le ránk már égi honodból — ránk — itt porod-
mál könnyező szeretőidre, nagy halott!

Hidd el már nekünk, hogy *üres* lesz helyed köztünk sokáig.
szívünk pedig *tele* lesz jó emlékeddel sokáig!

Isten veled — s Te légy Istenünkkel
Légy üdvözölve — még egyszer utoljára.
És üdvözölve — mindörökre.

Amen.

Csehek üdvözlete Badacsonyban

1885-ben.

(Berekedt tanszt.)

Uraim — hölgyeim — cseh testvéreink a monarchiában és az európai civilisatio concertjében is! . . . Legyenek üdvözölve itt a kies Balaton hullámainál! . . . Isten hozta önöket! . . .

Uraim! A magas kék égen van egy *csillagcsoport* — az ugynevezett „*Északi korona*“. Ebben van nyolcz — de főleg két fényes csillag, két diadem. Egyik északon, másik délen. — Látják a hasonlatot? . . . A csillagcsoport-koszoru: összmonarchiánk, — a fényes két diadem: *Prága és Budapest*. — Mindeniknek van fényes multja a históriában — s még fényesebb jövője a XX-ik században.

De nincs ok rivalisálni! . . . Tehát „*viribus unitis*“, magyarul mondva: „*Vállat a vállhoz*“. Előre!

* * *

Uraim! A magyar karakter hamar felejt — hamar szeret, — és akit megszeret: az meg van szeretve. Mondják meg ezt honmaradt testvéreiknek. Ha szeretnek bennünket: mi viszonzozzuk azt, dupla kamattal.

* * *

Uraim! Voltak már csehek Magyarországon, — akkor fegyverrel — a hős hussiták fegyverével, de a hussita-hitszabadság elősugaraival. Utóbb a „Bach-huszárok“ polgári invasiójával.

Most jöttek önök szívvél — jóakarattal.

A polgári szabadság — egyenlőség — testvériség zsolozmájával.

Jöttek a derék Brabek — Nedvideck — és Jettmár urak, e per eminentiam magyarbarátok vezetése alatt — *országos kiállításunk* megtekintésére.

Jöttek egy internationalis cultussal — a *munka* szent cultusával! . . .

Munkával dicsérjük hát az urat. Munkaközben szorítsunk baráti kezét. Éljen a munka cultusa!

*   *

Uraim! A fejedelmek találkoznak Kremsierben, — a népek találkoznak a civilisatio pantheonjában. Ott politika, — itt munka, verseny, szeretet és testvériség!

Ugy hiszem: bennünk telik inkább Isteneknek kedve.

Éljenek cseh testvéreink!

Na zdar! — Éljenek!

*   *

Igy rekedt Badacsonyba e toaszt (mint egykor Tallérosi Zebulonban a dictió). — Igy veszett kárba a sok jóakarát — és a leölt baromfi-sereg!

Mi kár!

Nem jöttek meg várt cseh vendégeink, kiket 200 darabban ide signált jó Sziklay barátunk.

Mi kár!

A mozsárágyuk készen töltve, majd megpukkadtak mérgükben, — de szólni nem mertek.

Nemzeti lobogóink majdnem leszédültek boszankodásukban a rögtönzött transparentokról.

A görögtüzek szégyenkedve pirultak — kékültek. Belénk zápult a betanult „Na zdar!“

A vérmesebbek — vagy optimisták még esti 10 órakor is reménykedtünk. Ha angliusok lettünk volna: nagy summákban fogadtunk volna: hogy jönnek — nem jönnek? . . . De hát csak jobbadán pénztelen, idealis magyarok lévén — csupán csak (miként hozzánk illik?) akáczlevelet téptünk „szere — nem szere” módjára, hogy jönnek, nem jönnek.

És csak nem jöttek.

Egy árva csónak mutatkozott a hullámfodrok közt küzködve. A jó fülöpiek erőlködtek kikötni hozzánk. Itt a parton nézte őket sok nem jó csónakegyleti-tag, de nem találkozott Jázon, — pedig aranygyapju (aranyhaju delnő) is ült ám a vergődő ladikon!

Végre 11 órakor éjjel jött a sürgöny Balaton-Füredről, hogy *nagy ok* miatt zupasz! — Ezt azután Persai ur (aki Füredről, a cseh testvérektől száraz földön szaladt ide) fejté meg úgy, hogy hát „*sok volt ott a jóból*” — vagyis közel 400 cseh-testvér óhajtozván hozzánk, — ennyit pedig az öreg „Kisfaludi” gőzhajó csak két fordulóra bírván Siófokról Füredre átszállítani, — e közben eltelt a drága idő — s nekünk nem jutott cseh! . . .

De jutott volna idő — hely — jó zene — szellős tánczterem — sok vacsora — és mit először kelle írnom: sok szép nő.

Jutott volna! . . .

Ott égtek a fekete-gyémántok — a lenvirág-szemek. A tűz a kis bokácskáiban. Ott hervadtak kebleiken a csokrok, — ajkai-kon a biztató mosolyok és a többi.

Miket mind nem érdemlénk meg mi tétlen férfiak, mert nem akadt egy illetékes hang, mely elkiáltotta volna: hölgyeink előre — öleljenek „*cseh*” helyett (persze csak tánczolva) bennünket — és a többi miegymás.

Pedig hányszor ült már a magyar lakzit ara nélkül, — tort halott nélkül! A döglött lóra is ráverték a kész patkót — gondolom a rátótiak? . . .

De mi ott ültünk tétlenül éjfélig a „Hableány” vendéglő csarnokában — egyik sarokba egyik, másikba másik clique-csoport elhúzódva — feszélyezve — aztán kámformódra eloszolva!

Nem akarom hinni, hogy ezt szándékos kasztszerű zárkózottság okozá — a majd mind egyrangú és műveltségű középosztály honorationai közt, most, Urunk születése után 1885-ben, a villanyfény korszakában! . . .

Ha mégis úgy volna: akkor — fájdalom — csehek nélkül is „*csehül volnánk!*“ Akkor pirulj el „*Hablány*“, rejtse el arcodat, — fuss vissza hullámhazádba, miglen majd nemsokára kisítt az égifény — vagy kitör az égiháboru, mely megtisztítja a légkört. ahol még *köd* honolna! . . .

Eszembe jut nagy Széchenyink nagy mondása a vérbűszkeségről; — de azt itt — nők előtt — nem merem elmondani . . . csak a keleti bölcs diktumát hangoztatom, hogy aki őseivel és leszármazásával büszkélkedik, olyan, mint a krumpli, aminek a *jaca* — a földben van.

Paphallgató pesti küldöttség

Kövágó-Örsön sajátlag Boglárón 1886. január 1.

(T o a s z t.)

Uraim! Tisztelt küldöttség! — Nekem mint szerény kövágó-örsi embernek: *hallgatás* volna a helyem! . . . De uraim — akinek a szíve fáj: az méltán *jajgat*, — akinek kertje körül „*tolvajok*“ ólálkodnak: az jogosan kiabálhat.

Uraim! — rossz időket élünk! . . .

Szomorú jele az időeknek, hogy manap már ily kiváló derék, nagynevű — rangu — köztiszteletű urak is — mint e fényes küldöttség — szándékosan „*vétkezik*“ — vétkezik Mózes kőtáblájú „*Tízparancsolata*“ ellen is — ahol meg van írva, hogy „*Ne kívánszad felebarátod feleségét — sem semmiét, ami az övé*“.

Mégis e fényes küldöttség elkivánni látszik derék — kedves papunkat.

Ő szokta mondani ugyan (sok ékes és bölcs diktumai között), hogy „*Senki se pótolhatlan*“.

De éppen ő is téved, mert ő nekünk nemcsak papunk, de vezérünk, barátunk, rokonunk, — hol sörélesztő-serkentőnk, hol megcsillapítónk, mérséklőnk — tehát mindenünk vala, az ő ritka jóízű páratlan korrekt modorával.

Tehát nekünk ő pótolhatlannak látszik!

Ha mégis elkivánják tőlünk —: a jó Isten bocsássa meg önöknek, — mi alig! . . .

Egy menti csak önöket, uraim: hogy nem csak maguk számára csábitgatják papunkat; de a közügy — a drága Haza — a kedves főváros — Budapest magyar ev. protestáns eklézsiája számára (mely maig is „*Ecclesia militans*“ a más ajku hivekkel szemben — de szép sikerrel — eddig is).

Igy ő ott *magasabb helyről messzebbre kінthetné a jó magot* a nagy elköltözött után, bold. Győry Vilmos nyomdokán! . . .

Végül csak azmondó vagyok hát, hogy derék Horváth Sándorunk, ha marad is *éljen*, ha megy is *éljen*, és — no — a szentczélú küldöttség is *éljen*!

*   *

Még egyet uraim! . . . Pap és eklézsia olyan, mint a házasság viszonya . . . Itt is, ott is van „*kullogóba-járás*“, „*háztűznézés*“! — Van *kérő*, van *kiadó*. Mi kiadók — már ha így estünk: szeretttük volna, ha a kérők — háztűznézni Kővágó-Örsig fáradtak volna — nem a fárasztásukért, de a mi ottani szíves vendéglátásunkért! . . .

De hát közbe van a szeszélyes szép Balaton és nagy — utkerülője.

Tehát a boglári vendéglátás hőse Bárány Dénes ur is *éljen*!

Keszthely reputációjáról.

(1885.)

A derék „Budapesti Hírlap” rövid hirei közt írja, hogy: „Német színi előadást tartottak Keszthelyen a grófi kastély műszaki építői e hó 3-án, mely 120 forintot jövedelmezett a gyermekóvodának. Szép! — de hát ugyan kinek tartották azt a német dolgot abban a tősgyökeres magyar városban?” . . .

Válasz:

Hát nekünk tősgyökeres buzgó magyaroknak. Ők számítottak a magyar ember azon tulloyalítására, hogy ha két szót tud is az ő „Bärenhäuterei” jó utódai nyelvén, ezt is előveszi előzékenységből — velük szemben — a sörös kancsó mellett és egyebütt is. És megértjük a „halbak”-ot is.

Mi pedig számítottunk néhány két-nyelvű honoratiorunk és magyar izraelita polgártársaink jelenlétére az előadáson: — ugy, hogy mikor ezek nevettek, mi is — vagy ha ők tapsoltak, avagy könnyeztek, mi is utánoztuk ezeket.

Igy aztán összejött a 120 forint nekünk — kisdedeinknek! Ugy-e hát az egyszer mi magyarok is „élelmesek” valánk?

Végre is az örül jól, aki utolján örül. S most mi vagyunk e helyzetben: először az eredményért, másodszor a reményért, hogy a derék előadókat, e jó német sógorokat is megmagyarosítjuk, sőt neveiket is, ha soká itt élvezik a Zala rákját, Zala — akarom mondani: halát, puha kenyerét és lágy szőlőjét! . . .

Mert hát él ám bennünk (ne tessék félni) a rajongó szeretet édes magyar nyelvünk iránt, mely készebb egy új honfoglalás vészeivel megküzdeni, mintsem a zengzetes magyar szót — és magyar ősi erényeket megtagadná vagy felcserélné. Él itt az a lángoló szeretet minden iránt, a mi magyar — itt a magyar tenger kies part-virányain. Éljen ez másutt is, Kárpátoktól Fiumeig; mert ez azon bűverő, mely a jelen és jövő lét harcaiban megmenti és fentartja e fajt, e hazát, e nemzetet és mindazt, mit bitbizományul kaptunk őseinktől és hagyunk unokáinkra, a második milleniumra is!

Tűz-kakas és magyar Zweikinder-System.

Balaton-H. kisközség itt egy Bakonyszéli termékeny völgy-
katlanban — tősgyökeres magyar lakosokkal — azon kismemesi
fajból, mely a szép Csobánczvár és urának Gyulafynak a Rákóczy
világ utáni „nótáztatása“ (jóság elkoboztatása) folytán — a „lányi
negyed“ jogon megmentett birtokocskákra huzódott, hogy legalább
a kis Curiák szilvafáit mentse meg unokáinak! . . . s ezt a német
Zweikinder-System-mel véli megmenthetni.

Szép a cél! . . . De immoralis az eszköz — a mód.

E módust nem tűrhetvén a helység derék lelkésze és elől-
járói — tartozó feljelentést tettek, úgy halljuk.

Hir szerint ezért jelenik meg náluk most naponként a meg-
boszulni akarók tűz-kakasa?

Szegény magyarom! Kis birtokod fentartására és tulaprózása
védelmére keress más módot!

Ugy is szaporátlan faj vagyunk! S ha még így is apasztjuk
fajunk létszámát, ki veri meg majd a muszkát, a kivel egyszer
csak leszámolnunk kell — tán nemis nagyon sokára?!

Gyors segély véreinknek.

(1865.)

Grahova — a mult héten még virágzó kis község, sőt magyar telep Fiume oldalán a tengerparton — ma már nincs! Elborítá egy kopár hegyomlás. Beszakadt alatta a föld. Így csuszott bele a mélységes tengerbe lassan — de feltartóztathatlanul, mely elnyelte a szép kis falut is, a hegyomlás törmelékét is — mindenestül!

Borzasztó még álmodni is! Pedig szomorú való. A jó lakosság riadva, bomlott észszel menekül — kergetve egy-egy megmentendő tehenet, czipelve egy-egy zsák krumplit — a legközelebbi éhenhalás ellen.

S e kis község lakói — ott lent a magyar tenger partján, a drága Fiume mellett — esetleg mind magyar érzelműek, sőt ők magyar telep vala! Kik tegnap még segítették a legujabb fajt s hazafiui mozgalomban is Fiumét magyar sympathicájában megőrizni számunkra, ma már földönfutók.

Segélyt nekik!

Első ok a humanitás, második a hazafiság, hogy a mely elem ott kint a végvidéken is imádja fajtát és magyar hazáját, annak segély-kiáltását duplán meghallják itt bent a hazafias magyar fülek és magyar szívek!

Hazafiság a nemzetiségnek!

Csak egyik is e két szó közül — rezgésbe hozza a magyar érzést, melyet az édes anyatejjel szitt be a magyar! . . . E két szóval hitt fel négy-öt évvel ezelőtt Szathmáry György derék publicistánk, hogy adakozzunk a szépnevű Hunyadmegye magyarjainak eloláhosodását gátló ottani iskolákra. Elmondja meleg szavakkal, hogy nem idegen népet olvasztunk be ezzel — csak saját vérünket mentjük meg őseink emlékének s hazánknek — ami nemcsak jog, de kötelesség.

De nagyon igaz!

Egy hírlapi cikk meg arra hi fel, hogy mentsük meg az oláhországi magyar hírlapot, melynek nagy missiója van, t. i. negyedmillió ott lakó magyar testvért tart meg számunkra, de csak hatvan előfizetője levén, nehezen tengődik.

Beh nagyon érezzük!

Szinte fáj az embernek, hogy nem igen segíthet, ahol segíteni szeretne. — S mind e lélekberágó felhívás most ujév körül tétetik, mikor a gazda-, de minden rendü-rangu ember kasszája százfelül vétetik igénybe. Így ujévkor testesül meg az ige igazán, hogy „add meg Istennek, ami Istené, — császárnak, ami a császáré!“ De hát a többi? . . . Ecclesia, bolt, patika, irodalom, egyletek, szegények, cselédek, füstfaragók stb.

A pénztelenség pedig nőll, mint a járvány — mely a máskor kórmentes helyeket is felkeresi . . . Tagadjuk, simítjuk hiu úlsze-

méreből: pedig hiába: ennek is — mint a bűnbánatnak és megterésnek — első feltétele, első orvossága a nyílt beismerés.

Ha nyíltan hangoztatjuk egymásnak: tün majd vállvetve találunk reá közgyógyszert — ha rögtön mást nem is: legalább azt, hogy levetjük az alakoskodást és álszemérmeket és nem átaljuk egymás előtt a takarékosb összehuzódást — s ez már első nagy lépés a javuláshoz — vagyis nagy óvszer a mélyebbre sülyedéstől.

A hirlap-olvasás mai nap már csak kissé művelt embernek is nélkülözhetetlen mindennapi kenyere, — nemcsak, de szellemi sörelesztője — szórakoztatója, főleg a más szellemi élvek hijával levő falusi embernek. És megvan már kinek-kinek választott lapja a hazai és megyeiekből, úgy, hogy egy külföldi p. o. bukaresti, bécsi és new-yorki magyar lapra se idő, se pénz. Hanem egyletek, kaszinók tehetnék, hogy ily külföldi testvérlapot pártolnának: hogy külföldi véreink látnák a szellemi hurt, melylyel az anyaországgal összekötöttségeket éreznék — s igyekeznének magyarok maradni a népoceán oázain is — és ihletett óráikban eldanolnák, mint bűvös zsolozsmát:

„Igy bármely távol ég alatt
Tőled nyerem nyugalmaimat —
Hazám. hazám . . .”

* * *

Legujabban segélyre s áldozatra hí bentünket az „Erdélyi közművelődési-egylet” — a Fiuménk melletti Grahova elsülyedt magyar község, s az „Istensegits” csángó-község temploma és iskolája. Mindhármat felérzi a meleg magyar kebel! Fontosságát — főleg az elsőnek — indokolni se kell, mert aki nem érti, annak ugy is hiába indokolnók. — Csak erszényünk engedné! . . . No majd tánczoljunk a javukra.

Jól tevő az erdélyi egylet, hogy honleányainkhoz intézte legutóbbi felhívását — a nőkhez — a szerinte is legnagyobb földi hatalomhoz. Hiszem, hogy hatalmukat — már ha egyekben gyakorolják felettünk — igazolandják ebben is.

* * *

Jóink írja — az ő „*Tágabb Hazája*“ magyarázatában. hogy Amerika huszonegy városából küldtek hozzá egy szép kis összeget a kivándorlott magyarok: az „*Erdélyi Közművelődési-Egyület*“ javára.

Mi közülük már nekik mihozzánk — s ahhoz ha Erdély és a magyarság elvesz is?

Lám ők ott az Oceanon túlról is felérzik, hogy minden magyarnak *legnagyobb kötelem* most az „*Erdélyi Közművelődési-Egyület*“ támogatása!

Csudálom, hogy az I-ső védegylet alapítója, a nagy Kossuth nem írt még érte.

De tett érte már, mert beküldé filléreit az elsők közt — tán mint alapító-tag.

Mert ez ám a *valódi magyar védegylet*! Adózzunk neki — sajátkép magunknak — fajunknak — őseink emlékének — a hitbizományul ránk hagyott édes közös Hazának — szent István koronájának — a *magyar államiság eszméjének* . . . mely legyen halhatatlan!

UTÓHANG

n

REISCHL - ÜNNEPÉLYHEZ.

Egy berekedt tonszt.

(Vegyéek úgy, mint)ha megjelenhetve, elmondhattam volna.)

Tisztelt ünneplő közönség! Mi jogosított engem, vidékit, ez ünnepies együttérzéshez? . . . Hát először e hasonló érzés. Ez elismerés. Mert ez nem monopolium — nem *dugáru*; sőt inkább közöröm, közkötelesség — a jóktól a jók iránt.

Másodszor: mert Kővágó-Örs (ahol én lakom), Keszthelynek külvárosa, — Keszthely pedig az evangelni felekezetre nézve *filiája* Kővágó-Örsnek. Ez hát az én illetékességem a szóllásra.

Magasan is kezdem ám (felülről jövén minden jó, minden áldás! . . .), mondván: A harmonia = Isten! . . . Az istenség a legnagyobb, legtökéletesebb harmonia!

A harmoniához — mint mindenhez — kellenek faktorok — tényező elemek.

Ily elemek Keszthely üdvös harmoniájában (mit Göde szolgabíró ur és Pap Sándor ügyész ur tonsztjai oly szépen kiemeltek): a városi vagy polgári elem — és másrésről a méltóságos grófi uradalom.

Az elemek összhangjához — hogy *ez* létre jöhessen — szükséges, sőt nélkülözhetlen az *összekötő-kapocs*.

Ez elemek összekötő kapcsa itt — mondják (el is hisszük, tudtuk is), a *derék városbíró Reischl* — negyedszázad óta!

E tiszta ezüst-kapocs! Ez aranyjellemtű *minta indigena!* . . . Ő teremté e harmóniát — e harmonia pedig a szép sikert! . . .

Kivánom hát, hogy Ő, a mostani ezüst-kapocs: ne rozsdásodjék, ne olvadjon sokáig, sőt váljék „*arany-csattá!*“ Azaz hogy még huszonöt évig teljesíthesse e közhasznú missióját!

Érje meg ebbeli „*aranylakodalmát*“ is — velünk együtt — az általa közvetített harmonia további sikereivel.

Éljenek és virágozzanak e szép harmonia főfaktorai: a nemes város — és a méltóságos grófi uradalom — és ezeknek aranykapcsa: Reischl Venczel ur — a *minta indigena!* E meleg magyarrá lett külföldi akvizíciónk! . . .

III.

TÁJ- ÉS UMLEIRÁSOK.

Budapest (nagyító üvegen). — Margit-sziget. — Zalából Szliácsig. — Keszthely-Hévíz. — Pécs panorámája (futtában). — Kővágó-Örs és vidéke.

Budapest.

(Nagyító üvegen.)

T. szerkesztő ur! Ki mit szeret, Budapesten is megemlékszik arról. Tehát én is önről és lapjáról Budapesten is. És ez nem kis dolog ám: a szép, kedves, bájaiban folyvást emelkedő s a mostani országos kiállitástól zsibongó Budapestről haza — Zalába, gondolni! Szememet Budapestről, mint egy rózsás kecsében viruló szép leányról levenni és önnek irni — betűt, apró fekete betűt.

Ámde igyekszem hát nemcsak betűt, de némi kis eszmét is irni, és pedig ő róla a kecsesről, a sokunknak közös szerelmünk tárgyáról, hazánk kedves fővárosáról és szelleméről, melyről jó Szemerénk rég sóhajtá már, hogy: „Vajha mikorra világvárossá lesz: lenne magyar!”

A jók imáját meghallgatja az Ur.

Azon óhajlás valósulni ígérkezik, — nemcsak, de valósulva látszik.

Bármerre lépsz, magyar színt, magyar felírásokat látsz, magyar hangot hallasz, sőt magyar tisztességtudást tapasztalsz, még a rendőri közegek s kiállitási tisztviselőknél is. Szívélyes utbaigazítást, jóízű tanácsot találsz.

Hazám boldogult Mózesei, kik nem érhattetek be az ígért földére, örüljetek fent a felhők felett!

Boldogult Czuczor Gergely naiv költőnk e század elején, korán dalolta a „Falusi kis lány” versében, hogy:

„Jaj be szép az a Pest. Istenem, be szép!“ . . .

Miként dalolná és daloltatná most, ha most látná?

Én csak prózában bírok neki kurizálni, de szinte melegen érzőleg.

S épen ezért jut eszembe először is, hogy mi volnál te kedves város, ha születésed óta másként neveltek volna; erődre. bájjaidra figyelmeztettek volna, képességedet fejlesztették volna. mint édes gyermeket dédelgettek volna s nagyjaid, fejedelmeid a magyar kormány és országgyűlés, benned székelt volna?

Volna! — Mivé lettél volna?

De csunya az a telhetetlenség és a multakon való sopánkodás; még sértve is érezheti magát „kaczér szépséged“. — Ne félj, jó vagy nekünk, így szeretünk, ahogy vagy és ahogy fejlődöl.

Sőt féltékenyek is vagyunk rád (mi a hő szerelem egyik jele), nehogy elszeressenek a most beléd özönlő külföld internationális iparos és tudományos gavallérjai és komolyan elkívánólag tegyék neked a „szépet“; kiktől nagyobb részben nem féltünk ugyan, mert csak valódi bájjaid elismerői (ami csak hízolg nekünk. valódi szerelmeseidnek is); de lehetnek köztük, kiknek csunya fognak fájdulnak meg rád. Hanem ezeknek, ha a magyarok Istene is úgy akarja, nem vásik foguk benned.

Kütlalakod, tájképed: mint egy bájos kaczér nőé. De mint egy olympi Junoé és Venusé együttvére. Már az első rápillantásnál megkapó és lebilincselő. Alig van európai város ily üde. nyájas és imponáló arculattal.

Van más hegyes, völgyes város: mintha csak feje volna test nélkül; van más egyenes, lapos város: mintha csak test volna fej és homlok nélkül.

Nálad egyestülve vannak mind ezek.

Mint egy nyílt okos homlok: magaslik a budai oldal. — Közepén mint egy diadém: a királyi várpalota. Öreg már és mégis mosolygó. Nem is kopasz — lán a várkertek üde falombjai, délszaki virágcsoportjai, mint zöld fürtök kaczérkodnak, göndörödnek (mostani hajdivat szerint) halántékain.

Nyakán mind egy keményített krágli: a meredek síkló.

Mint egy kifurt fül: az átlukasztott alagut.

Karcsu derekán mind egy ezüst öv: a Duná.

Pánczélderék: a vastömör lánczhid.

Illatos mellcsokor: a virágos Margitsziget.

Arányos test: az elszélesedő pesti lapály.

Izmos karjai: Ó-Buda és a soroksári töltés.

Fürge lábai: Újpest és a korcsolya-csarnok.

Ékes uszálya: a szép városliget. (Most a kiállítással több is. Legalább is egy darab a hitregebeli édenkertből. Egy minta az „ezeregyéjszakai függőkertek”-ből.)

Szemei: a népszínház, operaház, klinika és a csillogó bolt-kirakatok.

Vakszemei: az újépület és Károly-kaszárnya.

Fájó tyukszemei: a vámház és a fegyházak.

Forró könyei: a meleg artézi kutak.

Szárnyai: a suhogó Zugliget és a suhanó gőzhajók.

Kalapja: a Svábhegy.

Kalapforgója: (az új divatu madárszárny helyett) a fogaskerekű hegyi vasut.

Könyökei: a gyári kémények.

Zuzódott térdkalácsa: a csendes lipótvárosi torony.

Nyelve: a műmalmok.

Phantasiája: a gyárak és gőzmalmok füstje.

Gyomra: a vágó-híd és a Dunapiacz.

Epéje: a sok sörház és kávémérés.

Veséi: a tudományos és műipar-egyetemek.

Lépe: olvasó termek.

Titkos helyei: (melyik hölgynek ne volna titka?) a lelenczházak s a lebujok . . .

Szapuló helyei: a hírlap-szerkesztőségek és drámabíráló helyek.

Malom alatti gyűlhelye: a klubbok és kaszinók.

Visszerei: a gőz- és lóvasutak.

Üterei: a torna- és lovarda-helyiségei.

Fogai: a szép házsorok.

Férez-czéna számai: a 10 kros sátrak.

Ruhafoszlányai: a zsibárus handléboltok.

Szíve: a városház.

Agyveleje: az akadémia.

Lelke: az országgyűlés.

Lelkiismerete: az egyenes Andrássy-sugárut.

Ilyen ő, a nemes főváros. — De nem. Nem ilyen. Sokkal szebb, csak hogy azt (mintegy keccses nő szépségét) ily rövid prózában leírni nem lehet.

Hát szelleme? . . . No ez most tagadhatlanul magyar nemzetes! — Még utóbb igaza lesz szent István királyunknak, aki államilag üdvösnek monda a többfajú polgárságot?! Megkeserültük ezt már sokszor bár — de mint minden rosznak, ennek is megvan részletes haszna, a másféle elemek commassatiójából és keresztezéséből származó erő — s nemes versenygésből származó haladás.

Építészetiében is rohamosan emelkedik Budapest. Csinnal egyesíti a keletiest a nyugoti stylllel. Kár, hogy az új operaház freskó-képeit a görög és római mythológiából szedte. Igaza van a derék Ipolyinak, aki ezeket hazai történelmünkéből és magyar ősrégeinkből szeretete volna.

Két utcára szolgáló házak átvágnak — földött, folyosó-szerű átjárással, mi a közlekedést is gyorsítja. Oldalain pedig iparműhelyek, kirakatok vagy faárnyas étkezők. — Ilyen helyen vannak quodlibet-bazárok.

Impozáns az új központi vasúti indóház.

De legideálisbak az Andrássy-uti paloták. Tágas távolságban egymástól. Mindegyik más-más stylusban. Egyik impozáns, másik idylli, egyik naiv, másik imúra hívó, egyik bizarr, másik épen egyszerűségével megkapó, de mindannyi kecses, eszményi!

Nem dűleszkednek egymás hátára, mint a belvárosi házak, hanem mindegyiknek van udvarkertje, szőnyegkertézzetté varázsolva, mintha e körkertek volnának az edény, a belőlük emelkedő ház volna az edényből kinőtt muskátli. Mindegyiknek építője más, — nehogy a másikat utánozni látszassék — külön eredeti eszmét rakott a falakba, — érzést, phantasiút a kövekbe. — Szinte látja az ember, miként játszik az építész kő- és téglanyagával, — mint a festész az ő ecsetjével.

Nem leborulni és beletemetkezni hínak ezek, mint a régi pantheonok, obelisek, piramisok és gulák, az ő megdőbhentő nagyságukkal, — ezek élni és élvezni hínak nyájás, szeszélyes — kaczer külsejökkel, — emlékeztetvén a nézőt, hogy hát mégis mily szép élet, a — gazdagnak.

De a szegénynek is van belőle hasznos tanulsága: felérzi e hosszú egyesség láttára: hogy mégis csak legjobb az egyenes út.

Van még néhány üres ház hely a sugárút közepén. Ezt is beépítik már. Odább egy-két szökőkút az oktagon félkörtere betöltéséül.

A déli soron diszeleg az iparműegyetem — s mellette a szindus festészeti akadémia, melynek előfalán aranyozott babérlevelek guirlandjai közt látod a falon Rafaelt, Saphót, Sofoklest stb., a régi elhalt halhatatlanokat, kik Budapesten is újra feltámadtak — a magyar ember számára is — hívó példa gyanánt. Belsejében már sok magyar ecset remekje diszeleg.

Évenként több és több minden épül, miért, nagy Széchenyink vágya szerint, a külföldinek is érdemes idejönni.

Látod-e, bold. Géniusunk, e haladást égi honodból?!

De gondoskodó Budapest városa a szegények iránt is. Azért építteté az ugynevezett „Százházat“ — a városliget déli szélén, egyik külterczában. Négy paralell épített egyemeletes ház sor, mind a négy sorban 25—25 lakrész, pompa nélküli, de egészséges lakások, hol kevesebb pénzzel is lehet valaki háziúr, aztán nem huzczolkodik örökké, és saját kövére hajthatja gondterhes fejét. Ez is csak valami!

És a fentjáró betegjeiről is gondoskodott Budapest, midőn a világ legmélyebb kutját furatta a városligetben. Ebből oly hő és hatásos viz bugyog, hogy minden divatos gyomorbajt meggyógyít és pótolja Karlsbadot a májkóros magyárnak.

Az egészségesek számára pedig csináltatta a 88 millióval bíró főváros a Közvágóhidat, mely Európában ritkitja párját.

A Dunaparton levén, érdekes ott a rakpart, a korzó, az elevátor, a vámpalota, az összekötő vasuti-híd, és sok más. Bűbajos a Duna közepén levő úde Margitsziget (erről egy külön czikkem alább), — épen most harsan fel ott a budai dalárda, a „Szeretetház“ árvái segélyezésére: 80 férfihang éneklí Eötvös „Bucsu“-ját.

Épen esti 8 óra, kigyultak a két part lámpasorai, felül az ó-budai fák homályáig, alul a Csepel-szigetig. Promontor fölött sötétlik a gellérthegyi Citadella, — tul nyüzsg az éjjel is élő Pest, — a Duna, a két lámpasor fényétől van be aranyozva, — a gőzhajók sivitva térnek éji kikötőjükbe, te pedig sietsz a népszínházba. Meglátod annak elegáns diszben uszó belsejét s benne azt a jó népszínművet, romlatlan falusi magyar népélet hű parodizálásával. Hallod azokat a zamatos népdalokat, melyeket a jó budapesti nép elragadó éljenzáporral és tapsviharral „ujráztat“, sőt vele érez, vele magyarosodik: akkor minden sok ajjod-bajjod közt eszedbe jut ama strófa: „Áldom Istenemet, hogy magyarnak születtem!“

Hát a kiállítás? No ezt külön kell leírni és méltatni, mert ezzel ünnepet ül a nemzeti önérték.

Előizlelője ez a közelgő ezeréves jubileumnak.

Belépsz az egésszet uralgó iparcsarnokba, — épen megszóllal a közepén álló óriás orgona, elhal az ott nyüzsgő nép zsibaja; néma áhitat száll mindenkre, templomban véled magadat, — igen, a munka és ipar szent templomában — s könnyeid kicsordulnak.

Ne is többet most erről, csak hívjuk az otthonlevőket.

Nincs most méltóbb búcsujáróhelye a magyarnak.

Margitsziget.

Budapestünk tájképe — festői szempontból — felülmúlja Európa bármely városának — még Nápolynak is (tengerét és langy legét nem számítva) bübáját.

Nyugatról ős Buda impozans szép hegyei, titokzatos völgyeivel, lábánál a hatalmas Duna, túl mindjárt a beláthatatlan síkság — egyszerre, mint a parancsolat. S e két nagy ellentétet összeköti a lánczhid — hatalmas karjaikkal mintha fognák a két partot, hogy tova ne osonjanak egymástól.

Más városnak fekvése vagy sík, vagy hegyes. — Ezé sík is, hegyes is, és nem keverve, hanem külön, specialis egészben felmutatva.

Buda mintegy magasztos homlok — hajlásaival, redőivel. Szemben reá az egyenes Pest, mint a nyílt becsület. Hasonló a magyar emberhez, kinek homlokán, ha bí s gond redői ülnek is, de nyíltszívűségének meleg zománcza visszfényt vet azokra.

Buda a büszke homlok. Pest a fürge test és láb. Köztük a Duna, mint lüktető vérér. Ennek közepén egy bübajos vár — egy zöld szigetliget — egy igazi Cupidó-berek, — egy kéjhal-mocska :

Ez a Margitsziget !

Egy, a Duna habjaiból kiemelkedő ovál, zöld erdőcske, mely a hullámos vizen, mint függő kert látszik lebegni, mely paradicsomi

kéjre hivatgatja a halandót, ez azonban fél, hogy tovaszáll, mielőtt lábát rátehetné.

Ez a budapesti Margitsziget!

A Duna a rómaiaknak északkeleti határvérvonala volt a barbár jazygok, markomannok, góthok, dákok stb. ellen. Buda pedig „*Aquincum*“ névvel, határerődjük. De 175-ben, midőn a Duna jegén betört barbárokat vissza nem verték, a hajózási jogot is úgy elvették tőlük, hogy a Dunától csak hét római (két német) mértföldnyi távolra lett szabad telepedniök. Ekkor építettek a rómaiak erődöket a Duna keleti partján, tehát Budával átellenben is „*Contra Aquincum*“ névvel, valószínűen a mai Pest alapját, mely utóbb „*Uj-Bécs*“-nek is nevezetett.

A két parti erődöt hidakkal kötötték össze. Régi írók szerint a Margitsziget északi csucsánál is — mely középhídfőnek s őrhelynek is igen alkalmas volt. Tehát szigetünk a rómaiaknál is szerepelt, mit a benne talált római feliratu sirkövek, koporsók, behasgatott koponyájú csontvázak stb. eléggé igazolnak.

Utóbb Árpádházi királyaink vadaskertje, s az akkori főuraknak palotái voltak itt; mint akkor „*Nyulak-szigetének*“ és „*Ural-szigetének*“ nevezetett. Imre királyunk plane királyi udvarát tartá itt. *Bél Mátyás* szerint pedig egy kis falu „*Pálfalva*“ is létezett rajta, miket úgy látszik, mind a tatárjárás — dúlás — törölt el.

IV. Béla királyunk a tatár elvonulásérti hálából egy akkor született leányát Margitot, hálából Istennek ajánlván, zárdaszűzzé tette. Ennek számára építetett ide zárdát. Több vidéki falvakkal, malmokkal dotálta a zárdát, ahol a szép Margit, rövid, de kegyes és messze jóhírű életet élt, úgy, hogy a híres *Ottokár* ifju cseh király őt innét kétszer is nőül kérte — (tán érezte, hogy akkor az a 10.000 magyar, mely utóbb a Habsburgi Rudolf elleni csatájában ezzel ellene ment, neki segített volna s az a kun kard, mely őtet a *Morva-mezőn* leszurta: tán épen megfordítva Rudolfot szurta volna le, — s az osztrák vagy német császár nem ez, de Ottokár lett volna? S miért fordult meg e messze kibató dolog? Azon a kis ponton: *Margit hajlamán*, mely Ottokárt visszautasítá.

Nem-e hát nő a férfi sorsa? Nem a nők kezében van-e sokszor a világ történelmi fonala is?)

Margit e zárda fejedelemségét sem vállalta el, de Pray szerint, mint közapáca, dolgozott, surolt, meszelt, — nemkülönben

tanított, ápoll, gyógyított, ajándékozott, saját ezüst-oltáránál imádkozott, ezüst-harangját éjfélénként meghuzta, mely messzevidékre kihallatszott. Éjjel-nappal torturaként szeges-övet viselt, el is halt így, alig 9 évi itt lakta után. Apjának a királynak és sógorának Moys vagy Moyzes nádornak még azután is kedvencz helye volt e sziget. Ez utóbbi mind a két leányát ide adá zárdába. Özvegye a nádorné is ide vonult.

E közbe jöttek a papok és szerzetesek e szigetre, — mert ezek a középkorban, épen mint hajdan a római provinciális fővezérek, finom érzékkel bírtak a szép tájak kikeresésére és megszállásában, úgy, hogy alig van hazánkban egy-egy kiválóbb regényes pontja, ahol római vagy kolostori romokat ne találunk.

Őket s zárdáikat azután elsöpörte a Mohács utáni törökvilág, vagy — akik Buda visszavétele után itt újra összeszedkeztek, azokat meg a nagy József császár patense törölte el, javaikat a vallás- és oktatási-alapnak adván.

Szigetünknek harmadik jelen korszaka a boldog emléktű József nádornál kezdődik. Ez, mint jó magyar itt benn keresvén és találván élvezetet: e várpalotájához közeli szép szigetet csakhamar megszerette s a fundus religionistól cserébe megvevén: tulajdonává tette, azután egyik templomrom mellé csinos nyárlakot, utóbb bérházat is építvén, angolkertté idomittatá, ahol maga is hazafias gondjai közben (mert ő volt a békekapocs az akkori szabadelvű áramlat és camarilla közt) pihenőre kertészkedett, maga is órákig ásott, nyesett és ültetett, és a publikumnak kirándulási helyül engedve, mintegy kitűzte e sziget jövőjének célját és rendeltetését.

Utána örökölte fia István nádor, — utána a derék József főherczeg, a honvédség jelen kedvelt főparancsnoka. No ez aztán igazán paradicsommá tette e 120 kat.-holdnyi szigetet. Milliókat költ reá, de megtiszteli vele nemcsak atyja emlékét, nemcsak magát, de Budapestet, sőt a nemzetet is, — mert ha idegen látogat ide, ezt soha nem felejtí — s így nem sokára európai fürdővé válik.

Kékvése rendkívül előnyös.

Körülfolja a Duna. Körüljárhatják a gőzhajók. Közel a városhoz, mégis távol annak zajától, porától.

Budapestnek annyi sok előnye mellett azon két főhátránya van, hogy fátlan, meleg (kevés benne a park) és hogy ily száraz

kánikulában alig szenvedhető a portenger. Utczái se mind tiszták, de a várost kerítő Rákos homokja ellen sincs védve, úgy hogy egy kis szél is homokfátyollal takarja be légkörét.

Mindkét bajtól mentes a Margitsziget. Ennek lege örökhűs és üde, mert a sziget zöld fával teljes, miknek gyökei a Duna vize, leveleit a párateli légkör oly életdussá, oly életűde zölddé teszi, hogy a napsugár csak lopva szökhet bele, de nem perzselheti. A Rákos homokja pedig mire odáig érne, a körző Duna vizébe vesz el.

Ezenkívül a szigeten mintegy 40 tót napszámos napestig öntöz a vízvezeteki gumicsöveken, mely csak maga százezrekbe kerül a derék főherczegnek.

Kertésze is olyan van itt, akit nagy költséggel évekig utaztatván, mindent, mit ez a diszkertészetben Európában látott és tanult, akként érvényesíti itt, Alesuthon és a budai várkertben, hogy kertészete már nem is kertészet, de festészet.

Egyenes buja zöld gyepabroszok, minden másod—harmadnap lekasálva, a crisolith clerik libo zöld színében — mintegy kiterített nagy bársonyszőnyeg — behintve kisebb-nagyobb ovál és más szabályos architekturai alakú virágágyakkal, 70—80 ezerféle, többnyire délszaki virágfajokkal.

Nem tudod, melyiket nézd: a buja lotos-, kaktus-fajokat-e, melyeknek egyetlen levele is igazán elég lehetett Ádám és Éva ösztönleink szabónélküli costümjéhez — vagy a parányi piros és lila virágú folyondár-fajokat, miket csak kelet háremeinek falain hintál a suttogó szellő.

Ezek mellett két oldalra párbuzamosan fut ki egypár egyenes keskenyhosszu virágszőnyeg, a legharmonikusabb schatirozásban oda ültetett virágsoportokkal — tarkán — de festészeti színvagyúlettel, mintha arabeskek volnának odafestve és csak szellőztetésre volnának oda kihuzva, úgy, hogy egy-egy gondosabb szobaleány ösztönszerűleg fut oda, hogy a fenyegető eső elől összehajtogassa, akkor veszi észre, hogy az is föld, de a művészet által felékesített föld — hogy élő szőnyeg a reggeli harmatnak milliárd gyöngycseppjeivel behintve, mikén a belopodzó napsugár játszik élvezetűl az embernek, a fürdővendégnek.

E diszkertészet közepén emelkedik a pompás nagy fürdőház, gyönyörű bysanz-stylben, gömbölyű nagy kupolával, melynek dusan aranyozott teteje kiragyog a falombok között, magasan, messzire,

hogy a gőzhajón jövők már a vizről látják, hogy nem pusztán földbe, nem vadaskertbe, de paradicsomba mennek.

Megy is ám a pesti nép ezrivel, minden félórai új gőzhajón, főleg délestenként, napi fáradozmai után, egy kis Istenadta nyers lég után lélekezve, mint a pilledt madár, vagy a vízbe fagyó hal. Tütemérdek iparos, kereskedő kint helyezi el családját, kiket messzebb földőre nem vihet, mert állásuk Pesthez köti, így pedig esténként utánuk jár és üdül maga is, gyermekei pedig csenevészedés helyett kint erősödhetnek, mert a gondos főherczeg még gyermektornahelyet is rendelt — jövőre pedig külön gyermek-kertet ígért.

Szép látni, mikor ő fensége, rendesen magyar honvéd-tiszti ruhában, néhány törzstisztjétől s feszes magyar inasától kísérve, e kedves szigeten maga is gyönyörködve sétát tesz. Róla az önelégültség, a publikumról pedig a hála vissz sugarai üdvözlík egymást.

Rendkívüli hálával is tartozik neki főleg a pesti rákos-homoki lakosság a fennebbirt helyi okokból, — de a nemzet és a szenvedő emberiség is. — Felfogta ezt a kormány is, azért is úgy intézkedett, hogy a felső vashidról gyalogbejárást csináltat a szigetre, vagyis a hidig tölteti a sziget csucsának földnyelvét, miáltal ugyan kissé veszti sziget-jelleget, de annál hozzáférhetőbbé lesz.

Azon artezi-kut, mit Zsigmondi pár év előtt fúrt e szigeten, bőven adja a 34—36 hőfoku ásványvizet a fürdőhöz, mely korunknak majdnem minden divatos betegsége ellen orvosság. Most pedig furja ő a második kutat, melyből 50—60 hőfoku vizet vár, mi ha valósul, maga után vonja a második fürdőházat, ez pedig még több vendéget külföldről is, ez pedig hirt és pénzt, e mindeniket nélkülöző kedves hazánknak.

Máris 4—500 szállója volt ezidei fürdőidényen.

Egyik ét-terme a déli, másik az északi csúcsra (miket lóvonatu-vasut köt össze), egyik vendéglőben katonai zene, a másikban a zala-nagy-kanizsai jeles czigánybanda játszik. Ez utóbbi négy havi idényre 5000 forintot kap, de meg is érdemli igazi magyar-zamatu zenéjeért is. Primásuk a derék Kovács Gábor. József főherczegnének idei szerencsés szülése alkalmára készítette „Gyermekeköröm“ című dalművet a múlt héten nyújtá be, miért szép jutalmat kapott; de az itt tartott szabadelvű-kör bankettje is szépen jövedelmezett neki.

Még egy pár szép szálloda, egyikben diszes nagy olvasó- vagy társalgó-terem, tágas, szellős, tüköröztetfalú folyosókkal, erkélyekkel, másokban bolt, patika és trafik.

Még egynéhány virág, egy suttogó nádgrupp és facsoportozatok, köröttük fehér kavicsos-utak kigyózáva; alig akarsz róluk letérni, de ha fűrkésző szellemed vagy a Duna habjainak parti csevegése a keleti oldal felé hívna, nem bánod meg; ott a művészieszen szegélyezett utak mögött, a jelen építészet fényes csarnokaitól pár ölnyire találsz egy elhagyott, illetetlen dombocskát, sűrű vadbagkroktól takarva, s amint ezeknek kuszált ágait szétnyitod, dőbbenve állsz meg, a régi nagyság romhalmain vagy!

Ezek a Margit-sziget *zárdá-romjai*. Egy magas, csonka homlokfal, faragott kőtalp, lépcső- és szegletekkel, körbe omlott bástyatornelékkal . . . Egyszerre a néma, mohos, mesés régi korba száll lelked a közel zajos, fényes jelenből s eszedbe jut a költő strofája:

„Csonka torony rozzant ablakára,
Tekerődzik zöld repkények ága . . .
Néma csendben így fognak itt kezét:
Múlt és jelen; remény s emlékezet!”

Egy darab a múltból tőszomszédságában a fényes jelennek. Jól tette az igazgatóság, hogy ezt illetlenül hagyta.

Emelkedő léleknek templom ez így romban is!

Magasabban száll innét a szellem, mint a közeli vigadóból. és mégis hamarabb vissza magába száll, átérezve az élet mulékony-ságát: hogy kik itt alant porlanak, azok is élveztek, szerettek, gyűlöltek, küzdöttek s miért? . . . hogy a harmadik század embere nevüket is csak úgy böngészi, találgatja, mint Kisfaludi ír a mohácsi mezőről, hogy:

„Hantra dül a pásztor, fűtyörészve legelteti nyáját
És nem tudja, kinek hőspora nyugszik alant!”

Léles, hosszú fűty-sipolás ráz fel melázásodból, eleve még ösapáink tárogatójának képzeled, de a gőzhajó-kerék lubiczkolása hoz észre, hogy szaladj, ha e fordulóval haza hajózni akarsz.

Ki a romokból a kikötőhöz!

Odáig még egyszer látod a ragyogó virágos parkot, még a „Falu rossza“ csárdás hangjai is elérik füledet, bokáidat és szivedet, mintha dohos pinczéből jönél illatos, ambrás friss levegőre, egyszerre lehámlanak rólad a mélabús képzeletek, — megint a jelen kéjembere vagy.

Minek is a multakon töprengeni. — hiszen: Élni az élet főcélja! — és:

„Rövid örömökre oly kurta az élet!“

Zalából Szliácsig és vissza.

(U t i r a j z o k.)

Isten áld észszel és értelemmel, — ezen kívül hogy ki okosabb? Szemere Bertalan híres utazásában ugy határozá meg: aki többet gondolkodott — többet olvasott és többet utazott. És ez igaz is, mert:

A gondolkodás olyan a léleknek, mint a szántás, vetés a földnek — (barázdák a homokon, barázdák a homlokon). Ez által lesz gyümölcsözővé mindenik, — e nélkül ugar marad mindenik. Gondolkozás termi a lélek gyümölcseit: az eszméket, elveket stb. Az olvasással már készen kapjuk másoknak megérlelt elmeszüleményeit. —

Az utazásban pedig megtestesítve látjuk magunk és mások eszméit. Regulázva a kivihetőség próbaköve által. Ez a gyakorlat és tapasztalás iskolája. — Az utazás mai napság már határos a repüléssel. Sebes gőzerővel jár immár minden (tán még életünk homokórája is?).

Alig érsz rá, egyes utba eső virágért lehajolni. -- Ne sovárosgjunk hát a még gyorsabb léghajózásért, -- hadd maradjon az a jövő kor számára. A próbák írást: az emberélet áldozatokat ugy is mi adjuk hozzá.

„Mindenütt jó, de legjobb otthon“, mondja a magyar ember. Azért nehezen is indul utra: de ha megindult: nem épen a legrosszabb utas. Nem oly zárkózott mint az angol, nem oly szeles

mint a franczia, és van oly szivélyes uti társaihoz mint a német. Kedélyünk oly keveréke az angol nehézkes buskomolyságnak és frank könnyelműségnek, mintha csak a két nagy ország között laknánk ott a culai csatorna táján.

Budáig csaknem egy szuszszal röpit a hatalmas gözlő — azaz most csak Promontorig, mert a mult heti felhő-szakadás itt utjat állta, sáncot el- vagy öles sárhomokkal besöpörte.

De ez csak hagyján volna, mert kotrógép és embererő helyre állítja azt. A leomlott házak helyett is újakat, szebbeket emelnek. De a pótolhatlan az a több százra menő halálozás, melylyel a vad vihar fővárosunknak ugyis nagyhalandósága lakosságát meggyémollá! —

Ott egy csecsemő, itt egy sugár hajadon fetreng a leapadt iszapban. Az utolsó anyacsók vagy mátkacsók borong kékült ajkukon. — Vihartörte lilium szülak! — Hány szerető sziv vérzik utánuk? Mert jól nyugszik bár az elköltözött; szélvész, zajt nem hallanak már sárszemfödőjükon keresztül: de mi, kik itt maradtunk, üresnek találjuk a helyet, hol a váratlan eltűnt áll vala.

A ki tegnap még szívünk fele, — lényünk kiegészítő része volt, a kinek számunkra lenni kellene: nincs! — Szellemúrnyékát látod oly épen, oly mosolyogva, miként tegnap elhagyád: de meg nem tapinthatod. Szólitod, de nem felel, mert nincs! Ez „úr“, „nincs“ érzete a tébolynak első grádicsa azoknak, kiket épen talált. —

A többi — a város azért él, zsibong csak úgy, mint annak előtte; legfeljebb túnczol az árvák és özvegyek javára és saját örömére, mert hát: élőnek élő a barátja. —

A kár is milliókra rug! és mind ennek épen most e fusiós kormány kezdetén kelle történni, hogy ő érezze, vagy ő vele éreztessék a multak mulasztásait. — No de az Isten az övét — szeretteit látogatja.

Másik szokásos vigasz pedig, hogy a szomszéd háza is ég.. vagyis, hogy külföld. Frankhon is ennyit, sőt többet szenvedett épen most ily száz évben egyszer eljövő égi áramlat haragjától. Mondják, hogy nem lett volna Budán ekkora baj, ha az „Ördög-árok“ csatorna kiépítve lett volna. Most majd lesz. Mert a magyar tűzoltó-gépeit tűz után szokta reparáltatni. Keleti — hui — csecsebecse nép vagyunk. Csilláros kastánt szerzünk: azután lovat. Palotát építünk először — azután istállót (a német megfordítva).

Pest új vágó-széke például oly nagyszerű, hogy párját tán csak Amerikában leli, jó rostélyost mégis csak Bécsben ehetel. — Hanem abban vad volt az a német építő, hogy kapujára saját, akarom mondani: saját vidékének bika-formáját faragá — tohonya testével, csuta kis szarvaival.

Hiszen ha Merzthalban épít is ilyet: egy jó művész oda is a magyar bika fejét rajzolja, szabályos deli nyakával, dűmvasdas délczeg szarvaival — oly positurában, mint mikor a Hortobágy pusztáján először látta locomotivvel birokra kiállt.

Új vámházunk a Dunaparton nemcsak rengeteg nagy, de oly műbecsű, szép és drága épület: hogy a nagyobb és régibb államoké, kik a vámot feltalálták, tele töltelékestől bele férne egyik udvarfiókjában, a mienkben pedig alig fityeg egy pár tehénbőr csomag. — Nagy erszény, kevés banknóta. Nagy pipa, kevés dohány!

Igaz, hogy a fősvény kétszer költ. A kis edényt hamar tulnővi az ültetvény. No . . . e vád nem illik reánk. Mi a jövőnek építünk! — Tied lesz-e nemzetem a jövő, melyre emnyit előlegezünk? Magyar lesz-e e hon, mire államná lesz? . . .

Az új városháza igen szép, de szűk helyen van. Szegény város: magának nem birt adni alkalmas fundust, — mint a suszter, a ki a legszűkebb csizmaszárt fejeli magának.

Új könyvtár-épületünk azonban szép helyen, méltóságos és egyuttal bájos mór stylben pompázik.

Fenségesen szép. Még a nem műértő is alig bir megválni nézésétől. Az Erzsébet-téri új kiosk is megkapó. Üde zöld kert közepén.

Belső falfestményeinek görög-római népmese alakjait nyakfájdalommal is szívesen nézheted.

Hát ha a magyar Tündér Ilona regéit mutatnák azok? No de ezt a művésznek is tanulmányoznia kellene a lába alatti nép mondáiból, — s a fen szárnyaló művész hogy látna a lába alá?

Hát az új sugár-ut a városból a városligetig? Oly egyenes, mint egy isten-ítélet!

Fúradtan állsz bár az egyik végén, mégis gyalog is — el-kivánczol a tulsó végéhez. — Önérzettel „fejet fel“ lépdelsz rajta: mintha éreznéd az „egyenes ut“ erkölcsi magasztosságát. — Hat-nyolcz palota van készen rajta két oldalról, tágus egymás sorjában. Az északi szélsőn üres czifraságot lát a laikus. A déli

szélső azonban templomszerű szelid formájával megnyugtató, újító érzést ad. (Lám, a kövek is hogy beszélnek, ha a művész beszélteti őket szellemével, mely mint lelki malterba rakogatá az így megszólamlásig formított tégláit.)

Mellette egy szép kicsi-kis épület, melyre magyarul azt mondják, hogy: „nett“.

Ennek átellenében egy közép-kori góth idomu új palota — máris zöld mohássá csinált contiguatiós tetővel, lyrikus padlásablakaival és mystikus erkélyeivel oly jól esik egy ideális szemlélőnek, hogy utánna a többit meg se látja. — Ha Czuczornak: „Falusi kis lánya“ most jönne Pestre, mily naivul danolhatná most:

„Jaj be szép ez a Pest — Istenem, be szép;
Bonne milyen urí a nem magyar a nép!“

Különben most — a tempó — nagyon magyaros a főváros, mert képviselő-választások folytán: a lobogók és „éljen“-ek nollewelle magyar. — Hiába mosolyog olyik — mert külsőben nyilatkozik minden emberi: tehát a nemzetiség is főleg a nyelvben. Nemzetiségünk kidomborítása pedig nemcsak jogunk, de szent kötelemünk — ha mint nemzet akarunk élni — pedig akarunk.

Elvem tehát, hogy a magyarismust a kormánynak is dédelgetni, sőt erős példával elővinnie kell, külsőségben is. Ha aztán ezt így látja ez a jó terézvárosi polgárság (mely mindig szeret a kormány kedvére tenni), csak azért is siet egészen magyarrá lenni.

Itt majd minden a Duna hűs vizében fürdik most. Kormányunk pedig hallgat (kivéve a szivarár felemelését, mit szinte elhallgathatott volna) — hallgat és valószínűleg csendben dolgozik, mint a lég elemei, midőn nagy munkára készülnek.

Pestről Szliácsra kelet felé röpit a losonczi vasut. — Most már a régi közmondás is lejárta magát, hogy: „Pest és Buda közt a Duna, mégis hatvan hat óra oda“ — mert hát vasuton alig 1--2 óra kell Hatvan városig.

Odább érjük Isaszeget. Kis hely, de nagy és fényes táblája van szabadságharcunk pantheonjában, — az isaszegi győzelem örökfényű betűivel, — mit ifjú honvédeink — e névtelen fél-istenek — kardjuk hegyével irtak oda magasra! — Most erős köd borong halmain, de a magyar szem ott látja azt a kis gyerkőcz honvédet, a ki nehéz szuronyát a nagy granátosból nehezen huz-

hatván ki: hanyat esett. — És az ifju tisztet, a ki kapott sébével is előre hatolván — hü legénye figyelmeztetésére, hogy:

„Hadnagy uram. hadnagy uram . . .
Piros vér foly a mentére.“

felelé:

„Talán csak az orrom vére? —
Ne bánd fiam. csak előre!“

Odább jön az ifju Gödöllő. Kedvelt királynénk új nyaralója. Olyan e hely, mint mikor vénecske leányból lesz fiatal menyecske. Régi ábrázatja új kecsket kapott. — Sokáig tartsa testi, lelki kecsseit ő, a kiért újra építettett!

Odább marad el Gács. Nem láttam füstölni régi posztógyárát. Pedig ez birt csak daczolni 1830 táján az osztrák posztógyárosok ellenaknázásával, — úgy hogy sokáig szójárása volt a magyar embernek, hogy: „nem is posztó, ha nem gácsi“. — Ebben izzadta át az 1830—40-es békés évek sok jó táblabíró urambátyánja azt a sok szedriát és uri széket, — sőt ily posztó takarta tán a pozsonyi honatyák azon karjait is, kik a „vitam et sanguinem“ kurdot suhogatták, nemcsak az ország termében — de a megvédett monarchia 7 sarkán — Nagy-Frigyes bátán is — aki futó elismerésében mondá, hogy ha a magyar huszárság övé: akkor Európa is övé lenne. — Rég volt mind ez, talán igaz se volt? — —

Kezdődnek a magas hegyek. Köztük mind szűkebb és szűkebb völgyületbe szorulva siklik a vonat — görbén — mint kigyó — ez is mint mikor görcsben kanyarog.

Két oldalt óriási erdős hegyek meredeznek, tömérdek vízárok és vizesésekkel — közben gyönyörű völgyületekkel — ritka falvakkal, — hogy szinte önkéntelenül támad e kérdés, hogy: ki mivel ez uratlannak látszó rengetegeket?

Elértük ily uton a köszénbányáról híres Salgó-Tarjánt. — Ott a hegyoldalba húzódnak a szimmetrikus bányászlatok; de érdeklőbben fürkésztem azon lakásukat, mely a föld alatt van, — legalább a tárnak nyílásait — mit a hegyek derekán itt-ott kihányt föld- és köszén-törmelék kupczái jeleztek. Szép élet lehet ez a bányász-élet . . . a ki szereti. Az eső permetezett. Az estharang megkondult; akkor jött 10—12 bányász hazafelé, esernyővel fejük felett. Minek haza jönni és minek az esernyő? Mikor ott alatt se nem esik, se nem fuj?!

Látszik, hogy az ember nem született vakondnak, de még csak kétlakinak se; hanem csak azért száll alá, hogy mielőbb „szerencse föl“-t mondhasson, s hogy ott alant keresse meg, amit itt fent fogyaszt: a mindennapi kenyeret.

A hegyek mindinkább magaslanak, vadulnak. A balaton-melléki ember megszokván a hegyet és kősziklát együtt látni, — majd alig biheti, hogy agyagból is ekkora massa hegység fuvalkodhassék — mert követ csak elvétve látni rajtuk. De találtam mit másodsorban kerestem: pyramid hegycsúcsokat is. — Ott a rengeteg kellő közepén — sugár vékonyan emelkedik egy csukorsüveg-hegy romokkal; közel hozzá egy hasonló csucs rom nélkül, mint két kiálló fül, — úgy hogy formájáról eleve „Fülel“ várnak hittem, pedig jóformán Salgó vára volt, — nagy hosszú, egymásra boruló erdős hegyektől övedzve, — úgy hogy önkéntelenül kérde az ember magától: miért tették maguknak e nagy fáradságot, kik ott laktanak? . . . De hogy nagy vidéket uraltak onnét: az látszik.

Odább lent a völgyben elértük aztán a valóságos Fülekvárát. szelid rét, völgy közepén kiemelkedve, gömbölyű alacsony szikla-hegyen — érdekes romokkal, melyek így is oly nyájasan, közel magasból néznek le, hogy zalai magas buskomor várromjainkhoz mérve inkább egy nyájas függőkertbeni függő kastély képét mutatván, — az ember szinte hallani véli, ahogy a hajdani vidor várcselédség lebeszél a völgyi kaszáshoz. Pedig e nyájas vár is országos párttusák zord fészke volt, mikor Erzsébet és Mária királynénk mondák:

„Vágd — vágd fiam Forgács —
Tied leszon Fülel és Gács!“

Le is vágta az . . . Kis-Károly háromnapos királyt! —

De hát mihaszna dulakodtak úgy egymás életére?

Lám, már mily békésen porlanak ott mindannyian! —

Rövid örömökre mi kurta az élet! — Elférhetnénk fent is egymás mellett szépen. — Tudták ezt akkor is, mint most: de nem gyakorolták akkor se, mint most se!

Arrébb jön egy egyenes lap völgyben a jó kis Losonez városa. Olyan szelid csendes kinézésű. — Minden mit feltűnőt mutat: a szép sugár reform. templom-torony és a vasuton túl egy békés gyártelep — uri kastéllyal a szélén.

Én nem tudom, miért haragudhatott meg reá 1849-ben annyira az a csunya muszka: hogy minden sarkán felgyújtotta? Tán mert magyar akart maradni? —

Vagy tán csak, hogy Lisznyaink a „Losonczy Phoenix“-ben — mit a város felsegélésére szerkesztettek — megirhassa azt a nagy-szerű versét: „A rom szelleme“, melyben írja:

Isten erővel birkozó
 Örök-vész itt az Ur;
 Az Isten örökké teremt,
 A vész örökké dul! —
     Sőt tán ezerszeres erő
     Mit gyakorol ő
     A természet rendszerében,
     A rombolás könnyebb szellemében?! —
 Nézd e moh-szakállas főt,
 Mily erő nőtte rá magát —
 Meddig fáradt nevelésén
 A teremő erő? —
 Kebelében talált hazát
 Vad méhraj és hangya-család,
 Millió himes dongók,
 Zizegő-zongó pillangók
 Ágaira szálltak megpihenni.
 Virág-himport enni. —
 Moh-bársonyos agg derekán,
 Hányszor végig futott a villám? —
 Sebe mindannyiszor beforrt;
 De im jött a rom szelleme . . .
     Alakja most egy vész-felhő,
     Menyköve az űs fűbe csap —
     S egy perc, egy lehellet alatt
     Lesz belőle dirib-darab! . . .

Több tudomány, több ész és kincs —
 Melynek most párja nincs . . .
 Több erő és szent akarat
 Rejlik romban —
 Mint mennyit a világ előtt mutat! stb.

Mely verse maga (összevetve a „fertály epicur“ kevéssé ismert, de magas röptű versével) a nagy költőink méltó sorába helyezi őt — a korán letűnt egyik meteorunkat!

Ezután jött Zólyom városa. Igénytelen kis hely, de magasabb hegycsoportozat lábánál. Nagyszerű lélekemelő azon tde nagy hegykebel, mely innét Besztercze felé csak úgy huzza a nézőt. Be kár, aki látja és bele menni rá nem ér.

Zólyomban lévén, először is szolgáltassunk igazságot azon régi tréfás hír ellenében, mintha itt egész Zólyommegyében — buza hiány miatt — veréb se volna.

E hirt valami síkföldbe telhetetlen szomszéd költötte irigységből e szép lombdus megyére.

Van biz itt buza is, veréb is. Igaz, hogy a talaj nagyobb része erdőség, de a hegyek alja nagyon termékeny, — csak a légkör lévén hűsebb: azért kissé később érlik minden.

E nagy hegykebel délkeleti oldal lejtőjén fekszik *Szliács fürdő* — 1848 előtt a magyar korona „elidegeníthetlen“ birtoka volt. A Bach-kormány mégis elidegeníté, amely olcsón ép oly jogtalanul, de ép azért tehetné és jól tenné a felelős miniszterium. ha visszahelyezné bele a koronát, nemcsak az integritás végett, de tartozó atyáskodásból a mindinkább divattá váló idegbeteg- és vérszegénységben szenvedő polgárai iránt — kiknek e hatalmas gyógyhely — alábbi és nagy előnyei mellett — nagy drágasága miatt alig hozzá férhető, — mert nyerni akar belőle a vevő részvénytársaság — azután persze a nagy bért fizető árendások, vendéglősök stb. — Sok más közintézetet ily atyáskodásból kezébe vesz a modern állam kormánya — mint a közvágóhidat stb. — Miért ne ily élet-halálra kiható gyógyfürdőt is? Mikor nem is venni, csak visszavenni, vagy kiváltani kellene.

E panasz után hadd kezdjem mindjárt azon örömrésztét: hogy e fürdő szelleme — nyelve — helynevei -- zenészei is mind magyarok! — Igazgatósága nagyon rendes, — fürdő-orvosa: dr. Hasenfeld ur, kiváló finom előzékeny és értelmes. Rend — csend és barátságos fesztelenség jellemzi az egészet. S mindebben a főtényező szép nejével együtt az előbb nevezett közkedvességű orvos ur, a ki az igazgatóságnak is tagja és lelke — sőt tagja volt a korábbi részvénytársaságnak is. — Épületei is tapintatos magyar elnevezésűek. Egyik régibb háza Pest — a másik Buda, s köztük összekötő hid, — azontul Hungaria. Ebből is hid vezet a többibe és födeles folyosó a fürdőbe. A régi körön kívül van a több épületből álló Ujpest, a szegények fürdője, patika, posta és boltok stb.

Középen a fürdőház, régi de kedves egyszerűségben. Egy padlástalan hosszú tető alatt négy külön hőfoku közös tükör-fürdő, és római mintára négy négyszögletes vasrácsos medenczék, külön órákban a nők és férfiak számára, de külön lejárattal együtt vegyesen fürödlhetnek.

E közös tükör-fürdők nagyon elősegítik az ismerkedést — mi szinte a gyógyulás elősegítője.

Az ivó-források kissé lejjebb — a pompás angol-kertben 4 kutból bugyognak.

Mindeniknek vize kellemes savanykás — nem kénes, tehát nem büdös.

A fürdőhelyiség egészben igen szerencsés fekvést.

E hosszú nagy völgyület délkeleti hegylejtőjén. Tehát örökké friss lég járja, de nem szélroham, mert ez fönt a hosszú völgy elején már megtörik és szellővé simul, mire ideér. Sár a lejtő miatt — forróság a faszűrőség miatt soha sincs. — Angol kertje igen szép és nagy. Levegője balzsamos a bors- és fenyő illatárról.

E fürdő és hely gyógyhatása kitünő idegerősítő, főleg a migraines nőknél. Van is itt annyi sok szép félbeteg ifju nő, mint sehhol máshol. (A női öltözékek kiváló izlésesek és drágák.) A férfiak pedig — ha egy ide vetődik — agiója van itt, mint sehhol máshol.

Megesik az ember szíve e sok unatkozó szépségen, — és megint csak az a kár, hogy nem időzhet velük a rá nem érő férfi. De hiszem, hogy rövid időn rájönnek ifjaink, és azt fogják kérni orvosaiktól: hogy mondjon nekik bajt, mely miatt Szliácsra kell jönniök. Mert végre is a szépségnek nagy az ő hatalma. És helyesen, mert szép — jó — és igaz: édes testvérek; és Hegel szerint e három alkatrész örök főhatványa: maga a magas istenség is! Messze mentem — eszmémben is, utban is.

Itt a netovább. De igen: a visszaút is út — főleg ha kiugrásokat tehetne az ember, p. u. a kassa-oderbergi vonalon menni vissza! — Uj tájak — uj alakok!

Minden tájnak meg van a maga élő képe — épen mint az emberi egyéneknek — (mennyivel jobban fejezi ki ezt a magyar tájkép, mint a német Landschaft). A tájkép is egyik vad, másik szelíd, szabályos vagy kuszált, — imposans vagy szerény, mosolygó vagy zord, — épen mint az embereknel. — A mi ezeknél a profil, az a tájnál a látkör. El és eleven ez is, mint amaz.

A táj életében is meg van majd minden ingredientiaja az életnek, mert ez is lám, gyorsan változik (főleg vasutról nézve), de korszakok szerint is virul és hervad. — Szél után fordítja a köpenyét (lombjait) ez is, mint az ember, de még erős fasudara is meghajlik neki, — amelyik pedig daczolni mer: az legtöbbször kitépetik (épen mint az ember, ahogy az árral uszni kénytelen). A tájkép is, mint profil: egyik ovál, másik kerek, meg másik szögletes. — Egyik sima borotvált, mint a temesvári és sümegi letarolt erdők, másik faszakállós. Egy másik meg épen himlőhelyes a sok gödör és vízáróktól. Csucsat hegyfőnek (Budán „Disznófőnek“), derekát hegyhátnak — végeit szinte karoknak — alját pedig begylábnak hívják.

Tehát a táj is kézzel-lábbal bíró individuum — tehát él. Igaz, hogy rendes jó időkben nem szokott járni a maga lábán, de annál inkább szokott „megállni a maga helyén“. Azonban a legutóbbi budai vizárban kézzelfogható „jött-mentséget“, sőt salto-mortálékat produkált, mert egy-egy budai ház vagy szőlő akkorát ugrott — úgy rá mászott a másikra, hogy azt szinte agyonnyomta.

Ki tagadhatja tehát, hogy a táj és tájkép él és hal?

Részleteiben még jobban él a táj —: növényzete lám szinte születik, nő, virágzik és elhervad (miként az ember) — táplálkozik — többnyire társai zsirján — némelyek épen társaiknak halálra szivattyuzásával, mint a kuszó élősdiek — tehát ölnék is (épen mint az emberi faj). Aztán beszél is a táj: csevegő patak nyelvén — suttog a zephyr- és morog a vihar nyelvén. Állatvilága meg épenséggel emberi módon él-hal. Kivéve tán, hogy születésekor bábát, halálakor papot nem igényel, élve pedig — no — csak hogy iskolában nem jár és . . . képviselőt nem választ, viseli ki-ki a maga képét, — kivéve, mikor a farkas báránybőrbe buvik. (No de ez a kétlábu tollatlanoknál is megtörténik.)

Ki meri tagadni, hogy a tájképek is élnek? . . . Hogy szemlélésük nem volna érdekes? . . . Sőt bele is szeretünk, akár mint egy izlésünk szerinti szép vagy gazdag, csevegő vagy szelíd, magas vagy alacsony nőbe.

Utazva pedig sok, de sok tájképet látunk. Sokkal kaczerkodhatunk — s mihelyt akarjuk elhagyhatjuk — anélkül, hogy hűtlennek mondana, vagy mint toluzkodó szerelmes utánunk jönne, s emléket mégis magunkkal vihetjük, a nélkül, hogy nejeink — akarám mondani ünvidékünk féltékenyek lennének reá.

Hát a tájképek ily érdekesek az utasnak, hát az emberi élőképek?! — Elmehetsz a világ végéig — és egészen egyforma két emberarczot nem találsz. Ahány milliót, annyi millió formát látsz! S ez valami nagyszerű dolog . . .

Egyenesen az istenség hitéhez vezet: mert ily műgazdag szobrász csak egy mindenható lehet!

Érdekes a psycholog-utasnak, mindenesetre legérdekesebb az arcvizsga — sok, kifogyhatlan, váltakozó, új meg új arczok szemlélete.

A műutazó, aki a gyárat, bányákat stb. keresi — tán kevesli, kicsinyli ezt? — De mit akar? Arczokba ütközik lépten-nyomon. már a bányák és gyárak ajtainál is. S nagyot — a legnagyobbat mellőzi, ha az arczokat nem fürkészi! — Hisz' az arcz a lélek tükre — Isten képére teremtett kép! Egy nagy nyitott könyv! Minden arcz egy világ — ráírva saját történelme . . . A gyermek-arcz pedig azért érdekes, mert tiszta papiros (lárvát vagy fátyolt se kell róla lebbegetni), legfelebb szülei bűnének, vagy erényeinek vizbetüi árnyalnak rajta, — a többit majd nevelése, sorsa és maga írja oda.

Mondják: hogy (leszámitva a született véralkatot és hajlamokat) az ember maga alkotja, formítja — nemcsak lelkületét, de arczját? Kilencztizedrészben hiszem ezt. — Még a született pisze orrt is lehet korai huzgálással stb. görögébbé tenni.

És így tovább, majd minden részt és vonást, úgy testi mint lelki szoktatással lehet formítani (csak úgy, mint a kertésznek csemetéit).

Leszámitva a mindenütti kivételeket: ki tagadhatja, hogy a lélek mélység vagy magasság, az ész vagy hülyeség — bátorság vagy gyávaság kiül a szemekbe és homlokra? . . .

A szívjóság vagy ravaszság — hidegség vagy kéjvágy kiül a száj és ajkak szögleteire? . . . A vidorság vagy bú a szem tükreibe és homlokbarázdáiba stb.

Aki tehát jónak, igaznak, szépnek csinálja lelkületét — pedig csinálhatja: ilyenné, csinálja arczképét is — vagy megfordítva. Ezért mondják, hogy a szépség testierény.

És ennyi millió arcz alkatrészeiben mind egyenlő s egészben mégis mind más! A részletárnyalatok keverése adja a különbséget. de a hasonlatosságot is. Néha egész a csalódásig az, és még sem az. Egy hajszálnyi esetvonás változása adja a milliárdnyi különbséget.

e mindannyi mást. — Hátha felvesszük, hogy ugyanazon egyén arcza önmagában is — rövid félév alatt is — megtartva minden arcizmát, mégis, sőt egy másodperc alatt is — ahogy öröm, bánat, harag vagy ijádelem cikázik át rajta — akkorát változik és oly másformát kap, hogy többé magához se hasonló!

Keveset mondunk azzal, hogy: ahány ember, annyi forma — mert 10—20-szor annyi forma, mint ember! De hát hol a minta e sok formához? . . .

A mindenségben.

A mindenség a szellem. Örök szellem az Isten. És Isten képe az ember.

Csakis így magyarázható meg az emberi arcok milliárdnyi forma-külömbisége. — Az arcvizsga pedig hát az örök szellem és nagymindenség fürkészése. Bizony van oly érdekes, mint a botanika.

Vigasztalja hát magát, aki egy valódi szép arcot imád: nem bálványt imád, de istenség képét imádja.

Megint messze mentem, — messze hát.

A visszauton legalább nézzünk lábunk alá is — hogy kevésbé botoljunk. — Az utról balátható vetések azonban nem igen jók — mint máshol sem az idén. A termés fele gaz és dudva. De már csak ez maradjon is meg e zápor- és jégdivatos napokban. Tán ebből is lesz egy kis gabnakivitelünk, miután Franciaországban is inség van.

A felhőszakadásnak meg éppen ivadja van most országunkban. Éppen olvassuk: hogy Aradot is most boritá el az ár!

Elég lenne már az Ur látogatásaiból.

No de majd tán úgy fordítja ő mindezt javunkra: hogy quótás társszomszédaink e sok csapással szemben — belátók lesznek és 30%-ikat nem feljebb, inkább lejjebb szállítani fogják?

Vigasztaljuk magunkat ezzel és hasonló naiv reményekkel, — hisz a remény az egyetlen, mi e pénzsovár világban még ingyen kapható. Ez olyan (ha nem is fapénz, de) hamis pénz, mit a világ nem vált be apróra — nem fogad el.

Hordozzuk hát életünk végéig! . . .

Isten velünk!

Keszthely-Héviz.

E fürdő páratlan hazánkban, sőt messze külföldön is. Vétek agyonhallgatni. Vétek a szenvedő emberiség és szórakozni vágyó publikum iránt. A jó bornak is kell czéger! . . .

Melyik jó oldalán kezdjem hát?

Először is csodáljuk meg a természet hatalmát, bűbáját! . . . A kies Balaton-part egy üde völgy kutlanában — Isten szabad ege alatt — virágos rét közepén, gőzölög egy kerek 10 holdnyi meleg vizttükör, gyepmásit rámában, rezgő nyárfák keretében. — Belső hőség, alvilági forróság hevítik keblét. Ott lent, mérhetlen mély kráterében ölelkeznek jod, kén és a többi, Isten és doktor tudja hányféle elemek, s szerelmük gőze kitör és ha nem is eget, de szellentyűt — lyukat kér! . . .

Mint a „Betsana tava“ az olajfák tövén, melyben Krisztus füröszte az ó-testamentomi sántákat. Ebben pedig doktor uraimék a mai sántákat, bénákat; akár hülés, akár csontzuzódás miattiakat; úgy a köszvényeseket, gyomor-, vese-, máj-, lépbajosokat. Tudni-való dolog, hogy a köszvényt fiatal korában rheumának csufolják; de hogy ily fiatal köszvény a Hévizen ne parierozna: olyan nincs!

Az eldobott mankókból collectiója van e fürdőnek már, nem régi látogatottsága mellett is.

Hévekkel ezelőtt jómagam is mankón jöttem ide, — s három heti fürdés után előtánczos vált belőlem itt. — Most már csak hálából nézek ide pár napra évenként.

Idé nézek, de látom, hogy e hely maig se részesül kellően megérdemelt pártolásban. Persze, mert nem Gmunden vagy Ausee! Mert a magyar embernek olyan fürdő kell, a mely külföldi, melynek nevét prüsszentve lehet kimondani: az a „nobel, az a chic“ — és fájdalom — mai társadalmunk „bon ton“-ja olyan, hogy vétkezhetsz bár a tizparancsolatnak mind a 11 parancsa ellen, de „chic“-nek nem lenni: megbocsáthatlan! . . .

Hölgyeim és uraim! Egészség és üdülés dolgában legalább ne keressük ezt a „balga szót“! Ne tapogassuk hosszu póznával, amit kézzel is elérünk — a közelben — a szép magyar tenger virányain.

Az idei junius hó (közepe a fürdő-évadnak) oly hideg, rideg, havazó volt most Európaszerte, hogy majdnem minden fürdőnek vendégei hazaszökdöstek; mi pedig folyvást fürdöttünk itt Hévizen!

Hideg, meleg, szél, por, eső itt nem nagy különbséget tesz, hogy nagy melegben reggel, este, hidegben déltájban, esős időben zárt kabin födele alatt; jó idővel a nyílt tükörben fürdünk.

A mult junius borongós napjain is beleültünk bársony-puha, kedvesen langyos vizébe, onnan néztük „az idők menetét“ (mint a cigány a hálóból a telet); néztük az északról kergetődöző, hóval bűlelt felhőket, láttuk fent a zimankós hópelyheket, de mire leérték Hévizünk gőzkörébe, már csak mint lágymarmat permeteztek arcainkra.

Héviz fittyet hányt a hideg juniusnak, s mi itt nevettük vagy sajnáltuk schmeksi, eggenbergi stb. fürdő-kollegáinkat.

Itt így nekiedződve mehettünk azután a közel keszthelyi Balatonfürdő nyersebb vizébe, leöblítésre, utókurára! Vagy reggel ott — naponta emitt. — Mily kényelem és mily üdvös már csak a kettőfele víz közelsége is! . . .

Bizony-bizony „messzelátók“ vagy „rövidlátók“ vagyunk, hogy nem látjuk meg, ami jó, szép és hasznos van közelünkben.

Hévizen a társasélet is oly magyaros, családias. Mintha csak otthon volnánk. Jó és olcsó szállás. Igazán jó és olcsó étkezés! A jó magyar vendéglős mindent elkövet fürdővendégeinek anyagi és szellemi ellátásában. Tart mindenféle faju és nyelvű hírlapot, jó zenét, magyar és franczia konyhát, maga termelte „fehér-

templomi“ és egri bort stb. (Igy a kolera, hogy ide jöhetne: — olyan nincs!)

És a kiszolgálás! . . . no az páratlan. Nem az a merev-obligát — borravalót leső Dienstfertigkeit; de finomul pontos, fürgén gondos — szerényül magyaros bánásmód, úgy a gazdában, mint a legényeiben!

S ez is csak valami. — Sőt az egyik legjobb garnierungja jó ételeinek.

Tessék elhinni és — megpróbálni! . . .

Pécs panorámája.

(Futásban.)

Sok szép fixpontja -- elbájoló vidéke van édes hazánknak! Pécs is egyik azok közül. — Egy darab a hitregebeli paradicsomkertből! (Duplán elhihető ez, ha badacsonyvidéki ember mondja és érzi ezt!)

Okos, sőt idealis emberek voltak, kik e várost ide építeni kezdték (no azok is, akik folytatták). Kik kezdték és mikor? Már alig is tudjuk. — Ugy látszik, hogy az ős rómaiak, kik nagy érzékkel bírtak földgömbünk szép pontjainak kiszemelésében, (mint utóbb zárdaépítő szerzeteseink).

„Sopiana“ ősnéve is római eredetre vall. — Reliquiái is. — A török is szerette. Mutatja néhány itt hagyott mecsetje is.

A szép „Mecsekhegy“ is ezektől kaphatta nevét, de bűbáját a Teremtő jókedvéből! . . . Csak folyóvize s tava hiányzik még.

Fundálhatták volna kissé nyugatra a Dráva mellé, — vagy kissé keletre a Duna mellé; de látszik, hogy inkább költői, mintsem merkantil-szellemű ember alapította ide . . . „Dualis“ érzelmű ember — aki a hegyet a völgygyel együtt élvezni vágyott, — ézigiánytermészetű, aki restelte a szelet — legalább hátát fedezte őszakról — és imádta a kelő napot, melynek sugarait első kézből kapja e város. Egyszóval egy délkeletnek néző „melegház“, a mesés „függő-kertek“ fakszimilje!

Panorámája édeni. Irigyelném, ha zalai-balatonparti nem volnék. Világváros lenne, ha Dunája volna — vizi-nympha volna! Igy csak szárazföldi szépség! . . . Ilyennek is kell lenni. Sőt e csendélete tán egyik vonzó bűbája.

Pécs nevét a szláv „*Pet*“ szótól kapta (ami ötöt jelent). — Ebből csinálódott a „*Fünfkirchen*“ német neve. Mi azonban már túlhaladott szám levén, immár nem 5, de a lutheránusokéval és izraelitákéival, van 12 temploma is.

A lutheristákét nehéz áldozatokkal s adakozások fárasztó gyűjtésével nem rég létesíté Jeszó K. derék ifjú papjuk, de alapító hiveinek elhalásai — úgy a vasuti és bányai főigazgatóságok innéti elvonásainak fátumszerű okaiból — papjuk erélye és ihletettsége daczára apad a nyáj, s a pásztor sisiphusi munkája jobb sorsra volna érdemes.

A vártemplomot újítják. Monumentális volt eddig is — most pedig egy nemzetközi műremek lesz! (Van rá pénz — de azért kerül az „Erdélyi Közművelődési-Egylet“ legmagyarabb céljára is.) Hisz öreg harangja is arról híres, hogy egész faluja van! Azért apellál rá a népszójarás — mondván, hogy „fizesse meg a pécsi öreg harang“. Hogy e Dom renoválása világhírű külföldi építőre bízott: türethetően tudja indokolni a derék püspökség (p. u. hogy állításai ifjú magyar építészek, kiknek jó iskola ez, a nagy mester mellett).

Ágoston temploma, hasonló nevű térségen. — E plebánia virágzik, lassankint magyarosodik is.

Mindszenti őstemploma azonban már egy csendes, mohos „*memento mori*“ a régi időkből. Udvarán rég lelapultak a sírok, sőt sírköveik is, csak a kőfalban láthatók, — de már alig olvashatók.

Annál diszesebb a nagytemető, a város délkeleti végén. Egy kis magyar „*Pere la chaise*“. — A holt város, mely lassankint elnyeli — az élő várost. — Kellemes és kegyeletes sétahely. — Phantastikus — obeliskszerű sírkövei közt vannak régi műremek — szellemes siriratokkal. Egyiken (Fábrí ügyvédén) így szól a halott az élő olvasóhoz: „*Quod sum: eris — quod es: fui!*“ Ami vagyok: az leszel te is — ami vagy: az már én voltam.

Fent az északi hegyek kebelében vannak a híres kőszénbányák. Tíz-tizenkét akna nyílásán szállnak alá naponkint a jó bányászok „*Szerencse fel!*“ jelszóval. Igazolván bölcs Salamon

régi mondatát, hogy: „jó nekünk látni a napot!“, vagyis fent — az Isten szabad ege alatt járhatni, magában már „szerecsse“. — Duplatízsztelet hát az „alvilági“ kormos munkásoknak, kik naponkint koczkára teszik életüket, csekély zsoldért — a fentjárók nagyobb hasznára. Vannak köztük magyarok is. Egyik akna gépvezetője is jó magyar ember. — Készséggel adott felvilágosításokat.

E hegység déli lábánál füstölögnek a Zsolnay-gyár kéményei. Hét—nyolczszáz ember dolgozik benne naponta. Van is látszatja. Porcellán- és majolika-készítményei — főleg a párisi kiállítás óta — nagy kelendőségnek örvendenek Amerikában és Ausztráliában is. Raktára impozáns! Külön sortírozva a chinai — japáni, török, görög, ó-germán, magyar al- és felföldi edények halmaza, tudományos műértelemmel — izléssel — és pénzt nem kimélő drága csinnal. Ott dolgozik maga is a derék öreg Zsolnay — úgy fia, és derék lengyel vője — aki még keveset beszél bár magyarul, de magyar sympathiáját mutatja azzal is, hogy kiemelve dicséri az itteni magyar munkások hasznavehetőségét.

E derék magyar gyár nagyobb hírnevet és felkarolást érdemelne bent hazánkban s a szomszédmegyékben is.

A város társadalmi szelleme — vegyesfajú és rangu lakóihoz mérve, kielégítő. Van színháza, olvasó-körei, csinos kávéháza, gazdag boltjai. — Ipara és kereskedelme aránylag elég. Boltfeliratai magyarul írvák; csak egy derék cipészén botránkoztam meg, aki szép magyar nevét németül iratá czégére, sőt visit-kártyájára is. Csak úgy sugom meg, hogy ez „Anton Náray“ — Herren- und Damen-Schuhmacher.

Szja! A jó magyarnak védenie és mutatnia kell magyarságát. — Ez önfentartási szent kötelesség. Semmiben se szép a fanatizmus; de ebben meghocsátható — mert „sokan vannak, akik bennünket háborgatnak“.

Vége is „nomen omen“; külsőben nyilatkozik a belső.

Demonstráljunk az orsz. kiállításnál is! . . . Német czégtől ne vásároljunk, német czégű és szolgálatu evő- és ivóhelyre ne menjünk be.

Piacza élénk, sőt bizarr, tarka a bosnyák, rácz és baranyai ősmagyar népviseletek mozaikja. A bosnyák-nők rikító katrin-czúi mellett oly kellemes nyugpont szemünknek a dráva-táji magyar menyecskek tisztafehér viselete. Tetőtől-talpig maga szötte,

fonta ruházatát. Fehér kőzből horgolt csoszogó topán. (Itt születethetett ama népdal: „De te rózsám, lassan jársz a fagyon, Hogy a cipőd ne kopogjon nagyon“.)

Fehér alsó- és felső szoknya, fehér kötény, fehér vászon — vagy báránybőr-pruszli, fehér kendő a vállon, fejen, sőt fehér kendővel van *bekötve szájuk is!* Nem azért tán, hogy kevesebbet beszélhessenek, de mert „*keleti nép*“ vagyunk. Törökös szokás és divat, hogy a női arcz kellemeiből minél kevesebbet láthasson — a piaczi profán kandiság.

Ily egész fehér-mez mellett természetesen kapták asszonyaink a „*fehér-nép*“ elnevezést.

Pécs főgazdászata — úgy látszik: a szőlőmivelés. Ősfajai: a fehér szőlő, juhfiarku, kéknyelű, furmin, tulipiros stb., miként a zalai balatonparti hegyekben. Valószínű hát, hogy az ő hegyüket is azon Tihanyban lakott özvegy római császárné ültetetté — a jóniai-szigetek szőlő-fajával — mikkel a zalai hegyeket plántálta. De mi lesz velünk, ha a phylloxera is egyszerre öl el bennünket? Ha töke nélkül maradnak azok a szép hegyi villák, melyekkel Pécs szőlőhegye kulminál, sűrűbben, mint Badacsony! . . . Quod deus avertat!

A magyar csak akkor ijed meg, ha a vész már — ajtaján kopogtat.

Pedig félni előbb is jó volna, ültetgetni már a phylloxera-mentes fajokat. (Zalamegye ép most kért a ministeriumtól ily amerikai vesszőtelepet Zala-Eggerszegre. Kellene is. Jóformán ütött a 12-ik óra! . . .)

A szép Mecsek-hegyről még egy „bucsu-pá!“ a szép Pécsnek — a viszontlátásig!

Kővágó-Örs és vidéke.

Kővágó-Örs — hajdan Eurs (erős) — hihetően a 7 vezérek ilynevű egyikétől — kitől a Batthyányiak származnak, mert e család régi neve a „Kővágó-Eörsy“ volt. Ezek közül való lehetett a derék Kővágó-Eörsy Simon, kit egyik Anjou-házbóli királyunk, az akkor már meghódított, de a Velenczések bujtotatásaira akkor is fészkelődő horvátok megfélekezésére küldött, mint bánt.

„Kővágó“ nevét sok követől kapta, mit már a rómaiak faragtak itt, — azután a közeli Csobáncz, Rezi, Tátika, Hegyesd, Szent-György várak bástyafalaihoz is itt faragták a kemény vörös bazalt- és a puha vulkanikus spongya-köveket.

(A formája is mutatja e vidéknek, hogy hajdan nagy vulkanikus rázkodásokon ment át, s éppen mert átment, nem igen félhet földrengésektől már. Hegyei kialudt kráterek: alig ébred újra bennök a tűz és láva valaha.)

Az egymást érő czukorsüveg(pyramid)-alaku hegyek, a szeszélyes völgykanyarulatok, mutatják az özönvizi gigasi erőknek egykori *borzasztó, de szép* játékát.

Mert tagadhatatlan, hogy e vidéket piros jó kedvében teremté Isten — e magyar Svájczot — magyar Andulusiát!

A hegyek lábához is örömében tette a nagy *álló tükröt*, e szép Balutont, hogy kaczer szépségüket szemlélgethessék benne tündéreink, csendes, holdas éjjeiken . . .

Kővágó-Örs — időközben Boldogasszony-Örs — fekszik egy nagy kerek völgy déli peremén, úgy, hogy hét község néz vele szembe a hegy-gyűrű köröndjén, oly közel egymáshoz, hogy az ebek összeugatnak (s a szerelmesek összesóhajtozhatnak).

„Pompás egy medence, de hol van ebből a kijárás?” — Mondá Jókaink, mikor először látta kertem alól. Majd pedig szőlőbeni kis villámból nézván szét a kiterjesztett Balatonon — mondá: „Ni-ni — csaknem oly impozáns, mint Fűred! — „Semmi csaknem” — mondtam. És el is hitte, mikor fölvezetém a „Gödepont”-ra, ez amphitheatralis hegycsúcsra, honnét egy álló helyből láthatni északra Csobáncz, Szigliget, Rezi, Tátika várromokat, az erek közti völgyeket, Dodona-berkeket; a Salföldi régi Paulinus-zárda dűledékeit; nyugatra az agg Badacsonyt, amint bús mogorván belekőnyököl a Balatonba. Átellenében Somogyban néhai Magyar Balázs uram vára: Fonyód-hegy, mely fehér agyárgoldalát a vízparttól épugy mutatja nekünk Zalaiaknak, mint Albion az ő fehér tengerpartját a francziáknak. — S ugyanezen egy pontból látjuk nyugaton Keszthelyt, s délen — lábunk alatt a $\frac{2}{3}$ Balatont és $\frac{2}{3}$ Somogymegyét, mogorvább lankás erdős hegyeivel; keletre Tihanyt, miként beszígyetelődik a kék Balatonba . . .

S mikor ezeket egy pontról látta: ígérte meg, hogy az akkor készülő „*Arany ember*” regényes színműve egyik felvonását (Krisztyán jégvizbe fulását) itt játszatja le. Meg is tette.

E pontra vezethette hajdan Jézust is a sátán — mikor elbűvölni s elcsábítani akarta. Mégse méltányolják eléggé festőink e csodaszép vidéket (vagy nem kérdezik meg avatottabb helyismerőktől a bűvösebb pontokat).

Tán mert vasutnélküli zsák-utcza e kedves vidék, mit csak a jó Isten látogat, hol jobb, hol bal kezével — vagy a vándor madár és az ibolya kereső kikeletkor.

* * *

Kővágó-Örs és a 7 szomszéd-község (Köves-Kálla, Szent-Békállá, Mindszent-Kállá stb.) alatt és körül van a szép Káli-völgy, közepén egy kanálissal, melylyel e völgy vizét még a Rómaiak csapolták le (katonai erővel, mikor nem hadakoztak) — átvágván Kis-Örsnél egy hegyet; maig is ott zökög le e kanális vize bele a Balatonba; azért nevezték e helyet „Bugyberék”-nek, de a benlakók guny névnek veszik és megverik érte az embert.

A Káli-völgy régi vizéből itt maradt a völgyben egy tavacska, mint piczi tengerszem.

Vadruczák, szársák, szalonkák és kanalas gémek, néha kőcsigók tanyája. „Kornyitó” a neve.

Ettől keletre van egy rompalota. Néhai Sóstóy Bálint uram palotája. Rom már, mint sok más. Gazdája len nyugszik, hol „*már nem fáj semmi*”. De a lilium, mit ültetett, ott virul évenként az elhagyta udvaron s falain a repkény és — emlékezet; mert neve maig is Sóstói-pusztá — hajdan Sóstó-Kál község.

E kastély akkor épülhetett ide, mikor a löpor és ágyu fel-találása után biztosb volt a mocsaras vidék a vároromnál.

Ettől nyugatra porladoz a kereki pusztá, a néhai Súsdy-család falva. Mellette virulnak a „*kapitány-rétek*”, mik hajdan Domonkos Márton uraméi valának, a nagy-vázsonyi kurucz kapitányé.

Arrább *Kékkut* (valaha 2-kut) savanyuviz-forrással. E mellett találtak 1840 táján egy római kőkoporsót, benne hamv-vedret és fibulát (rézesat) — *födelén* dombor-faragványban egy páva szöllő-fürtöt tart szájában.*) Ott van most a muzeum udvarán — *alja* pedig itató vályu a régi Kerkapoly-curia udvarán Kővágó-Örsön.

De a tó északi határán legujabban emelkedett egy második Kerkapoly-curia: a volt minister ur ő nmaga villája, passionátus és okszerű gazdálkodástól körítve... Legyen ez az első Kerkapoly-curiaúál is tartósb — idők hosszú során keresztül!

* * *

Kővágó-Örs nemesi compossessoratus. A Bach-világban m.-város. Most jóra való falu, 2000 magyar protestáns és katolikus lakossal, kik közt mintegy 200 izraelita (s néhány nazarénus — ezek is többnyire visszatérnek, amint egyik vagy másik ritushoz egy-egy kis csinyért ki- vagy beakolbóltatnak).

Épen magyar kisbirtokosnak való hely. Tízezer hold hegy-völgyes határában minden van *kicsiben*. — Legkevesebb kétszáz bugyogó forrás! — Aromás fű, fa, nád, bor, víz, de még pálinka is, — hus, hal, rák, — méz és mész, sajt, gyümölcs, de még gomba is; madarászat, vadászat és ózonteljes jó levegő!

---

*) Ezen felirattal: „Tibius Julius Pacundus A.NN: LXX: FPP és ANN: OCT. & ANT. (Annum 70. Filius Patri Posuit Anno Octavianii & Antonii.)

A község fekszik egy keskenyhosszu hátgerinczen, melyen ezer meg ezer darab akkora kövek hevernek egymás mellett, hogy messziről a szép asszony „*gulyájának*“, egy nagy marhacsordatelepnak látszik. — Egy-egy ködarab akkora, hogy hat pár tánczos tánczolhatná rajta a csárdást (a mai döfgölődzöt akár 10 pár is). — Mészkövek lehetnek, mert eső és hólé helyes gömbölyű csészéket, medenczéket formált rajtok, mint vitzartókat. Jókaiként is unicum a hazában, tán messzeföldön is. Egyszer egy somogyi ember tréfából kért egy darabot káposztás-kőnek. De „szakgatva“ nem adjuk. Vagy mind — vagy semmit. Községünkben van katolikus és evangelista templom és zsinagóga is. Egy kétemeletes gymnasium-épület, árát néhai Mezriczky Péter gyűjtötte össze 1840. körül. Akkor volt célja: a közel vari, német és vend fiukat tanítá latinra és egyuttal magyarrá lenni. Ma kétéosztályu elemi iskola.

Mezőnk termékeny humusföld, mely a hegyekről csuszott alá századokon át. Hegyeinket az Isten is bor-ág számára teremte.

Düldünk szép ősmagyar nevei p. o. Viráganya, Kenyérkút, Horhó (Havas-táj), Nyárvölgy, Csipkértető, Üröm-fő, Parkasos, Himeskertető, Hegyestő, Laposhegyeztő, Szoroscspás, Farmohos (mohos-sziklahát), Kűszöbör stb.

A családoknak is szép magyar nevei, p. o. Baky, Bocskay, Korányi, Sághváry, Belányi, Cséry, Saáry, Eössy, Eösze, Bárány, Súlyom, Trombitás, Diskay, Kerkapoly stb. ősteleplülésre vallanak. Cser, Csatáry, Sásdy, Sóstóy, Ecséry, Ursziny kihalt nevek.

Beleolvadt 5—6 pusztá. Valaha falvak. A bennök talált földalatti tárgyak szerint római telepek.

Az Ecséri-pusztán áll egy gyönyörű góth-templomrom, lőreszekkel, előfalán vízhatlanul festett Mária — ölében kis Jézussal. Egy kiásott fal kövén e felirat:

„Q. TJTJUS. BRJMONJUS. FJLJAE. PJJSSJMAE.“

Elvitte jó Rómer Flórisunk.

Alább a Balaton-apadáson római fürdők fundamentomai, fürdő-cellák falai (mert a római proconsuloknak — miként utóbb a zárdai barátoknak nagy érzékők volt hajdan az ily felséges pontok kiválasztásában. — Északról rejtek — délre nyílt üde kilátással).

Törökmaradvány a három halom; összehordott három domb, három basasátor helye, mikor a szomszéd Köveskälla már labanczé

volt. Erdeinkben száz meg száz pinczegödör egymás mellett (Koppány néven): kenyérsütő rejtékhelyei asszonyainknak, hogy puhájában foga ne vássék se tatárnak, se lubancznak. Felettök van egy csuszhegy: *Órhegy*; ott strázsáltak jó őseink, míg a kenyér kistült.

(Az akkori élet se volt hát végigtejfel. Akkor ellenség szedte le a fölét — majd executio, portio, citatio, — legujabban: quota, phylloxera és mi minden!?)

*   *

Kövágó-Örs — a 40-es nagy időkben, — mikor a birneves Kerkapoly első alispán itt lakott: „*nycle*“ volt ám nemcsuk a járásnak, de jócskán Zalamegyének is, mert az alispáni ház gyűl-helye volt boldogult Csányi, Csertán, Deák, Osterhuber, (utódaik Tarányiak); Csúzy, Inkey, Bogyay, Batthyányi, Puthyay, Mezriczky stb. veterán-nagyjainknak. Így persze melegágya sok-sok korszerű nagy eszméknek. Lakhelye volt három—négy ügyvédnek, két—három szolgabírónak, ugyanannyi esküdt hitestársnak — komissariusnak és panduroknak.

Népe is — ez okokból is intelligens. — Egyszer Csányi itt egy községi gyűlésen (tán a „nem adózom“-kérdés felett) vitába keveredvén egy helyi előljárával — mondá ebéd alatt Kerkapoly-nak: „Barátom, ha ez a dolmányos ember tanult volna, Metternich leendett volna“.

Fő hajóátjárása volt akkor is a Balatonon Somogyba. — Mielőtt ott vasut lett: ide hordták át a somogyi búzát. Innét vitte ki Hienz Steyerbe, Tirolban.

(Az 1860-as években volt egy csavargőzösünk — Fülöphegyi partunktól a boglári vasuthoz. Nagyon kellett! Rentirozta volna is magát — jó kezeléssel. De elkezelték az „Erger-Bergerek“. Miként az országos „*Adria*“-hajózást nemrég.)

A Bach-rendszer a járás gyupontját Tapolczára tette, itt ingyen berendezhető megyei épület és — börtön. Azóta ez az emporiális helyünk.

Állami iskolát is oda adott a minisztérium.

De mikor ezzel kérkednek a tapolczaiak, azt mondja rá a jó kövágó-örsi ember: „Persze, nektek jobban kellett!“

Kővágó-Örs nemrég multjában van egy kis sötét pont — jobban tán gyász-pont. — 1846. táján egyszer, midőn a honoratiorok megyei gyűlésen voltak, jelenti a bakter a ns. törvénybíró uramnak, hogy a jövő éjjel kamaratörés lesz, V. N. és Médi szeretője által elkövetendő. (Mogsugta a férfi hites felesége női bosszúból.) — Persze ellátták a kamara táját jó erővel s rajt érték a szerelmes-párt a szalonnalopáson. Kötözve vitték a bíró házához.

Másnap statáriomot tartottak azon régi törvény félremagyarázásával, hogy a „*vérén ért*“ hünyös agyonüthető! S így is tévének. Dobszó mellett hurczolták őket a falu végére s ott már az odáigi útlegekkel csendes emberekké tették — el is ásták a két delinquenst (kik különben mint megrögzött gonosztevők csakis akkor szabadultak korábbi börtöneikből).

30—40 jó birtokost ítelt el ezért a tán tulszigoru törvény. (Mert sok mentő ok közt tán az is mondható volna, hogy inkább csödülési vétség, mintsem gyilkosság vala!?)

De ez esemény rontá meg először e község jónódu, jókedélyü, patriarchális lakóit. Ekkor kerültek először uzsorás-kezekbe. Az aratás, koronkénti pár jégverés, aszály, csak növelte ezt, de post tot discrimina rerum „él magyar, áll Buda még“ — hanem ha a phylloxera ide ér: akkor — akkor nem tudom mi lesz! . . .

IV.

VERSEK.

Igazgyöngy. — Luiza-csárdás. — Kulmináció. — Kakuk, kakuk hány évig is
élek? — Örüljünk az édes létnek! — Jó nénémhez. — Ilon hugon emlék-
könyvébe. — Jenőcske öcsémhez. —

Igazgyöngy.

Mondják: hogy a kagyló-csigának
— 'Tengerhullám hazájában —
Betegségi izzadmánya
Gyönggyé válik — bánatában.

Buvárhalsz vakmerően —
Leszáll érte — színre hozza;
Sok urihölgy ékességül —
„Igazgyöngy“-ként nyakán hordja.

Bánatimnak tengerében
Ily igazgyöngyök teremnek!
Igazak is — még sincs áruk. —
De vigaszi életemnek.

Luiza-csárdás.

(1856.)

(Lassu:) Lányka édes —
Válni képes —
Nem vagyok töled, mióta
Szemeidnek kék (szép) egébe
Üdvömet látom letéve;
:: Üdvömet látom letéve,
Szemeidnek bűv egébe! ::

(Friss:) Borulhat is azért rám a balsors
Vészfelhője — záporával,
Csak az a két csillag
Ne szünjön meg melegengetni
Sugaraival!
Aztán többre mi gondom,
Ha szeret a galambom!
Ad egy csókot előre,
Zálogul a jövőre.

(Lassu:) De ha csókod csattanása,
Csak kacérság lobbanása:
Inkább — mintsem érdemetlen
Szerelmeden elepedjen —
Elhajítom ezt a szívet,
Moly Téged imádni siet!

Kulmináció.

Kellő közepén a forró nyárnak —
Napunk megáll pályáján — delelni,
Csak azután int a láthatárnak:
Hogy hanyatlik — és megyen telelni.
Delelését mondják stagnálásnak
Midőn nap s éjt egyenlőre osztja;
Mondják még „tetőpont” vagy „kulminálásnak”,
Azután rövidül és dél-nek vált útja. — —

Életidünk férfiu korában,
Test és lélek ép így kulminálnak.
Tetterő s akarat sok kemény tusában
Sorssal és csapással bátran szembe szállnak. —
Férfikorunk ép úgy, mint nyári nap,
Érleli a rég elvetett magvat: —
E kor szüli, mit a történelem
E világon erőst — s nagyot mutat.

Oh nap! — Neked könnyű jó képpel delelni —
S következő évig jó képpel bucsuzni:
Mert a jövő nyáron ismét ott fogsz uszni
Légkörünk zenithje kellő magaslátán,
S még azt se mondhatod: hogy vénültél talán?
Arcod csak oly telt lesz — redőtlen és fényes, —

Gyujtani is **megint** csak úgy leszesz képes!
 Ibolyát kicsalod — jéghegyet olvasztod —
 Ismét ez lesz munkád, ismét ez lesz gondod —
 Mint volt hajdan, most s a következő évben.
 Örök idők során — messze jövőendőben! . . .

De a férfikor — ha nyarát eléri:
Mulandóság az, mi szűk útját kiméri.
 Gyorsan siet **alá** — örök enyésztének
 Reményét se adja vissz'jövételének! —
 Legalább delelné egy századig szépen! . . .
 (Hisz' ki jámborul él, nem sokalná épen.)
 De csökken ezental szív. ész és akarat,
 Miket sokkoronként a félvilág uralt! . . .

Önmagának árnya — önmagának rabja:
 Tehetetlen aggság szánó állapotja.
 Élet örömit már se látja, se osztja —
 Hullatag rózsáit inkább félrerugja!
 S nem lesz több tavasza! . . . Gépezete megáll,
 Útját állja — vágja: titokzatos **halál!** . . .
 S hogy ebből léssen-e s mily feltámadása?
 Eszünk nem látja, csak — **hitünk** **lajtorjája.**

Végy el hát sors mindent:
 Erőt és életet, —
 A szívárványhidat
 Hagyd meg csak: a **hitet!**

Kakuk, kakuk, hány évig is élek?

Élvez a jó nagyvárosi ember
Csint, tudományt, számos művészetet,
Drágáért bár — ánde több oldalról
Használja fel e kurta életet, —
Én itt falun egyszerűen élek . . .
— Kakuk, kakuk: hány évig is élek?

Elnézem a zöldelő mezőket,
Mint kel ki a földbe hintett jó mag;
Dus lombjait mint hajtja az erdő
— Mely nem rég még ridog volt és parlag —
Most zeng benne madárdal és ének,
Kakuk, kakuk, mond hát, meddig élek?

Temetőnél visz el utam éppen —
El is lapultak már a sirok ormai . . .
Mennyi öröm s bánat pihen ott lent?
Milyenek az ott nyugvók álmai?
S milyenek a tulvilági képek?
Kakuk, kakuk: még meddig is élek? . . .

Küzdünk, mintha mindörökké élénk, —

— S valójában mi célra is élünk? . . .

E bü s baj-zaklatta léten tulra

Szebb s jobb létet folytatni remélünk? —

Lesz-e ott is tavasz — madárének? . . .

Kakuk, kakuk: ne mond, meddig élek! —

Örüljünk . . .

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? hiszen gond és munka —
Vállad' majdnem földig nyomja?
Küzdened kell az életért —
Sőt a betovő falatért;
Ezt is elkapja előled
Sokszor legjobb ismerősed. —
S be sem pörülheted érte.
Mert önfentartásból totto,
Ezért pedig megtagadni,
Elvet, sőt hazát eladni
Nem is csunya, nem is véték?
„Élelmeség“ úgy vélitek.

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? Hiszen bú és bánat
Színt orczádra barázdákat! —
Tenger a bú, a kedv csupán
Bukdácsoló szjka hátán;
Sok szív külsre derült mutat
S belsejében majd megszakad, —
S mikor épen majd megroped
Nevetned kell jóízűet. —
Mindert aztán így szinlelni —
Fanyarhoz jó képet vágni —
Nem is csunya, nem is véték. —
„Modern nagyság“ úgy vélitek.

Örüljünk az édes létnek?
Hogyan? — hisz ha egész élted
Szinméz volna — mint remélted:
Akkor is oly kurta léted
Hogy mire jól körülnézed —
Mire kissé hozzá szoknál
S életbölcseséget kapnál:
Viszik alólad a deszkát
. . . S más szedi fel a darabját —
S mindezt mégis békén tűrni —
Jobb jövő hitével halni:
Nemhogy csunya, sem nem véték —
„Vallásosság“ úgy higgyétek!

Jó nénémhez.

Jó apámnak jó testvére!
Mit adjak Neked — cserébe?
Mi lenne szűm hálabére?
Elismerés! . . . hogy az érzést, s ami éltet:
Hitet — reményt — szeretetet
Te plántáltad a szívembe!

Ilon hugom emlékkönyvébe.

Mikor én már nem leszek, —
S Te még **boldog** leszel:
Legyek én akkor is veled,
Szép hugom! . . . E könyvet
Beleirt éneket —
Emlékül oltegyed!

Jenőcske öcsémhez.

Gyermektelen én —
Gyermeteg még Te!
Örököld utánam
Szerelmét e Honnak —
Szerelmét Fajunknak —
Szerelmét a Jónak —
Szépnek és Igaznak! . . .

AZ I. KÖTET
TARTALMA.

TARTALOM.

Előszó	Lapszám. IX.

I. Társadalmi és iránycikk.

Lenni és nem lenni	15.
Az ember	20.
Ember és emberiség	29.
Születés-e vagy nevelés?	32.
A világ vége	37.
Életbölcselet	40.
Életcél	41.
A munka I.	43.
A munka II.	47.
Házasság és még valami	51.
Boldogság	64.
Szeretet	68.
Szerelem	72.
A nőkről	77.
A szerkesztői csillag s a nőemancipáció	83.
A csók	89.
A dal	94.
A dal hatalma	101.
A táncz	104.
A hang	112.
Vidámság	114.
Gond és aggodás	119.
Pénz és becsület	125.
A régi jó idők	129.
A párbaj kérdése	133.
Üngyilkosság és párbaj	136.
A hibák	141.
Vágy	145.
Remény	147.
Újságvágy és rúszokás	149.
Fatum. — Omen. — Predestinatio	151.
Illat. Álom. Szin	155.
Gyermeknyelv; vagy: Nyelvében él a nemzet	158.
Halandóság hazánkban	161.
Névmagyarosítás	165.

II. Alkalmi elmélkedések.

	Lapszám.
Szerény üdvözlét, Jókai születésnapjára	179.
Berzsenyi 100 éves emléke	185.
A menyasszony imája, anyja sirhalma	188.
Pantheon	190.
A nagy Deák és a kis román lap	193.
Segélyt az árvizkárosultaknak	196.
Vész és gyász Magyarországon	201.
A 12 hónap	203.
A márczius	204.
Április	205.
Május	207.
Junius	208.
Julius	212.
Nyári elmélkedések falun	216.
Őszi hangok	227.
Karácsony	231.
Újév	236.
Újév oktavája	239.
A tél	243.
Pótléktél	246.
Farsang	248.
Farsangi elmélkedés	252.
A jó falusiak télen	255.
Márczius 15.	258.
Az 1877-iki tavasz	262.
Virágvasárnap 1879-ben	265.
Nagypéntek az 1879-iki árvizes évben	268.
Nagypéntek és husvét	271.
Boldogasszony-fünnep	276.
Boldogasszony ünnepnap	279.
Élenség Chinában	280.
Valeria, mint versíró	286.
A Balaton, mint vámos	289.
A Corvinák	291.
Gyászbeszéd. Mezriczky Péter fölött	293.
Csohek üdvözlete Badacsonyban	296.
Paphallgató pesti küldöttség Kövágó-Örsön. sajátlag Bogláron	300.
Keszthely reputatiójáról	302.
Tűzkakas és magyar Zweikinder-System	304.
Gyors segély véreinknek	305.
Huzafiság a nemzetiségnek	306.
Utóhang, a Reischl-ünnepélyhez	309.

III. Táj- és utleírások.

Budapest. (Nagyító-üvegben)	313.
Margitsziget	319.
Zalából Szilácsi és vissza	326.
Keszthely-Hévíz	338.
Pécs panorámája. (Futóban.)	341.
Kövágó-Örs és vidéke	345.

IV. Versek.

Versok	353—362.